

h. melville

373

h. melville
benito cereno

h. melville

«Țineți seama de viclenia mării; creaturile ei cele mai înspăimântătoare alunecă pe sub apă, cele mai multe fără să fie văzute, ascunse cu perfidie de cea mai frumoasă culoare albastră. Țineți seama de asemenea de splendoarea și frumusețea multora din tribuirile ei nemiloase; ce formă delicată și elegantă au unele specii de rechini! Țineți seama de toate acestea și apoi întoarceți-vă privirile spre pământul cel înverzit și blînd; cumpăniți însușirile amîndurora, ale mării și ale pămîntului; nu veți găsi oare o ciudată analogie cu ceva din voi înșivă, căci, după cum oceanul înfiorător înconjoară un petec de verdeață, tot așa în sufletul omului se află o insulă Tahiti, plină de pace și bucurie, dar încercuită de toate grozăviile pe jumătate neștiute ale vieții.»

H. Melville (Moby Dick)

Lei 5

editura pentru literatura

Ilustrația copertei : *Simona Runcan*

herman melville

benito cereno
și alte povestiri

TRADUCERE ȘI PREFĂȚĂ DE
PETRE SOLOMON

1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

SELECTED WRITINGS OF HERMAN MELVILLE

Complete Short Stories

Typee, Billy Budd, foretopman

The Modern Library

New York

Copyright, 1952,

by Random House, inc.

POVESTIRILE LUI MELVILLE

Nu numai memoria individuală sau colectivă, dar adesea chiar și critica literară are obiceiul de a identifica pe anumiți scriitori cu câte o singură operă. Când această operă este într-adevăr *unică* și copleșește, prin dimensiunile și calitățile ei, lucrările mai modeste ale aceluiași autor, obiceiul pomenit își are justificarea lui, dincolo de comoditatea memoriei omenești sau a criticii literare. Se întâmplă, însă, ca o culme indiscutabilă atinsă de un scriitor în creația lui, să fie înconjurată de un lanț întreg de opere, a căror nesocotire ar anula însăși perspectiva acestui punct culminant.

Autorul lui *Moby Dick* este unul dintre cei care ilustrează cu singulară forță acest adevăr. Deși epopeea balenei albe rămîne, fără îndoială, contribuția lui de căpetenie la tezaurul literaturii universale, ea nu poate anula meritele unora dintre operele sale de mai mică întindere. Scriitor prodigios și multilateral, Herman Melville a lăsat o operă literară destul de voluminoasă; zece romane, cincisprezece povestiri și câteva zeci de mii de versuri, fără a mai pune la socoteală articolele de publicistică, paginile de jurnal și însemnările de călătorie. Prezenta culegere de povestiri oferă cititorului român o imagine grăitoare a uneia din fațetele mai puțin cunoscute ale geniului melvillean. Cariera de povestitor a lui Melville este circumscrisă destul de precis în

timp, între anii 1853—1856, când, la cererea redacțiilor citorva reviste, scriitorul — dezamăgit de insuccesul unora dintre cărțile sale mai ample — s-a apucat să cultive un gen în care i se părea că se poate exprima la fel de plenar, dar cu mai puține riscuri. După acest scurt intermezzo, Melville a abandonat și genul povestirii, cufundându-se într-o tăcere care avea să dureze vreo patru decenii — tăcere sfișiată, în răstimpuri, de câte un strigăt rostit în versuri. În tot acest timp, scriitorul a preferat să-și câștige existența ținând conferințe sau ocupînd un foarte modest post de funcționar la vama din New York.

Cine cercetează, fie cît de sumar, biografia lui Melville (expusă amănunțit în *Tabelul cronologic*) rămîne impresionat de curba descendentă a unui destin literar început sub auspiciile cele mai favorabile, ajuns peste cinci sau șase ani la un zenit glorios, pentru a se frînge apoi într-o eclipsă aproape totală. Contemporanii, atinși de miopie, au văzut în evoluția scriitorului de la roman la povestire și de la povestire la poem un semn de involuție și, prinși de alte preocupări, au sfîrșit prin a-l da cu totul uitării. Prin tăcerea lui obstinată, Melville le-a oferit el însuși un bun pretext de a-l uita, iar schimbarea la față a Americii îndată după războiul civil din 1861—1865 le-a permis să-l uite foarte repede, și fără regrete. Falsa scuză, că scriitorul s-ar fi epuizat pe la vîrsta de 35 ani, dacă nu chiar și mai înainte, s-a perpetuat pînă în zilele noastre, deși tot mai puțini critici ar mai subscrie acum la categorica opinie că „prin crearea acestei unice cărți mari (*Moby Dick*) opera lui Melville s-a încheiat”¹.

E drept că o asemenea opinie își poate găsi justificarea într-o mărturisire făcută de Melville însuși într-o scrisoare trimisă prietenului său Nathaniel Hawthorne, pe vremea cînd lucra la *Moby Dick* :

„Întreaga mea dezvoltare s-a consumat în ultimii cîțiva ani... Pînă n-am împlinit vîrsta de 25 de ani, nu am avut nici un fel de dezvoltare. Viața mea începe din cel de-al 25-lea an. De

¹ Constance Rourke. *The American Humor*, 1931.

atunci încoace, și pînă-n prezent, nu s-a întîmplat să treacă nici măcar trei săptămîni în răstimpul cărora să nu mă fi dezvoltat în lăuntrul propriei mele ființe. Simt, însă, că am ajuns acum la foaia cea mai ascunsă a bulbului, și că în curînd floarea va cădea, putrezită...”

Multe din paginile scrise de Melville după acest moment de apogeu, întruchipat în *Moby Dick*, se înscriu în fals împotriva afirmației de mai sus. Totuși, indiferent de valoarea unor astfel de pagini — dintre care unele au fost descoperite abia după moartea scriitorului — cariera lui literară are ceva din traiectoria unei comete. „Nu există în literatura americană tragedie care să se poată compara cu aceea a lui Herman Melville” afirma într-o lucrare devenită clasică¹, Vernon Louis Parrington; „miazănoaptea pesimismului său” face să pălească melancoliile și tristețile tuturor contemporanilor (inclusiv Edgar Allan Poe). Parrington adăuga, pe bună dreptate, că „taina” lui Melville nu poate fi dezlegată cu o „cheie simplă”.

Unii au crezut că găsesc o asemenea cheie în împrejurarea că, rămas orfan de tată la vîrsta de 13 ani, Melville a crescut sub privegherea unei mame rigide și frigide, care-i contraria elanurile romantice. Alții au văzut cheia în privațiunile și jignirile îndurate de acest vlăstar mîndru al unor părinți care, deși sărăciseră, descindeau din familii ilustre și bogate. (Herman Melville era socotit al douăzecilea coborîtor direct al unui nobil scoțian, Richard Melvill, care în 1296 a fost silit să jure credință regelui Edward I al Angliei.) Din șiragul de chei menite să dezlege tulburătoarea enigmă a scriitorului nu poate lipsi, firește, mediul lui ambiant. New York-ul, unde Melville a văzut lumina zilei, era, spre deosebire de Boston sau de Philadelphia, un oraș deocamdată acultural, deși în plină expansiune: recensămîntul din 1840 arăta că populația lui crescuse la 312.710 — de la cei 29.000 pe care-i avusese în momentul instalării lui Washington ca președinte al Statelor Unite. Devenind princi-

¹ V. L. Parrington: *Main Currents in American Thought* (vol. II: *The Romantic Revolution in America*, A Harvest Book, Harcourt, Brace & World Inc. 1954).

palul centru al capitalismului american în expansiune, orașul de pe malurile fluviului Hudson era lipsit de tradițiile și de ambițiile literar-filozofice ale orașelor din New England, leagănul puritan al „lumii noi”. Cert este că tânărul Melville n-a pregetat să întoarcă spatele atât familiei, cât și New York-ului natal, îmbarcându-se, la vârsta de douăzeci de ani, pe o corabie care-l va face să nu se mai simtă niciodată „la el acasă” pe uscat (deși condițiile de existență și de muncă de pe acea corabie, ca și cele de pe vasele pe care avea să lucreze ulterior, erau revoltător de neomenoase.¹) După această primă escapadă, au urmat altele, cea mai importantă în consecințe fiind călătoria de optsprezece luni întreprinsă pe bordul balenierei „Acushnet”, ca membru al echipajului ei. Peregrinările tânărului Melville pe mările și oceanele lumii au constituit „universitățile” sale („*my Yale College and my Harvard*”, cum spune el însuși în *Moby Dick*) — universități deosebit de aspre, care i-au înlesnit o cunoaștere în adâncime a vieții marinărești și a zonelor încă obscure ale planetei noastre. Primele opere literare ale lui Melville reflectă aproape nemijlocit experiența și cunoștințele dobândite în timpul acestei grele dar instructive ucenicii: *Typee* (*Taipei*) și *Omoo*, scrise respectiv în 1845 și 1846, reprezintă, în ciuda puternicului element imaginativ pe care-l conțin, o cronică destul de realistă a aventurilor trăite de autor în „Ede-nul canibal” din insulele Marchize și printre băștinașii nu mai puțin paradisiacului Tahiti. Aceste cărți de debut s-au bucurat de un succes imediat atât în Statele Unite cât și în Anglia, cu toate criticile explicite și implicite formulate de tânărul prozator la adresa „civilizației albe” și îndeosebi la adresa misionarilor trimiși pentru a-i „pacifica” pe băștinașii pomenitelor insule, cu ajutorul alcoolului și al prafului de pușcă. (Iată o

¹ În *Redburn*, carte autobiografică, scrisă și publicată în 1849, Melville face următoarea mărturisire: „Mă deprinsesem să reflectez îndelung și amar, înainte de vreme... Nu există mizantrop mai deplin decât un copil dezamăgit... Să nu-mi mai vorbească nimeni despre amărăciunea maturilor: un băiat o poate simți, înțelegă... La această vîrstă fragedă ești prea vulnerabil ca să poți îndura niște suferințe făcute pentru oameni în toată firea.”

mostră : „Vai de capul bieților sălbatici expuși influenței acestor exemple de corupție ! Simpli și încrezători, ei sînt cu ușurință împinși pe calea tuturor viciilor, și omenirea jelește ruina în care au fost aduși, fără remușcare, de către civilizatorul lor european.“¹⁾ Caracterul exotic al acestor cărți de debut le-a asigurat un triumf răsunător, de-o parte și de alta a Atlanticului. Dar autorul lor țintea mai sus decît își închipuiau admiratorii săi. Mai sus, și mai adînc, Următoarea carte, publicată de Melville în 1849 sub titlul *Mardi*, a fost respinsă cu indignare — o indignare încă respectuoasă — de către critica vremii. Părăsind domeniul reportajelor exotice, autorul se aventura, aci, pe un tărîm ciudat, situat dincolo de limitele realului, deși plasat aparent în același cadru al Pacificului. (Personajul principal, pe nume Taji, se îmbarcă pe o balenieră, de pe care fuge împreună cu un bătrîn marinăr, pentru a întreprinde o călătorie spre arhipelagul Mardi — un arhipelag imaginar, menit să simbolizeze întregul univers, în aspectele lui esențiale.)

Reacția ostilă a criticii și a publicului față de *Mardi* — reacție numai în parte justificată de scăderile ei reale (o anumită încîlceală, un exces de simbolism și de verbiaj), l-a determinat pe tînărul scriitor să revină, un timp, la formula literară de succes încercată mai înainte, lăsîndu-i, însă, o amărăciune vecină deja cu neznădejdea. („O pungă goală îl doboară pe poet — dovadă *Mardi*“, nota el în jurnalul său intim. „Simți că înnebunești la gîndul, chinuitor, că un autor nu se poate destăinui niciodată, în mod sincer, cititorilor săi...“) Rezultatul : alte două cărți inspirate din experiența marinărească a autorului : *Redburn* și *White Jacket* (*Vestonul alb*), ambele scrise în 1849. Într-o scrisoare adresată socrului său, Melville mărturisea că „le-a scris pentru bani“. „În ceea ce mă privește, independent de buzunarul meu, dorința mea sinceră este să scriu tocmai acel gen de cărți despre care se spune că sînt ratate.“

Ideea aceasta, a „cărților ratate“ va reveni adesea în corespondența și în literatura lui Melville. Într-un anumit sens, chiar

¹ H. Melville, *Taipei*, p. 26, Editura Tineretului, 1960.

și *Moby Dick* — capodopera scriitorului american — este o asemenea carte. O spune însuși autorul ei, nu dintr-o falsă modestie, ci dintr-o convingere filozofică adâncă : „Acum îmi las sistemul cetologie neterminat, tot așa cum a fost lăsată catedrala de la Colonia, cu macaraula părăsită pe turnul neisprăvit. Numai micile construcții pot fi duse la bun sfârșit de primii lor arhitecți ; cele mari, cele adevărate, lasă urmașilor sarcina de a le termina. Ferească-mă cerul de a termina vreodată ceva, eu.”¹

Melville și-a scris capodopera într-o deplină libertate lăuntrică, fără să-i mai pese de gustul unui anumit public și de exigențele editorilor și ale criticilor. Singurele influențe din afară cărora le-a îngăduit să acționeze asupra cărții sale s-au datorat... lui Shakespeare și unui scriitor american contemporan, Nathaniel Hawthorne. „Divinul William“, cum îl califica Melville într-o scrisoare, l-a confirmat în dorința sa de a sonda adâncurile sufletului omenesc, oferindu-i totodată un neîntrecut model. Cât despre Hawthorne (cu care Melville a legat o strânsă prietenie în timp ce lucra la *Moby Dick*), influența lui asupra confratelui său mai tânăr a fost, într-un fel, și mai directă : prin încercările sale de a descrie frământările unor americani copleșiți de conștiința puritană a „păcatului originar“ Hawthorne îi demonstra posibilitatea unei literaturi autohtone de investigație psihologică.

Într-o recenzie despre una din cărțile noului său prieten (*Mosses from an old Manse* — *Mușchi dintr-o veche parohie*), recenzie publicată în revista *Literary World* (august 1850), Melville își exprima o nețărmurită admirație față de Hawthorne, „o minte mare și profundă care coboară ca o sondă în străfundurile universului“, deși „trece drept un scriitor agreabil, cu un stil plăcut“, drept „un om care nu vrea să spună nimic deosebit“ („a man who means no meanings“). Definind nu atât arta literară a prietenului său, cât propria-i concepție despre

¹ H. Melville : *Moby Dick sau balena albă*, p. 200, Editura Tineretului, 1962.

literatură, Melville îi elogia „marea putere a întunericului din el” („the great power of blackness in him”), capacitatea de a face, aidoma lui Shakespeare, „sondaje repezi la însăși temelia realității” („quick probings at the very axis of reality”). În sfârșit, Melville socotea că, urmînd exemplul lui Hawthorne, scriitorii americani trebuie să se arate mai încrezători în propriile lor forțe și să exprime cît mai mult adevăr, cu riscul de a da greș. „Eșecul este adevăratul criteriu al măreției” („Failure is the true test of greatness”), repeta el.

Contemporanii au văzut în *Moby Dick* mai ales eșecul, nefiind în stare să sesizeze grandoarea acestei epoei simbolice, scrisă într-adevăr cu „o pană de condor” muiață în „craterul Vezuviului”.¹ Descurajat și scîrbit, scriitorul s-a depărtat și mai mult de epoca lui. Adîncindu-se în noaptea cugetului său, el a scos de-acolo încă o operă stranie, pecetluită cu semnul eșecului: *Pierre, or the Ambiguities* (*Pierre sau ambiguitățile*) — carte în bună măsură autobiografică, deși nu pe latura faptelor de viață, ci pe aceea a realităților și veleităților psihice și morale. Eroul acestei cărți este un tînar scriitor american, care ambiționează să scrie „o operă vastă și compactă”, pentru a exprima „ceea ce i se părea a fi un adevăr inedit, sau în orice caz un adevăr neglijat în chip mizerabil de către lume”. El își va da seama că o asemenea carte nu se poate scrie decît cu jertfe grele și că autorul ei, „cu cît va cîștiga mai mult în înțelepciune și în adîncime, cu atît își va micșora șansele de a-și cîștiga pîinea”.

Pierre, or the Ambiguities a stîrnit un adevărat scandal în Statele Unite și în Anglia; ținuit la stîlpul infamiei, pentru indecență și imoralitate, scriitorul pînă nu demult răsfațat de public și de presă, s-a pomenit deodată izolat și amenințat în

¹ „Adeseori se vorbește despre unii autori care se umflă în pene cu subiectele lor, deși aceste subiecte sînt destul de comune. Cum s-ar putea zice la fel de mine, care scriu despre leviatan? Fără să vreau, caligrafia mea se transformă și încep să folosesc litere mari, de afiș. Dați-mi o pană de condor! Dați-mi craterul Vezuviului drept călimară!” H. Melville, *Moby Dick*, p. 498, Editura Tineretului.

Însăși existența lui. A fost rostit chiar cuvîntul „nebun“, și adevărul este că, în urma tuturor atacurilor la care era supus, și în urma eforturilor supraomenești depuse pentru a scrie *Moby Dick* și *Pierre*, Melville ajunsese la un pas de demență. Nu numai critica vremii, dar chiar și cei apropiați lui îl socoteau epuizat. („*Această neconținută activitate cerebrală și afițare a imaginației, îl sleiește pe Herman*“, declara mama scriitorului.)

Cum se explică, oare, obtuzitatea contemporanilor față de geniul lui Melville? Istoria literară cunoaște destule cazuri de nedreptățire sau de ignorare a unor artiști autentici, a căror descoperire post-mortem îi umple pe oamenii altor generații de o îndoită mirare : cum de au putut înaintașii să nesocotească o asemenea valoare, și cum de a putut aceasta să existe în mijlocul unor astfel de înaintași ? Îndeosebi istoria literară a Statelor Unite din secolul trecut abundă în asemenea cazuri : Edgar Allan Poe și Walt Whitman, adică cei mai mari poeți ai Americii, au trebuit să fie descoperiți de elitele intelectuale ale Europei, înainte de a se putea bucura de o recunoaștere (nici astăzi deplină) în propria lor patrie. Mark Twain a fost multă vreme acceptat exclusiv ca un umorist inofensiv, fără prea mari calități literare.

Pentru a ne explica acest fenomen de orăbire colectivă a unei întregi națiuni în fața valorilor ei supreme — căci Poe, Whitman, Twain și Melville sînt culmile literaturii americane din secolul trecut, — trebuie să aruncăm o privire asupra istoriei moderne a Statelor Unite. Iată cum caracterizează V. L. Parrrington societatea americană din prima jumătate a veacului al XIX-lea :

„*Fără veste, America devenise o lume nouă, cu posibilități nevisate pînă atunci ; iar această Americă nouă nu se mai mulțumea cu deprinderile înguste ale unei generații mai precaute. America veche, a epocii coloniale, fusese statică, raționalistă, aplecată spre pesimism, temătoare de inovații, tenace în obiceiurile ei. Ea considera că omul este rău din fire și de o ticăloșie incurabilă, de aceea nu deschidea nici o poartă spre visele uto-*

pice despre un viitor de aur... În cei aproximativ treizeci de ani care s-au scurs între Pacea de la Paris și terminarea războiului din 1812, acea Americă veche a murit. America nouă care i-a luat locul era o lume dinamică și schimbătoare, animată de un optimism tineresc, dornică să-și amelioreze existența, preocupată să găsească drumuri mai lesnicioase spre bogăție decât calea anevoioasă a sporului natural. Ea considera că instinctul de achiziție este propriu naturii omenеști și, făcînd din acest instinct o virtute cardinală, s-a apucat să cerceteze ce posibilități i se deschideau în resursele neexploatate ale continentului.”

După părerea lui Parrington¹, acest proces istoric a fost însoțit de un „spirit romantic”, manifestat în tot felul de utopii. Răsăritul Statelor Unite, spune el, „și-a descoperit Utopia într-o orînduire industrială capitalistă”. Sudul, axat pe o agricultură de tip patriarhal, „a început să privească, încrezător, spre o Utopie bazată pe cultura bumbacului, făurindu-și visul imperialist al unor cîmpii întinse, presărate cu baloturi albe și sclavi negri”. Cît despre Vest, cea de-a treia zonă economico-geografică a Statelor Unite — colonizarea lui impetuoasă a dat naștere celui „romantism al frontierei”, egalitarist și democratic în aserțiunile sale, dar însuflețit de „spiritul și țelurile clasei mijlocii”.

Înainte de încheștarea supremă a războiului civil din 1861—1865, care avea să ducă la triumful rînduielilor capitaliste în întreaga țară, existau destule temeieri de optimism în legătură cu viitorul Statelor Unite. Generosul bard al democrației americane, Walt Whitman (născut, ca și Melville, la New York, în 1819, poetul avea să se stingă în 1892, la numai cîteva luni după moartea marelui prozator) afirma în prefața la prima ediție a celebrei sale *Fire de iarbă* (1855) că „Statele Unite sînt ele însele cel mai mare poem”. E drept că, foarte curînd după terminarea războiului civil, Whitman își va schimba părerea, dînd, în pamfletul intitulat *Perspective democratice*, o apreciere virulent critică „democrației din Lumina Nouă”, pe care o va acuza

¹ V. L. Parrington, op. cit., *Introducerea*, pp. VIII—IX.

de „*faliment total în ceea ce privește aspectele ei sociale și în ceea ce privește rezultatele realmente mari pe tărîm religios, moral, literar și estetic*”.

Deocamdată, însă, terenul era prielnic pentru un optimism la scara nesfîrșitelor spații americane. Expresia cea mai semnificativă a acestui optimism o constituia filozofia transcendentalistă, elaborată în deceniul al treilea de un grup de cărturari din Boston, centrul spiritual al provinciei New England. Doctrină complexă și destul de eteroclită (printre sursele ei numărîndu-se Platon, Kant, Swedenborg, Coleridge, filozofia mistică indiană etc.), transcendentalismul era un fel de religie a omului, întemeiată pe ruinele vechilor dogme puritane. E semnificativ că principalii propovăduitori ai acestei doctrine, inclusiv Ralph Waldo Emerson — figura cea mai reprezentativă a „clubului transcendental” — au făcut parte, la început, din biserica unitariană, socotită eretică de către calviniștii ortodocși din New England. Idealiști în esență, transcendentaliștii afirmau primatul spiritului asupra materiei, dar atribuiau *fiecărui om* dreptul și capacitatea de a comunica cu divinitatea supremă, fără nici un fel de intermediari. Unii dintre ei (nu, însă, și Emerson) extindeau și pe plan social implicațiile democratice ale acestei doctrine individualiste, unindu-se în obștii egalitare, de tipul faimosului falanster de la Brook Farm (la care a participat, un timp, și Hawthorne).

Prin toate aceste implicații și aplicații, transcendentalismul era o doctrină eminentamente optimistă, proclamînd o încredere deplină în om, ca individualitate independentă, responsabilă doar față de sine însuși. În celebrul său eseu *Self-Reliance* (*Bizuirea pe sine însuși*), Emerson își formula aforistic crezul: „*Încrede-te în tine însuși: fiecă inimă vibrează la această strună de fier*”. Iar într-un alt eseu, intitulat *Compensation*, placidul „înțelept de la Concord” (orășelul puritan de lângă Boston, unde-și stabilise reședința) afirma că întrecaga existență stă sub semnul Binelui, Răul însuși fiind doar o absență temporară a Binelui: „*Existența este o afirmație vastă, care exclude negația*”.

Optimismului filozofic al transcendentaliștilor și al altor idealiști utopici (printre care se cuvin pomeniți „perfecționiștii”, propovăduitori ai unei religii umanitare și egalitare ce i-a influențat pe aboliționiști în lupta lor pentru emanciparea negrilor), i se adaugă optimismul pragmatice al oamenilor de afaceri și al „pionierilor” care împingeau tot mai spre apus frontiera Statelor Unite.

Literatura americană, încă tributară modelelor ei europene, reflecta deocamdată prea puțin acest optimism cvasi-general. Fenimore Cooper, primul romancier american de oarecare anvergură care și-a îndreptat atenția asupra realităților din patria lui (încercînd să devină un fel de Walter Scott al Statelor Unite) a fost mai degrabă un aristocrat pesimist, depășit de evenimente. El se plîngea, de altfel, într-o carte publicată în 1828 (*Notions of the Americans — Noțiuni despre americani*) că realitățile Americii sînt lipsite de interes pentru un scriitor :

„Se întîmplă foarte rar să se găsească aici, în zăcămintele la fel de bogate ca acelea din Europa, minereurile care asigură prosperitatea unui autor. Istoricul nu găsește anale ; scriitorul satiric nu găsește extravagante (afară de cele mai vulgare și mai banale) ; dramaturgul nu găsește moravuri ; scriitorul de romane¹ nu găsește aventuri tenebroase” etc. etc. Pentru a ieși din acest impas, Cooper și-a creat un univers fictiv, o Americă legendară, populată de Piei-Roșii și de vînători generoși, ca Natty Bumppo — eroul ciclului *Leather Stocking* (*Ciorap de piele*).

Un alt pionier al literaturii americane, Washington Irving, declara (într-un eseu despre *Scriitorii englezi ai Americii*) : „Sîntem un popor tînăr, obligat prin forța lucrurilor să imite, și se cuvine să ne luăm exemplele și modelele, în mare măsură, de la națiunile existente în Europa”. Succesul de care s-au bucurat atît Irving cît și Cooper prin literatura lor mai degrabă engleză decît americană era simptomatic pentru condiția scriitorului în Statele Unite, în acea epocă de tranziție. Pînă și optimistul Emerson mărturisea — într-un eseu din 1837, inti-

¹ Cooper folosește termenul „romance”, consacrat de literatura medievală.

tulat Poetul: „Caut în zadar poetul pe care-l descriu aici... Totuși, America este un poem în ochii noștri; geografia ei amplă uluiește imaginația...” Filozoful transcendentalist prorocea apariția unui poet al acestei Americi și avea într-adevăr să-l recunoască, nu peste multă vreme, în persoana lui Walt Whitman.

Între timp, proza americană își găsisese o voce specifică — aceea a lui Hawthorne, scriitor profund, obsedat de tenebrele pe care o educație puritană îl făcuse să le vadă pretutindeni în jurul lui și mai ales în propriul său suflet, dar conștient de caducitatea puritanismului într-o societate din ce în ce mai violent și mai fățiș aservită puterii banilor. Aplecarea lui Hawthorne mai degrabă spre umbrele decât spre luminile vieții omenesti corespundea, desigur, firii sale adânci, dar era în același timp o reacție față de optimismul facil al transcendentaliștilor, un refuz discret dar tenace de a acoperi cu văluri utopice o realitate din ce în ce mai brutală.

Mai lucid și mai informat decât Hawthorne în privința lumii reale (dovadă, puternicele accente de critică socială din cărțile lui de debut, și chiar din *Moby Dick* sau *Pierre*) Melville aleseese aceeași cale, a sondajelor adânci „la însăși temelia realității”. El refuza, cu și mai mare hotărâre decât mentorul și prietenul său, să vadă în civilizația americană, încă haotică, dar precis orientată spre exploatarea omului de către om, o treaptă superioară a umanității — așa cum credea și spera bunăoară Whitman. Era un refuz romantic, alimentat de pesimismul inerent propriei sale educații puritane, dar exacerbat mai ales de contactele nemijlocite cu realitatea. Melville își proiecta acest refuz în imaginile și simbolurile pe care le făurea, conștient sau inconștient. *Moby Dick* abundă în asemenea imagini și simboluri, a căror încărcătură de realitate transpare mai mult sau mai puțin evident.

„Țineți seama de viclenia mării — se adresează el cititorilor — creaturile ei cele mai înspăimântătoare alunecă pe sub apă, cele mai multe fără să fie văzute, ascunse cu perfidie de cea mai frumoasă culoare albastră. Țineți seama de asemenea de

splendoarea și frumusețea multor din triburile ei nemiloase; ce formă delicată și elegantă au unele specii de rechini! Tot așa, ți-ai seama de canibalismul universal care domnește pe mări, unde toate făpturile se mănâncă unele pe altele și duc între ele un război veșnic, de când s-a născut lumea.“¹ (subl ns.)

Deși în încheierea acestui pasaj Melville face o analogie între lumea abisală a mărilor și sufletul omului (în care se află „o insulă Tahiti, plină de pace și bucurie, dar încercuită de toate grozăviile pe jumătate neștiute ale vieții“), simbolul folosit cuprinde, în însăși formularea lui, esența relațiilor interumane din societatea capitalistă. Firește, Melville nu făcea critică socială în primul rînd, dar o îngloba în viziunea lui tragică despre lume, viziune legitimă, chiar dacă fatalismul ce-o colorează nu ne poate fi pe plac astăzi.

Revenind la cariera literară a scriitorului, cauzele care i-au frînt traiectoria se impun, cred, cu evidență după această scurtă incursiune în istoria politică și culturală a Statelor Unite. Melville a fost respins de contemporanii lui, pentru că vedea mai departe și mai adînc decît ei. „Faptul că epoca nu și-a recunoscut fața în oglinda pe care i-o întindea Melville înseamnă că America nu știa cum arată propria ei față“, observa pe bună dreptate cunoscutul critic și istoric literar american Carl Van Doren².

Dîndu-și seama că societatea în care trăia îi este profund ostilă, scriitorul s-a repliat în sine însuși, ca într-o fortăreață. El a continuat însă să scrie, și a mai făcut chiar unele încercări de a dialoga cu asediatorii acestei fortărețe.

Povestirile publicate între 1853—1856 în cîteva reviste (*Putnam's Monthly* și *Harper's New Monthly Magazine*) reprezintă cea mai susținută încercare de reluare a dialogului dintre scriitor și epocă.

¹ *Moby Dick*, p. 328, Editura Tineretului.

² Carl van Doren, *What is American literature*, 1935, London, George Routledge & Sons Ltd.

În introducerea sa la prima ediție completă a povestirilor lui Melville (apărută abia în 1949 ¹), Jay Leyda — care este și autorul celei mai complete biografii a marelui scriitor american — arată că acesta nutrise ambiția de a scrie povestiri chiar și înainte de a i se oferi prilejul să le publice. Printre însemnările răzlețe găsite în carnetele lui sau în cărțile de care nu se despărțea niciodată (de pildă operele lui Shakespeare) figurează numeroase notații semnificative: frânturi de dialoguri, idei sau schițe de subiecte pentru eventuale povestiri. Iată de ce, oferta de a colabora la revistele amintite, pe lângă că-i convenea din punct de vedere material (dificultățile pecuniare ale scriitorului sporiseră o dată cu apariția, în 1853, a unui al treilea copil în familia lui), îi dădea prilejul de a-și încerca pana într-un gen la care aspira mai de mult.

În paranteză fie spus, genul povestirii devenise foarte popular în Statele Unite. Denumirea de „*tale*” folosită de prozatori ca Washington Irving, Edgar Allan Poe sau Nathaniel Hawthorne desemna o specie literară oarecum diferită de aceea care avea să se constituie, spre sfârșitul secolului trecut, sub numele de „*short story*”. Într-o povestire de tip „*tale*”, participarea autorului — prin comentarii directe — la acțiunea zugrăvită, era la fel de curentă ca prezența lui în „*romance*”, o varietate a romanului cultivată cu precădere de prozatorii americani.¹ Aceasta și explică, în parte, interesul arătat de Melville unui gen care, într-o formă mult mai concentrată îi îngăduia de fapt să abordeze aceleași probleme grave tratate la dimensiunile mari ale romanului.

¹ Cf. Richard Chase, *The American Novel and its Tradition*, Doubleday Anchor Books, 1957 — lucrare al cărei scop mărturisit este „să stabilească semnificația faptului că, încă de la începuturile sale, și sub forma sa cea mai originală și mai caracteristică, romanul american și-a configurat destinul și s-a autodefiniț incorporînd în substanța lui un element de *romance*” (gen literar care implică mai multă libertate „față de verosimilitatea, acțiunea și continuitatea căutate de obicei în romanul propriu-zis”). Richard Chase își ilustrează teza cu exemple convingătoare luate din istoria literaturii americane, analizînd printre altele *Moby Dick* ca un exemplu tipic de *romance*.

Jay Leyda amintește și o altă împrejurare care a contribuit la reorientarea scriitorului spre „genul scurt” : vederea îi slăbise în ultima vreme¹ în așa măsură, încât trebuia să apeleze la ochii surorilor sale pentru a-i transcrie manuscrisele și a-i corecta șpal-turile. Așa se și explică destul de numeroasele erori de tipar sau de ortografie strecurate în textele publicate după *Moby Dick*.

Povestirile scrise și tipărite de Melville în perioada 1853—1856 nu i-au adus nici prea mulți bani, nici prea multă glorie : chiar adunate în volumul publicat în 1856 sub titlul *The Piazza Tales* (Povestirile verandei) ele nu i-au impresionat din cale-afară pe contemporani, care au continuat să vadă în autorul lor „un om sfârșit”. Un văr al scriitorului rezuma opinia curentă a celor mai binevoitori dintre cititorii săi, când mărturisea că i-au plăcut numai „una sau două bucăți capitale”, din volum, socotindu-le pe celelalte „niște mîncăruri vechi servite sub o formă nouă” („a rehash of former dishes”).

Așa cum observă Leyda în introducerea pomenită, povestirile „sînt într-adevăr niște mîncăruri vechi servite sub o formă nouă, dar ele conțin substanța de bază a întregii arte și filozofii a lui Melville”, iar expresia lor „este la fel de intensă ca în orice roman sau poem” al său.

Inegale ca valoare, povestirile lui Melville nu pot fi judecate în bloc, pentru a fi opuse romanelor sau poemelor sale (cace, la rîndu-le, nu reprezintă blocuri monolitice). Totuși, dincolo de varietatea lor tematică și calitativă, povestirile au o anumită unitate internă, care le leagă de altfel cu întreaga operă a scriitorului.

¹ Există în *Pierre, or the Ambiguities* cîteva pasaje tulburătoare în legătură cu această pierdere parțială a vederii. Bunăoară, următorul fragment (din cartea a XXV-a) : „Ca și cum n-ar fi fost de ajuns suferințele-i spiri-tuale îndătinat, aliate cu epuizarea lui fizică, o maladie trupească se abăt看 asupra-i ca un ulin : truda lui neconținută sfîrșe prin a-i vătăma ochii. Aceștia devinîră atît de bolnavi încît, în anumite zile, Pierre, temindu-se să-i expună la lumină, îi apărea dungată. Uneori scria orbește, iar ochii lui depărtați de hîrtie simbolizau în nețire necesitatea vrăjmașă și detestată, care făcea dintr-însul cel mai recalcitrant prizonier al literaturii...”

Celor mai multe dintre ele le-ar putea sluji drept motto următorul pasaj din *Encantadas* (schița a 2-a), în care Melville descrie broasca țestoasă de pe aceste insule :

„...căci chiar țestoasa asta, cu toată spinarea ei tristă și întunecată, are și o față luminoasă : carapacea ei inferioară are adesea o nuanță galbenă sau chiar aurie. De asemenea, oricine știe că țestoasele de uscat ca și cele acvatice sînt așa fel alcătuite încît, dacă le așezi pe spate, ele rămîn așa, cu fața luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă față. Dar după ce le întorci tu însuși, nu mai poți pretinde că țestoasa n-are și o față întunecată. Bucură-te de fața ei luminoasă, ține-o mereu la vedere dacă ești în stare, dar fii cîstit și nu tăgădui existența celei negre... Țestoasa e deopotrivă întunecoasă și luminoasă.”

Concepția filozofică exprimată în acest simbol elocvent, derivă desigur din puritanism. Viziunea sumbră, proprie puritanilor ortodocși care, însușindu-și dogmele lui Calvin, credeau în universalitatea Răului ca o consecință a „păcatului originar”, și în existența unei Pronii cerești dispensatoare de mîntuire pentru o infimă parte a „păcătoșilor” — viziunea aceasta se regăsește, substanțial modificată, la Melville ca și la mulți alți scriitori americani. În pătrunzătorul studiu din care am mai citat, Richard Chase vorbește despre „influența manicheeană a puritanismului din New England...”, care a afectat puternic o seamă de scriitori ca Hawthorne și Melville, și a pătruns pînă-n straturile cele mai adînci ale conștiinței naționale. Din punct de vedere istoric, adaugă el, acest puritanism corespundea unui reflux al religiei, la fel de important pentru formarea imaginației ca și regresul cultural observat de Cooper în ținuturile Frontierei. Căci este adevărat că, cel puțin din punctul de vedere al imaginației literare, puritanismul Noii Anglii — cu metaforele-i grandilocvente despre aleși și damnați, cu opoziția între împărăția luminii și cea a întunerecului, cu veșnica-i contradicție între bine și rău — fiecare perfect autonom — pare să fi preluat sensibilitatea manicheeană. Aidoma spiritului puritan al Noii Anglii, imaginația americană pare mai puțin interesată

în mîntuire decît în melodrama pe care-o reprezintă eterna luptă dintre bine și rău..."¹ În legătură cu puritanismul lui Melville trebuie subliniat, însă, unghiul de vedere personal care modifică această conștiință colectivă și care nutrește, în fond, originalitatea scriitorului. Ca și Hawthorne, Melville respingea, după cum am mai arătat, optimismul facil al transcendentaliștilor. Avînd o mai întinsă și mai bogată experiență de viață decît prietenul său, și decît mulți dintre scriitorii contemporani, Melville era mai în măsură să afirme că lumea cunoscută de el stătea deopotrivă sub semnul răului și sub cel al binelui. Cum transcendentaliștii și ceilalți optimiști de profesie ai Americii se înverșunau să ignore vastele zone de umbră din propria lor țară și din univers, Melville socotea de datoria lui să exploreze tocmai aceste zone și echivalentul lor psihic. În împrejurările istorice amintite, pesimismul lui era mai cinstit și mai salutar decît optimismul propovăduit de Emerson. A-i preveni pe oameni de pericolele care-i pîndesc, a nu-i lăsa să se autoiluzioneze, a le atrage atenția că „după cum tigroaica sălbatică își strivește în junglă propriii ei pui, tot așa marea strivește, izbindu-le de stînci, pînă și pe cele mai puternice balene, și le lasă acolo, lîngă epavele sfărîmate”², înseamnă a-i iubi pe oameni și a fi realist. Romanticul Melville era, într-adevăr, un umanist autentic și un realist, în ciuda viziunii sale sumbre și adesea apocaliptice. Subliniind existența răului în lume, el nu nega, de altfel, prezența și posibilitatea binelui, și nici nu se abandona total fatalismului, așa cum făcea de pildă Hawthorne³. Eroii melvillieni, inclusiv căpitanul Ahab, sînt urmăriți într-adevăr de un destin implacabil ca balena albă, dar ei nu se sfiesc să-l

¹ Richard Chase, *op. cit.* p. 11.

² *Moby Dick*, *op. cit.*, pp. 327—328.

³ „În timp ce pesimismul lui Hawthorne era o expresie a lipsei lui de iluzii și de entuziasm, la baza amărăciunii din sufletul înfrînt și jignit al lui Melville stătea însăși ardoarea iluziilor sale”, observa cu finețe Raymond Weaver, în *Introducerea* sa la o culegere din 1928 a povestirilor lui Melville.

înfrunte și să-l provoace la luptă, așa cum Satan din *Paradisul pierdut* al lui Milton nu pregetă să se răzvrătească împotriva tiranului care l-a alungat din împărăția-i cerească.

Aidoma lui Milton, Melville se dovedește a fi, astfel, un puritan destul de puțin ortodox. Iar din punct de vedere estetic, el se situează chiar la antipodul puritanismului, pentru că, deși fraza lui are adesea grandilocvența și solemnitatea cărții de căpătii a puritanilor — *Biblia* —, suculența și densitatea senzorială a stilului său ne duc cu gândul mai degrabă la Shakespeare decât la Milton. În nici un caz nu ne evocă stilul sec și despuat de podoabe al predicilor puritane.

Melville se depărtează de puritanism și printr-o altă trăsătură caracteristică: ideea lui despre bine și rău nu e schematică, ci aș spune dialectică. El e obsedat de întrepătrunderea, de împletirea strînsă a binelui și răului, și de ambiguitatea lor fundamentală.¹ (Unii critici au interpretat legătura incestuoasă zugrăvită în *Pierre, or the Ambiguities*, ca un fel de alegorie a acestei ambiguități.) Lecția lui Shakespeare, asimilată profund de către scriitorul american, i-a întărit propriile observații despre alcătuirea complexă a sufletului omenesc, a naturii și a societății. Personajele lui Melville sînt îndeobște firi zbuciumate, sfîșiate de aspirații contradictorii; există, însă, în opera lui și tipul omului care ignoră complexitatea vieții și care cade victimă acestei ignoranțe fatale.

Trăsăturile indicate mai sus apar pregnant în povestirile cuprinse în prezentul volum. Mai toate au un miez amar sau de-a dreptul tragic. Cele zece schițe despre insulele *Encantadas*² își

¹ În *Dialectica naturii*, F. Engels arată că, spre deosebire de gîndirea metafizică, în gîndirea dialectică „toate deosebirile se contopesc în trepte intermediare, toți opuzii sînt trecuți unul în altul prin verigi intermediare” (F. Engels, *Dialectica naturii*, Editura Politică 1966, p. 190).

² Schițele au fost publicate în cîteva numere ale revistei *Putnam's Monthly*, în 1854, sub pseudonimul Salvator R. Tarnmoor. Pe lângă impresiile sale personale, culese din cîteva călătorii (prima, în oct. 1841, pe bordul balenierei „*Acushnet*”, a doua în iarna 1842—3, pe bordul vasului „*Charles & Henry*”), Melville a folosit, la scrierea acestor schițe, materialul docu-

dezvăluie cel mai direct acest miez, poate pentru că nu sînt propriu-zis povestiri, ci un fel de reportaje, deși elementul narativ nu lipsește nici din ele.

„Mă îndoiesc că ar putea exista, undeva pe pămînt, vreun loc la fel de dezolat ca arhipelagul acesta” scrie din capul locului Melville, adăugînd că „blestemul specific al insulelor Encantadas, blestem ce le ridică, prin dezolarea lor, deasupra Idumeei și a Polului, constă în faptul că ele nu cunosc nici o schimbare; nici aceea a anotimpurilor, nici aceea a chinurilor.”

Melville nu-și menajează cititorii cînd descrie — într-un stil de o rară forță evocatoare — acest infern terestru. El se străduiește, parcă, să le demonstreze că nu trebuie să uite de existența unor asemenea tărîmuri la periferia „lumii civilizate”. Dar scriitorul nu se complăce în descrierea acestor priveliști dezolate și dezolante. El simte nevoia să introducă în reportajele lui unele episoade hazlii sau grotești, menite nu atît să compenseze copleșitoarea tristețe a insulelor Encantadas, cît să scoată în relief complexitatea vieții și a naturii, amestecul de umbră și de lumină din care se compune orice tablou autentic al existenței. Pe fundalul sumbru al „insulelor fermecate” evoluează o umanitate care, deși alcătuită din corsari, vînători de balene și alți proscrisi ai societății, nu e lipsită de sentimentul demnității omenești. Episodul relatat în schița a opta, despre văduva Hunilla, salvată de echipajul unei baleniere, învederează profunda simpatie a scriitorului pentru naufragiații vieții — cînd aceștia își păstrează demnitatea și curajul în împrejurările cele mai vitrege.

Sub acest aspect, una dintre cele mai impresionante povestiri este fără îndoială *Bartleby*¹. Personajul care dă titlul acestei

mentar găsit într-un *Journal of a Cruise made to the Pacific Ocean* (*Jurnalul unei croaziere în Oceanul Pacific*), carte publicată la New York de David Porter (ed. a II-a, 1822). Schițele au fost retipărite în volumul *The Piazza Tales*, din 1856.

¹ Povestirea a apărut în numerele din noiembrie și decembrie 1853 ale revistei *Putnam's Monthly*, și a fost retipărită în volumul *The Piazza Tales*, din 1856.

povestiri este un conțopist ursuz și taciturn, a cărui muțenie îndărătnică ascunde de fapt o „rezistență pasivă“ față de mediul înconjurător: Patronul lui Bartleby, un om din cale-afară de răbdător, încearcă, zadarnic, să învingă această rezistență, simțindu-se legat de bietul conțopist prin „conștiința unui destin comun tuturor oamenilor“. Animat de cele mai bune intenții —, care nu depășesc, totuși, un anumit umanitarism de suprafață, — patronul se străduiește să-l ajute și mai ales să-l înțeleagă pe ciudatul său funcționar.

„Vai, exclamă el la un moment dat, fericirea caută lumina, făcându-ne să credem că lumea e veselă, pe când nefericirea se ține ascunsă, dându-ne impresia că nici nu există.“ Bartleby sfârșește prin a muri în închisoarea unde a fost trimis, în ciuda bunăvoinței patronului său (al cărui umanitarism se destramă finalmente în fața intereselor de afaceri). El își încununează rezistența pasivă printr-o grevă a foamei, care-l va răpune. Iar peste câteva luni, fostul său patron va afla explicația comportării sale neobișnuite: Bartleby fusese „un mic funcționar la Arhiva din Washington a «scrisorilor refuzate», pînă cînd s-a pomienit brusc fără slujbă în urma unei schimbări din administrație“.

Deși simplificările în interpretarea unei opere atît de complexe ca aceea a lui Melville trebuie evitate, sensul simbolic al acestei povestiri nu este străin de fraza de mai sus, o frază-cheie, după părerea mea. Chiar dacă exclamația finală a autorului — „Vai, ție, Bartleby, vai ție, omenire!“ — sugerează o intenție de generalizare a dramei îndărătnicului conțopist la scara condiției umane, coordonatele americane ale acestei drame își au importanța lor, amintindu-ne că Melville și-a clădit pesimismul pe anumite realități sociale, față de care nu a fost niciodată indiferent. A identifica în Bartleby un nou Isus — cum face de pildă un erudit american într-o lucrare recentă despre „mitologia lui Melville“¹ — sau un fel de reîncarnare a lui

¹ H. Bruce Franklin : *The Wake of the Gods — Melville's Mythology*, Stanford University Press, California, 1963.

Buda — cum s-au silit să demonstreze alți cărturari¹ — mi se pare a fi o întreprindere gratuită, oricât de ingenioase ar fi argumentele puse în joc. Textul povestirii lui Melville este destul de clar, în ciuda subtextului său bogat în ecouri și intenții enigmatice. După cum în *Encantadas* scriitorul a ales o zonă-limită a planetei, în *Bartleby* el a ales un caz-limită al existenței ome-nești, și l-a pus sub ochii cititorilor, pentru a-i face să reflecteze.

Dacă în *Bartleby*, ca și în alte povestiri [neincluse în prezenta culegere, ca de pildă *The Two Temples* (*Cele două temple*), *Poor Man's Pudding and Rich Man's crumbs* (*Budinca săracului și firimiturile bogatului*), *The Paradise of Bachelors and the Tartarus of Maids* (*Raiul burlacilor și infernul fecioarelor*)] Melville folosește simboluri de o certă semnificație socială, în bucăți ca *Veranda*, *Neguțătorul de paratrăsnete* sau *Clopotnița* simbolismul e orientat mai degrabă spre lumea lăuntrică a scriitorului. *Veranda*² este o alegorie, destul de cețoasă, despre singularitatea artistului și despre precaritatea unghiului de vedere prin care contemplă lumea. După ce și-a construit o verandă, pe latura dinspre miazănoapte a casei sale — latura cea mai expusă intemperiiilor — povestitorul pornește la drum spre muntele falnic, de dragul căruia și-a construit veranda, și sub a cărui creastă i se părea că vede licărind o oglindă fermecată. Contactul direct cu realitatea îi spulberă iluzia: priveliștea mirifică întrezărită nu dăinuie decât de la o anumită distanță.

*Neguțătorul de paratrăsnete*³ e o parabolă despre deșertăciunea unei anumite înolinații a americanilor spre o credulitate superstițioasă (credulitatea aceasta a generat mitul „omului care aduce ploaia”). O strănepoată a lui Melville, Helen Morewood, își amintește că a aflat de la tatăl ei despre un foarte real neguțător de paratrăsnete, pe care scriitorul l-a întâlnit prin 1853, în toiul unei campanii zgomotoase desfășurate, prin presă și prin

¹ Saburo Yamaya și Walter Sutton, citați în lucrarea de mai sus.

² *The Piazza* a fost scrisă în 1856, ca o introducere la volumul *The Piazza Tales* publicat în același an.

³ *The Lightning-Rod Man*, publicată în numărul din august 1854 al revistei *Putnam's Monthly* și retipărită în volumul *The Piazza Tales*.

alte mijloace, în favoarea paratrăsnetelor. Cam în aceeași perioadă Melville a citit, se pare, într-o carte a predicatorului puritan Cotton Mather (*Magnalia Christi Americana*) un capitol *Cu privire la minunile săvârșite de trăsnet*, capitol plin de amenințări la adresa acelor care refuzau să accepte dogmele puritane.

Polemica lui Melville cu neguțătorul de paratrăsnete îi vizează direct pe cei ce speculează spaimele și superstițiile oamenilor. Povestirea are, însă, și o semnificație legată de preocuparea centrală a scriitorului — aceea de a scoate în relief complexitatea vieții și a lumii reale. Neguțătorului de paratrăsnete, care — deși își desface marfa numai pe vreme de furtună — își mărturisește lașitatea (declarînd că se ferește de pini, de casele înalte și mai ales „de oamenii înalți”), Melville pare a-i opune propria-i filozofie, a înfruntării curajoase a realității.

*Clopotnița*¹ este o parabolă ale cărei intenții sînt mai greu de descifrat, deși e limpede că autorul polemizează și aici cu America timpului său. Constructorul Bannadonna, solicitat de conducătorii unei republici din sudul Europei să înalțe un turn cu clopotniță, are ambiția de a crea un mecanism ce vrea să fie „un prototip imperfect al unei creaturi ulterioare, al unui soi de ilot gigantic, menit să asigure, într-o măsură greu imaginabilă, nevoile și gloria umanității — furnizîndu-i acesteia nici mai mult nici mai puțin decît un înlocuitor al săptămînii de lucru obișnuite și înzestrînd pămîntul cu un nou rob” etc.

Robotul creat de ambițiosul constructor îl va răpune pe acesta în cele din urmă, și însăși clopotnița ridicată de el se va năruî, chiar în ziua înmormîntării sale, din pricina unei fisuri secrete a clopotului celui mare — fisură provocată de un lucrător neatent, pe care Bannadonna îl lovise pînă la sînge.

„Așadar, robul orb își ascultase stăpînul și mai orb, dar în supunerea lui îl omorîse. Creatorul era ucis de propria-i creatură. Clopotul fusese prea greu pentru turlă. Principalul lui

¹ *The Bell Tower*, publicată în numărul din august 1855 al aceleiași reviste, și retipărită în volumul menționat.

cusur se afla în locul unde sîngele omului îi pîngărise metalul. Trufia precedase, aşadar, căderea."

Obsesia care străbate ca un fir roşu întreaga operă melvilleană — existenţa unui rău ascuns — se regăseşte şi în această povestire stranie, una dintre cele mai puritane în spirit ale scriitorului. Pe undeva, Bannadonna seamănă cu căpitanul Ahab, victimă şi el a unei ambiţii trufaşe, care-i depăşeşte puterile reale.

Poziţia lui Melville faţă de ştiinţă şi de progresul tehnic poate să pară retrogradă, dacă o scoatem din epoca respectivă, cînd cuceririle ştiinţei şi ale tehnicii nu erau nici pe departe înzestrate cu evidenţa ce le caracterizează în zilele noastre. Dincolo de implicaţiile ei fataliste şi pesimiste în legătură cu posibilităţile ştiinţei, povestirea aceasta cuprinde însă, la un alt nivel al ei (căci o caracteristică a simbolului melvillean este multitudinea de planuri în care-şi ramifică sensurile), o semnificaţie de etică artistică. Parabola constructorului înfrînt de un orgoliu nemăsurat implică o invitaţie la modestie, cu care nu se poate să nu fii de acord.

Cea mai încheată dintre povestirile scrise de Melville în perioada 1853—56 este fără îndoială *Benito Cereno*¹. La baza ei stă o relatare găsită de scriitor într-o *Narrative of Voyages and Travels in the Northern and Southern Hemispheres* (Istori-sire despre călătorii în emisferele de nord şi de sud), tipărită în 1817 la Boston, de căpitanul Amasa Delano. Capitolul XVIII al acestei cărţi, cuprinzînd *Detalii despre capturarea vasului spaniol „Tryal” în largul insulei Santa Maria, precum şi documente privitoare la acest caz*, i-a oferit lui Melville, de-a gata, o situaţie dramatică, în spiritul propriei sale concepţii despre viaţă. Scriitorul n-a făcut decît să însufleţească personajele dramei (păstrîndu-le pînă şi numele) şi să îngroaşe semnificaţiile ei, care se pierdeau în relatarea seacă a căpitanului Delano. De asemenea, el a ținut să schimbe numele celor două corăbii pe bordul

¹ Publicată în numerele din octombrie, noiembrie şi decembrie 1855 ale revistei *Putnam's Monthly* şi retipărită (cu unele modificări ale autorului) în volumul *The Piazza Tales*.

căroră s-a desfășurat drama reală : vasul spaniol „Tryal“ devine în povestire „San Dominick“, iar vasul american „Perseverance“ devine „Bachelor's Delight“ (Bucuria burlacului, sau a cavalerului).

Prin mijlocirea întâmplărilor reale pe care le reconstituie în *Benito Cereno*, Melville își demonstrează încă o dată, cu o mare forță artistică, ideea, ce-l stăpînea ca o obsesie, că aparențele sînt înșelătoare. Bravul căpitan Amasa Delano este înclinat, prin firea și educația lui, să ia drept bune aparențele și să nu se îndoiască de conținutul lor pozitiv. Atmosfera stranie de pe bordul corăbiei spaniole „San Dominick“ și purtările contradictorii ale căpitanului acesteia nu i se par cîtuși de puțin suspecte naivului căpitan american. El se străduiește tot timpul să-și risipească bănuielile ce i se trezesc în minte din cînd în cînd, sub presiunea, din ce în ce mai puternică, a unei realități care-și leapădă rînd pe rînd măștile sub ochii lui nedumeriți.

„Da, recunoaște el la un moment dat, e o corabie ciudată, cu o istorie ciudată, și cu niște oameni ciudați pe bord. Dar... nimic mai mult...”

Căpitanul Delano e dispus, cel mult, să-l suspecteze pe colegul său spaniol de nebunie sau de incapacitate, dar nicidecum de vreo intenție dușmănoasă la adresa lui. El acceptă cu seninătate explicația pe care i-o dă Benito Cereno, că vasul său și-a pierdut o treime din echipaj și pe toți ofițerii albi într-o furtună în largul Capului Horn, urmată de o gravă epidemie de friguri. Nici prin gînd nu i-ar trece că Benito Cereno este de fapt prizonierul sclavilor negri, care s-au răsculat și au pus mîna pe vas, cu intenția de a se întoarce în Africa.

„Căpitanul Delano nu era numai blajin din fire, ci și plin de umor și de căldură, în clipele cînd nu era hărțuit de împrejurări. Acasă la el, îi plăcea să șadă în prag și să privească vreun om de culoare muncind sau jucîndu-se în libertate. Dacă, într-o călătorie pe mare, se întîmpla să aibe în echipaj vreun marinăr negru, ajungea negreșit să stea la taifas cu el, numai pe jumătate în glumă. De fapt, ca mai toți oamenii veseli și inimoși din fire, căpitanul Delano îi iubea pe negri nu din filantropie, ci

dintr-o simpatie naturală, așa cum alții se atașează de cîină de Terra-Nova."

Căpitanul Delano este un tipic „american cumsecade“, animat de cele mai bune intenții, dar funciarmamente incapabil să sesizeze realitatea. Simpatia lui pentru negri — echivalată, ironic, cu simpatia pe care alți oameni o poartă unor cîini — este clădită, de fapt, pe o totală ignorare a firii lor adînci și mai ales a condițiilor lor reale de existență. Recunoaștem în acest *gentleman* american trăsăturile multora dintre „abolitioniștii“ din perioada premergătoare războiului civil, oameni de treabă în fond, însă lipsiți nu numai de spirit practic, dar și de înțelegerea datelor reale ale problemei negrilor.

Deși Melville și-a scris povestirea din unghiul de vedere al albilor, propria lui atitudine față de negri nu se confundă cu aceea a căpitanului Delano sau cu aceea a lui Benito Cereno. Dincolo de rolul pe care negrii îl joacă în povestire — rol simbolic, de fundal sumbru al dramei credulității optimiste — se simte că autorul le poartă o admirație sinceră și le conferă chiar unele calități ce-i fac net superiori albilor. El îl pune, de pildă, pe căpitanul Delano să se extazieze în fața „dragostei tandre“ cu care africancele își cresc odraslele. Atufal, uriașul negru taciturn de viță regească, întruchipează limpede noblețea unei seminții pe nedrept ținută în lanțuri. Pînă și Babo, căpetenia sclavilor răsculați, este prezentat, în ciuda vicleniei maléfice de care face dovadă, ca un personaj plin de vigoare și de demnitate, în comparație cu timoratul Benito Cereno.

Povestirea lui Melville, scrisă cu numai cîțiva ani înainte de izbucnirea războiului civil care avea să opună Sudul sclavagist Nordului capitalist, ascundea, astfel, o apreciere lucidă a problemei negrilor, și un avertisment dat de scriitor compatrioților săi, că trebuie să privească în față realitățile politico-sociale din Statele Unite.

Incapacitatea căpitanului Delano de a sesiza „latura sumbră“ a vieții, constituie, însă, principalul obiectiv al lui Melville. Chiar după ce a aflat tristul adevăr despre cele petrecute pe vasul spaniol, comandantul american nu înțelege, sau nu e în

stare, să tragă concluziile necesare. El continuă să fie animat de același optimism facil, în perspectiva căruia semnificația gravă a evenimentelor se pierde fără nici un folos. Discuția de la urmă dintre cei doi căpitani e grăitoare în această privință. La comentariile amare făcute de Benito Cereno asupra evenimentelor a căror victimă a fost, căpitanul Amasa Delano îi răspunde cu seninătatea lui imperturbabilă :

„Generalizezi, Don Benito, iar generalizările dumitale sînt cam sumbre. Dar tot ce-a fost a trecut : ce rost are să moralizezi asupra trecutului ? Uită-ți ! Ia-te după soarele acesta strălucitor, care a nîtat totul, ia-te după marea asta albastră și după cerul acesta senin, care au întors o pagină nouă.“

„Pentru că n-au memorie, pentru că n-au nimic omenesc“, îi replică spaniolul.

Melville condamnă, astfel, ca inuman refuzul îndărătnic al comandantului american de a lua act de realități, chiar după ce acestea i s-au dezvăluit cu atîta brutalitate. Tipul americanului lipsit de priză asupra realității a făcut o lungă carieră în literatura Statelor Unite (și în cea engleză — dovadă *Americanul liniștit* al lui Graham Greene, romancier care descinde în multe privințe din Melville). Benito Cereno rămîne, însă, un model neîntrecut de tratare artistică a acestui tip caracteristic pentru o anumită mentalitate americană.

Am lăsat la urmă *Billy Budd*¹, pentru că această povestire nu este numai cîntecul de lebadă al scriitorului (începută în 1888, a fost terminată cu numai cîteva luni înainte de moartea lui, în 1891), dar și o capodoperă, care-i încununează în chip strălucit întreaga creație.

La baza povestirii (considerată îndeobște drept un mic roman) a stat, se pare, un fapt real, petrecut în 1842, dar reactualizat chiar în 1888, anul cînd Melville s-a apucat să-și scrie povestirea. E vorba de o răscoală a unor marinari de pe vasul american „Somers“, reprimată în fașă cu ajutorul unui văr al

¹ Publicată pentru prima oară în 1924, de editura engleză Constable & Co.

scriitorului, ofițerul de marină Guert Gansevoort. Acesta prezidase tribunalul militar care-i judecase pe marinarii bănuți, și-l condamnase pe unul dintre ei, Elisha Small, la spânzurătoare. În vara anului 1888 a apărut în revista *American Magazine* un articol care recapitula evenimentele, dându-le o interpretare nouă, nu tocmai favorabilă vărului lui Melville.

Scriitorul (reîntors de curînd la uneltele sale, după ce slujise timp de două decenii la oficiul vamal din New York) avea, așadar, și motive familiare să se intereseze de un asemenea subiect. El a modificat, însă, datele și coordonatele episodului real. În povestirea lui, drama nu se petrece pe un vas american, ci pe unul englezesc, și nu în 1842, ci în 1797, cîteva luni după războaiele care au zguduit, în acel an, flota britanică — războaie reprimare sîngeros, pentru că fuseseră „o demonstrație de forță mult mai amenințătoare pentru Anglia decît manifestele propagandistice și armatele cuceritoare ale Directoratului francez”. Melville și-a ales încă o dată o situație-limită, pentru a da o intensitate maximă conflictului dramatic pe care voia să-l zugrăvească.

Poziția scriitorului față de Revoluția franceză merită să fie semnalată, fie măcar în treacăt. Cu toate că, prin întreaga lui formație intelectuală, Melville era înclinat mai degrabă spre o viziune fatalistă, puritană în esență, asupra istoriei, modul lui de a înțelege revoluția este remarcabil de nuanțat. În prefața la *Billy Budd*, el arată că, deși revoluția franceză a fost urmată de „rele mai supărătoare” decît cele petrecute „sub domnia regiilor”, ea a dus finalmente la „un progres politic pentru europeni, aproape pe toată linia”. La fol, adaugă el, războaiele marinarilor englezi aveau să ducă la reforme importante în flota britanică. Scriitorul se apropie, astfel, spontan, de o înțelegere dialectică a evenimentelor : el pare a spune că, deși revoluția a săvîrșit abuzuri, ea a fost necesară și salutară. „Tot răul e spre bine”, demonstrează Melville, dînd o nouă variantă vechii sale idei despre ambiguitatea fundamentală a binelui și a răului.

Dar *Billy Budd* este numai la suprafață un mic roman despre revoluție, fiind înfrî de toate „*An inside narrative*” (O pove-

tire văzută din interior), cum precizează autorul încă de la început. Protagonistii acestei drame — care s-a putut petrece doar într-o epocă de mare dramatism ca aceea a Revoluției franceze — sînt trei la număr : Billy Budd, un tînăr matelot, pe cît de chipeș pe atît de candid, înrolat cu de-a sila în flota de război britanică ; John Claggart, un subofițer malefic și perfid, geniul rău al vasului „H.M.S. Indomitable“ ; căpitanul Edward Fairfax Vere, comandantul vasului, un om integru și luminat, stăpînit însă de un acut simț al datoriei militare. Pizmaș pe frumusețea fizică și pe puritatea sufletească a tînărului matelot, intrigantul Claggart își pune în gînd să-l distrugă. În acest scop, el încearcă să-l atragă într-un complot simulat de oamenii lui de încredere, și deși Billy Budd nu se lasă nici o clipă sedus de ideea unei revolte, perfidul subofițer se va duce, la primul prilej (tocmai cînd vasul era angajat într-o luptă cu o navă inamică) să-l denunțe pe nevinovatul marinar. Împins de simțul datoriei, dar și de dorința de a afla adevărul (căci nu are încredere în spusele denunțatorului) căpitanul Vere îi convoacă în cabina lui pe cei doi. La auzul acuzațiilor grave formulate de Claggart, Billy Budd reacționează violent, lovindu-l mortal pe calomniator. Consternat, căpitanul se vede pus în situația penibilă de a-l pedepsi exemplar pe tînărul matelot, deși în forul lui interior îi aprobă fapta. Din îndemnul lui Vere, curtea marțială improvizată pentru a-l judeca pe Billy Budd, îl va condamna pe acesta la spînzurătoare, spre a servi o „lecție“ echipajului și a-l împiedica să se răzvrătească.

Regăsim în această admirabilă povestire cîteva din temele preferate ale scriitorului american : tema răului ascuns sub aparențe înșelătoare, tema caracterului complex și adesea inextricabil al realității, tema ambiguității fundamentale a vieții.

Ca și Benito Cereno, Billy Budd este o victimă a propriei sale credulități, înainte de a deveni victima unei forțe malefice exterioare. „*Vorbele în doi peri și insinuările erau străine de firea lui*“, spune despre el autorul. Billy Budd e lipsit pînă și de „*acea cunoaștere instinctivă a răului, care, la oamenii răi sau naîndeajuns de buni din fire, precede experiența*“.

Inteligentului și rafinatului Claggart îi vine relativ ușor să-l piardă pe un asemenea naiv, total dezarmat în fața vieții, în ciuda forței sale fizice.

Ca mai toate scrierile lui Melville, această ultimă operă a lui e construită pe mai multe planuri, într-un stil arhitectonic compozit, care se refuză simplificărilor. *Billy Budd* a fost interpretat de către unii exegeți ca o dramă religioasă, ca un „testament al acceptării Binelui și Răului”¹. „*Marinarul chipeș*” ar fi (în mai mare măsură decât *Bartleby*) un nou Isus, care ispășește păcatele omenirii, pentru a o salva, pentru a-i dărui „starea de grație”. O interpretare similară propune Pierre Leyris, traducătorul în franceză al operelor lui Melville: „*Întregul final al povestirii dovedește că ne aflăm în fața unei repetări a sacrificiului creștin*” scrie el în prefața la versiunea franceză a lui *Billy Budd*, deși se grăbește să adauge că „*acest sacrificiu corespunde mai ales unei realități psihologice*”.

Mai aproape de adevăr mi se pare a fi Richard Chase, când afirmă, în lucrarea citată: *Așa cum o subliniază stăruitor primele sale pagini, Billy Budd este o povestire mai degrabă politică decât teologică sau mitică... Ea dramatizează ideea conservatoare că societatea trebuie să urmeze drumul de mijloc al eficienței și al compromisului. Societatea nu se poate întemeia pe contrariile absolute ale binelui și răului, reprezentate de Billy Budd și de denunțatorul său Claggart... Structura politică a societății nu poate tolera această polaritate extremă. Dar această polaritate poate alcătui, totuși, însăși substanța imaginației estetice — așa cum se întâmplă, de fapt, în Billy Budd.*”²

Dincolo de toate aceste interpretări contradictorii — izvorâte din însăși complexitatea povestirii — *Billy Budd* se impune ca o operă majoră, din familia, nu prea numeroasă, a scrierilor care-l fac pe cititor să gândească și să-și pună el însuși problemele ridicate de autor. Scrisă la sfârșitul unei cariere literare atât de dramatice și de sinuoase, povestirea atestă o deplină stăpânire a unor mijloace artistice făurite de-a lungul multor decenii de

¹ Cf. F. O. Matthiessen, *The American Renaissance*, 1941.

² Cf. Richard Chase, *op. cit.*, pp. 114—115.

investigații și frământări creatoare. Stilul ei sobru, lipsit de efuziunile declamatorii ale operelor din tinerețe, adecuarea perfectă a simbolurilor la realitățile zugrăvite, gradația magistral condusă a conflictului dintre principalele personaje, și bogăția subtextului, fac din această povestire o capodoperă. Ea a încheiat glorios o activitate literară desfășurată sub semnul geniului — al unui geniu pe lângă care contemporanii au trecut cu o condamnabilă nepăsare. (La moartea lui Melville, un gazetar a scris pentru *New York Times* un articol în care scriitorul apărea cu numele de ...Henry Melville. Deși eroarea a fost sesizată de un „cap limpede“, nici măcar acesta nu și-a putut aminti de numele mic al marelui scriitor și a preferat să-l înlocuiască printr-o simplă inițială : H.)

Redescoperirea lui Melville în propria sa patrie după o întârziere de câteva decenii a fost însoțită de explicabilele exagerări care însoțesc de obicei asemenea reconsiderări. Autorul altădată hulit și apoi dat uitării, a reapărut, ca un strigoi prestigios, revendicat de o sumedenie de exegeți, care „*creau de obicei, în numele lui, o imagine a ceea ce ei înșiși doreau să fie*“¹. Până și anumite erori de ortografie sau de tipar din scrieri care însoțesc de obicei asemenea reconsiderări. Autorul, ipoteze parazitare : bunăoară cuvântul „visible“ (vizibil) folosit de Melville într-o scrisoare către Hawthorne, dar descifrat multă vreme ca „usable“ (utilizabil) a dat naștere unei întregi teorii despre „adevărul utilizabil“...

În pofida tuturor exagerărilor și interpretărilor aberante care-au proliferat — și continuă să prolifereze — în jurul operei profunde, complexe și contradictorii a scriitorului american, această operă își dezvăluie, unui număr din ce în ce mai mare de cititori din lumea întreagă, vitalitatea și frumusețea. Iar influența ei asupra unora dintre prozatorii cei mai de seamă ai zilelor noastre, cum ar fi de pildă Faulkner, îl așază pe Melville printre deschizătorii de drumuri noi în literatură.

PETRE SOLOMON

¹ Leon Howard : *Herman Melville, A biography*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, 1958.

TABEL CRONOLOGIC

1819 La 1 august se naște, la New York, Herman Melville. Bunicul după tată, maiorul Thomas Melville, originar din Boston, participase, în 1773, la aruncarea, în apele din rada portului Boston, a unei încărcături de ceai englezesc, preludiu al declanșării Războiului pentru Independență. Bunicul după mamă, generalul Peter Gansevoort, avea să-și capete faimă în timpul acestui război.

Allan Melville, tatăl lui Herman, era al patrulea dintre cei unsprezece copii ai maiorului Thomas Melville. La începuturile carierei sale conducea o întreprindere de import. Maria Melville, mama lui Herman, fiica lui Peter Gansevoort, aparținea unei destul de avute familii de imigranți olandezi, calviniști convinși.

1826 Herman Melville se îmbolnăvește de scarlatină. Maladia îi va slăbi vederea.

- 1830 În septembrie Allan Melville își lichidează întreprinderea și se mută, cu familia, de la New York, la Albany.
- 1832 La 28 ianuarie Allan Melville moare într-un acces de demență furioasă, lăsând datorii imense. Maria Melville își retrage fiii — Gansevoort Melville, în vîrstă de șaptesprezece ani, și Herman Melville, care nu a împlinit încă doisprezece — din colegiul din Albany. Herman intră ca funcționar inferior la banca unchiului său după mamă, Peter Gansevoort. În vară, în timp ce mama fuge împreună cu ceilalți copii din calea epidemiei de holeră care se declanșase în regiune, micul Herman rămîne, singur, la post. În scurt timp, părăsește banca. Lucrează o vreme la ferma unui unchi, apoi ca institutor la „școli fără buget“. Ani de vagabondaj și de studii cu totul sporadice.
- 1835 Doi dintre verii lui Herman, Thomas Melville și Leonard Gansevoort, se îmbarcă pe baleniere.
- 1837 Afacerea pe care o conducea fratele său, Gansevoort Melville dă, la rîndul ei, faliment. Herman Melville e din nou institutor. E admis ca membru al Societății pentru perfecționarea mutuală a tinerilor și al Societății de discuții filologice, ambele din Albany.
- 1839 Se îmbarcă pe bordul corăbiei comerciale „Saint Lawrence“, care la 5 iunie, se îndreaptă spre Liverpool. Această călătorie în Anglia va sta la baza volumului, apărut mai tîrziu, *Redburn*.
- 1840 Richard Henry Dana publică volumul *Doi ani pe puntea din față*.

În decembrie, Herman Melville se îmbarcă, la New-Bedford, pe bordul balenierei „Acushnet“.

1841 La 3 ianuarie „Acushnet“ (care, în romanul lui Herman Melville *Moby Dick*, va figura sub numele de „Pequod“) părăsește portul New-Bedford avînd un echipaj de douăzeci și șase membri. Urmînd ruta obișnuită a balenierelor americane, „Acushnet“ atinge, în iunie, localitatea Santa, din Peru și încrucișează, în noiembrie, în largul insulelor Galapagos, pe care Herman Melville le va descrie, mai tîrziu, în *The Encantadas*.

1842 „Acushnet“, comandat de căpitanul Pease, ancorează la 23 iunie în baia Anna Maria (Anna Maria Bay) din Nuka Hiva (Nukuhiva), una din insulele Marchize.

La 9 iulie, Herman Melville, împreună cu alți mateloți de pe „Acushnet“, printre care prietenul său „Toby“ Greene, dezertează și se refugiază mai întîi în interiorul insulei. De la această dată și pînă pe la începutul lui august, în total nu mai mult de patru săptămîni, Melville și „Toby“ Greene sînt oaspeții unui trib de canibali din interior, tribul Taipi.

Aventurile prin care a trecut vor sta la baza cărții sale *Typee* [apărută și în tîlmăcire românească (*Taipi*)]. La 9 august, Melville reușește să fugă, singur de la Taipi și să se îmbarce pe o goeletă rapidă, transformată din cauza vechimii, în balenieră : „Lucy-Ann“. După o primă rebeliune a echipajului, căpitanul este debarcat și „Lucy-Ann“ își continuă călătoria sub comanda secundului, îndreptîndu-se spre Tahiti.

Cum un grup de marinari, condus, după cât se pare, de Melville și de unul dintre prietenii săi, un fost medic poreclit „Long Ghost” („Stafia cea lungă”) refuză să dea ascultare noului comandant, „Lucy-Ann” ancorează la Tahiti, grupul e debarcat și întemnițat la Calabuza Bretani din Papeete.

La jumătatea lui octombrie, Melville evadează împreună cu „Long Ghost”. La 7 noiembrie se îmbarcă pe bordul balenierei „Charles Henry”, unde va mînui, probabil, harponul, în timpul vînătorii de balene.

1843 Ajuns cu baleniera „Charles Henry” la Lahaina, în Havai, părăsește vasul. Cum „Acushnet” intrase în apele havaiane și căpitanul Pease denunțase pe dezertori, Melville, temîndu-se că va fi din nou judecat și întemnițat, se îmbarcă la 17 august pe bordul fregatei, sub pavilion american, „United States”.

1844 Din august și pînă în octombrie servește de gardă la pupa, pe „United States”. Aici se împrietește cu marinarul Jack Chase, căruia îi va dedica ultima sa lucrare *Billy Budd, gabierul*.

În drum spre patrie, vasul american face mai multe escale, dintre care cele mai lungi la Callas în Peru și la Mazatlan în Mexico.

La 3 octombrie, vasul de război „United States” ancorează la Boston și Melville e licențiat împreună cu restul echipajului.

Întîmplările prin care a trecut în Tahiti și Havai vor sta la baza cărții de mai târziu *Omoo*, iar viața pe bordul unei nave militare ca „United

States", ca și informațiile culese în timpul călătoriei, despre revolta de pe bricul militar „Somers" (1842), ai cărei inițiatori și participanți fuseseră spânzurați, îi vor furniza materialul cărților *White Jacket (Vestonul alb)* și *Billy Budd, foretopman (Billy Budd, gabierul)*. Gansevoort Melville, fratele lui Herman, face propagandă electorală pentru candidatul democrat la președinție Polk.

1845 Melville scrie *Typee*.

După victoria în alegeri a candidatului democrat, Gansevoort Melville e trimis într-un post diplomatic la Londra.

1846 Editorul englez Murray publică, la Londra, volumul *Typee : A Peep at Polynesian Life During a Four Months' Residence in a valley of the Marquesas (Taipi : O privire asupra vieții polineziene în timpul unei șederi de patru luni într-o vale din Marchize)*. În același an „Wiley and Putnam" publică, la New York, o ediție ușor expurjată. Din a doua ediție vor lipsi total pasajele anticlericale. Cartea, al cărei model trebuie să fi fost volumul lui Stewart : *A visit to the South Seas (O călătorie în mările sudului)* apărut în 1831, se va bucura de un succes remarcabil.

Melville scrie *Omoo*.

Începe războiul dintre S.U.A. și Mexic.

1847 Temându-se că atacurile — cuprinse în a doua carte — la adresa misiunilor protestante din Mările Sudului vor declanșa reacția congregațiilor religioase care patronau aceste misiuni, editorii primului volum al scriitorului refuză

publicarea manuscrisului. Melville găsește, pînă în cele din urmă, un editor : Harper, care va publica și următoarele șase manuscrise, printre care *Moby Dick*. Cartea apare, la Londra și New York sub titlul : *Omoo. A Narrative of Adventures in the South Seas* (*Omoo, o povestire despre aventuri în Mările Sudului*).

Tobias Greene, „Toby“, de care Melville nu mai știa nimic, își face din nou apariția. Declarațiile sale publice îi asigură pe cititori de veracitatea celor povestite în *Typee*.

La 4 august, Herman Melville se căsătorește cu Elisabeth, fiica lui Samuel Shaw, președintele curții de apel din Massachusetts și unul dintre binefăcătorii familiei. Perechea se stabilește la New York. Melville devine membrul cenacului „Cavalerii mesei rotunde“, al cărui conducător era Evert Duyckinck, critic, consilier literar și editor.

1848 Melville scrie *Mardi*.

1849 Apare, la Londra și New York, *Mardi and a Voyage Thither*. (*Mardi și o călătorie într-acolo*.)

Cartea nu se bucură de nici un succes. Melville scrie *Redburn*, care apare chiar în același an sub titlul complet : *Redburn, His First Voyage being the Sailor Boy Confessions and Reminiscences of the Son-of-Gentleman in the Merchant Service* (*Redburn, prima sa călătorie în calitate de marinar, mărturii și amintiri ale unui gentilom în serviciul Marinei Comerciale*). Melville scrie *White Jacket* (*Vestonul alb*) care apare la New York în 1849 și la Londra în 1850, cu următorul titlu complet : *White Jac-*

ket or The World in a Man-of-War (Vestonul alb sau lumea pe un vas de război).

În octombrie Melville se îmbarcă pentru o scurtă călătorie în Anglia.

1850 În februarie Melville e din nou la New York. Începe să scrie *Moby Dick*.

În august Melville îl întâlnește pentru prima oară pe Nathaniel Hawthorne pe care îl venera de mult.

În septembrie, Melville cumpără o fermă la Pittsfield (Massachusetts), devenind astfel vecinul familiei Hawthorne.

1851 La 18 octombrie, la Londra, iar trei săptămâni mai târziu la New York, apare *Moby Dick or the Wale* (*Moby Dick sau balena*). Ediția americană este dedicată lui N. Hawthorne. O balenă ca Moby Dick dăduse mult de furcă balenierelor americane timp de mai mulți ani. Owen Chase publicase, în 1820, cartea sa *Narrative of the Most Extraordinary and Distressing Shipwreck of the Whaleship Essex* (*Istoria celui mai neobișnuit și nefericit naufragiu suferit de baleniera „Essex”*), în care povestea cum o balenă ca Moby Dick provocase scufundarea vasului Essex, la sud de ecuator, la 119° longitudine vest. E probabil că Melville să fi citit această carte mai înainte de a se fi îmbarcat pe „Acushnet”. În orice caz el avea să stea de vorbă cu fiul lui Owen Chase. În schimb Melville nu cunoscuse *The Mariner's Chronicle* (*Povestiri despre cele mai celebre dezastre marine, precum naufragii, furtuni și incendii, ca și despre lupte navale, descoperiri, acte de piraterie și alte aventuri extraordinare*), care, tipărită la New

Haven în 1835 — partea de coastă a Atlanticului cuprinsă între New Haven și New Bedford era pe atunci baza de operații a flotei de baleniere — transcrie un raport din 20 noiembrie 1820 al lui George Pollard, căpitanul lui „Essex“.

În numărul pe luna mai a anului 1839 al celebrului magazin *Knickerbocker Magazine*, Y.N. Reynolds descrisese o balenă la fel de „perfidă“ ca și Moby Dick, căreia îi spunea Mocha Dick. Melville citise relatarea lui Reynolds, cum reiese și din marea asemănare dintre numele celor două balene. Alte cărți fuseseră dedicate vânătoarei de balene, în 1840, de către Frederick Bennett (*Narrative of a Whaling Voyage*) — (*Povestea unei vânători de balene*), și în 1846, de către Y. Ross Browne (*Etchings of a Whaling Cruise*) — (*Gravuri de la o vânătoare de balene*). În 1851, anul în care apărea *Moby Dick*, o altă balenă avea să scufunde corabia de pescuit „Ann Alexander“.

În 1966 ziarele au menționat atacarea unui vas de pescuit de către o balenă și de asemenea pătrunderea unui mare cetaceu alb pe Rin.

Moby Dick nu s-a bucurat de nici un fel de succes.

1852 În iulie apare, doar la New York, *Pierre or the Ambiguities* (*Pierre, sau ambiguitățile*). Critica, neînțelegătoare și nedreaptă, este unanim ostilă noului roman al scriitorului.

1853 Melville, care se îndatorase peste măsură editorului Harper, nu mai primește drepturi de autor pentru cărțile imprimate de această casă.

Începe să colaboreze cu un alt editor, Putnam. În *Putnam's Monthly Magazine* publică mai întâi *Bartleby*.

1854 Melville scrie romanul *Israel Potter : His Fifty Years of Exile* (*Israel Potter : cei cincizeci de ani de exil ai săi*) care, din iulie, începe să apară în *Putnam's Monthly Magazine*. Publică, în același magazin, *The Encantadas*.

1855 La Londra și New York apare în volum romanul *Israel Potter*. În magazinul lunar al editorului Putnam apare povestirea *Benito Cereno*.

1856 Relațiile dintre Melville și editorul Putnam se înrăutățesc. Melville intră în tratative cu editorii „Dix and Edwards”, care publică volumul *The Piazza Tales* (*Povestirile verandei*). Scrie *The Confidence Man* (*Omul de încredere*). La 11 octombrie se îmbarcă pentru o călătorie în Europa și Orientul Mijlociu. La Liverpool se întâlnește cu Nathaniel Hawthorne, consulul Statelor Unite în acest oraș.

1857 H. Melville își continuă călătoria, vizitând Orientul Mijlociu. Într-un moment de panică economică, Putnam vinde lucrările scriitorului pe care le editase. La Londra și New York apare, editat de „Dix and Edwards” romanul *The Confidence Man*. Dar în curînd această editură va da faliment. Melville revine în patrie.

Din 1853 situația materială a scriitorului nu încetează de a fi din ce în ce mai precară.

Lucrările scrise între 1856 și 1857 nu îi aduc decît un venit anual de 240 dolari. Aceasta îl determină să dea lecții particulare și să întreprindă turnee de conferințe.

1858 Melville întreprinde două turnee de conferințe. Începe să scrie versuri.

1859 Al treilea și ultimul turneu de conferințe.

1860 Melville se îmbarcă pe „Meteor“, corabia fratelui său Thomas, pentru un ocol al Americilor, dar deprimarea îl determină să se oprească pe drum și să se întoarcă acasă. În absența lui, Elisabeth Melville trimite lui Evert Duyckinck volumul de poezii al soțului ei. Duyckinck remite volumul editorului Scribner, care, refuzînd imprimarea, îl înapoiază lui Elisabeth Melville. Între 1857 și 1860 Melville nu cîștigă mai mult de 423 dolari anual. În acest timp trebuie să asigure existența unei familii destul de numeroase (soție și copii, mamă și două surori). Situația materială ar fi fost insolubilă fără ajutorul material al socrului său, judecătorul Shaw. Dar sănătatea șubredă și necesitatea de a apela mereu la ajutorul altora îl deprimă, îl traumatizează pînă la nevroză. *„Caritatea maternă ne-a legănat pe cînd eram foarte mici... Caritatea paternă ne-a hrănit în timp ce eram copii; caritatea prietenilor ne-a dat o profesiune... Noi și toți muritorii trăim doar pentru că umanitatea caritabilă ne tolerează, iar umanitatea e caritabilă din nepăsare și nu în mod voluntar“*: *Cele două temple (The two temples)*. Ca și Hautboy, eroul povestirii sale *Violonistul (The fiddler)* (1854), pe vremuri

artist faimos, Melville se plimbă pe Broadway și nimeni nu-l recunoaște.

1861 Prietenii scriitorului se străduiesc în zadar să-i obțină un post de consul. Venit la Washington pentru a găsi un serviciu, Melville îl întâlnește, în martie, din întâmplare, pe președintele Abraham Lincoln.

Secesiunea Statelor din Sud. Începe Războiul civil (de Secesiune).

1862 Melville vinde ferma din Pittsfield.

1863 Melville e din nou la New York.

1866 Apare la New York volumul de versuri dedicate în general Războiului de Secesiune, *Battle Pieces and Aspects of the War* (Versuri de luptă și priveliști de război). Cel mai însemnat ciclu al volumului e cel intitulat *Verses Inscriptive and Memorial* (Inscripții și memoriale). Melville e numit inspector al vămilor din New York.

1870 Începe să scrie *Clarel*, vast poem ale cărui episoade se ordonează pe firul unui pelerinaj la locurile sfinte, amintind, prin acest procedeu compozițional, de *Canterbury Tales* (Povestirile din Canterbury) ale lui Chaucer.

1876 La New York apare *Clarel*.

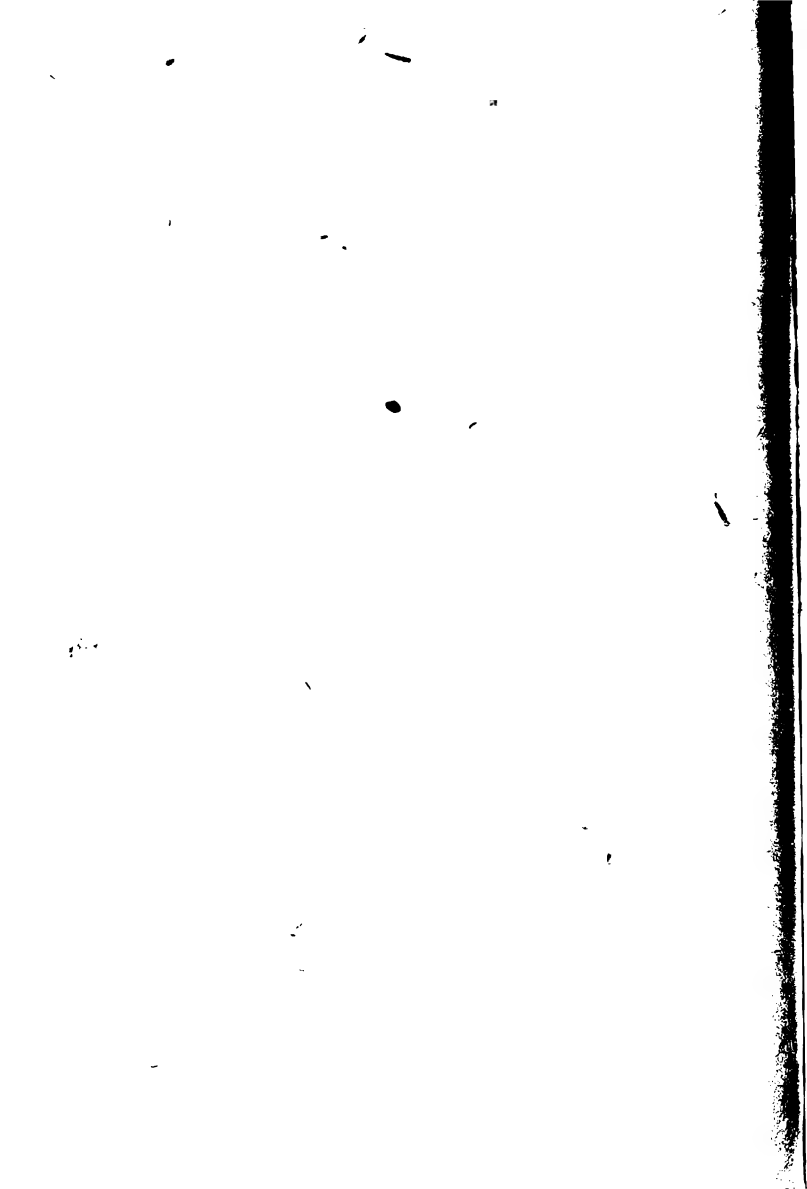
1883 Melville se întâlnește cu Julian, fiul prietenului său Hawthorne, care decedase la 18 mai 1864.

1886 Melville demisionează din postul de inspector al vămilor.

- 1888 La New York apare, într-un tiraj restrâns, un nou volum de poeme ale scriitorului: *John Marr and Other Sailors with some Sea-Pieces John Marr și alți marinari precum și alte poeme ale mării*.
Melville începe să scrie *Billy Budd, Foretopman* (*Billy Budd, gabierul*).
- 1891 La 19 aprilie, Melville transcrie poemul final din *Billy Budd*.
La 28 septembrie, la locuința sa din New York, se stinge din viață Herman Melville, autor odinioară „en vogue”, cum spun ziarele.
- 1923 Începe să se imprime la Londra o ediție de opere ale scriitorului, care, în ciuda celor 16 volume (apărute în 1923—1924) este incompletă.
- 1924 Apare, pentru prima oară, la Londra, *Billy Budd*.
- 1935 Se publică pentru prima oară *Journal up the Straits* (*Jurnalul unei călătorii prin Strîmtori*).
- 1947 Editorul H. P. Vincent din Chicago publică într-un volum toate poemele scriitorului (*Collected Poems*).
- 1948 O descendentă a scriitorului, Eleanor Melville-Metcalf, publică pentru prima oară, la Cambridge, *Journal of a Visit to London and the Continent 1849—1850* (*Jurnalul unei călătorii la Londra și în Europa...*).

- 1949 Jay Leyda, cineast celebru, publică, pentru prima oară, la New York, un volum cuprinzând toate povestirile (edite și inedite) ale scriitorului (*The Complete Stories*).
- 1951 Jay Leyda care fusese, la Moscova, elevul lui Serghei M. Eisenstein, dedică veneratului său profesor, care era, la rândul său, îndrăgostit de arta lui Melville, cea mai completă biografie a scriitorului american: *The Melville Log, a documentary life of Herman Melville 1819—1891* (*Jurnal Melville, un documentar al vieții lui Herman Melville, 1819—1891*).
- 1960 Merrel R. Davis și William H. Gilman publică la New Haven *The Letters of Herman Melville* (*Scrisorile lui Herman Melville*).

EUGEN SCHILERU

BARTLEBY

Sînt un om destul de în vîrstă. Ocupațiile mele din ultimii treizeci de ani mi-au prilejuit, prin însăși natura lor, un contact deosebit de strîns cu o categorie de oameni interesanți și, se pare, cam ciudați, despre care nu s-a scris încă nimic după cîte știu — mă refer la copişti, la așa-ziii scriitori de acte publice. Am cunoscut, atît pe plan profesional cît și cu titlu particular, foarte mulți dintre ei și aș fi în măsură, dac-aș vrea, să povestesc felurite întîmplări, de natură a-i face să zîmbească pe oamenii veseli din fire și a stoarce lacrimi celor sentimentali. Renunț, însă, la biografiile tuturor celorlalți, pentru a relata cîteva episoade din viața lui Bartleby, cel mai bizar dintre copîștii pe care mi-a fost dat să-i văd sau despre care am auzit vreodată. M-aș simți în stare să scriu o biografie completă a altor copîști, dar în legătură cu Bartleby așa ceva e de neconceput. Cred că nu există nici un fel de date pentru o biografie completă și satisfăcătoare a acestui om. Și e o pierdere ireparabilă pentru literatură. Bartleby era una dintre acele făpturi despre care nu se poate afirma nimic precis, decît

apelînd la izvoarele originale, iar în cazul lui aceste izvoare sînt foarte sărace. Ceea ce am văzut cu proprii mei ochi uimiți, reprezintă tot ce știu despre dînsul, în afară de-un anumit zvon despre care voi pomeni mai încolo.

Înainte de a-l prezenta așa cum mi-a apărut prima oară, se cuvine să vorbesc puțin despre mine însumi, despre *amploniații* mei, despre activitatea și despre birourile mele, precum și despre mediul înconjurător ; căci o asemenea descriere este absolut necesară pentru o înțelegere adecvată a personajului despre care vorbesc.

*Imprimis*¹ : Sînt un om stăpînit încă din tinerețe de profunda convingere că viața cea mai ușoară este și cea mai bună. Tocmai de aceea, deși fac parte dintr-o tagmă proverbial de dinamică și agitată, uneori pînă la zbucium, nu m-am lăsat totuși niciodată tulburat în pacea mea lăuntrică. Sînt unul dintre acei avocați lipsiți de ambiție, care nu interpelează niciodată un juriu și nu stîrnesc prin nimic aplauzele publicului : retrași în tihna unui adăpost confortabil, ei fac o treabă comodă, ocupîndu-se de obligațiunile, ipotecile și titlurile de proprietate ale bogătașilor. Toți cei care mă cunosc, mă consideră un om absolut *sigur*. Răposatul John Jacob Astor, un personaj foarte puțin aplecat spre elanurile poetice, nu ezita să afirme că prudența e însușirea mea de căpetenie, a doua mea calitate fiind metoda. Nu vanitatea, ci simpla dorință de a înregistra un fapt, mă îndeamnă să spun că serviciile mele au fost folosite de răposatul John Jacob Astor — mărturisesc că-mi place să-i repet numele, căci are un sunet rotund și plin, ca un lingou de aur. Recunosc, de asemenea, că buna părere a răposatului John Jacob Astor, nu mă lăsa indiferent.

¹ În primul rînd (lat.).

Ceva mai înainte de epoca la care începe această povestire, ocupațiunile mele sporiseră considerabil. Mi se încredințase vechea și plăcuta funcție de consilier la Curtea de casație, funcție desființată între timp în statul New York. Era o slujbă nu prea grea, dar în schimb foarte bine plătită, ceea ce nu-mi displăcea de fel. Îmi ies rareori din fire, și mă las și mai rareori pradă primejdioasei indignări stîrnite de vreo nedreptate sau de vreun ultragiu ; fie-mi totuși îngăduit să declar, cu tărie, că brusca și brutală abrogare, de către noua constituție, a funcției de consilier la Curtea de casație, mi s-a părut a fi un act... prematur, cu atît mai mult cu cît contasem să încasez toată viața leafa de consilier și n-am primit-o decît vreme de cîtiva ani. Dar spun acest lucru numai în trecut.

Biroul meu era situat la etajul al doilea al casei cu numărul X de pe Wall Street. De la un capăt al apartamentului se zărea peretele alb al luminatorului ce străbătea de sus în jos clădirea. Această priveliște putea fi socotită destul de banală, și lipsită de ceea ce pictorii peisajisti numesc „pitoresc“. În schimb, panorama ce se deschidea la celălalt capăt al apartamentului meu oferea un contrast izbitor cu această perspectivă, dacă nu și mai mult. Acolo, ferestrele mele se deschideau asupra unui zid înalt de cărămidă, înnegrit de vreme și de o umbră eternă ; zidul acesta n-avea nevoie de nici un binoclu pentru a-și dezvălui frumusețea ascunsă, căci se înălța la vreo zece picioare de ferestrele mele, în văzul oricărui privitor, fie el miop. Cum clădirile vecine erau foarte înalte, și cum apartamentul meu se afla la etajul al doilea, spațiul dintre acest zid și peretele meu semăna cu o uriașă fîntînă pătrată.

Cu foarte puțină vreme înainte de apariția lui Bartleby, lucrau la mine doi copişti și un practicant — un flăcău foarte promițător. Cei doi copişti se

numeau „Curcanul“ și „Cleștișor“, iar băiatul răspundea la numele de „Ghimber“. S-ar părea că numele astea nu-s dintre cele ce se găsesc, de-obicei, într-un anuar. De fapt, erau niște porecle, cu care cei trei subalterni ai mei se gratificaseră reciproc, chipurile pentru a-și defini personalitatea sau caracterul. „Curcanul“ era un englez bondoc și pîntecos, cam de vîrsta mea, adică nu departe de șaizeci de ani. Dimineța, obrajii lui păreau împujorați, dar după douăsprezece — ora lui de prînz — ardeau ca o vatră plină cu jăratec, în zilele de Crăciun ; și continuau să ardă așa, deși cu o flacără din ce în ce mai palidă, pînă pe la orele șase scara, după care nu-l mai vedeam de loc pe posesorul acestei fețe : atingînd zenitul odată cu soarele, părea să apună în același timp cu el, ca să răsară, să ajungă la apogeu și să apună din nou în ziua următoare, cu aceeași regularitate și cu aceeași neștirbită strălucire. Multe coincidențe stranii mi-a fost dat să văd de-a lungul vieții mele, dar poate că cea mai stranie dintre ele era aceasta : în clipa cînd fața roșie și radioasă a „Curcanului“ ajungea ca să zic așa la zenit, exact în acel moment critic începea perioada cînd capacitatea lui de lucru îmi apărea grav compromisă pentru tot restul zilei. Și asta, nu pentru că ar fi fost leneș din fire sau certat cu munca. Departe de așa ceva ! Dimpotrivă, era capabil de o energie extraordinară, și tocmai aici era buba. Activitatea lui avea ceva pripit și necugetat, ca o flacără care mistuie totul, fără să-i pese de nimic. Bunăoară, își muia în neștire pana în călimară și-mi păta hîrțiile, însă nu înainte, ci numai după orele douăsprezece. Ba, în unele după amiezi nu era doar neglijent și supărător de darnic în pete, ci mergea mult mai departe, devenind de-a dreptul turbulent. În asemenea momente, obrajii lui se aprindeau parcă și mai mult, arzînd ca antracitul peste care se toarnă turbă. Începea

să se sucească pe scaun, făcînd un zgomot neplăcut ; își răsturna nisiparnița ; încercînd să-și ascută penele, sfîrșea prin a le rupe în bucăți și a le arunca, furios, pe podea ; apoi se ridica, se apleca peste masa lui de birou și începea să-și răvășească hîrțile, cu niște gesturi necuviincioase, foarte supărătoare la un om de vîrsta lui. Cu toate astea, întrucît în multe privințe îmi era deosebit de folositor, avînd în vedere că, înainte de amiază, muncea cu o rîvnă și cu o pricepere greu de egalat — eram dispus să-i trec cu vederea ciudățeniile, deși, uneori, îi făceam cîte o observație. Firește, i-o făceam pe un ton foarte blînd, deoarece omul acesta, atît de blajin și politicos, ba chiar de-a dreptul reverențios înainte de amiază, era în stare, după amiaza, să răspundă cu țîfnă sau chiar cu obrăznicie la cea mai mică înțepătură. Întrucît îi prețuiam munca de dimineață și nu voiam cu nici un chip s-o pierd — deși stilul lui incendiar de după amiază mă cam incomoda — și întrucît, fiind un om pașnic din fire, nu voiam să-i stîrnesc prin muștrările mele vreo replică necuviincioasă, m-am gîndit, într-o sîmbătă la amiază (sîmbăta devenea de-a dreptul insuportabil) m-am gîndit așadar să-i sugerez, pe un ton foarte binevoitor, că n-ar strica să muncească mai puțin, acum, cînd se apropia de bătrînețe ; pe scurt, că nu trebuia să mai vină la birou după amiaza, ci ar face mai bine să se ducă acasă, îndată după prînz, și să se odihnească pînă la ora ceaiului. El, însă, nici n-a vrut să audă de așa ceva, ci a stăruit să-și continue îndatoririle de după-amiază. Obrajii i se aprinseseră, gata parcă să ia foc, în timp ce mă asigura, elocvent — agitînd o riglă lungă, în celălalt capăt al încăperii — că munca lui, utilă dimineața, devenea pur și simplu indispensabilă după-amiaza :

— Vă declar cu smerenie, domnule, că mă consider brațul dumneavoastră drept. Dimineața, nu fac decît

să-mi strâng și să-mi desfășor rîndurile, dar după-amiază mă pun în fruntea lor și trec vitejește la atac împotriva dușmanului, așa...

Și spunînd acestea, flutură în aer rigla, cu putere.
— Bine, „Curcanule“, dar petele ? replicai eu.

— E adevărat, domnule, dar uitați-vă la părul meu ! Îmbătrînesc. Două-trei pete făcute într-o după-amiază toridă, nu pot fi, cred, imputate unui om cărunt. Bătrînețea — chiar cînd pătează hîrtia — e o vîrstă onorabilă. De altfel, nu vă supărați, domnule, dar *amîndoi* îmbătrînim.

Nu puteam rezista acestui mișcător apel la solidaritate. În orice caz, mi-am dat seama că de plecat n-o să plece. De aceea, m-am resemnat să-l las să rămînă, promițîndu-mi, totuși, să nu-i dau pe mînă, după-amiezile, decît hîrțiile ceva mai puțin importante.

„Cleștișor“, al doilea funcționar al meu, era un tînăr cam palid, în vîrstă de vreo douăzeci și cinci de ani, cu favorite și cu o mutră de pirat. Am văzut totdeauna în el victima a două puteri malefice : ambiția și indigestia. Ambiția și-o trăda printr-o anume nervozitate în îndeplinirea muncii de simplu copist, muncă pe care-o socotea un insuportabil obstacol în calea exercitării atribuțiunilor specifice profesiei sale, bunăoară întocmirea actelor de notariat. Cît despre indigestie, ea se manifesta prin crize subite de irascibilitate, ce-l făceau să scrișnească din dinți și să rînjească ori de cîte ori comitea vreo greșală în actele copiate ; alteori se manifesta prin blesteme, mai degrabă șuierate decît rostite, în dîrdora lucrului, și îndeosebi printr-o veșnică nemulțumire față de înălțimea mesei sale de birou. În ciuda remarcabilelor lui aptitudini mecanice, „Cleștișor“ nu izbutea niciodată să-și potrivească masa la un nivel convenabil. Punea sub ea tot felul de așchii, bucățele de carton și alte asemenea proptețe, ajungînd la un moment dat să în-

cerce o ajustare supremă, cu ajutorul unor ghemo-toace de sugativă ingenios îndoite. Dar nici o invenție nu putea rezolva problema. Dacă, pentru a-și dezdoi spinarea, ridica masa în unghi ascuțit spre bărbie, și începea să scrie pe ea aidoma unui om care-ar folosi ca pupitru acoperișul abrupt al unei case olandeze, curînd după aceea se plîngea că-i amortesc brațele. Dacă, dimpotrivă, cobora masa pînă la brîu și se apleca să scrie, începea să se vaite că-l doare spinarea. Într-un cuvînt, „Cleștișor“ nu știa ce vrea ; sau, dacă voia într-adevăr ceva, era să se vadă scăpat de masa de copist. Un alt semn al ambiției sale bolnăvicioase era plăcerea cu care primea vizitele anumitor indivizi dubioși și jerpeliți, pe care-i numea „clienții“ săi. Îmi dădea a înțelege că i se încredința, din cînd în cînd, nu numai cîte un mare proces de tutelă, dar și alte procese, judecate la diverse instanțe, precum și că era un personaj cunoscut pe treptele faimoaselor „Tombs“¹. Am, totuși, temeuri să cred că unul dintre musafirii lui, un individ care venise să-l caute la birou și care, dîndu-și aere, îmi tot răspundea că e „clientul“ lui, nu era de fapt decît un creditor, pre-tinsul act de proprietate adus de el fiind în realitate o poliță. Dar în ciuda tuturor cusurilor sale, și a neplăcerilor pe care mi le pricinuia, „Cleștișor“ îmi era, întocmai ca și compatriotul său poreclit „Curcanul“, foarte folositor : avea un scris cursiv și rapid, iar cînd voia, nu era lipsit de o anumită distincție. În afară de asta, se îmbrăca totdeauna ca un *gentleman*, ceea ce sporea prestigiul biroului meu. Spre deosebire de „Curcanul“, pe care mă sileam din ră-sputeri să-l împiedic să mă facă de rușine. Îmbrăcămintea acestuia era de obicei soioasă și mirosea a bucătărie. Vara, pantalonii îi atîrnau, mai-mai să

¹ Închisoare din New-York (literal : „Morminte“).

cadă de pe el. Purta niște haine îngrozitoare, și o pălărie neînchipuit de jengoasă. Dar dacă de pălărie nu-mi păsa — avînd în vedere că și-o scotea în clipa cînd intra în încăpere, ca orice funcționar englez politicos și civilizată din fire, — cu haina era cu totul altceva. În zadar încercam să discut cu el pe tema hainelor, îmi băteam gura de pomană. Adevărul e, cred, că un om cu un venit atît de mic nu-și putea permite să arboreze în același timp o haină strălucitoare și o față așijderea. Așa cum a remarcat o dată „Cleștișor“, „Curcanul“ își cheltuia aproape toți banii pe băutură. Într-o zi de iarnă, i-am dăruit o haină de-a mea, cît se poate de prezentabilă — un gheroc gri căptușit și foarte călduros, care se încheia de la genunchi pînă la gît. Îmi închipuiam că slujbașul meu îmi va aprecia gestul și va pune frîu zgomotoasei sale irascibilități de după-amiază. Ei bine, nu ! Sînt convins că faptul de a se înfofoli într-o haină atît de pufoasă a avut asupra-i un efect dăunător — în virtutea principiului care face ca prea mult ovăz să-i strice calului. Întocmai cum un cal abraș se înfurie cînd își adulmecă ovăzul, „Curcanul“ își adulmeca haina, și devenea obraznic : era un om căruia prosperitatea nu-i priește.

Dacă apucăturile deșucheate ale „Curcanului“ treziseră în mine unele bănuieli, în legătură cu „Cleștișor“ eram încredințat că, oricare-ar fi fost cusururile lui pe alte planuri, era cel puțin un tînăr cumpătat. S-ar fi zis că natura însăși îi slujise drept cîrciumar, înzestrîndu-l, încă din naștere, cu o fire atît de aprinsă și de irascibilă, încît făcea de prisos orice beție. Cînd îmi aduc aminte cum, în liniștea biroului meu, „Cleștișor“ se ridica brusc de pe scaun și, aplecîndu-se peste masa lui de lucru, o cuprindea cu brațele-i larg desfăcute și o împingea cît colo, făcînd-o să scîrție pe podea, ca și cum masa ar fi fost un dușman perfid,

însuflețit de dorința de a-l contraria și jigni, — când îmi aduc aminte de toate astea, îmi dau seama cât se poate de limpede că, pentru el, rachiul era cu totul inutil.

Din fericire pentru mine, irascibilitatea și nervozitatea lui „Cleștișor“ se manifestau, datorită înseși cauzei lor — indigestia — mai cu seamă dimineța ; după-amiaza, era relativ pașnic. Și întrucît „Curcanul“ ajungea la paroxism abia către prînz, nu eram silit să le suport hachițele amîndurora în același timp. Accesele lor de furie se succedau aidoma unor sentinele în post. Cînd era „de gardă“ furia „Curcanului“, cea a lui „Cleștișor“ se odihnea ; și *vice-versa*. În cazul de față, natura potrivise bine lucrurile.

Al treilea subaltern al meu, „Ghimber“, era un băiețaș de doisprezece ani. Tatăl său era un căruțaș care nutrea ambiția de a-și vedea, înainte de moarte, feciorul pe un scaun de judecător, nu pe capra unei căruțe. De aceea îl trimisese la biroul meu, ca să învețe Dreptul, făcînd comisioane și măturînd podelele, pentru o simbrie de un dolar pe săptămîină. Îi dădusem și lui un mic pupitru, dar nu-l prea folosea. Dacă-i deschideai sertarul, găseai în el o colecție întreagă de coji de nuci, de diferite mărimi. De fapt, pentru băiețașul acesta isteț la minte, nobila știință juridică încăpea, toată, într-o coajă de nucă. Una din principalele lui îndatoriri, de care se achita cu cea mai mare promptitudine, era aceea de a-i aproviziona cu prăjituri și cu mere pe „Curcanul“ și pe colegul său „Cleștișor“. Copierea actelor juridice fiind o treabă proverbial de aridă și plicticoasă, cei doi se vedeau siliți să-și umezească foarte des gîtlejurile cu mere „Spitzenberg“, ce se găseau la numeroasele dughene din preajma Vămii și a Poștei. De asemenea, îl trimeteau adesea pe băiat după o prăjitură specială — mică, rotundă, turtită și foarte aromată — care-i adusesese din parte-le porecla

de „Ghimber“. În cîte o dimineată mai răcoroasă, cînd munca îl cam plictisea, „Curcanul“ înghițea zeci de asemenea prăjiturile, ca și cum ar fi fost niște bomboane (e drept că se vindeau ieftin, cîte șase sau opt pentru un gologan), și atunci scîrțîitul penei lui era acompaniat de scrîșnetul dinților ce mozeleau prăjiturica uscată. Într-o după amiază „Curcanul“ a umezit cu buzele o asemenea prăjiturică și a aplicat-o pe o ipotecă, în chip de sigiliu. Deși obișnuit cu greșelile și cu obrăznicile lui de după-amiază, mi s-a părut că de data asta întrecuse orice măsură și era cît pe ce să-l concediez. Dar m-am muiat cînd l-am auzit că-mi spune, cu o plecăciune orientală :

— Cu voia dumneavoastră, domnule, cred că a fost un gest generos din parte-mi să vă furnizez papetărie pe socoteala mea...

Ocupațiunile mele de bază — notariatul, urmărirea scadențelor și redactarea a tot soiul de documente absurde — au sporit considerabil cînd mi s-a încredințat postul de consilier la Curtea de casație. Copiștii mei nu s-ar fi putut plînge că n-au de lucru. Ba, am fost chiar nevoit să mai apelez la ajutorul cuiva, inserînd un anunț într-un ziar.

Într-o dimineată, am zărit prin ușa deschisă a biroului meu (era vară !) un tînăr ce stătea nemișcat în prag. Parcă-i văd și acum fața curată dar lividă, cu o expresie jalnic de respectabilă și iremediabil deznădăjduită. Era Bartleby.

După un scurt schimb de cuvinte în legătură cu pregătirea lui, l-am angajat, bucuros să primesc în rîndurile copiștilor mei un om aparent atît de liniștit, care avea, desigur, să exercite o influență binefăcătoare asupra firii capricioase a „Curcanului“ și asupra firii aprige a lui „Cleștișor“.

Am uitat să spun că biroul meu era împărțit, printr-o ușă de sticlă mată, în două compartimente,

unul ocupat de mine însumi, iar celălalt de subalternii mei. Țineam această ușă deschisă sau o închideam, după cum mi se năzărea. M-am hotărât să-l instalez pe Bartleby într-un colț de dincoace de ușă, în partea mea, așa fel ca să-l am la îndemână pe omul acesta potolit, în cazul cînd aș fi avut nevoie de dînsul pentru vreo treabă oarecare. I-am așezat pupitrul lîngă o fereastră din acel colț al încăperii, fereastră prin care, cîndva, se putea privi, lateral, spre niște curți dosnice și ziduri înnegrite, dar care, în urma unor construcții ulterioare nu mai permitea să se vadă nimic, deși lăsa să se strecoare puțină lumină. La vreo. trei pași de fereastră se ridica un zid, iar lumina venea de undeva de deasupra lui, dintre două clădiri înalte, ca și cum s-ar fi strecurat prin deschizătura minusculă a unei turle. Pentru a-i asigura condiții optime lui Bartleby, i-am izolat colțul cu un paravan verde, care-l ferea de privirile dar nu și de chemările mele. În felul acesta, eram despărțiți și uniți totodată.

La început Bartleby a copiat o cantitate extraordinară de scripte. Ca și cum ar fi fost de mult ahtiat să copieze ceva, părea să se înfrupte cu hîrțiile mele. Nu făcea nici o pauză pentru digestie. Scria de dimineață pînă seara, fără întrerupere, copiind atît la lumina zilei cît și la flacăra lumînării. Aș fi fost încîntat de rîvna lui, dacă ar fi muncit cu oarecare voie bună. Dar scria în tăcere, mecanic, cu o înverșunare lugubră.

Un copist trebuie, desigur, să verifice cuvînt cu cuvînt exactitatea copiei pe care-o întocmește — treaba asta face parte integrantă din munca lui. Dacă într-un birou lucrează doi copişti sau mai mulți, ei se ajută unii pe alții în această operațiune : unul citește copia, iar altul urmărește textul original. E o treabă foarte plicticoasă, monotonă și obositoare. Îmi închipui că unii oameni cu temperament mai sangvin, nici n-ar

putea s-o suporta. Bunăoară, nu mi l-aș putea imagina pe aprigul poet Byron stînd mulțumit alături de Bartleby și examinînd împreună cu el un document juridic de, să zicem, cinci sute de pagini, scrise mărunt de o mîna crispată.

Uneori, cînd era zor mare, aveam obiceiul să verific eu însumi cîte un document mai scurt, cu ajutorul „Curcanului” sau al lui „Cleștișor”. Instalîndu-l pe Bartleby atît de aproape de mine, după paravanul acela, urmăream și scopul de a mă folosi de serviciile lui în asemenea ocazii mărunte. Trecuseră, cred, trei zile de la venirea lui la mine, și nu avusesem încă prilejul de a-i verifica scriptele, cînd, grăbit să închei un act oărecare, l-am chemat urgent pe Bartleby. Fiind atît de zorit și așteptîndu-mă, firește, la o supunere grabnică, ședeam cu capul plecat peste documentul de pe biroul meu și țineam, cam nervos, în mîna dreaptă copia întinsă așa fel ca Bartleby s-o poată smulge în clipa cînd va ieși din ascunzătoarea lui, pentru a trece numaidecît la treabă. Stînd în această poziție, l-am chemat așadar, nu fără a-i explica, pripit, ce voiam de la dînsul — și anume, să mă ajute să verific un mic text... Imaginați-vă surpriza, mai bine zis consternarea mea, cînd, fără să-și părăsească bîrlogul, Bartleby mi-a răspuns, cu un glas ciudat de blajin și hotărît :

— Prefer să mă abțin !

Cîteva clipe am rămas mut de uimire, încercînd să-mi adun gîndurile. Aveam impresia că urechea mă înșelase, sau că Bartleby înțelesese cu totul greșit cuvintele mele. De aceea, le-am repetat cît se poate de clar, dar răspunsul lui a sunat cu aceeași claritate ca și înainte :

— Prefer să mă abțin !

— Preferi să te abții ?! l-am îngînat eu, ridicîndu-mă furios de la masa mea și străbătînd cu pași

mari încăperea. Ce vrei să spui ? Ți-ai pierdut mințile ? Vreau să m-ajuti să confrunt copia asta — ține-o !

Și i-am întins-o.

— Prefer să mă abțin !...

M-am uitat țintă la el. Obrajii lui supti aveau o expresie calmă, iar în ochii lui cenușii domnea parcă o liniște sumbră. Nu se vedea pe fața lui nici o cută, nici un semn de tulburare. Dacăș fi deslușit în atitudinea lui vreo umbră de neliniște, mînie, nervozitate sau impertinență, altfel spus, dacăș fi recunoscut ceva omenesc în purtarea lui, l-aș fi dat desigur afară din birou, fără menajamente. Dar așa, ar fi fost ca și cum aș fi dat afară pe ușă bustul de ghips al lui Cicero. Am stat cîteva clipe cu ochii ațintiți asupra lui Bartleby, care continua să scrie, apoi m-am așezat din nou la birou. E foarte cudat ! îmi spuneam. Ce s-ar cuveni să fac ? Dar întrucît trebuia să-mi termin treaba, m-am hotărît să uit deocamdată incidentul, lăsîndu-l pentru mai tîrziu, cînd voi avea mai mult timp. L-am chemat așadar pe „Cleștișor“ din cealaltă încăpere, și am confruntat repede cu el documentul.

Cîteva zile mai tîrziu, Bartleby a transcris patru acte voluminoase — patru copii ale unor depoziii făcute în fața mea, timp de o săptămîină, la Înalta Curte de casație. Aceste copii trebuiau să fie verificate : fiind vorba de un proces important, se cerea cea mai mare acuratețe. După ce am pregătit documentele, i-am chemat din cealaltă încăpere pe „Curcan“, pe „Cleștișor“ și pe „Ghimber“, ca să-i pun să urmărească, împreună cu Bartleby, cele patru copii, în vreme ce eu aș fi dat citire textului original. Cei trei se și așezaseră pe scaune, unul lîngă altul, cu cîte o copie în mîină, cînd l-am chemat pe Bartleby să îi se alăture.

— Repede, Bartleby ! Te aștept !

Am auzit întâi scârțâitul scaunului său pe dușumeaua goală, apoi i-am văzut mutra în pragul chiliei sale.

— Ce doriți ? mă întrebă el, cu voce calmă.

— Copiile, copiile ! i-am răspuns eu, pripit. Trebuie să le confruntăm. Poftim...

Și i-am întins cea de-a patra copie.

— Prefer să mă abțin, zise el, dispărînd liniștit după paravan.

Cîteva clipe am rămas ca o stană de sare la marginea coloanei încremenite a subalternilor mei așezați pe scaune. Venindu-mi în fire, am pornit spre paravan și i-am cerut lui Bartleby să-mi explice cauza atît de neobișnuitei sale purtări :

— *Pentru ce refuzi ?*

— Prefer să mă abțin...

Cu oricare alt om, mi-aș fi ieșit numaidecît din fire și, cuprins de o furie cumplită, l-aș fi poftit, fără multe vorbe, să mă lipsească de prezența-i neplăcută. Dar Bartleby avea ceva care mă dezarma, ba chiar mă mișca și mă descumpănea, în chip ciudat. Am început să discut cu el, să-i explic :

— E vorba de verificarea propriilor dumatiale copii. Citind simultan cele patru copii, te scutim de-o muncă plicticoasă. Așa se obișnuiește. Orice copist e dator să-și confrunte copiile, nu-i așa ? De ce nu vorbești ? Răspunde !

— Prefer să mă abțin, răspunse el, cu inflexiuni de flaut.

Mi se păruse, în timp ce-i vorbeam, că-mi cîntărea cu atenție fiecare cuvînt, că-i înțelegea perfect sensul și că, deși nu putea contesta argumentele mele irezistibile, nu știu ce considerent suprem îl îndemna să-mi răspundă așa cum îmi răspunsese.

— Prin urmare, ești decis să nu te supui cererii mele, dictată de bunul simț și de uzul comun ?

Îmi dădu a înțelege, pe scurt, că, în această privință, aprecierea mea era corectă : da, hotărîrea lui era irevocabilă.

Se întîmplă adesea ca un om contrazis într-un mod neașteptat și profund nerațional, să înceapă a se îndoi de convingerile-i cele mai ferme. E ca și cum ar începe să bănuiască, vag, că dreptatea și rațiunea sînt, pe de-a-ntregul, de partea cealaltă, oricît de uluitor i s-ar părea acest lucru. În consecință, dacă se află de față și alte persoane, omul se întoarce spre ele ca să găsească vreun reazem pentru mintea lui șovăitoare.

— Ascultă „Curcanule“, ce părere ai ? N-am dreptate ?

— Cu voia dumneavoastră, domnule, cred că da, îmi răspunse el pe un ton cît se poate de blînd.

— Dar dumneata, ce crezi ? îl întrebai eu pe „Cleștișor“.

— Cred că, în locul dumneavoastră, l-aș da afară pe ușă. (Cititorul cu spirit de observație își va da seama că, întrucît această scenă se petrecea într-o dimineață, răspunsul „Curcanului“ era potolit și politicos, pe cînd cel dat de „Cleștișor“ era cam repezit ; sau, pentru a reveni la o expresie anterioară, proasta dispoziție a lui „Cleștișor“ era de gardă, iar cea a „Curcanului“ se odihnea.)

— Iar tu, „Ghimberule“, ce părere ai ? am întrebat eu, doritor să-mi asigur pînă și cele mai neînsemnate sufragii.

— Cred, domnule, că s-a cam țicnit la cap, răspunse băiatul, rînjind.

— Ai auzit ce-ău spus oamenii ? am strigat eu, întorcîndu-mă cu fața spre paravan. Ieși de-acolo și fă-ți datoria !

Dar Bartleby n-a catadicsit să-mi răspundă. Am rămas o clipă descumpănit și perplex. Dar, încă o dată, treaba mă zorea, așa că m-am hotărît din nou să

amîn pentru mai tîrziu rezolvarea acestei dileme. Ne-am apucat, cam stînjiți, să confruntăm copiile, fără ajutorul lui Bartleby, deși aproape la fiecare pagină „Curcanul“ își exprima, politicos, părerea că procedura asta e destul de neobișnuită, iar „Cleștișor“, foindu-se pe scaun cu o nervozitate dispeptică, șuiera printre dinți sudălmii ocazionale împotriva dobitocului îndărătnic de după paravan, și declara că e pentru prima și ultima oară că lucrează, fără plată, în locul altuia.

În vremea asta, Bartleby ședea în chilia lui, fără să-i pese de nimic altceva decît de treaba pe care o făcea.

Trecură cîteva zile, în timpul cărora copistul se adînci din nou într-o lucrare de proporții. Purtarea lui neobișnuită mă făcuse să-i observ cu luare aminte mișcările. Am băgat de seamă că nu se ducea niciodată la masă — de fapt, nu se ducea nicăieri : nu-mi amintesc să-l fi văzut vreodată în afara biroului meu. Stătea tot timpul ca o sentinelă în colțul lui. Totuși, am constatat că pe la orele unsprezece dimineata, „Ghimber“ se îndrepta spre deschizătura paravanului ce-l ascundea pe Bartleby, ca și cum acesta l-ar fi chemat acolo în tăcere, printr-un gest pe care nu-l puteam vedea de la locul meu. Băiatul părăsea atunci biroul, cu vreo cîțiva gologani zornăindu-i în palmă și apărea ceva mai tîrziu cu un pumn de prăjiturile aromate, pe care le lăsa omului de după paravan ; acesta îi răsplătea osteneala cu două dintre prăjiturile aduse.

Prin urmare, din asta trăiește, îmi spuneam. Nu prînzește niciodată, la drept vorbind. O fi, pe semne, vegetarian. Ba nu, nu mănîncă nici măcar verdețuri, ci numai prăjiturile... Mintea mea se pierdu atunci în reverii pe tema consecințelor probabile pe care o alimentație bazată exclusiv pe prăjiturilele cu ghimber le-ar putea avea asupra organismului omenesc. Pră-

jiturilele astea au ca principal ingredient ghimberul, care le dă aroma specifică. Dar ce-i ghimberul ? Un condiment iute și aromat. Era, oare, Bartleby iute și aromat ? Cîtuși de puțin. Însemna, deci, că ghimberul nu avea nici un efect asupra lui Bartleby. Probabil că acesta prefera să nu aibe nici un efect.

Nimic nu poate fi mai enervant pentru un om serios decît rezistența pasivă. Dacă „rezistentul“ e cu totul inofensiv în pasivitatea lui, și dacă cel ce întîmpină o asemenea rezistență nu e lipsit de omenie, acesta se va strădui, în momentele lui de bună dispoziție și elan caritabil, să simtă cu imaginația ceea ce nu poate înțelege cu mintea. Tocmai în felul acesta îl priveam eu, de cele mai multe ori, pe Bartleby și purtările sale. Sărmanul de el, îmi spuneam, nu are vreo intenție rea. E clar că nu vrea cu tot dinadinsul să fie obraznic. Însăși mutra lui e o dovadă că excentricitățile sale sînt involuntare. Și-apoi, îmi este foarte util. O să mă împac eu cu el ! Dacă l-aș da afară, ar nimeri mai mult ca sigur la un patron mai puțin indulgent, care l-ar maltrata. Ar ajunge, poate, să moară de foame, săracul ! Da, iată o ocazie de a-mi cîștiga lesne respectul față de mine însumi : a fi prietenos cu Bartleby și a-i tolera încăpățînarea stranie e o nimica toată ; în schimb, aș agonisi, poate, o hrană dulce pentru conștiința mea, pentru liniștea mea sufletească... Nu eram, totuși, mereu în această dispoziție. Uneori pasivitatea lui Bartleby mă scotea din fire. Simțeam dorința ciudată de a-l provoca să mă refuze din nou, de a-i smulge vreo scînteie de mînie care să o poată aprinde pe a mea. Dar era ca și cum aș fi încercat să scot o scînteie frecîndu-mi degetele de o bucată de săpun. Totuși, într-o după amiază demonul meu lăuntric a pus stăpînire pe mine, ceea ce a dus la o mică scenă.

— Bartleby — i-am zis — după ce termini de copiat hîrtille alea, vreau să le confruntăm împreună.

— Prefer să mă abțin...

— Cum așa ? Sper că n-ai de gînd să stărui în încăpățînarea asta de catîr !

Nici un răspuns.

Deschizînd ușa, m-am întors spre „Curcan“ și spre „Cleștișor“ și le-am strigat :

— Bartleby refuză pentru a doua oară să-și confrunte hîrtille. Ce părere ai, „Curcanule“ ?

Nu uitați că era într-o după-amiază. „Curcanul“ strălucea ca un cazan de aramă, tigva lui cheală aburea parcă, iar mîinile i se tot suceau peste hîrtille pătate.

— Ce părere am ? răcni el. Păi, cred c-o să trec dincolo de paravan și-o să-i învinețesc un ochi !

Și spunînd acestea, „Curcanul“ se ridică în picioare și-și zvîrli brațele, într-o poziție de boxer. Se pregătea tocmai să-și pună în aplicare amenințarea, cînd l-am oprit, alarmat de reacția pe care-o provocasem ațîțînd în neștire combativitatea de după-amiază a „Curcanului“.

— Șezi jos, „Curcanule“, i-am zis. Ia să ascultăm părerea lui „Cleștișor“. Ce părere ai, nu crezi c-aș fi îndreptățit să-l concediez de îndată pe Bartleby ?

— Mă iertați, domnule, dar numai dumneavoastră puteți hotărî acest lucru. Personal, socot că purtarea lui e cam anormală, și chiar nedreaptă față de mine și de „Curcanul“. Se prea poate, însă, să fie doar o toană trecătoare.

— Aha ! exclamai eu. Văd că ți-ai schimbat părerea în chip ciudat — acum vorbești despre el cu multă blîndețe.

— Berea e de vină, zise „Curcanul“. Berea înmoaie pe om. Eu și „Cleștișor“ am luat azi masa împreună.

Vedeți cît de blînd sînt eu însumi, domnule. Să mă duc să-l bat ?

— Pe cine ? Pe Bartleby ? nu, nu astăzi, „Curcănule“. Lasă jos pumnii, te rog.

Am închis uşile şi am păşit din nou spre Bartleby. Mă simţeam iarăşi îmboldit de-o ispită fatală. Ardeam de nerăbdare să-l văd pe Bartleby răzvrătindu-se din nou împotriva mea. Amintindu-mi că nu părăsea niciodată biroul, i-am spus :

— Bartleby, întrucît „Ghimber“ e plecat, te-aş ruga să dai o fugă pînă la Poştă şi să vezi dacă a sosit ceva pentru mine.

(Poşta era foarte aproape, nu-ţi trebuiau decît trei minute ca s-ajungi acolo.)

— Prefer să nu...

— Nu vrei ?

— Prefer să nu...

M-am întors clătînîndu-mă la birou şi m-am aşezat, absorbit de gînduri. Furia oarbă puse însă din nou stăpînire pe mine. Exista, oare, vreun alt pretext prin care mi-aş fi putut atrage un nou refuz ruşinos din partea acestui salariat slăbănog şi famelic ? Ce altă cerere, perfect rezonabilă, se va izbi de refuzul lui ?

— Bartleby !

Nici un răspuns.

— Bartleby ! repetai eu, ridicînd tonul.

Nici un răspuns.

— Bartleby ! urlai eu.

La cea de a treia chemare, apăru în pragul chiliei sale, ca un strigoi supus legilor invocaţiei magice.

— Du-te alături şi spune-i lui „Cleştişor“ să vină la mine.

— Prefer să nu, îmi răspunse el cu glas scăzut, dar respectuos, şi dispăru fără zgomot.

— Foarte bine, Bartleby ! i-am spus atunci, pe un ton potolit, de dîrzenie calmă, sugerînd hotărîrea mea

irevocabilă de a recurge grabnic la o pedeapsă teribilă. Pe moment, aveam chiar intenția de a-l pedepsi. Dar întrucît ora mesei se apropia, am socotit că-i mai bine să-mi iau pălăria și să plec acasă, deși eram foarte descumpănit și perplex.

Să mărturisesc, oare ? Rezultatul acestei istorii a fost că, în curînd, biroul meu a căpătat o caracteristică precisă, și anume, faptul că un tînăr copist cu fața palidă, pe nume Bartleby, îmi copia acte la tariful obișnuit de patru cenți coala (o sută de cuvinte), dar era definitiv scutit de obligația de a-și verifica scriptele, munca aceasta fiind atribuită „Curcanului” și lui „Cleștișor”, desigur ca un omagiu adus superiorității lor profesionale. Mai mult încă, susnumitul Bartleby nu trebuia să fie trimis niciodată, sub nici un motiv, în vreo deplasare, fie ea cît de neînsemnată ; dacă, totuși, i se cerea să facă vreun astfel de comision, era de la sine înțeles că va răspunde „prefer să nu”, altfel spus, că va refuza categoric.

Cu timpul, am început să mă împac cu Bartleby. Firea lui echilibrată și cumpătată, ferită de orice exces, rîvna lui neobosită (întreruptă doar de reveriile în care-i plăcea să se cufunde, îndelung, în chilioara de după paravan), felul lui tăcut de a fi și purtarea lui veșnic aceeași în orice împrejurare, făceau dintr-însul o achiziție de preț. Esențialul era că *se afla totdeauna acolo* : era cel dintîi dimineța și cel din urmă seara. iar peste zi nu lipsea nici o clipă. Aveam o încredere ciudată în cinstea lui. Simțeam că hîrțile mele de valoare erau într-o desăvîrșită siguranță în mîinile lui. Firește că, uneori, mă apuca subit o furie spasmodică împotriva lui — n-aș fi putut s-o evit nici măcar dacă mi s-ar fi făgăduit, în schimb, mîntuirea propriului meu suflet. Căci îmi venea foarte, foarte greu să am tot timpul în minte ciudatele particularități și neobișnuitele privilegii și scutiri ce alcătuiau convenția tacită

În virtutea căreia Bartleby rămăsese în biroul meu. Din cînd în cînd, în dorința mea de a expedia lucrările urgente, săvîrșeam greșeala de a-i cere lui Bartleby, pe un ton repezit și lapidar, bunăoară să-și pună degetul pe șnurul unei peceti de ceară roșie, pe care mă pregăteam să o aplic asupra unor acte. Obișnuitul răspuns, „prefer să nu“, răsuna fără greș de după paravan și atunci cum ar fi putut, oare, un muritor copleșit de infirmitățile proprii firii omenești, să evite a protesta împotriva unei asemenea perversități, a unei asemenea absurdități? Cu toate acestea, fiecă refuz pe care-l întîmpinam, nu făcea decît să reducă șansele repetării unei astfel de greșeli din parte-mi.

E locul să menționez că, potrivit obiceiului practicat de mai toți avocații care-și au birourile în clădiri supraaglomerate, îmi făcusem mai multe chei pentru ușa de la intrare. Una din ele era păstrată de o femeie care locuia la mansardă și care-mi freca podelele o dată pe săptămînă și venea zilnic să-mi măture odăile și să șteargă praful. Îi încredințasem „Curcanului“ o altă cheie, din motive de comoditate. Uneori purtam în buzunar cea de-a treia cheie. Și mai exista încă una, a patra, dar nu știam cine anume o păstra.

Într-o duminică dimineață s-a întîmplat să mă duc la biserica Sfintei Treimi¹ pentru a asculta pe un predicator celebru; ajungînd cam prea devreme acolo, m-am gîndit să dau o raită pînă la birou. Din fericire aveam cheia la mine, dar cînd am încercat s-o vîr în broască, am constatat că ușa era încuiată pe dinăuntru. Nedumerit, am strigat și, spre consternarea mea, am văzut că o cheie se răsucește în broască: ușa se deschise și în pragul ei apăru fantomaticul Bartleby, numai în cămașă — o cămașă ciudat de zdrențuită — și-mi spuse calm că regretă, dar fiind foarte ocupat, socoate că-i mai bine să nu mă primească deocamdată.

¹ Vestită biserică din New York.

Apoi, adăugă, laconic, că ar fi poate preferabil să mă plimb de două-trei ori în jurul casei, pînă cînd îşi va termina el treaba.

Apariția cu totul neașteptată a lui Bartleby în chip de fantomă ce-mi bîntuia în zi de duminică biroul, cu mutra aceea cadaverică, de *gentleman nonchalant* și totuși sigur de sine, a avut asupra-mi un efect atît de ciudat, încît m-am îndepărtat numaidecît de propria mea uşă și am procedat întocmai cum mi se ceruse — nu, însă, fără cîteva icnete de revoltă neputincioasă împotriva obrăzniciei suave a acestui copist nemai-pomenit. În realitate, tocmai această uluitoare suavitate mă dezarma sau, mai bine zis, mă emacula. Căci socot că un om care-i permite, calm, unui subaltern să-i dicteze linia de conduită și să-l alunge din propria-i casă, un asemenea om nu se mai poate numi, cel puțin temporar, bărbat. Pe deasupra, mă întrebam, plin de neliniște, ce putea face Bartleby în biroul meu într-o duminică dimineață, îmbrăcat atît de sumar? Nu cumva se deda la vreo activitate nepermisă? Dar nu, o asemenea posibilitate era exclusă. Nu-l puteai bănui nici o clipă pe Bartleby de imoralitate. Dar ce Dumnezeu făcea acolo? Copia acte? Nici măcar! Oricît de excentric ar fi fost, Bartleby era un om profund cuviincios; nu s-ar fi așezat pentru nimic în lume la masa lui de lucru cu o asemenea îmbrăcămintă sumară. Și-apoi, era duminică, iar înfățișarea lui Bartleby avea ceva care te împiedica să-l bănuiești că ar fi în stare să pîngărească prin vreo îndeletnicire profană sfîințenia acestei zile.

Totuși, mintea mea nu era împăcată; împins de curiozitate, m-am reîntors la ușa biroului meu. Am vîrît cheia în broască și am deschis-o, fără să întîmpin vreo împotrivire. Înăuntru, nici urmă de Bartleby. Neliniștit, mi-am aruncat privirile în jur, apoi m-am uitat după paravan, dar era limpede că omul plecase.

Cercetînd mai îndeaproape locul, am dedus că, de multă vreme încoace, Bartleby mîncă, se îmbrăca și dormea în biroul meu — și asta fără farfurie, oglindă sau pat. Canapeaua veche și uzată dintr-un colț al încăperii purta vaga amprentă a unei siluete firave. Sub pupitrul lui Bartleby am găsit o pătură făcută sul, iar sub grătarul sobei goale am găsit o cutie de cremă și o perie de ghetete ; pe un scaun, un lighenaș de tablă cu un săpun și un prosop zdrențuit ; apoi, împachetate într-un ziar, cîteva resturi de prăjiturile și o bucată de brînză. Da, mi-am spus eu, e limpede că Bartleby s-a aciuat aici, și că mi-a transformat biroul într-un apartament de burlac. Și m-a fulgerat un gînd : ce singurătate, ce viață nenorocită și lipsită de prietenie mi-a fost dat să văd ! Sărăcia lui Bartleby e mare, dar cît de groaznică i-e singurătatea ! Gîndiți-vă puțin ! Duminicile, Wall Street-ul e la fel de pustiu ca Petra ¹ ; și în fiecă noapte, redevine pustiu. Clădirea asta care, în zilele săptămînii zumzăie de viață și de activitate, sună a gol cînd se lasă noaptea, iar duminicile e abandonată de dimineață pînă seara. Ei bine, tocmai aici și-a găsit Bartleby să se stabilească — unic spectator al unei pustietăți pe care-a văzut-o plină de însuflețire, — un soi de Marius ² inocent și transfigurat, meditînd printre ruinele Cartaginei !

Pentru prima oară în viață m-am simțit copleșit de o melancolie adîncă și sfîșietoare. Pînă atunci, nu cunoscusem decît sentimentul nu lipsit de farmec al tristeții. Acum, conștiința unui destin comun tuturor

¹ Vechea capitală — astăzi în ruină — a Nabateilor, în *Arabia Petrea* (Arabia stîncoasă, partea de Nord-Vest a Arabiei).

² *Caius Marius* (156—87 î.e.n.), vestit comandant militar roman ; fugind din Roma, în timpul dictaturii lui Sulla, a ajuns în nordul Africii, în preajma ruinelor Cartaginei.

oamenilor mă împingea spre o irezistibilă jale, spre un soi de melancolie frățească ! Atît eu cît și Bartleby eram fiii lui Adam. Mi-am amintit de mătăsurile strălucitoare și de fețele radioase pe care le văzusem în ziua aceea plutind ca niște lebede pe fluviul Broadway-ului, în ținută de gală ; comparîndu-le cu palidul copist, mi-am spus : Vai, fericirea caută lumina, făcîndu-ne să credem că lumea e veselă, pe cînd nefericirea se ține ascunsă, dîndu-ne impresia că nici nu există. Aceste gînduri triste — desigur himere ale unei minți bolnave și neroade — m-au dus la altele, mai particulare, în legătură cu ciudățeniile lui Bartleby. Eram stăpînit de presimțirea unor descoperiri stranii. Figura lividă a copistului mi-a apărut învăluită într-un giulgiu tremurător, în mijlocul unor străini indiferenți. Și m-am simțit deodată atras spre pupitrul încuiat al lui Bartleby — pupitru a cărui cheie rămăsese la vedere în broască.

N-am nici un gînd rău, îmi spuneam, și nu caut să-mi satisfac vreo curiozitate cinică ; și-apoi, pupitrul acesta îmi aparține, ca și conținutul lui, de aceea îmi pot permite să arunc o privire înăuntru... Totul îmi apăru rînduit cu migală — mai ales hîrțiile erau așezate cu grijă. Sertarele fiind adînci, mi-am vîrît mîna pe sub vrafurile de hîrtii. Deodată am simțit un obiect acolo și l-am tras afară. Era o năframă veche, grea și înnodată. I-am dezlegat colțurile și am constatat că servea drept pușculiță.

Mi-am adus aminte atunci de toate tainele pe care le observasem la acest om taciturn. Mi-am amintit că nu vorbea, decît cel mult pentru a răspunde la vreo întrebare, și că, deși avea uneori destul timp liber, nu-l văzusem niciodată citind — nici măcar un ziar. Mi-am mai amintit cum rămînea îndelung la fereastră de după paravan pentru a contempla zidul gol de cărămidă. Eram sigur că nu frecventa niciodată vreun

restaurant sau vreo bodegă, iar fața lui palidă arăta limpede că nu obișnuia să bea bere, aidoma „Curcanelui“, și nici măcar ceai sau cafea, ca ceilalți ; după știința mea, nu se ducea nicăieri și nu ieșea niciodată la plimbare (dacă nu cumva ieșise astăzi) ; mi-am mai amintit că refuzase să-mi spună cine este, sau de unde venea, și dacă avea vreo rudă pe lumea asta ; precum și că nu se plîngea niciodată că-l doare ceva, deși era atît de sfrijit și de palid. Dar mai presus de orice, mă urmărea aerul acela de involuntară și — cum să-i spun ? — lividă trufie, mai bine zis expresia aceea sobră și rezervată ce mă intimidase de-atîtea ori, făcîndu-mă să-i accept docil excentricitățile, și să mă tem a-i cere vreun serviciu, fie el cît de mic, deși ghiceam după imobilitatea lui prelungită că trebuie să fie pierdut în reveriile în care se cufunda contemplînd zidul acela orb.

Gîndindu-mă la toate aceste lucruri, și legîndu-le de faptul, recent descoperit, că Bartleby își făcuse din biroul meu reședința lui permanentă, m-a cuprins un fel de panică meschină, căci nu uitasem nici de firea lui bolnăvicios-capricioasă. Prima mea reacție fusese o melancolie pură și o milă sinceră ; dar melancolia asta se transforma în spaimă, iar mila în repulsie, pe măsură ce nefericirea lui Bartleby căpăta proporții în imaginația mea. Căci nu se poate nega, oricît de teribil ar fi acest adevăr, că, pînă la un punct, ideea sau priveliștea nefericirii altora stîrnește în fiecare dintre noi cele mai bune simțăminte ; dar dincolo de acel punct, în anumite cazuri, nu le mai stîrnește. Greșesc cei ce afirmă că acest lucru s-ar datora invariabil egoismului inerent inimii omenești. Fenomenul își are sorgintea mai degrabă într-o anume neputință de a remedia răul, cînd acesta e organic și excesiv.

Pentru un suflet simțitor, mila înseamnă adesea suferință. Iar cînd, în cele din urmă, își dă seama că pe

o asemenea milă nu se poate întemeia un ajutor eficace, bunul simț îi poruncește să se lepede de ea. Ceea ce am văzut în dimineața aceea m-a convins că bietul copist era victima unei maladii înnăscute și incurabile. I-aș fi putut dăruî o pomană trupului său, dar nu acest trup îl făcea să sufere : sufletul i-era în suferință, iar eu nu-i puteam veni în ajutor !

În dimineața aceea nu m-am mai dus la biserica Sfintei Treimi, așa cum îmi propusesem. Lucrurile pe care le văzusem erau incompatibile cu mersul la biserică, cel puțin deocamdată. M-am întors acasă pe jos, gîndindu-mă ce să fac cu Bartleby. În cele din urmă am luat o hotărîre : mîine dimineață îi voi pune, calm, unele întrebări în legătură cu viața lui trecută, iar dacă va refuza să-mi răspundă deschis și fără rezerve (și eram sigur că va prefera să nu-mi răspundă astfel), îi voi dăruî douăzeci de dolari peste ceea ce-i datoram, și-i voi spune că nu mai am nevoie de serviciile lui, dar că aș fi bucuros să-l pot ajuta în vreun fel sau altul, bunăoară aș suporta cheltuielile de drum dac-ar dori să se întoarcă în ținutul său natal, oriunde s-ar afla acesta. Iar dacă, o dată ajuns acasă, ar avea vreodată nevoie de un ajutor, îmi putea trimite o scrisoare, știind că ea nu va rămîne fără răspuns.

Veni și dimineața zilei următoare.

— Bartleby — îl chemai eu încetișor, de după paravan.

Nici un răspuns.

— Bartleby, repetai eu pe un ton și mai blajin, vino te rog aici. Nu-ți voi cere nici un lucru pe care-ai prefera să nu-l faci. Vreau doar să-ți vorbesc.

Bartleby își făcu atunci apariția, fără zgomot.

— Spune-mi, te rog, Bartleby, unde te-ai născut ?

— Prefer să nu...

— Fii bun atunci și spune-mi *orice* despre dumneata.

— Prefer să nu...

— Dar ce motiv rezonabil ai putea invoca pentru a nu-mi vorbi ? Nutresc sentimente prietenești față de dumneata.

În timp ce-i vorbeam, nu se uita la mine, ci-și aținea privirile asupra bustului lui Cicero, aflat drept în spatele meu, la vreo șase degete deasupra capului meu.

— Care-i răspunsul dumitale, Bartleby ? Întrebai eu după o așteptare îndelungată, în timpul căreia fața lui rămase impasibilă, deși buzele-i albe și subțiri tremurau imperceptibil.

— Deocamdată, prefer să nu răspund — zise el și se retrase în chilia lui.

Recunosc că a fost o slăbiciune din parte-mi, dar atitudinea lui m-a cam supărat. Deslușeam în ea nu numai un soi de dispreț reținut, dar și o revoltătoare lipsă de recunoștință, avînd în vedere indiscutabila indulgență și bunăvoință pe care i le arătasem.

Și iarăși am stat să mă gîndesc ce aveam de făcut. Jignit de purtarea lui, și hotărît să-l concediez numai-decît, simțeam totuși că o prezență ciudată bătea la poarta inimii mele superstițioase, interzicîndu-mi să-mi pun în aplicare gîndul și denunțîndu-mă ca pe un scelerat în cazul cînd aș fi cutezat să rostesc vreun cuvînt aspru împotriva acestui om fără seamăn de nenorocit. În cele din urmă, trăgîndu-mi scaunul lîngă paravan, m-am așezat acolo și-am spus, pe un ton prietenos :

— Nu face nimic, Bartleby, dacă nu vrei să-mi dezvălui trecutul dumitale, dar îngăduie-mi să te rog, prietenește, să respecti pe cît posibil regulile acestui servici. Promite-mi, acum, că ne vei ajuta să confruntăm documentele, mîine sau poimîine ; într-un

cuvînt, promite-mi că într-o zi-două vei începe să fii ceva mai înțelegător. Hai, Bartleby !

— Pentru moment, aș prefera să nu fiu ceva mai înțelegător, îmi răspunse el cu o suavitate cadaverică.

În clipa aceea ușa se deschise : era „Cleștișor“. Părea mahmur ca după o noapte de nesomn, neobișnuit de grea, provocată de o indigestie excepțional de acută. Auzind ultimele cuvinte ale lui Bartleby, „Cleștișor“ mîrîi :

— Ai prefera, hai ? În locul dumneavoastră, domnule, adăugă el adresîndu-mi-se mie, i-aș arăta eu ce prefer ! L-aș învăța eu minte pe catîrul ăsta îndărătnic ! Dar ce anume ar prefera să nu facă, domnule ?

Bartleby nu se clintise.

— Aș prefera să te retragi pentru moment, m-am pomenit eu spunîndu-i lui „Cleștișor“.

În ultima vreme căpătasem obiceiul de a folosi, fără voia mea, cuvîntul „prefer“ în tot felul de ocazii nu tocmai potrivite. Și tremuram la gîndul că contactul cu Bartleby începuse deja să-mi tulbure facultățile mintale. La ce noi și grave aberații avea oare să mă mai ducă ? Teama asta nu fusese străină de hotărîrea mea de a recurge la măsuri drastice.

În vreme ce „Cleștișor“ se depărta, cu o mutră acră și îmbufnată, se apropie de mine „Curcanul“, blajin și reverențios :

— Cu voia dumneavoastră, domnule — începu el — m-am gîndit ieri la acest Bartleby și mi-am spus că dac-ar prefera să bea zilnic o halbă de bere, starea lui s-ar îmbunătăți simțitor, îngăduindu-i să ne ajute la confruntarea hîrtilor sale.

— Va să zică și dumneata te-ai molipsit de cuvîntul ăsta ! exclamai eu, ușor ațîțat.

— Cu voia dumneavoastră, care cuvînt ? mă întrebă „Curcanul“, insinuîndu-se respectuos în spațiul strîmt de după paravan și împingîndu-mă astfel mai

aproape de Bartleby. Care cuvînt, domnule? repetă el.

— Aș prefera să fiu lăsat singur — zise Bartleby, contrariat parcă de această invazie în ascunzătoarea lui.

— Ăsta-i cuvîntul, „Curcanule“ ! am exclamat eu. Ăsta e !

— Aha, *prefer* ? Da, ciudat cuvînt. Eu, unul, nu-l folosesc niciodată. Dar, precum vă spuneam, domnule, dacă dînsul ar prefera...

— Fii bun, „Curcanule“ și retrage-te, îl întrepusei eu.

— Da, desigur, domnule, dacă preferați să mă retrag...

În timp ce „Curcanul“ ieșea, „Cleștișor“ m-a zărit prin ușa deschisă și m-a întrebat dacă „prefer“ să copieze nu știu ce act pe hîrtie albastră sau pe hîrtie albă. Nu pusese nici un fel de accent batjocoritor pe cuvîntul „prefer“ : era limpede că-i scăpase fără să vrea. Mi-am spus atunci în sinea mea că trebuie neapărat să mă descotorosesc de nebunul ăsta, care a și apucat să ne sucească limba, dacă nu și capul — mie și funcționarilor mei. Am socotit totuși că era mai prudent să nu-l concediez de îndată.

În ziua următoare am băgat de seamă că Bartleby stătea la fereastră, pierdut în reveriile lui stîrnite de contemplarea zidului gol. Cînd l-am întrebat de ce nu scria, mi-a răspuns că se hotărîse să nu mai scrie.

— Cum așa ? Ce mai e și asta ? exclamai eu. Nu mai vrei să scrii ?

— Nu.

— Din ce motiv ?

— Păi, nu vedeți și singur motivul ? îmi răspunse el, cu indiferență.

L-am privit cu luare aminte și-am văzut că ochii i-erau opaci și sticloși. Mi-am dat numaidecît seama

că extraordinara râvnă cu care copiasc acte în primele săptămîni, sub fereastra aceea întunecoasă, îi vătămase, temporar poate, vederea. Tulburat, am rostit cîteva cuvinte de compătimire. I-am dat a înțelege că făcea, firește, foarte bine că se abținea cîtva timp să copieze acte, și l-am îndemnat să se folosească de prilej pentru a se deda unor sănătoase plimbări în aer liber. Nu mi-a urmat, însă, îndemnul. Cîteva zile mai tîrziu, în absența celorlalți funcționari ai mei, fiind foarte grăbit să expediez prin poștă anumite scrisori, m-am gîndit că Bartleby, care nu avea nimic altceva de făcut, se va arăta mai puțin inflexibil decît de obicei și-mi va duce la poștă pomenitele scrisori. Dar el a refuzat categoric, așa că am fost nevoit să mă duc eu însumi, ceea ce nu-mi convenea de loc.

Alte zile trecură. N-aș fi putut spune dacă vederea lui Bartleby se ameliorase sau nu. După toate aparențele, mi se părea că da. Dar cînd l-am întrebat, nu m-a învrednicit cu nici un răspuns. Oricum, era limpede că, de scris, nu voia să mai scrie. În cele din urmă, la solicitările mele stăruitoare, mi-a comunicat că renunțase definitiv la munca de copist.

— Cum așa ? ! exclamai eu. Chiar dacă ochii dumitale vor vedea mai bine, mult mai bine ca oricînd, nici atunci nu vei copia acte ?

— M-am lăsat de munca de copist, îmi răspunse el și se retrase.

Bartleby rămase astfel, ca și mai înainte, un soi de ornament fix al biroului meu. Ba, dacă se poate spune astfel, mult mai fix decît fusese vreodată. Ce era de făcut ? Dacă nu voia să mai lucreze nimic, ce rost avea să mai rămînă în biroul meu ? La drept vorbind, devenise o piatră de moară legată de gîtul meu, piatră pe cît de ne folositoare, pe atît de apăsătoare. Și cu toate acestea, mi se rupea inima de el. Dacă spune că starea lui mă îngrijora, n-aș spune întregul adevăr.

De mi-ar fi indicat cel puțin numele vreunui prieten sau al vreunei rude, i-aș fi scris numaidecît, stăruind să-l ia și să-l ducă pe nenorocit în vreun refugiu convenabil. Din păcate, însă, părea să fie singur pe lume, absolut singur. Ca o epavă în mijlocul Atlanticului. În cele din urmă, necesitățile biroului meu au precumpănit, tiranic, asupra oricăror alte considerente. I-am comunicat lui Bartleby, cît mai politicos posibil, că va trebui să părăsească biroul în termen de șase zile. L-am sfătuit să întreprindă între timp demersuri pentru a-și găsi o altă locuință și m-am oferit chiar să-i dau o mîna de ajutor, dacă ar binevoi să ia el însuși inițiativa mutării.

— Iar cînd vei pleca de la mine, am adăugat eu, voi avea grijă să nu pleci cu mîna goală. Nu uita, Bartleby, de azi în șase zile.

La împlinirea acestui soroc, mi-am aruncat privirea după paravan : ei bine, Bartleby era acolo !

Mi-am încheiat nasturii de la haină și, încercînd să-mi păstrez calmul, am pășit încet spre el.

— A sosit timpul, i-am spus atingîndu-i umărul. Trebuie să părăsești acest birou. Îmi pare rău pentru dumneata. Poftim banii. Trebuie să pleci !

— Aș prefera să nu plec, îmi răspunse el, stînd mai departe întors cu spatele.

— Trebuie !

Bartleby rămase tăcut.

Aveam o nețărmurită încredere în cinstea acestui om, care-mi restituise adesea monezile de cîte șase pence sau un șiling ce-mi cădeau pe podea (căci sînt foarte dezordonat din fire în această privință). Iată de ce, gestul pe care l-am făcut cu acel prilej nu trebuie să pară cîtuși de puțin neobișnuit :

— Bartleby — i-am spus — îți datorez doisprezece dolari. Poftim treizeci și doi. Cei douăzeci de dolari în plus îți aparțin. Ia-i, te rog.

Și i-am întins banii.

El, însă, nici nu s-a clintit.

— Atunci ți-i las aici, i-am spus, punînd banii pe masă, sub o greutate. Și luîndu-mi pălăria și bastonul, am pornit spre ușă, dar înainte de a-i trece pragul m-am întors pentru a adăuga, foarte calm :

— După ce-ți vei lua lucrurile de-aici, fii bun, Bartleby și încuie ușa — pentru că au plecat toți afară de dumneata — și vîră-ți cheia sub preș, ca s-o găsesc mîine dimineață. N-am să te mai văd, așa că-ți spun adio. Dacă, pe viitor, vei socoti că-ți pot face vreun serviciu, nu uita să-mi scrii de la noua dumitale reședință. Adio, Bartleby și drum bun.

El, însă, nu scoase o vorbă. Aidoma ultimei coloane a unui templu în ruină, rămase tăcut și solitar, în mijlocul încăperii pustii.

Mergînd gînditor spre casă, am simțit că mîndria mea devenea mai tare ca mila. Mă împăunam cu modul magistral în care mă descotorosisem de Bartleby. Spun magistral, pentru că așa-i va apărea oricărui observator imparțial. Metoda folosită de mine mi se părea superbă tocmai prin calmul ei desăvîrșit. Nici o izbucnire vulgară, nici un fel de bravadă, nici o fanfaronadă colerică, însoțită de pași făcuți de colo pînă colo prin încăpere și de porunci vehemente adreseate lui Bartleby, ca să-și împacheteze bulendrele zdrențăroase. Nimic de acest fel. Departe de a-l soma zgomotos pe Bartleby să plece — așa cum ar fi procedat un spirit inferior — pornisem de la premisa că *trebuia* să plece. Și clădisem pe această premisă tot ceea ce aveam de spus. Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît eram mai încîntat de metoda mea. Totuși, a doua zi dimineața, m-am trezit cu unele îndoieli — somnul îmi risipise întrucîtva fumul vanității. Una dintre orele cele mai lucide și mai înțelepte hărăzite omului este aceea care urmează îndată după tre-

zirea lui, dimineța. Acum, metoda mea mi se părea la fel de înțeleaptă, însă... numai în teorie. Cum se va dovedi în practică, iată problema ! Presupunerea că Bartleby va pleca fusese într-adevăr splendidă, dar la urma urmei această presupunere era numai a mea, nicidecum a lui Bartleby. Problema era, nu dacă eu presupuneam sau nu că el va pleca, ci dacă el va prefera sau nu să mă părăsească. Era mai degrabă un om cu preferințe, decât unul cu presupuneri.

După micul dejun, m-am dus în oraș, cumpănind în minte argumentele *pro* și *contra*. Aveam, o clipă, convingerea că metoda mea se va dovedi un eșec lamentabil, deoarece îl voi găsi pe Bartleby instalat ca de obicei în biroul meu ; în clipa următoare, însă, eram sigur că-i voi găsi scaunul gol. Mergeam așa, oscilând între o posibilitate și alta. Când am ajuns la colțul dintre Broadway și Canal Street am zărit un grup de oameni care discutau ațîțați.

— Pun rămășag că n-o să iasă ! auzii eu un glas.

— N-o să iasă ? replicai eu. Vezi de treabă ! Scoate banii pentru rămășag !

Și mi-am vîrît instinctiv mîna în buzunar ca să-i scot pe-ai mei, cînd deodată îmi-am amintit că era zi de alegeri. Cuvintele pe care le auzisem nu aveau nici o legătură cu Bartleby, ci se refereau la succesul sau insuccesul nu știu cărui candidat la postul de primar. Din pricina obsesiei mele, îmi imaginasem că întregul Broadway lua parte la frămîntarea mea și dezbătea aceeași problemă. Am mers mai departe, bucuros să-mi ascund uitucelea după zgomotosul paravan al străzii.

Așa cum intenționasem, am ajuns la birou mai devreme ca de obicei. M-am oprit o clipă în fața ușii, ca să trag cu urechea. Nu se auzea nimic. Cu siguranță că plecase. Am încercat clanța. Ușa era încuiată. Da, metoda mea reușise de minune : Bartleby își luase tăl-

pășița. Totuși, gândul acesta era învăluit de o anume melancolie : aproape că regretam succesul meu strălucit. Tocmai căutam sub preșul din fața ușii cheia pe care Bartleby urma să mi-o lase, când genunchiul mi s-a ciocnit cu zgomot de o scîndură, ceea ce a stîrnit un glas de dincolo de ușă :

— Încă nu ! Sînt ocupat.

Era Bartleby.

Am rămas ca trăsnet. O clipă, am stat locului ai-doma aceluia cetățean din Virginia, care, odinioară, într-o după amiază senină de vară, a fost lovit de trăsnet în timp ce-și fuma pipa la fereastra casei lui : a rămas aplecat acolo, visător, pînă ce l-a atins cineva și-a căzut !

— Așadar n-a ieșit ! am mormăit eu, în cele din urmă. Dar supunîndu-mă din nou uluitorului ascendent pe care impenetrabilul copist îl avea asupra-mi — ascendent de care nu puteam scăpa, în ciuda indignării mele — am coborît încet scările și, ajungînd în stradă, am început să dau ocol clădirii. Ce puteam face în această situație nemaipomenită ? mă întrebam, perplex. Să-l scot cu de-a sila din casă, nu puteam ; să-l alung, copleșindu-l cu injurii, nu se făcea ; să chem poliția, ar fi fost neplăcut pentru mine. Și totuși, nici să-l las să-și savureze sinistrul triumf asupra mea, nu-mi convenea. Atunci, ce era de făcut ? Sau, dacă nu era nimic de făcut, mai era oare măcar ceva de *presupus* ? Da : tot așa cum, mai înainte, presupusesem că Bartleby o să plece, puteam acum presupune, retrospectiv, că plecase. Trăgînd concluziile logice ale acestei presupunerii, puteam să intru grăbit în biroul meu și, prefăcîndu-mă că nu-l văd, puteam să dau peste el ca și cum ar fi fost un duh. O asemenea purtare ar fi nimerit, desigur, drept la țintă. Bartleby nu avea cum să reziste la o astfel de aplicare a doctrinei presupunerilor. Dar gîn-

dindu-mă mai bine, reușita acestui plan mi-a apărut cam îndoielnică. M-am hotărât să discut din nou cu el problema...

— Bartleby — i-am zis, intrînd în birou cu o expresie severă dar calmă — sînt foarte nemulțumit. Sînt consternat, Bartleby. Aveam o părere mai bună despre dumneata. Îmi închipuiam că ești destul de rafinat ca să pricepi dintr-o simplă aluzie sau presupunere cum stau lucrurile într-o chestiune delicată. Se pare, însă, că m-am înșelat. Păi, nici măcar nu te-ai atins de banii ăștia ! adăugai eu, sincer mirat, arătîndu-i bancnotele, rămase acolo unde le lăsasem cu o seară înainte.

Bartleby nu-mi răspunse.

— Ai sau n-ai de gînd să pleci de-aici ? l-am întrebat eu, cuprins de furie, înaintînd spre el.

— Aș prefera să *nu* plec, răspunse copistul subliniind ușor particula *nu*.

— Ce drept ai să rămîi aici ? Plătești vreo chirie ? Îmi plătești impozitele ? Sau crezi cumva că imobilul ăsta îți aparține ?

Nici un răspuns.

— Ești dispus să-ți reiei munca de copist ? Ți s-au vindecat ochii ? Mi-ai putea oare transcrie un mic act chiar azi dimineată ? Ce-ar fi să mă ajuți să confrunt cîteva rînduri ? Sau să te duci la poștă ? Într-un cuvînt, ești dispus să faci vreo treabă oarecare, pentru a da un sens refuzului dumitale de a părăsi acest birou ?

Bartleby se retrase tăcut în chilia lui.

Eram într-un asemenea hal de nervi, încît am socotit că-i mai prudent să mă abțin deocamdată de la orice demonstrație. Bartleby și cu mine eram singuri. Mi-am amintit de scena tragică dintre nefericitul Adams și încă mai nefericitul Colt, scenă petrecută în biroul solitar al acestuia din urmă : enervat la culme de

Adams, bietul Colt ¹ și-a pierdut cumpătul și s-a lăsat tîrît fără să vrea spre gestul fatal — un gest pe care nici un om nu-l poate deplînge mai mult decît făptașul însuși. În cursul meditațiilor mele pe această temă m-am gîndit adeseori că dacă cearta lor ar fi avut loc pe stradă sau într-o locuință particulară, ea nu ar fi avut același deznodămînt tragic. Faptul că se aflau singuri într-un birou solitar, la etajul unei clădiri lipsite de orice legături domestice umanizatoare — un birou fără covoare pe jos, cu podeaua prăfuită și cu un aspect desigur lugubru — faptul acesta a contribuit, cred, mult la deznădăjduita exasperare a nefericitului Colt. Dar cînd eu am simțit cum crește în mine această mînie primară, sîrîndu-mi ispita de a-l lovi pe Bartleby, am înfruntat-o pieptiș și am azvîrlit-o cît colo. Cum ? Pur și simplu amintindu-mi de divinul comandament : „O nouă poruncă vă aduc eu vouă, iubiți-vă unii pe alții“. Da, tocmai asta m-a salvat. Pe lîngă virtuțile ei superioare, mila are și însușirea că acționează adesea ca un principiu de înțelepciune și de prudență, ca o pavază puternică în mîna aceluia care-o posedă. S-au săvîrșit crime din pricina geloziei, din pricina urii și a mîniei, din pricina egoismului și a trufiei, dar nu s-a pomenit ca vreun om să comită vreo crimă diavolească în numele sfintei carități. De aceea, măcar interesul personal, în lipsa unui temei superior, ar trebui să-i îndemne pe toți oamenii, îndeosebi pe cei aprigi din fire, să practice caritatea și iubirea aproapelui. În împrejurarea despre care vorbesc, m-am străduit să-mi înăbuș furia împotriva copistului, interpretîndu-i cu bunăvoință atitudinea. Bietul de el ! îmi spuneam. N-o face din răutate. Și-apoi, a dus o viață atît de grea, încît e vrednic de indulgență.

¹ E vorba de un episod din viața inventatorului american *Samuel Colt* (1814—1862), care a inventat revolverul.

M-am străduit, de asemenea, să mă apuc numaidecât de treabă și în același timp să-mi ridic moralul. Am încercat să-mi imaginez că, în cursul dimineții aceleia, Bartleby va ieși de bunăvoie, la o oră aleasă de el, din chilia lui și va porni cu pași hotărâți spre ușă. Dar nu s-a întâmplat așa. A sunat de douăsprezece și jumătate ; „Curcanul“ a început să se aprindă la față, și-a răsturnat călimara și a devenit gălăgios, în fel și chip ; „Cleștișor“ a intrat în faza lui pașnică și cuviincioasă, iar „Ghimber“ a început să-și ronțăie mărul de la amiază. Cît despre Bartleby, a rămas în picioare lângă fereastra lui, cufundat într-una din reveriile-i adânci, stîrnite de contemplarea zidului orb. Mă veți crede oare, cînd vă voi mărturisi că, în după-amiaza aceea, am plecat de la birou fără a-i mai adresa vreun cuvînt ?

Trecură alte cîteva zile, în cursul cărora am răsfoit, în clipele mele de răgaz, cartea *Despre voință* a lui Edwards¹ și tratatul lui Priestley² *Despre necesitate*. În împrejurările date, aceste scrieri au avut asupra-mi un efect salutar. Am ajuns treptat la convingerea că toate neplăcerile mele în legătură cu Bartleby erau predestinate din veac, și că bizarul copist îmi fusese trimis de către o preaînțeleaptă Pronie, într-un scop tainic, pe care un simplu muritor ca mine nu-l putea desluși. Da, Bartleby — îi spuneam eu în gînd — rămîi acolo unde ești, după paravanul tău ! Nu te voi mai persecuta ; ești la fel de inofensiv și de tăcut ca oricare dintre scaunele acestea vechi ; într-un cuvînt, mă simt

¹ Jonathan Edwards (1703—1758), teolog american, autor al unei lucrări intitulată *Libertatea voinței*.

² Joseph Priestley (1733—1804) preot presbiterian, cu vederi radicale, a fost exilat din Anglia în Statele Unite pentru sprijinul acordat Revoluției franceze. Și-a legat numele de cercetările sale în domeniul chimiei, precum și de o serie de eseuri cu caracter etico-religios.

mai bine cînd te ştiu aici. În sfîrşit văd, simt, şi înţeleg ţelul predestinat al vieţii mele. Sînt mulţumit. Alţii au, poate, roluri mai înalte de jucat, dar misiunea mea în această lume, Bartleby, este de a-ţi asigura un birou în care să rămîi atîta cît vei crede de cuviinţă.

Cred că această înţeleaptă şi binecuvîntată stare de spirit m-ar fi însufleţit multă vreme, dacă prietenii şi colegii ce-mi vizitau biroul nu m-ar fi zgîndărit cu observaţiile lor răutăcioase. Căci, aşa cum se întîmplă adesea, contactul permanent cu minţile mărginite sfîrşeşte prin a toci hotărîrile cele mai nobile ale oamenilor generoşi. Deşi, la drept vorbind, cînd mă gîndeam mai bine, nu mi se părea de fel ciudat că oamenii care intrau în biroul meu erau ispitiţi să arunce vreo remarcă sinistră în legătură cu impenetrabilul Bartleby, impresionaţi fiind de înfăţişarea lui bizară. Se întîmpla uneori ca vreun avocat, venit să trateze o afacere cu mine, şi negăsindu-l în birou decît pe copist, să încerce a obţine de la el vreo informaţie precisă în legătură cu locul unde m-aş putea afla ; fără să ia în seamă vorbăria intrusului, Bartleby rămînea nemîscat în mijlocul încăperii, astfel încît, după ce-l privea cîtva timp în această poziţie, avocatul cu pricina pleca, la fel de nelămurit precum venise.

Alteori, cînd avea loc vreun proces de arbitraj în biroul meu, plin de avocaţi şi de martori, unul mai aferat decît altul, se întîmpla ca vreunul dintre aceşti oameni ai legii, văzîndu-l pe Bartleby că trîndăveşte, să-i ceară să dea o fugă pînă la biroul său (al avocatului respectiv) şi să-i aducă niscaiva documente. Bartleby trata cu un refuz calm astfel de cereri, şi rămînea la fel de inactiv ca şi mai înainte. Atunci avocatul holba ochii la el, apoi se întorcea către mine. Ce-aş fi putut, oare, să-i spun ? În cele din urmă, mi-am dat seama că printre colegii mei de breaslă

trecea din gură în gură un murmur de uimire în legătură cu bizarul ipochimen pe care-l țineam în biroul meu. Treabă asta m-a supărat rău de tot. Și mi-a venit brusc ideea că Bartleby ar putea trăi pînă la adînci bătrînețe chiar în biroul meu, sfidîndu-mi autoritatea, contrariindu-mi musafirii, făcîndu-mi de rușine reputația profesională și aruncînd o umbră sinistră asupra întregii clădiri ; tîrîndu-și zilele încet, grație economiilor lui (căci eram sigur că nu cheltuia mai mult de cîțiva cenți pe zi) ar ajunge, poate, să-mi supraviețuiască și să revendice dreptul de posesiune asupra biroului meu, în calitate de ocupant perpetuu. Din ce în ce mai copleșit de aceste sumbre presimțiri, și de răutăcioasele observații ale prietenilor în legătură cu fantoma din biroul meu, am sfîrșit prin a-mi schimba radical felul de a gîndi. M-am hotărît să-mi adun toate forțele și să mă descotorosesc pentru totdeauna de acest insuportabil demon.

Totuși, înainte de a făuri vreun plan amănunțit în acest sens, m-am mărginit să-i sugerez lui Bartleby oportunitatea plecării sale definitive. Pe un ton calm și grav, l-am sfătuit să supună această idee unei mature chibzuințe. Dar, după ce a chibzuit vreme de trei zile, Bartleby m-a informat că hotărîrea lui inițială a rămas neschimbată ; pe scurt, că prefera să rămînă la mine.

Ce-i de făcut ? m-am întrebat eu atunci, încheindu-mi haina pînă la ultimul nastur. Ce-ar trebui să fac ? Ce-mi poruncește conștiința să fac cu omul acesta, mai bine zis cu fantoma aceasta ? Trebuie neapărat să scap de el. Trebuie neapărat să plece de la mine ! Dar cum ? Doar n-ai de gînd să-l arunci în stradă pe omul ăsta sărman, pe muritorul ăsta palid și pasiv — ar fi o rușine să te porți cu atîta cruzime față de o asemenea făptură neajutorată ! Nu, nu pot și nu voi săvîrși niciodată o astfel de ticăloșie. Mai

degrabă îl las să trăiască și să moară aici, urmînd să-i zidesc în perete rămășițele pămîntești. Așadar, ce vei face ? Oricît l-ai îndemna, nu se va clinti de-aici ! Pînă și banii cu care-ncerci să-l mituiești, rămîn neatinși, pe masa pe care i-i lași. Pe scurt, e limpede că preferă să se agățe de tine.

În cazul acesta, e nevoie de o măsură drastică, neobișnuită. Cum adică ? Doar n-ai să-l dai pe mîna poliției, ca să-i închidă în temniță paloarea nevino-vată ? ! De altfel, pe ce temei ai putea obține arestarea lui ? E, oare, un vagabond ? Cum ar putea fi socotit vagabond unul ca el, care refuză să se clin-tească din loc ? Tocmai pentru că *nu vrea* să fie va-gabond, încerci să-l dai drept un vagabond ! E din cale-afară de absurd !... Nu are mijloace vizibile de subzistență — iată un temei solid... Da' de unde ! E neîndoios că se întreține singur, ceea ce constituie unica dovadă de netăgăduit prin care-un om poate demonstra că posedă mijloacele necesare... Destul ! De vreme ce nu vrea să mă părăsească, va trebui să-l părăsesc eu. Îmi voi schimba sediul, mă voi stabili în altă parte, și-l voi preveni că, dacă-l voi găsi în noul meu sediu, îl voi da în judecată ca pe-un delicvent de rînd.

În consecință, a doua zi i-am vorbit astfel :

— Socot că biroul acesta e situat prea departe de Primărie și că aerul de-aici e nesănătos. Pe scurt, am de gînd să mă mut săptămîna viitoare, așa că nu voi mai avea nevoie de serviciile dumitale. Ți-o spun de pe acum, ca să-ți dau posibilitatea să-ți găsești alt loc de muncă.

Bartleby nu-mi răspunse, așa că discuția luă sfîrșit.

În ziua sorocită, am tocmit cîțiva oameni cu niște căruțe și m-am dus la birou ; întrucît n-aveam prea multă mobilă, mutarea a durat doar cîteva ceasuri.

De la început pînă la sfîrșit, copistul a rămas în picioare înapoia paravanului, care, la porunca mea, a fost lăsat la urmă. Cînd oamenii l-au luat și l-au îndoit ca pe-un folio uriaș, n-a mai rămas decît Bartleby, imobil în încăperea pustie. Am zăbovit cîteva clipe în prag ca să-l privesc și, simțindu-mă deodată cuprins de remușcări, m-am întors în încăperea cu mîna în buzunar și cu sufletul la gură.

— La revedere, Bartleby — i-am spus. Eu plec... la revedere și Dumnezeu să te ajute! Și ține asta, adăugai eu, strecurîndu-i în palmă o bancnotă. Dar bancnota a căzut pe podea, și atunci — lucru ciudat — m-am smuls cu greu de lîngă omul de care dorisem atît de mult să mă descotorosesc.

O zi-două după instalarea mea în noul sediu, am stat cu ușa încuiată, tresărind la fiecă zgomot de pași ce se auzea pe coridoare. Cînd mă întorceam la birou după vreo scurtă absență, mă opream o clipă în prag, cu urechea la pîndă, înainte de a vîrî cheia în broască. Dar aceste temeri n-aveau nici un rost. Bartleby nu s-a mai apropiat niciodată de mine.

Socoteam că totul merge perfect, cînd am primit pe neașteptate vizita unui necunoscut care m-a întrebat, cu un aer tulburat, dacă ocupasem recent un birou pe Wall Street la numărul X. Copleșit de presimțiri, am răspuns că da.

— În cazul acesta, domnule, sînteți răspunzător de individul pe care l-ați lăsat acolo, mi-a spus necunoscutul, care se dovedi a fi un avocat. Individul refuză să copieze acte, refuză orice fel de muncă, spunînd că preferă să se abțină. Refuză, de asemenea, să părăsească biroul.

— Regret, domnule, i-am răspuns cu un calm aparent, menit să-mi ascundă zbuciumul lăuntric, regret, dar individul despre care vorbiți nu reprezintă nimic

pentru mine, nu-mi este nici rudă, nici salariat, ca să mă puteţi socoti răspunzător de el.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, cine este ?

— Nu sînt de loc în măsură să vă informez. Nu ştiu nimic despre el. L-am folosit cîndva în calitate de copist, dar în ultima vreme n-a mai prestat nici o muncă pentru mine.

— Atunci, am să-l dau afară ! Bună ziua, domnule.

Trecură cîteva zile, în cursul cărora n-am mai auzit nimic despre Bartleby ; şi deşi m-am simţit de cîteva ori îmboldit de dorinţa caritabilă de a trece pe la vechiul meu sediu pentru a-l vedea pe copist, nu ştiu ce repulsie m-a reţinut, de fiecare dată.

S-a isprăvit, deci, cu Bartleby, mi-am spus eu la capătul unei alte săptămîni, în timpul căreia nu mai auzisem nimic despre dînsul. Dar o zi mai tîrziu, întorcîndu-mă la birou, am găsit mai mulţi inşi care mă aşteptau în prag, cuprinşi de o nervozitate extremă.

— Asta e ! Uite-l că vine ! strigă cel mai din faţă, care nu era altul decît avocatul care mă vizitase, singur, cu cîtva timp înainte.

— Trebuie să-l scoateţi numaidecît, domnule ! zbieră la mine un bărbat corpulent, în care recunoscui pe proprietarul casei cu numărul X de pe Wall Street. Domnii aceştia, care-mi sînt chiriaşi, nu mai pot tolera o asemenea situaţie. Domnul B. (şi arată spre avocat) l-a dat afară din birou, dar individul continuă să bînuie clădirea : ziua se instalează pe rampa scării, iar noaptea doarme la intrare. Toţi sînt îngrijoraţi, iar clienţii au început să părăsească birourile. Sînt temeri că mulţimea ar putea să-l linşeze. Trebuie să întreprindeţi neîntîrziat ceva !

Am început să mă retrag, îngrozit, din calea acestui torent de vorbe, şi aş fi dat orice ca să mă pot închide în biroul meu. Dar în zadar am repetat că Bartleby nu reprezenta nimic pentru mine — nimic

mai mult decât pentru oricare dintre ei : știind că fusese ultimul om care avusese de a face cu el, mă trăgeau la răspundere, fără cruțare. Temându-mă să-mi văd numele dat la ziar (așa cum mă amenința, vag, unul dintre cei de față), am chibzuit bine și, în cele din urmă, am declarat că dacă avocatul îmi va înlesni o întrevedere confidențială cu Bartleby în biroul său (al avocatului) mă voi strădui din răspuțeri, chiar în după-amiaza aceea, să-i scap de pacostea de care se plîngeau.

Urcînd scările ce duceau spre vechiul meu birou, l-am găsit pe Bartleby instalat pe rampă, foarte liniștit.

— Ce faci aici, Bartleby ? l-am întrebat.

— Șed pe rampă, îmi răspunse el, cu blîndețe.

L-am împins în biroul avocatului, care ne-a lăsat singuri.

— Bartleby, i-am spus, îți dai seama că-mi cășunezi mari neplăceri, stăruind să ocupi palierul după ce ai fost alungat din birou ?

Nici un răspuns.

— Una din două : ori pleci de bună voie, ori va trebui să fii scos cu de-a sila. Ce fel de slujbă ți-ar conveni ? Ai dori să te angajezi din nou în calitate de copist ?

— Nu, aș prefera să rămîn așa cum sînt.

— Ți-ar plăcea să lucrezi ca funcționar într-o băcănie ?

— Într-o băcănie, aerul e prea stătut. Nu, n-aș vrea să mă angajez ca funcționar, dar nu fac mofturi.

— Spui că aerul e prea stătut, dumneata care stai tot timpul închis între patru pereți ?!

— Aș prefera să nu mă angajez ca funcționar, îmi răspunse el, ca și cum ar fi vrut să lămurească definitiv această mică problemă.

— Ți-ar conveni, poate, slujba de barman ? Munca asta nu vatămă ochii.

— Nu mi-ar conveni de loc, deși repet că nu fac mofturi.

Încurajat de locvacitatea lui neobișnuită, am trecut din nou la atac :

— Ți-ar plăcea să călătorești prin țară ca achizitor de comenzi ? Munca asta ți-ar prii !

— Nu, aș prefera să fac altceva.

— Ce-ar fi, atunci, să însoțești în Europa vreun tânăr de familie bună, pe care să-l instruiești cu conversația dumitale ? Ți-ar place așa ceva ?

— Cîtuși de puțin. Am impresia că nu-i o treabă prea precisă. Îmi place să fiu sedentar. Dar nu fac mofturi.

— Atunci, ai să rămîi sedentar ! am izbucnit eu, pierzîndu-mi răbdarea și înfuriîndu-mă de-a binelea, pentru prima oară în istoria exasperantelor mele relații cu Bartleby. Dacă nu vei pleca de-aici pînă seara, atunci mă voi vedea silit să... da, mă vād silit să plec eu însumi !

Am recurs la această încheiere absurdă, neștiind ce amenințare să folosesc pentru a-l intimida și a-l îndupleca să se urnească din loc. Socotind zadarnic orice alt efort, mă pregăteam să-l părăsesc grabnic, cînd m-a fulgerat un gînd — care-mi mai dăduse, de altfel, tîrcoale și înainte.

— Bartleby, i-am spus, pe tonul cel mai blajin cu putință în împrejurările date — n-ai vrea să mă însoțești pînă acasă, nu la biroul meu, ci la locuința mea, și să rămîi cu mine acolo pînă ce vom lua pe îndelete o hotărîre convenabilă pentru dumneata ? Hai să plecăm, chiar acum !

— Nu. Deocamdată prefer să rămîn aici.

Nu i-am mai răspuns nimic. Păcălindu-i pe toți prin bruscheta și graba mea, am părăsit repede clădirea și am pornit în fugă pe Wall Street spre Broadway, unde, sărind în primul autobuz întîlnit, am

scăpat de orice urmărire. De îndată ce mi-am recă-pătat calmul, mi-am dat seama limpede că făcusem tot ce-mi stătea în putință — atât în ce privește cere-
rile proprietarului și ale chiriașilor săi, cât și în ce
privește propria-mi dorință și propriu-mi sentiment
al datoriei — pentru a-l ocroti pe Bartleby și a-l pune
la adăpost de orice persecuție brutală. M-am străduit
așadar să fiu cât se poate de liniștit și de senin, dar,
deși o făceam cu conștiința împăcată, n-am izbutit
pe deplin în încercarea mea. Eram atât de înfricoșat
de gândul că proprietarul furios și locatarii lui exas-
perați m-ar putea urmări din nou, încît după ce i-am
predat lui „Cleștișor“ conducerea treburilor mele, am
cutreierat timp de cîteva zile cu cabrioleta partea de
sus a orașului și suburbiile sale, trecînd în Jersey City
și în Hoboken, și făcînd incursiuni fugare chiar în
Manhattan-ville și Astoria. Pot spune că, de fapt, am
locuit cîteva zile în cabrioleta mea.

Cînd m-am reîntors în biroul meu, am găsit pe masă
o scrisorică de la proprietar și am deschis-o cu degetele
tremurînde. Scrisorica mă informa că proprietarul che-
mase poliția, care-l arestase pe Bartleby ca vagabond
și-l închisese la „Tombs“. Avînd în vedere că știam
mai multe despre arestat decît oricine, proprietarul
îmi cerea să mă prezint la pomenita închisoare și să
dau o declarație conformă faptelor. Această veste a
avut un efect contradictoriu asupra mea. La început
am fost indignat, dar în cele din urmă aproape că am
aprobat ideea. Firea energică și hotărîtă a propieta-
rului îi inspirase o linie de conduită pe care eu, unul,
nu cred c-aș fi ajuns s-o adopt vreodată, deși părea
singura ce se impunea în ultimă instanță, date fiind
împrejurările.

Așa cum am aflat mai tîrziu, bietul copist nu a opus
nici cea mai slabă rezistență în clipa cînd i s-a spus
că va fi trimis la închisoare : s-a mulțumit să accepte

În tăcere, cu obișnuita lui impasibilitate lividă. Cîteva dintre curioșii care erau de față, s-au alăturat emoționați grupului : precedat de unul dintre polițiști, care-l ținea de braț pe Bartleby, alaiul a pornit în tăcere pe străzile zgomotoase și vesele, încinse de arșița amiezii.

În aceeași zi în care am primit scrisorica proprietarului, m-am dus la închisoarea orașului. Găsindu-l pe gardianul de servicii, i-am explicat scopul vizitei mele, iar el mi-a confirmat că individul căutat de mine se afla într-adevăr acolo. Atunci l-am asigurat pe gardian că Bartleby e un om profund cinstit și vrednic de compătimire, în ciuda inexplicabilei sale excentricități. I-am relatat tot ce știam despre el, și am încheiat sugerîndu-i gardianului să-i facă detențiunea cît mai puțin aspră cu putință, pînă cînd se va lua o măsură ceva mai clementă — deși nu prea știam ce fel de măsură putea fi luată în legătură cu el ; în cel mai rău caz, Bartleby putea fi trimis la azilul de săraci. După această discuție, l-am rugat pe gardian să-mi îngăduie să-l văd pe deținut.

Intrucît acesta nu se afla sub nici o acuzație infamantă, și avea o comportare destul de potolită și cu totul inofensivă, i se îngăduise să circule liber prin închisoare și îndeosebi în curțile ei interioare, acoperite cu iarbă. L-am găsit în cea mai ferită dintre aceste curți, stînd singur, cu fața spre un zid înalt ; de jur împrejur, în deschizăturile înguste ale ferestruicilor închisorii, mi se părea că văd ochii ucigașilor și tâlhărilor care-l urmăreau cu privirea.

— Bartleby !

— Vă cunosc și nu vreau să vă spun nimic, îmi răspunse el fără să-și întoarcă fața.

— Nu eu te-am adus aici, Bartleby, i-am replicat, întristat de bănuiala cuprinsă în vorbele lui. De altfel, pentru dumneata locul acesta nu poate avea nimic

infamant. Prezența dumitale aici nu e legată de nici o dezonoare. Și-apoi, nu-i chiar așa de trist aici, cum s-ar putea crede. Uite, sus e cerul, jos iarba...

— Știu unde mă aflu, mi-o tăie Bartleby.

După care n-a mai vrut să scoată o vorbă, așa că l-am părăsit.

Pășind din nou pe coridor, am fost acostat de un individ burduhănos, încins cu un șorț.

— E prietenul dumneavoastră ? mă întrebă el, arătînd cu degetul peste umăr.

— Da.

— Vrea să crape de foame ? Dacă da, e foarte lesne : n-are decît să se mulțumească cu rațiile zilnice !

— Cine ești dumneata ? l-am întrebat, neștiind ce să cred despre un om care-mi vorbea pe un ton atît de neoficial, într-un asemenea loc.

— Sînt magazionerul. Domnii care au prieteni închiși aici mă plătesc ca să le procur ceva bun de mîncare.

— Adevărat ? îl întrebai eu pe magazioner, întorcîndu-mă cu fața spre el.

Omul îmi răspunse afirmativ.

— Atunci, aș dori să fii cît se poate de atent cu prietenul meu, urmaș eu, strecurînd cîteva arginți în palma magazionerului. Dă-i cea mai bună mîncare cu putință, și fii cît mai politicoș cu el.

— N-ați vrea să mă prezentați ? spuse individul privindu-mă cu aerul unuia care arde de nerăbdare să-și dovedească buna creștere.

Socotind că relația aceasta i-ar putea fi de folos bietului copist, am consimțit ; și, după ce l-am întrebat pe magazioner cum îl cheamă, m-am dus cu el la Bartleby.

— Bartleby, omul acesta e un prieten, care-ți va fi de mare folos.

— Sluga dumneavoastră, domnule, sluga dumneavoastră, îi zise magazionerul, făcînd o plecăciune adîncă. Sper că vă place la noi, domnule. Teren frumos, odăi răcoroase... sper că veți rămîne cîtva timp aici... mă voi strădui să vă fac plăcută șederea. Ce doriți să mîncăți azi la prînz ?

— Prefer să nu mănînc azi, răspunse Bartleby, depărtîndu-se. Nu mi-ar prii, nu sînt obișnuit cu prînzurile.

Și spunînd acestea, se îndreptă cu pași rari spre capătul curții și se opri în fața zidului gol ce-o străjuia.

— Cum adică ? exclamă magazionerul, aruncîndu-mi o privire uimită. Ciudat om, nu credeți ?

— Cred că-i puțin cam scrîntit, i-am răspuns eu, mîhnit.

— Scrîntit ? Zău ? Păi, ca să vă spun drept, credeam că prietenul dumneavoastră e unul din domnii ăia care falsifică bani. Falsificatorii ăștia sînt îndeobște palizi și cilibii la înfățișare. Nu mă pot opri să nu-i compătimesc, zău, domnule ! L-ați cunoscut pe Monroe Edwards ? adăugă el, emoționat, și făcu o pauză ; apoi, punîndu-și mîna pe umărul meu, oftă compătimitor : A murit de oftică la Sing-Sing ! Va să zică, nu l-ați cunoscut pe Monroe ?

— Nu, n-am avut niciodată de-a face cu vreun falsificator. Dar acum trebuie să plec. Ai grijă de prietenul meu. N-ai nimic de pierdut, dimpotrivă. Voi veni să te mai văd.

Cîteva zile mai tîrziu, am obținut din nou permisiunea de a vizita închisoarea și am pornit pe coridoarele ei, în căutarea lui Bartleby. Dar nu l-am găsit.

— L-am zărit adineauri ieșind din celulă, îmi zise un gardian. Poate că s-o fi dus să se plimbe prin curte.

Am pornit așadar într-acolo.

— Îl căutați pe mutul ăla ? mă întrebă un alt gardian, trecînd pe lîngă mine. Uitați-vă, doarme în curtea de colo. N-au trecut nici douăzeci de minute de cînd l-am văzut întins în curte.

În curte domnea o liniște desăvîrșită, căci deținuții de rînd nu aveau acces acolo. Zidurile extrem de groase ce-o împrejmuiau nu lăsau să treacă nici un zgomot. Zidăria asta egipteană îmi apăsă, lugubră, sufletul. Dar sub tălpi simțeam o iarbă fragedă și captivă. În curtea asta, ca în inima nemuritoarelor piramide, firele de iarbă încolțiseră, printr-o magie bizară, din semințele azvîrlite de păsări prin crăpăturile zidurilor.

Ghemuit într-o poziție ciudată la poalele zidului, cu genunchii strînși, lăsat într-o rînă, cu capul pe pietrele reci, așa mi-a apărut bietul Bartleby. Trupul lui împutinat nu se mișca. M-am oprit, apoi m-am apropiat de el, m-am aplecat asupra-i și am văzut că ochii lui sumbri erau deschiși. Altminteri, ai fi zis că doarme adînc. Nu știu de ce, am simțit nevoia să-l ating. I-am apucat mîna, dar m-am simțit zguduit de-un fior din creștet pînă-n tălpi.

Fața rotundă a magazinierului răsări deodată lîngă mine.

— Masa dumnealui e gata. Nici astăzi n-o să mănînce ? Nu cumva trăiește fără să mănînce ?

— Trăiește fără să mănînce, am răspuns eu închi-zînd ochii lui Bartleby.

— Hm... Doarme, nu-i așa ?

— Da, alături de regi și de sfetnicii lor, am șoptit eu.

*

N-are rost, cred, să duc mai departe această povestire. Imaginația va suplini lesne sumara descriere

a înmormîntării bietului Bartleby. Dar înainte de a-mi lua rămas bun de la cititor, fie-mi îngăduit să-i spun că, dacă această mică povestire l-a interesat îndeajuns de mult ca să-i ațîțe curiozitatea de a ști cine era Bartleby și ce fel de viață dusesse înainte ca povestitorul să fi făcut cunoștință cu el, nu pot răspunde altceva decît că împărtășesc întru totul această curiozitate, dar nu sînt cîtuși de puțin în stare să o satisfac. Ezit, totuși, să divulg aici un anumit zvon care mi-a ajuns la ureche vreo cîteva luni după moartea copistului. Pe ce anume se întemeia acest zvon, n-am putut afla niciodată ; de aceea, nici n-aș putea spune cît de adevărat era. Cum, însă, acest zvon vag mi-a trezit un anumit interes, chiar dacă mi-a sugerat ceva foarte trist, — îl voi menționa în treacăt, gîndindu-mă că s-ar putea să trezească același interes și altora. Iată despre ce e vorba : Bartleby ar fi fost un mic funcționar la Arhiva din Washington a „Scrisorilor refuzate“, pînă cînd s-a pomenit brusc fără slujbă în urma unei schimbări din administrație.

Cînd mă gîndesc la zvonul ăsta, îmi vine greu să-mi exprim emoția ce mă copleșește. Scrisori refuzate ! Parcă ar suna : răposate ! ¹ Imaginați-vă un om condamnat de natură și de soartă la o deznădejde adîncă : se poate oare concepe o muncă mai aptă a-i spori această deznădejde, decît aceea de a mînuî neconținut asemenea „scrisori refuzate“ și de a le pregăti pentru foc ? Căci ele sînt în fiecare an adunate cu harabaua și puse pe foc. Uneori, lividul slujbaş scoate cîte un inel din hîrtille împăturite (degetul căruia îi era destinat inelul putrezește, poate, în groapă !), cîte o bancnotă trimisă în grabă de vreo persoană caritabilă unuia

¹ În original, joc de cuvinte : *Dead letters... dead men*, scrisori moarte... oameni morți.

care nu mai cunoaște de mult foamea, cîte un cuvînt de iertare trimis unor ființe care-au murit în deznădejde, vreo speranță insuflată prea tîrziu unor disperați, sau vreo veste bună adusă unor oameni doborîți de o nefericire cumplită. Asemenea scrisori, menite a fi solii ale vieții, aleargă spre moarte.

Vai ție, Bartleby ! Vai ție, omenire !

ENCANTADAS SAU INSULELE FERMECATE

SCHIȚA ÎNȚIIA :

Privire generală asupra insulelor

Luntrașul zise : „Asta nu se poate,
De vrem să nu pierim, fără să știm —
Căci insulele astea deșucheate
N-au trup statornic : veșnic le zărim
Cum rătăcesc pe mări — le și numim
«Ostroavele hoinare»... Grea capcană
Întins-au ele multor călători,
Lăsându-i în primejdii, fără hrană,
Pe țărmii lor în veci amăgitori.
Căci de îndată ce și-a pus piciorul
Acolo, călătorul
Va rătăci mercur, fără-adăpost...”¹

★

Întunecoasă, hîdă, fioroasă
Precum o groapă-n veci de morți setoasă,
Adăpostea pe cruntul huhurez,

¹ Spenser, *Crăiasa zînelor* (*The Faerie Queen*), cartea a II-a, cântul XII, strofele 11—12.

Al cărui țipăt alunga departe
De cuibul rău, pe veselul cînteț,
Chemînd doar pe strigoi, care gemeau de moarte.¹

Luați douăzeci și cinci de mușuroaie de cenușă aruncate ici-colo pe vreun maidan periferic, dați cîtorva dintre ele proporțiile unor munți răsăriți din mare, și vă veți face atunci o idee justă despre aspectul general al arhipelagului *Encantadas*, despre insulele fermecate. E mai degrabă un arhipelag de vulcani stinși, decît un grup de insule, și-ți evocă înfățișarea pe care ar putea s-o capete lumea noastră în urma unui cataclism pedepsitor. Mă îndoiesc că ar putea exista, undeva pe pămînt, vreun loc la fel de dezolat ca arhipelagul acesta. Cimitirele părăsite de odinioară, sau orașele căzute treptat în paragină, oferă priveliști destul de triste, însă ca tot ceea ce a avut cîndva vreo legătură cu umanitatea, ele continuă să trezească în noi anumite gânduri melancolice, dar nu lipsite de simpatie. Așa se face că pînă și Marea Moartă îi inspiră pelerinului unele simțăminte plăcute, pe lîngă cele cu care-i apasă îndeobște sufletul.

La fel și în ce privește solitudinea : marile păduri ale Nordului, întinderile de apă nestrăbătute de nici o navă, cîmpurile de gheață ale Groenlandei, reprezintă pentru un observator uman niște culmi ale solitudinii, dar magia marcelor și a anotimpurilor lor schimbătoare îndulcește grozăvia acestor locuri : deși necălcate de oameni, pădurile sînt vizitate de luna mai ; în mările cele mai depărtate se oglindesc stelele, întocmai ca-n apa lacului Erie ; iar în văzduhul limpede al unei frumoase zile polare, gheața scînteietoare și azurie parc-ar avea frumusețea malachitului.

¹ *Idem*, cartea I-a, cîntul IX, strofa 33.

Dar blestemul specific al insulelor Encantadas, blestem ce le ridică, prin dezolarea lor, deasupra Idumeei¹ și a Polului, constă în faptul că ele nu cunosc nici o schimbare ; nici aceea a anotimpurilor, nici aceea a chinurilor. Tăiate de Ecuator, ele nu știu ce-i toamna sau primăvara ; fiind mistuite de foc, nici un prăpăd nu le mai poate vătămă prea mult. Aversele de ploaie înviiorează din cînd în cînd deșertul, dar în aceste insule ploaia nu cade niciodată. Întocmai ca dovlecii lăsați să se prăjească la soare, ele crapă în arșița veșnică de sub cerul torid. Duhul plîngăreț al insulelor Encantadas parcă ar boci : „Fie-ți milă de noi, și trimite-ni-l pe Lazăr ca să-și moaie degetul în apă și să ne răcorească limba, căci sîntem chinuite de arșiță !“

O altă caracteristică a acestor insule este faptul că nu pot fi locuite, cu nici un chip. Deșertul Vavilonului, în ale cărui tufișuri se țin ascunși șacalii, trece drept un exemplu clasic de pustietate desăvîrșită, dar insulele Encantadas refuză să adăpostească pînă și fiarele surghiunite din lumea animalelor. Omul și lupul le ocolesc deopotrivă. Nu găsești aici altă viață decît aceea a cîtorva reptile — broaște țestoase, șopîrle, șerpi — plus niște păianjeni gigantici și *iguana*, această nespus de bizară anomalie a naturii excentrice. Nici un glas, nici un urlat, nici un muget nu se aude : șuieratul este aici principalul zvon de viață.

Pe mai toate insulele în care se găsește vreo vegetație, aceasta e mai ingrată decît însăși stîrpiciumea *Atacamei* : niște desișuri încîlcite de mărăcini, fără roade și fără nume, care acoperă aidoma unor punți înșelătoare, crăpăturile adînci ale unor stînci calcinate ; sau cîte un pîlc veșted de cactuși scâlîmbi.

În multe locuri țărnul este încins cu stînci, sau mai bine zis cu movile de zgură : îngrămădiri haotice de

¹ Idumeea sau Țara lui Edon, regiune a vechii Palestine, teatru al luptelor și distrugerilor cauzate de David și Solomon.

materie neagră sau verzuie, asemănătoare reziduurilor de pe fundul unui cuptor. Ele formează ici-colo falii și grote întunecoase, în care clocotește neconținut apa spumegîndă a mării; deasupra acesteia spînzură ca un panaș sinistru o ceață sură, adăpostind stolurile cîrîitoare ale unor paseri fantomatice, ale căror țipete sporesc cumplitul vuiet al apei. Oricît de calmă ar fi stihia din preajmă, aceste valuri și aceste stînci nu cunosc odihna: ele biciuiesc și sînt biciuite, chiar cînd oceanul pare împăcat cu sine însuși. În zilele noroase și apăsătoare, caracteristice acestei zone marine a Ecuatorului, masivele întunecate și sticloase, dintre care multe răsar deasupra vîrtejurilor spumegînde și a brizanților periculoși de lîngă țărm, înfățișează ochiului o priveliște cu adevărat plutoniană. Numai într-o lume prăbușită se pot găsi asemenea pămînturi.

Acolo unde țărmul a fost cruțat de semnele focului, se întind zone de plajă alcătuite din numeroase cochilii moarte, și smălțate cu resturi putrede de trestie de zahăr, bambus și nuci de cocos, aduse de valuri la acest tărîm al morții tocmai din fermecătoarele ostroave cu palmieri aflate la apus și la miazăzi: lungă le-a fost calea din Paradis pînă-n Tartar! Printre aceste relicve ale unei frumuseți de departe, vei găsi uneori rămășițe de lemn carbonizat și coaste putrede de corăbii naufragiate. Nimeni nu va fi surprins să găsească asemenea vestigii ale unor epave, după ce va fi observat curenții contrari care circulă prin mai toate canalele largi dintre insulele arhipelagului. Mareele capricioase ale văzduhului seamănă bine cu acelea ale oceanului. Nicăieri nu e vîntul mai ușor, mai înșelător și mai nestatornic decît în Encantadas, și nicăieri nu cunoaște perioade de calm mai amăgitoare. Se pomeneste cazul unei corăbii căreia i-a trebuit aproape o lună ca să ajungă de la o insulă la alta,

deși distanța dintre ele era de numai nouăzeci de mile ; din pricina curentului puternic, bărcile folosite pentru a remorca vreun vas, abia izbutesc să-l ferească de stînci, dar nu-s în stare să-i accelereze viteza. Cîteodată se întîmplă ca o corabie să nu se poată apropia de arhipelag dacă nu-i lăsată destul să plutească în derivă înainte ca insulele să apară la orizont. Dar uneori vreun curent misterios atrage în mod irezistibil spre insule un vas pornit spre o altă destinație.

E drept că, odinioară — și chiar și astăzi într-o oarecare măsură — mari flote de baleniere pornite în căutarea *spermanțetului*, cutreierau ceea ce unii mateloți numesc Zona Fermecată. Dar această zonă, pe care-o vom descrie la locul cuvenit, se află în largul insulei Albemarle, o insulă mare, depărtată de labirintul insulițelor și înconjurată de o vastă întindere marină ; de aceea, observațiile de mai sus nu se potrivesc decît în mică măsură acestei insule, deși chiar și în preajma ei curentul e uneori ciudat de puternic și capricios.

În unele perioade ale anului, întregul arhipelag e dominat de curenți misterioși, care-l străbat pe distanțe mari și care sînt atît de puternici și de năzu-roși, încît pot schimba direcția unui vas, chiar cînd navighează cu patru sau cinci mile pe oră. Diferențele provocate în calculele navigatorilor de acești curenți precum și de vînturile ușoare și variabile, au întreținut îndelungă vreme convingerea că la paralela arhipelagului Encantadas ar exista două grupuri distincte de insule, aflate la o distanță de circa o sută de leghe unul de celălalt. Așa au crezut primii lor oaspeți, pirații, și pînă pe la 1750 hărțile acestei regiuni a Pacificului erau alcătuite în conformitate cu această stranie iluzie. Aparenta fluctuație și irealitate a poziției

insulelor a constituit probabil unul din motivele care i-au determinat pe spanioli să le numească „Encantadas“, sau Arhipelagul Fermecat.

Influențat de caracterul acestor insule — a căror existență a devenit incontestabilă — călătorul din zilele noastre va înclina să creadă că numele ce li s-a dat se datorează, în parte, atmosferei de pustietate vrăjită care le învăluie în chip atît de caracteristic. Nimic nu poate fi mai sugestiv decît asemuirea lor cu niște mere ale Sodomei, după funesta atingere ce le-a prefăcut în cenușă carnea rumană.

Oricît ar părea că-și schimbă locul din pricina curenților, insulele acestea i se înfățișează, celui ce se află pe țărmurile lor, invariabil aceleași : ele par încremenite, incrustate în însuși trupul morții cadaverice.

Denumirea de „fermecate“ li se potrivește și dintr-un alt punct de vedere. În legătură cu reptila caracteristică acestor paragini — și anume, broasca țestoasă (a cărei prezență i-a dat arhipelagului al doilea său nume spaniolesc — *Galapagos*), mai toți marinarii au fost multă vreme stăpîniți de o superstiție, pe cît de grotescă pe atît de îngrozitoare. Ei au crezut serios că toți ofițerii de marină naufragiați, mai cu seamă comandorii și căpitanii, devin după moarte (și uneori chiar înainte de a muri) broaște țestoase și rămîn astfel să locuiască aici, unici și solitari seniori ai acestui deșert torid, ai acestei împărății a smoalei.

Desigur că ideea asta dureros de bizară a fost inspirată la-nceput de însăși priveliștea dezolantă a insulelor, dar poate și mai mult de broaștele țestoase. Căci, independent de aspectul lor pur fizic, aceste făpturi au în alcătuirea lor ceva straniu, ceva prin care parcă s-ar condamna ele însele. Nici o altă formă animală nu exprimă atît de patetic suferința menită

să dăinuie, fără nici o speranță de izbăvire ; iar uimitorul lor longevitate întărește această impresie.

Chiar cu riscul de a fi învinuit că împărtășesc o absurdă credință în farmece, nu mă pot opri să nu recunosc că uneori — bunăoară nu demult, când am plecat din zgomotosul oraș pentru a cutreiera, în iulie și august, munții Adirondack, departe de influențele citadine și cu atât mai aproape de cele misterioase ale naturii — uneori, deci, când mă așed pe culmea acoperită de mușchi a vreunei costișe împădurite, printre trunchiurile moarte ale unor pini doborâți de trăznet, și când îmi amintesc, ca prin vis, de peregrinările mele în inima arsă a insulelor fermecate, de carapacele sumbre și de lungile gâturi lîncede întrezărite deodată printre tufe fără frunze ; când revăd sticloasele stînci tocite și crestate adînc de tîrîșul de veacuri al țestoaselor ce-și caută vreun ochi de apă — simt atunci, fără să vreau, că la vremea mea, am dormit într-adevăr pe un tărîm fermecat de diavol.

Mai mult încă, într-atît de vie mi-e memoria, sau într-atît de vrăjită imaginația, încît mă întreb dacă nu cumva sînt victima unei halucinații în legătură cu Galapagos. Căci mi s-a întîmplat adesea ca, în toiul unor petreceri, îndeosebi la sindrofiile date în vreun conac străvechi, luminat de lumînări, la ceasul când umbrele ce coboară în ungherele cele mai ferite ale unei săli încăpătoare și întortochiate, seamănă cu tufișurile bîntuite de duhuri ale vreunei păduri singurate, — mi s-a întîmplat să atrag atenția tovarășilor mei de petrecere prin privirea-mi fixă și prin schimbarea bruscă a expresiei mele, în clipa când mi se părea că văd, ieșind încet din acele paragini închipuite, năluca unei țestoase gigantice care se tîra greoaie pe podea, și pe a cărei spinare ardea cu litere de foc cuvîntul „Memento...”

SCHIȚA A DOUA

Cele două fețe ale unei țestoase

Hidoase forme și cumplite fețe,
De care chiar Naturii i-e rușine
Sau teamă, că din mâinile-i istețe
Au fost ieșit asemenea jivine.
Văzînd aceste hibe, nu-i mirare
Că omul se-ngrozește, căci pe lîngă
Făpturile din insule, îți pare
Tot ce-ți stîrnește spaima, o năîngă
Și bună de copii sperietoare.

„Să nu vă temeți, zise-atuncea magul,
Căci monștrii-aceștia nu-s adevărați,
Ci doar strigoi, în monștri deghizați.”
Și ridicîndu-și în văzduh toiagul,
Împrăștie cumplita oaste, care
La al lui Thetys¹ sîn găsi scăpare.²

În lumina descrierii de mai sus, pot oare insulele Encantadas prilejui bucurie cuiva? Da! Arătați-i omului unde sălășuiește bucuria, iar el va fi bucuros. Într-adevăr insulele acestea aride și încenușate nu sînt numai jale, deși nici un privitor nu poate tăgădui că ele sînt vrednice de o foarte solemnă și superstițioasă considerație, — precum nici eu nu pot tăgădui că mă surprind, în ciuda celei mai ferme hotărîri, contemplînd spectrala țestoasă, cînd iese din umbrosu-i bîrlog, căci chiar țestoasa asta, cu toată spinarea ei

¹ În mitologia greacă, nimfă a mării, mama lui Ahile.

² Spenser: *Crăiasa Zinelor*, cartea a II-a, cîntul XII, strofele 23, 25 și 26.

tristă și întunecată, are și o față luminoasă ; carapacea ei inferioară are adesea o nuanță galbenă sau chiar aurie. De asemenea, oricine știe că țestoasele de uscat ca și cele acvatice sînt așa fel alcătuite încît, dacă le așezi pe spate, ele rămîn așa, cu fața luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă față. Dar după ce le întorci tu însuși, nu mai poți pretinde că țestoasa n-are și o față întunecată. Bucură-te de fața ei luminoasă, ține-o mereu la vedere dacă ești în stare, dar fii cinstit și nu tăgădui existența celei negre. Dacă, dimpotrivă, nu ești în stare să schimbi poziția naturală a țestoasei, pentru a-i ascunde fața întunecoasă și a-i dezvălui fața mai luminoasă, așa cum ai întoarce spre soare un dovleac uriaș — să nu spui, din această pricină, că ai de-a face cu o imensă pată de cerneală. Țestoasa e deopotrivă întunecoasă și luminoasă. Dar să trecem la amănunte.

Cîteva luni înainte de a pune pentru prima oară piciorul în arhipelag, corabia pe care mă afluam naviga prin imediata lui apropiere. Într-o bună zi, la amiază, ne-am pomenit în largul capului sudic al insulei Albe-marle, nu prea departe de coastă. Parte dintr-un capriciu, parte din dorința de a explora un tărîm atît de ciudat, am trimis spre tărîm o șalupă cu cîtiva oameni, avînd misiunea de a observa cît mai amănunțit locurile și de a aduce cît mai multe țestoase.

Soarele asfințise cînd exploratorii s-au înapoiat la vas. Privind de pe bordul înalt, ca de pe ghizdul unei fîntîni, am zărit vag șalupa, înfundată adînc în apă, ca și cum ar fi purtat o povară neobișnuit de grea. Au fost coborîte parîmele și, cu multe eforturi, au fost aduse pe punte trei țestoase enorme, cu aspect antediluvian, — căci nu păreau de loc să aibă o

obârșie terestră. Petrecusem cinci luni pe apă, o perioadă îndeajuns de lungă pentru ca orice făptură a uscatului să capete, în mintea noastră visătoare, o aureolă fabuloasă. Dacă s-ar fi suit pe bord trei vameși spanioli, e probabil că i-aș fi privit plin de curiozitate, i-aș fi pipăit și i-aș fi mîngîiat, așa cum fac sălbaticii cu oaspeții lor civilizați. Dar în locul a trei vameși spanioli, au apărut trei țestoase realmente superbe — nu ca acelea arătate școlarilor — trei țestoase negre ca zăbrănicele unei văduve și grele ca niște lăzi cu argintărie ; carapacele lor enorme, rotunjite aidoma unor scuturi crestate și scorjite parcă în bătălii, erau acoperite ici-colo cu mușchi verzui și păreau vîscoase din pricina spumei strălucitoare. Aceste făpturi misterioase, smulse brusc, în puterea nopții, din indicibilele lor pustietăți și aduse pe puntea noastră aglomerată, mi-au pricinuit o tulburare greu de descris. Aveam sentimentul că se tîrîseră pînă la noi tocmai de sub temeliiile lumii. Da, păreau să fie chiar țestoasele pe care, potrivit credinței hindușilor, se reazămă globul nostru terestru. Le-am cercetat mai îndeaproape cu o lanternă. Ce venerabile și sacre păreau ! Ce verdeață catifelată le acoperea carapacea aspră și crăpată, cicatrizîndu-i rănilile adînci ! Parcă nu mai aveam sub ochi trei țestoase : transfigurîndu-se, s-au prefăcut pentru mine în trei Coliseum¹-uri romane căzute într-o magnifică paragină. Și am rostit atunci :

— O, străvechi locuitori ai acestei insule sau ai oricărei alteia, deschideți-mi, rogu-vă, cetățile voastre fortificate !

Făpturile astea îți inspirau înainte de toate sentimentul duratei, al unei tenacități infinite, nelimitate.

¹ Vast amfiteatru roman, al cărui nume provine de la imensa statuie a lui Nero aflată în apropiere ; Coliseum-ul sau amfiteatrul flavian, cuprindea peste 100.000 de spectatori.

Într-adevăr, mă îndoiesc că vreo altă viețuitoare ar putea trăi și respira la fel de îndelung ca țestoasele din Encantadas. Ca să nu mai pomenesc de cunoscuta lor capacitate de a trăi fără să se hrănească timp de un an întreg ; gîndiți-vă numai la armura lor inexpugnabilă : care altă viețuitoare posedă un astfel de bastion înlăuntrul căruia să poată rezista asalturilor timpului ?

În vreme ce, cu lanterna în mîină, dădeam la o parte mușchiul pentru a contempla vechile cicatrice ale unor răni căpătate în multe prăbușiri oarbe pe povîrnișurile munților de marnă ai insulei — cicatrice ciudat de mari, umflate și deformate, deși pe jumătate șterse, întocmai ca acelea ce se văd uneori pe scoarța copacilor foarte bătrîni — aveam sentimentul că sînt un geolog venerabil, studiind urmele de păsări și semnele scrijelite pe niște șisturi bătătorite cîndva de inimaginabile dihanii, din care n-au mai rămas nici măcar duhurile lor fantomatice.

În noaptea aceea, culcat în hamacul meu, am auzit deasupra capului mișcările lente și ostenite pe care le făceau pe puntea aglomerată cei trei oaspeți greoi. Atît de mare li-era nerozia sau dîrzenia, încît nu ocoleau niciodată vreun obstacol. Una dintre cele trei țestoase a încetat să se miște cu cîteva minute înainte de cartul de la miezul-noptii. În zorii zilei am găsit-o proptită ca un berbec de piciorul masiv al arborelui-trinchet, zbatîndu-se să-și deschidă, cu ghearele și cu dinții, o imposibilă trecere. Că aceste țestoase sînt victimele unui blestem sau ale unei vrăji malefice ori poate chiar diabolice, o dovedește cel mai deslușit mania lor stranie de a se apuca de o treabă deznădăjduită, manie ce le stăpînește de-atîtea ori. Le-am văzut cum, în peregrinările lor, se năpusteau eroic în cîte-o stîncă și-o izbeau îndelung,

opintindu-se și smucindu-se, ca s-o clintească din loc și să-și urmeze drumul inflexibil. Supremul lor bles-tem este această tenace aspirație spre rectitudine într-o lume plină de obstacole.

Celelalte țestoase, neîntîlnind un asemenea obstacol în drumul lor, se ciocneau doar de cîte o piedică mai mărunță, ca de pildă vreo găleată, vreun scripete sau vreun colac de frînghie, iar uneori, încercînd să treacă peste astfel de piedici, alunecau pe punte cu un zgomot asurzitor. Ascultîndu-le mersul tîrîș și căderile, mă du-ceam cu gîndul la baștina lor, la insula aceea brăz-dată de rîpi și viroage metalice, hăuri fără fund scobite în inima unor munți spintecați și acoperiți cu desişuri încîlcite. Și parcă-i vedeam pe acești trei căpcăuni pasionați de rectitudine, îndîrjiți ca niște fierari, lunecînd veacuri în șir prin desişuri, tîrîndu-și cu atîta încetineală făpturile greoaie, încît între labe le creșteau tot soiul de ciuperci iar pe spinări un mușchi fumuriu. În tovărășia lor am rătăcit prin la-birinturi vulcanice, mi-am croit drum prin intermi-nabile hățișuri putrede, și în cele din urmă m-am po-menit, în vis, călare pe cea mai înaltă țestoasă, între doi brahmani așezați ca și mine, cu picioarele încru-cișate, și alcătuiind împreună cu ei un trepied de frunți care sprijinea catapeteasma universului.

Acesta a fost fantasticul coșmar stîrnit de prima mea impresie asupra țestoasei din Encantădas. Dar, lucru ciudat, în seara următoare m-am așezat la masă cu tovarășii mei și m-am delectat mîncînd cotlete și tocană de țestoasă ; apoi, după cină, scoțîndu-mi cu-țitul, am dat o mîna de ajutor la transformarea celor trei carapace masive în trei originale castroane de supă, iar din cele trei tigve inferioare, plate și gălbui, am făcut, lustruindu-le, trei tăvi elegante.

SCHIȚA A TREIA :

Stinca Rodondo

De-această stîncă-a Mîrșavei Ocări,
Precum i se spunea — fugeau de teamă
Și pești și paseri ; cele de pe mări
Veneau, însă, acolo — mai cu seamă
Bîțlanii, pescărușii, cormoranii
Și alte paseri lacome, de pradă...

La glasurile lor, blînd răspundea
Legănătoarea mare și, de stîncă
Spărgîndu-se, din valuri le zicea
O melodie gravă și adîncă.
El îi ceru luntrașului, atunci,
Să-l ducă mai încet, ca s-o asculte...

Deodată, se-abătu asupra lor
Un stol de paseri rele, să-i sfîșie.
Lovindu-i cu aripile, din zbor,
Îi hătîuiră-n noaptea cenușie.
Tot neamul paserilor belalii
Și neferice, se-adunase-acolo.¹

A te urca într-un turn înalt de piatră nu este doar un lucru frumos în sine, ci și cel mai bun mijloc de a avea o vedere cuprinzătoare asupra regiunii din jur. E cu atît mai bine dacă turnul se ridică solitar și izolat, aidoma enigmaticului foișor din Newport, sau dacă e singurul supraviețuitor al vreunui castel ruinat.

¹ Spenser, *Crăiasa Zinelor*, cartea a II-a, cîntul XII, strofa a 8-a, strofa a 33-a și strofele 35—36.

Insulele Encantadas ne oferă tocmai un asemenea punct elevat de observație : o remarcabilă stîncă, a cărei singulară siluetă i-a făcut pe spaniolii de odinioară să o boteze stîncă Rodondo, adică rotundă. Înaltă de circa douăsutecincizeci de picioare și ridîcîndu-se drept din mare la vreo zece mile de țărm, stîncă Rodondo ocupă, față de arhipelagul muntos ce se-ntinde spre sud și spre est, cam aceeași poziție — dar pe o scară mult mai mare — ca și faimoasa Campanilă, turnul-clopotniță al catedralei San Marco, în raport cu mulțimea de edificii venerabile din jurul ei. Dar acest turn marin solicită el însuși atenția noastră, înainte de a ne prilejui contemplarea insulelor Encantadas. Vizibil de la o distanță de treizeci de mile, el participă din plin la vraja ce învăluie întregul arhipelag : cînd îl zărești din larg, pentru prima oară, îl iei drept un catarg de corabie. Privindu-l de la o depărtare de patru leghe, prin pîcla aurie a amiezii, ai impresia că vezi vreun vas-amiral spaniolesc, cu cîteva rînduri de pînze scînteietoare. „Pînză la orizont ! Pînză la orizont ! Pînză la orizont !“ se aude de la toate cele trei catarge. Dar pe măsură ce te apropii de ea, corabia fermecată se preface într-o fortăreață de piatră.

Am vizitat-o pentru prima oară în lumina cenușie a zorilor. Pornisem la pescuit în trei bărci, și navigam la vreo două mile distanță de corabia noastră, cînd, cu puțin înainte de revărsatul zorilor, ne-am pomenit drept în umbra lunară a stîncii Rodondo. La ceasul acela de două ori crepuscular, părea și mai grozavă, deși oarecum estompată. Luna plină ardea undeva la apus, foarte jos, aidoma unui foc de baliză pe jumătate consumat, care-ar fi așternut pe mare o lumină blîndă, ca de tăciuni, într-o vatră, la miezul nopții ; în vremea asta, la răsărit, soarele încă nevăzut își vestea apropierea prin semnale palide trimise de-a

lungul întregului orizont. Vîntul bătea ușor, valurile se legănau leneșe, stelele pîlpîiau mocnit ; întreaga natură părea ostenită de lunga veghe nocturnă și suspendată parcă într-o molcomă așteptare a soarelui. Era clipa cea mai prielnică pentru a surprinde stîncă Rodondo în perfecțiunea ei maximă : lumina de crepuscul ajungea pentru a-i dezvălui fiecă trăsătură caracteristică, fără a sfîșia vîlul ceșos al vrăjii.

De pe o temelie în formă de trepte, spălată de valuri întocmai ca scările unui castel acvatic, turnul se ridică în straturi suprapuse, către un pisc pleșuv. Aceste straturi egale, care alcătuiesc trupul stîncii, constituie trăsătura ei cea mai caracteristică : la îmbucăturile lor, ele formează un fel de platforme ce se înalță una deasupra celeilalte, pînă-n creștetul stîncii. Și, întocmai cum streșinile unui șopron vechi sau ale unei mînăstiri sînt însuflețite de prezența rîndunelilor, toate aceste platforme stîncoase adăpostesc forfota a nenumărate păsări acvatice. Streșini peste streșini, și cuiburi peste cuiburi. Ici-colo, dîre lungi de găinaț, de un alb spectral, pătează turnul de jos pînă sus, ceea ce explică lesne de ce seamănă, de departe, cu un catarg. O liniște vrăjită ar învălui întreaga priveliște, dacă n-ar fi gălăgia infernală a păsărilor. Nu numai că umplu streșinile cu larma lor, dar zboară și deasupra, în stoluri dese, desfășurîndu-se într-un soi de baldachin înaripat, în perpetuă mișcare. Păsările acvatice de pe o rază de sute de leghe de jur-împrejur își dau întîlnire aici. Spre nord, spre est și spre vest, nu se întinde decît eternul ocean ; din această pricină, „soi-mul fregatelor“ pornit de pe coastele Americii de Nord, ale Polineziei sau Peru-lui, face primul popas la Rodondo. Și totuși, deși Rodondo e *terra firma*¹, nici o pasăre terestră nu s-a așezat vreodată pe ea.

¹ Pămînt uscat (lat.).

Încercați să vă imaginați un prigor sau un canar pe această stîncă ! Bietul cîntăreț s-ar vedea împresurat de stoluri întregi de păsări puternice, adevărați bandiți ai văzduhului, cu ciocurile lungi și ascuțite ca niște pumnale. Ar fi ca o cădere în mîinile filistinilor !

Nu cunosc loc mai prielnic decît Rodondo pentru studiul acelei ramuri a științelor naturii care se ocupă de păsările acvatice. E o adevărată colivie oceanică ! Poposesc aici păsări care n-au atins niciodată vreun catarg sau vreun copac : păsările sihastru, care zboară totdeauna singure, păsările norilor, care sînt la ele acasă în straturile necercetate ale atmosferei.

Să aruncăm mai întîi o privire asupra platformei celei mai de jos, care este și cea mai lată, și care se înalță la numai o palmă deasupra nivelului mării. Ce ființe stranie sînt acestea ? Stînd drepte ca niște oameni, deși lipsite de simetria acestora, ele se înșiră de jur împrejurul stîncii aîdoma unor cariatide care-ar sprijini rîndul de streșini imediat următor. Trupurile lor sînt grotesc scîlîmbăiate, ciocurile scurte, labelle boante, iar membrele laterale nu seamănă nici cu o aripă, nici cu un braț, nici cu o aripioară de pește. Căci, de fapt, pinguinul nu e nici pasăre, nici mamifer, nici pește : ca hrană, nu e nici de post, nici de frupt. E, de departe, cea mai ambiguă și mai puțin simpatîcă dintre vietățile descoperite de om. Deși se bălăcește în trei elemente, avînd asupra fiecăruia dintre ele oarecari drepturi, pinguinul nu se simte acasă în nici unul. Pe uscat șchioapătă ; în apă se bălăcește, iar în aer bate din aripi. Rușinată parcă de eșecul ei, natura își ascunde acest prunc dizgrațios undeva la capătul pămîntului, în strîmtorile Magellan și pe treapta cea mai de jos a insulei Rodondo.

Dar ce-s pîlcurile astea funebre, aliniate pe treapta imediat superioară ? ce sînt aceste păsări ciudate, în-

șirate în ordine de bătaie ? acești monahi maritimi în sutane cenușii ? Sînt pelicanii. Ciocurile lor prelungi și pungoaiele de piele ce spînzură de ele, le dau o înfățișare cît se poate de lugubră. Meditativi din fire, stau ore în șir laolaltă, fără să se miște. Penetul lor tern, cenușiu îi face să pară pudrați cu cenușă. E o pasăre a pocăinței, potrivit aleasă pentru a bîntui țărmurile calcinate ale insulelor Encantadas, pe care s-ar fi putut statornici însuși Iov chinuitul, ca să se scarpine cu vreun hîrb.

Cu un rînd mai sus, se zărește albatrosul cenușiu, greșit numit astfel, căci e o pasăre lipsită de frumusețe și de poezie, care nu seamănă de loc cu mult slăvita ei rudă, fantomă albă a fermecatului Cap Horn și a la fel de fermecatului Cap al Bunei Speranțe.

Urcînd și mai sus de la o treaptă la alta, îi găsim pe ceilalți locatari ai turnului, așezați în ordinea măreției lor : furtunari negri și pestriți, gaițe și găinușe de mare, pasărea balenelor, pescăruși de tot felul ; parc-ar fi niște prinți sau despoți, cu tronurile așezate unele deasupra altora, într-o ierarhie solemnă. Și, presărată peste tot, ca un zbenghi repetat la infinit într-o broderie enormă, păsărica poreclită „găinușa Maicii Cary“, cu țipătul ei sfidător și speriat totodată ; faptul că această misterioasă pasăre cîntătoare a Oceanului, care, pentru sprinteneala și coloritul ei strălucitor ar fi meritat mai degrabă porecla de fluture al oceanului, dacă ciripitul ei sub pupa vasului nu li s-ar părea marinarilor de rău-augur, întocmai cum li se pare țăranilor de rău-augur tic-tacul funebru auzit de după coșul căminului, — faptul că această pasăre și-a stabilit reședința tocmai pe insulele Encantadas, le sporește, în ochii marinarilor, vraja malefică.

Larma devine din ce în ce mai stridentă, pe măsură ce se face ziuă. Păsările sălbatice își oficiază cu țipete asurzitoare slujba de utrenie. În fiecare clipă, stoluri

întregi își iau zborul din turn, pentru a se alătura corului aerian ce filfâie deasupra, iar locurile lor sînt numaidecît ocupate de alte miriade de păsări. Dar prin acest haos discordant se aude, fără întrerupere, o cascadă de note, limpezi, argintii ca ale unui corn — ai spune că-s săgețile iuți ale unei ploii piezișe, torrențiale. Mă uit în sus și zăresc o făptură angelică, albă ca zăpada, cu o pană lungă ca o lance în spate ; e mirobolantul și inspiratul cocoș al oceanului, superba pasăre căreia, pentru imperiosul ei fluier muzical, i s-a dat pe drept porecla de „ajutor al șefului de echipaj“.

Viața aripată ce învăluie stînca Rodondo își are o replică perfectă în locuitorii solzoși ai apelor de la poalele ei. La temelie, stînca Rodondo îți apare ca un fagure de grote, oferind întortocheate ascunzători unor soiuri de pești feerici — foarte bizari și, unii dintre ei, neasemuit de frumoși — care ar face cinste celor mai costisitoare acvarii. În această mulțime te izbește originalitatea multora dintre indivizii care-o alcătuiesc ; poți vedea aici nuanțe încă niciodată pictate, și forme încă necunoscute sculpturii.

Ca să vă faceți o idee despre forfota, lăcomia și îndrăzneala fără seamăn a acestor pești, vă voi da un exemplu : adesea, după ce scrutau o zonă de apă limpede — limpezită vremelnice prin salturile concentrice ale peștilor deasupra apei — oamenii noștri își aruncau cu grijă undițele spre fundul apei, unde lunecau încet peștii mai grei și mai neprevăzători. Dar în zadar : undițele nu puteau trece de zona superioară. Nu apuca bine cîrligul să atingă apa, că sute de pești se băteau pentru onoarea de a fi capturați ! Sărmani pești din Rodondo ! Prin fatala voastră credulitate faceți parte din rîndurile nesăbuitelor făpturi care se încred orbește în natura omească, fără a o înțelege.

Între timp, s-a luminat de-a binelea. Stol după stol, păsările acvatice își iau zborul pentru a-și smulge hrana din adâncuri. Turnul rămîne solitar, deși în grotele de la temelia lui fojgăie peștii. Găinașurile strălucesc în razele aurii ale soarelui, aidoma tencuielii unui far înalt, sau aidoma pînzelor unei nave. Totuși, chiar în această clipă, cînd stîncă ne apare pustie și moartă, alți călători jură că văd o corabie plină de viață și de însuflețire.

Dar aduceți frînghiile, ca să ne cățărăm pe insulă ! Încetișor numai, căci nu-i așa de lesne...

SCHIȚA A PATRA

Vedere de pe Pisga¹

Drept care-l duse-n piscul cel mai 'nalt
De unde-i arată pînă departe...²

Iată cititorule, ce te sfătuiesc să faci, dacă vrei să te cațeri pe stîncă Rodondo : ocolește de trei ori pămîntul, stînd pe verga cea mai de sus a celei mai înalte fregate ; fă un an-doi ucenicie pe lîngă ghizii care-i conduc pe excursioniști pînă-n Teneriffe³, și încă odată pe-atîția pe lîngă un dansator pe sîrmă, apoi pe lîngă un scamator indian, și în cele din urmă pe lîngă o capră neagră. Abia după aceea, vino și bucură-te de priveliștea ce ți se oferă din înaltul turnului nostru. Numai noi știm cum se ajunge acolo. La ce le-ar folosi dacă le-am spune-o și altora ? Destul că eu și dumneata, cititorule, ne aflăm colo sus. Oare omul din lună,

¹ Vîrful Pisga, al muntelui Nebo, de unde „Domnul i-a arătat (lui Moise) tot pămîntul de la Galaad și pînă la Dan” (*Deuteronomul*, 34).

² Din *Crăiasa Zinelor*, cartea I, cîntul X, strofa 53.

³ Cea mai mare dintre Insulele Canare.

sau cel ce se avîntă spre ceruri într-un balon, cuprinde cu ochii un spațiu mai întins ? Cam așa arată, cred, universul contemplat din bastioanele cerești ale lui Milton. Un soi de Kentucky acvatic fără de hotare. Daniel Boone¹ ar fi trăit fericit aici.

Nu te gîndi deocamdată la pămîntul pîrjolit al Insulelor Encantadas. Privește pieziș, dincolo de ele, spre miazăzi. Deși nu vei vedea nimic, îngăduie-mi să-ți indic direcția, dacă nu și poziția anumitor centre de interes aflate pe întinsul acestei mări, care, după ce sărută poalele turnului, se desfășoară ca un sul de pergament spre polul Antarctic.

Ne aflăm la zece mii distanță de Ecuator. Undeva, spre est, la vreo șase sute de mii, se întinde continentul : stîncă noastră se află cam pe aceeași paralelă cu orașul Quito.

Încă un amănunt vrednic de remarcat : ne aflăm într-unul din cele trei grupuri de insule nelocuite care, la distanțe aproape egale de continent și la mari intervale unul de celălalt, străjuiesc întregul litoral al Americii de Sud, încheind într-un mod original teritoriile specific sud-americane. Nici unul dintre nenumăratele arhipelaguri polineziene din vest nu are însușirile caracteristice insulelor Encantadas (sau Galapagos), insulelor San Felix și San Ambrosio, insulelor Juan Fernandez și Mas-a-Fuera. Despre cele dintîi, nu e cazul să vorbim aici. San Felix și San Ambrosio se află puțin mai sus de Tropicul Capricornului : niște stînci înalte, neospitaliere și nelocuibile, dintre care una seamănă leit cu o enormă ghiulea cu două capete, din pricina celor două gîlme rotunde legate printr-o lespede joasă, pe care le înfățișează privitorului.

¹ Daniel Boone (1735—1820), primul colonist american care a trecut → în 1775 — hotarele ținutului Kentucky, locuit pe atunci de triburile indiene, la a căror masacrare a contribuit din plin.

Insulele Fernandez și Mas-a-Fuera, situate la 33° latitudine, sînt abrupte, sălbatice și despicate la mijloc. Juan Fernandez este un nume prea cunoscut pentru a mai avea nevoie de o explicație. Mas-a-Fuera e un nume spaniolesc care vrea să spună că insula botezată astfel se întinde ceva *mai în afară*, adică mai departe de continent decît vecină ei Juan Fernandez. Insula Mas-a-Fuera are un aspect foarte impunător de la o distanță de opt sau zece mile. Cînd te apropii de ea pe vreme noroasă, silueta ei înaltă și colțuroasă, și mai ales pantele culmilor ei late, îi dau înfățișarea unui iceberg uriaș care plutește într-un echilibru înfricoșător. Coastele ei sînt ciuruite de grote întunecoase : ai spune că-i o catedrală veche, cu capele de jur-împrejur. Cînd, după o lungă călătorie, te apropii din larg de una dintre aceste strîmtori și zărești vreun proscris în zdrențe, coborînd, cu un toiag în mînă, povîrnișurile ei prăvălatic, încerci o senzație ciudată, dacă bineînțeles ești amator de pitoresc.

Am avut de multe ori prilejul de a vizita, la diferite epoci, fiecare dintre aceste arhipelaguri, ca participant la expedițiile de pescuit organizate chiar de pe vase. Străinul care trece cu barca pe sub falezele lor amenințătoare, are impresia că e, fără doar și poate, primul lor explorator, într-atît de neștirbită li-e liniștea și pustietatea. E locul să menționăm, în treacăt, modul cum europenii au descoperit pentru prima oară aceste insule : faptul e cu atît mai vrednic de menționat, cu cît s-a produs și în cazul insulelor Encantadas.

Înainte de anul 1563, corăbiile spaniole navigau cu mare dificultate din Peru pînă-n Chile. În lungul coastelor acestora, bat îndeobște vînturile din sud, iar corăbierii obișnuiau să se țină foarte aproape de țărm, potrivit credinței superstițioase a spaniolilor, că, dacă n-ar mai zări uscatul, atunci eternul alizeu

i-ar tîrî spre apele fără hotar și fără întoarcere. Prinse într-un labirint de capuri și promontorii sinuoase, de recifuri și bancuri de nisip, și avînd veșnic vîntul în față — un vînt adesea ușor, iar alteori, timp de zile și săptămîni în șir, redus la un calm absolut — vasele coloniale treceau de multe ori prin cele mai grele încercări, în cursul unor traversări care astăzi ni se par neverosimil de îndelungate. În cronica dezastrelor nautice se pomenește de o corabie care, pornind într-o cursă ce urma să dureze zece zile, a rămas patru luni pe mare și nu a ajuns de fapt niciodată la liman, deoarece a sfîrșit prin a eșua. Oricît ar părea de ciudat, corabia aceea nu a trecut prin nici o furtună, ci a fost doar jucăria acalmiilor și a curenților perfizi. De trei ori, lipsa de provizii i-a împins pe marinari să se întoarcă spre cîte un port intermediar și să pornească din nou la drum, pentru a se întoarce însă de fiecare dată. Corabia era mai tot timpul învăluită în ceață, astfel încît nu i se putea stabili niciodată poziția exactă ; iar la un moment dat, cînd membrii echipajului se așteptau, bucuroși, să vadă la orizont portul de destinație, ceața s-a risipit, dezvăluind în față ochilor lor munții de lîngă care porniseră la drum pentru prima oară. Din pricina acelorași cețuri înșelătoare, corabia a sfîrșit prin a se ciocni de un recif, ceea ce a dus la un lung șir de calamități, prea îngrozitoare pentru a fi povestite. Faimosul pilot Juan Fernandez, immortalizat de insula ce-i poartă numele, a fost cel care-a pus capăt acestor tribulații costiere, prin îndrăzneța lui încercare de a naviga în larg — experiență făcută înaintea lui în Europa de către Vasco De Gama. În larg, el a găsit vînturi prielnice pentru călătoria spre sud ; apoi, îndreptîndu-se spre vest pînă ce a scăpat de influența alizeelor, s-a apropiat din nou de coastă fără nici o dificultate ; în felul acesta, a descoperit un drum care, deși foarte ocolit,

s-a dovedit a fi cu mult mai expeditiv decât itinerariul așa-zis direct. Tocmai pe această rută nouă au fost descoperite, prin 1670, insulele Encantadas și arhipelagurile-sentinelă, cum ar putea fi numite cele din jurul lor. Deși, după știința mea, nu există nici o mărturie care să ateste dacă vreuna din ele era sau nu locuită, se poate deduce, în mod rațional, că insulele acestea erau pustii din vremuri imemoriale. Dar să revenim la Rodondo.

La sud-vest de turnul nostru se întinde, la sute de leghe depărtare, întreaga Polinezia ; dar drept spre vest, chiar pe paralela turnului, nici un petec de pământ nu se mai arată, înainte ca vasul să atingă punctul numit Kingsmills, după o călătorie lungă de vreo cinci mii de mile.

După ce am stabilit prin aceste repere depărtate — singurele posibile pentru Rodondo — poziția noastră relativă pe harta oceanului, să luăm în considerație niște obiective mai puțin depărtate. Să privim insulele Encantadas, lugubre și calcinate. Promontoriul acesta apropiat, în formă de crater, face parte din Albatraz, cea mai mare insulă a arhipelagului, căci are o lungime de cel puțin șaiszeci de mile și o lățime de circa cincisprezece mile. Ați privit oare vreodată Ecuatorul, pe cel adevărat ? Ați pus oare vreodată piciorul pe el ? Ei bine, promontoriul acesta în formă de crater, alcătuit în întregime din lavă gălbuie, este tăiat de Ecuator întocmai cum o turtă de dovleac e tăiată în două de un cuțit. Dacă ați avea vederea destul de ageră pentru a străbate, deasupra promontoriului, dincolo de țărnul acela scund și fisurat, ați zări insula Narborough, cea mai înaltă din tot arhipelagul. E de sus până jos, un munte de zgură, fără pic de pământ, și plin de grote negre ca niște covălii ; țărnul ei metalic răsună sub pași ai domă unei plăci

de fier ; vulcanii grupați în centrul insulei îți evocă un horn gigantic.

Narborough și Albemarle se învecinează într-un chip foarte ciudat. Următoarea diagramă ilustrează această vecinătate :

Tăiați o secțiune la încheietura literei de mai sus : membrul transversal median va fi Narborough iar restul va fi Albemarle. Vulcanicul Narborough e prins între fălcile negre ale insulei Albemarle întocmai ca limba roșie a unui lup în botu-i căscat.

Dacă doriți să cunoașteți populația insulei Albemarle, vă voi cita, în cifre rotunde, următoarea statistică, potrivit celor mai demne de încredere evaluări făcute la fața locului :

Oameni	nici unul
mîncători de furnici	număr necunoscut
mizantropi	idem
șopârle	500.000
șerpi	500.000
păianjeni	10.000.000
salamandre	număr necunoscut
demoni	idem
total net	11.000.000.

în care nu se include un incalculabil număr de demoni, mîncători de furnici, mizantropi și salamandre.

Albemarle își deschide botul spre soare-apune. Fălcile-i relaxate formează un mare golf pe care Narborough — limba lui — îl împarte în două jumătăți : una botezată „Golful dinspre vînt“ iar cealaltă „Golful de sub vînt“ ; promontoriile vulcanice care-i

prelungesc țărmurile se numesc Capul Sud și Capul Nord. Menționez aceste golfuri, pentru că sînt celebre în analele vînătoarei de balene. Balenele vin aici în anumite perioade, ca să nască. Mi s-a spus că primele corăbii ce se aventuraseră pînă aici obișnuiau să blocheze intrarea „Golfului de sub vînt“, în vreme ce șalupele lor, trecînd prin canalul Narborough, dădeau ocol „Golfului dinspre vînt“ și-i lăsau astfel pe leviatani închiși ca-ntr-un țarc.

A doua zi după ce-am pescuit la poalele Turnului Rotund am avut vînt prielnic și-am pornit să dăm ocol promontoriului nordic, cînd deodată ne-a apărut în față o flotă de cel puțin treizeci de vase, toate cu pînzele sus, ca un escadron în linie de bătaie. Mîndră priveliște, această întrecere pașnică a carenelor lunecînd pe valuri ! Cele treizeci de etrave zbîrnîiau ca tot atîtea strune de harfă, și păreau la fel de întinse ca acestea, în timp ce-și lăsau pe mare dîrele paralele. Dar vînătorii erau prea mulți la număr ! Vasele se răzlețiră, pornind fiecare pe drumul lui și lăsînd la față locului doar propria-mi corabie și două nave zvelte din Londra. Acestea două, neavînd mai mult noroc decît celelalte, dispărură la rîndu-le, iar „Golful de sub vînt“, cu toate bogățiile sale, rămase la dispoziția noastră, fără nici un rival.

Modul de navigație în aceste ape este următorul : plutești în derivă la intrarea golfului ; uneori, însă — nu întotdeauna, ca în alte părți ale arhipelagului — un curent năpraznic se abate asupra golfului, punîndu-i-se curmeziș. Drept care, cu toate pînzele sus, trebuie să ai grijă să faci volta-n vînt. De cîte ori n-am contemplat, în zori, din vîrfurile catargului de mizenă, acest tărîm de zgură, brăzdat nu de rîuri scînteietoare ci de torenți încremeniți de lavă zbugiumată, în vreme ce prova noastră răbdătoare se răsucea printre insule !

Pe măsură ce vasul înaintează din larg în apele golfului, Narborough își dezvăluie țărmul ca un stei masiv și întunecat, înalt de cinci-șase mii de picioare și învăluit de nouri grei, a căror limită inferioară se conturează la fel de limpede pe stînci precum zăpezile pe Anzi. Cumplite năpaste clocotesc în beznele acelor înălțimi ! Demonii focului, activi acolo, aprind în unele nopți o stranie lumină spectrală, vizibilă de la zeci de mile jur-împrejur, deși fără vreun alt acompaniament ; alteori, își vestesc brusc prezența prin zguduituri teribile, desfășurînd întreaga dramă a unei erupții vulcanice. Cu cît e mai negru norul acela în timpul zilei, cu atît mai luminată va fi noaptea. Ade-seori vînătorii de balene s-au pomenit în preajma acestui munte arzător tocmai cînd strălucea ca o sală de bal. Sau, pentru a folosi o comparație și mai potrivită, se poate spune că insula asta sticloasă, cu înaltele-i hornuri, seamănă cu un candelabru de cristal.

De-aici, de pe Rodondo, unde ne aflăm, nu putem vedea toate celelalte insule, deși e un loc prielnic pentru stabilirea pozițiilor lor. Deslușesc, totuși, undeva în direcția est-nord-est, o creastă fumurie. E insula Abington, una din cele mai nordice membre ale arhipelagului : solitară, pustie și depărtată, ea ne apare ca o Țară a Nimănui aflată în largul acestei coaste septentrionale. Mă îndoiesc că vreo pereche de oameni i-au călcat vreodată pragul. Pentru insula Abington, Adam și miliardele lui de urmași parcă nici n-ar fi fost zămisliți.

Așezată la miază-zi de Abington, și ascunsă aproape în întregime după lunga spinare a insulei Albemarle, se află Insula lui James, botezată astfel de către primii corsari în amintirea nefericitului Stuart, duce de York. În treacăt fie spus, insulele Encantadas au fost botezate mai întîi de către spanioli — cu excepția

acelora dintre ele care-au fost botezate într-o epocă relativ recentă, primind, mai toate, numele unor amirali celebri ; dar numele acelea spaniolești au fost îndeobște înlocuite, pe hărțile engleze, cu numele consecutive date insulelor de către corsari, care, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, le-au atribuit numele unor nobili și regi englezi. Vom vorbi ceva mai încolo despre acești piraiți loiali și despre isprăvile ce-i leagă de Encantadas. Să menționăm totuși chiar acum un fapt mărunț, și anume că, între insula lui James și Albemarle se ridică o insuliță fantastică, botezată în chip ciudat „Insula fermecată a lui Cowley“. Cum, însă, întreg arhipelagul trece drept fermecat, trebuie găsită o explicație farmecului aparte cuprins în această denumire dată chiar de eminentul corsar Cowley, cu prilejul primei lui vizite pe insulița cu pricina.

Iată ce scrie el în memorialul său de călătorie : „Ideea de a o boteza «Insula Fermecată a lui Cowley» mi-a fost inspirată de faptul că, văzută din diferite unghiuri ale compasului, insula aceasta ne apărea de fiecare dată sub o altă înfățișare — când ca o fortăreață în ruină, când ca un mare oraș etc.“ Nu-i de mirare că în Encantadas se produc tot felul de iluzii optice și miraje.

Faptul că temerarul Cowley și-a legat numele de această insulă schimbătoare la chip și înșelătoare, te face să te gîndești că ea i-a oferit, poate, o imagine simbolică a propriei lui personalități. Dacă — ceea ce nu e de loc exclus — corsarul ar fi fost rudă cu blajinul și melancolicul poet contemporan Cowley, atît de sever cu sine însuși — ipoteza aceasta n-ar fi lipsită de temei, căci un sentiment de felul aceluia care-a dus la botezarea insulei, poate fi întîlnit și la un poet și la un pirat, deoarece ține de sîngele omului.

Tot la miază-zi de Insula lui James se află insulele Jervis, Duncan, Crossman, Brattle, Wood, Chatham

și multe altele mai mici, alcătuind, în majoritatea lor, un arhipelag arid, fără locuitori, fără istorie și fără speranța de a avea vreodată o populație sau o istorie. Nu departe de ele se află, însă, câteva insule cu oarecare faimă : Barrington, Charles, Norfolk și Hood. Capitolele următoare vor dezvălui temeuriile acestei notorietăți.

SCHIȚA A CINCEA

Fregata și corabia fugară

Privind în largul mării nesfârșite,
Văzui un mîndru vas, care plutea
Voios pe valuri. Flamuri strălucite
La vergi și sus pe gabie, avea.¹

Nu ne putem lua rămas bun de la Rodondo, înainte de a aminti că în 1813 fregata americană Essex, comandată de căpitanul David Porter, era cît pe ce să rămînă în vecii vecilor aici. Într-o dimineață fără vînt, pe cînd nava era împinsă rapid spre stîncă, de un curent puternic, a fost zărită o corabie ciudată, ce părea să se zbuciume sub un vînt năpraznic, în timp ce fregata rămînea locului, ca vrăjită — fapt ce părea să confirme zvonurile despre natura fermecată a acestor meleaguri. Dar curînd începu să sufle o briză ușoară și atunci fregata porni cu toate pînzele sus, în urmărirea presupusului inamic — o balenieră engleză, pe cît se părea ; curentul era însă atît de puternic, încît „inamicul“ fu repede pierdut din vedere, iar la amiază fregata Essex se pomeni, în ciuda leșului ei, atît de aproape de stîncile biciuite de spumă ale turnului

¹ Spenser, *Viziuni ale deșertăciunii omenești* (*Visions of the World's Vanitie*), strofa a 9-a.

Rodondo, încît toți cei de pe bord o crezură pierdută. În cele din urmă, însă, o briză prielnică o ajută să evite ciocnirea, în chip miraculos.

Rămînînd astfel teafără, fregata se folosi de prilej pentru a încerca să nimicească vasul inamic. Pornind din nou pe urmele lui, în direcția în care acesta dispăruse, cei de pe Essex îl zăriră a doua zi dimineață. Atunci corabia arboră drapelul american, dar se ținu la distanță de Essex. Pe mare se așternu un calm plat; Porter, încredințat mai departe că vasul urmărit era englez, trimise un cutter, nu pentru a-l aborda, ci pentru a-l sili să-și retragă șalupele care-l remorcau. Cutterul își îndeplini misiunea. Atunci alte cutere fură trimise pentru a captura vasul inamic — căci într-adevăr acesta arborase între timp culorile engleze, în locul drapelului american. Cînd, însă, ambarcațiunile fregatei ajunseră la cîțiva pași de prăda mult rîvnită, se sîrni din nou briza, iar vasul străin o zbughi spre vest, cu toate pînzele sus, și, pînă la căderea nopții, se mistui la orizont, în timp ce Essex rămăsese pe loc.

Misterioasa corabie, care naviga cu toate pînzele sus pe o mare calmă, arborînd dimineața pavilionul american iar seara cel englez, nu mai fu văzută niciodată. O corabie fermecată, de bună seamă! Cel puțin așa jurau mateloții.

Această expediție a fregatei Essex în Pacific în timpul războiului din 1812 este, poate, cel mai straniu și mai tulburător episod din istoria marinei americane. Essex a capturat nave pornite spre cele mai depărtate orizonturi, a vizitat cele mai exotice mări și insule, a zăbovit îndelung în preajma arhipelagului fermecat, și, în cele din urmă, și-a dat vitejește duhul, bătîndu-se cu două fregate engleze în portul Valparaíso. Îl pomenim aici din același motiv ce ne va îndemna să vorbim despre corsari: aidoma

acestora, Essex, navigînd multă vreme printre insule, a vînat țestoase pe țărmurile lor, pe care le-a explorat cu osîrdie ; din acest motiv, și din altele, fregata e strîns legată de Insulele Encantadas.

E locul să spunem aici că nu există decît trei martori oculari vrednici de a fi menționați în legătură cu Insulele Encantadas : Cowley, corsarul (1684) ; Colnett¹, exploratorul zonelor de vînătoare a balenei (1793) și Porter² comandantul de vas (1813). În afara mărturiilor lor, se pot găsi doar unele aluzii banale și inutile, în relatările cîtorva călători sau compilatori.

SCHIȚA A ȘASEA

Insula Barrington și corsarii

„Disprețuind robia de-orice fel,
Noi, fiii-acestei lumi atît de vaste,
Averea strămoșească s-o-mpărțim
Și să ne cerem drepturile noastre
La zestrea care-i astăzi, precum știm,
Pe mîna cîtorva stăpîni pizmași...
A noastră fiind lumea, vom umbla
Oriunde vom dori, cu slobozi pași.“³

„Ce viață strașnică și veselă ducem acum,
cît de aproape sîntem de moștenirea
noastră dintîi, ce liberi de spaime
și de necazuri mărunte !..“⁴

¹ James Colnett : *A Voyage to the South Atlantic and Round Cape Horn into the Pacific Ocean*. (O călătorie în Atlanticul de sud și în Oceanul Pacific, pe la Capul Horn).

² David Porter : *Journal of a Cruise Made to the Pacific Ocean* (*Jurnalul unei călătorii spre Oceanul Pacific*).

³ Spenser : *Povestea Maicii Hubberd* (*Mother Hubberd's Tale*).

⁴ Epigraf neidentificat.

Cu aproape două veacuri în urmă, Insula Barrington slujea drept adăpost acelei vestite flotile a corsarilor din Indiile de Vest care, alungată din apele cubane, a traversat Istmul lui Darien pentru a pustii litoralul Pacific al coloniilor spaniole, ieșind cu regularitatea și precizia unui vas poștal modern, în calea corăbiilor trezoriere regale ce navigau între Manila și Acapulco. După aceste obositoare lupte piraterești, veneau aici să-și spună rugăciunile, să petreacă în tihnă, să-și numere pezmeeții din butoaie și arginții din casete și să-și măsoare mătăsurile orientale cu lungile lor săbii de Toledo.

Pe vremea aceea nu se putea găsi refugiu mai sigur, ascunzătoare mai greu de descoperit. În mijlocul unei mări întinse, liniștite și foarte puțin umbrite, înconjurați de insule al căror aspect inospitalier îl putea pune pe fugă pe navigatorul în trecere pe-acolo, și totuși la numai câteva zile distanță de bogatele țări pe care le jefuiau, acești corsari nepedepsiți găseau aici liniștea pe care-o tăgăduiau cu cruzime tuturor porturilor civilizate din acea parte a lumii. Aici veneau să se ascundă acești bătrâni pirăți, când îi alunga vreo furtună, când erau vremelnice înfrinți de dușmani, sau când trebuiau să fugă repede cu prada lor de aur. Refugiu sigur și cuib liniștit, locul acesta era strașnic de folositor și în alte privințe.

Într-adevăr, insula Barrington este, din multe puncte de vedere, neobișnuit de prielnică pentru reparații, pentru carenaj și pentru alte asemenea în-deletniciri marinărești. Pe lângă faptul că oferă apă bună și loc bun de ancoraj, adăpostit de vânturi grație înaltului scut al Albemarle-ului, această insulă este cea mai roditoare din întregul arhipelag. Abundă aici țestoasele bune de mâncat, copacii buni de ars și o iarbă înaltă, numai bună ca să-ți faci culcuș în

ea — pentru a nu mai pomeni de frumoasele promenade naturale și de variatele priveliști de pe insula. Într-adevăr, deși prin poziția ei aparține arhipelagului Encantadas, insula Barrington se deosebește într-atât de majoritatea vecinilor ei, încât nici nu prea pare înrudită cu ele.

„Am debarcat o dată pe țărmul ei apusean, în fața căruia se ridică neagra fortăreață a insulei Albemarle, povestește un călător sentimental de odinioară. Am umblat pe sub pâlcuri de copaci — nu prea înalți ce-i drept, și, firește, nu palmieri sau portocali sau piersici — dar cu toate astea, după o călătorie atît de lungă pe mare, era foarte plăcut să te plimbi sub crengile lor, chiar dacă nu erau încărcate de roade. Și ce credeți c-am văzut aici, la marginea liniștită a cîte unui luminiș și pe culmile umbroase ale unor povîrnișuri ce dominau cele mai pașnice priveliști? Ei bine, am văzut jilțuri vrednice de un brahman sau de președintele vreunei ligi pentru promovarea păcii : aceste splendide ruine ale unor culcușuri simetrice de piatră și de iarbă, purtînd toate semnele muncii omenești și ale trecerii timpului, erau de bună seamă opera corsarilor. Una din ele — o canapea lungă, cu brațe și spătar, era exact canapeaua pe care i-ar fi plăcut poetului Gray¹ să se întindă, cu cartea lui Crébillon² în mînă. Cu toate că zăboveau uneori luni în șir pe insula asta, folosind-o ca depozit pentru catargele, pînzele și butoaiele lor de rezervă, e foarte puțin probabil că pirații și-au durat vreodată case de locuit. Ei nu rămîneau aici în lipsa corăbiilor lor, pe

¹ *Thomas Gray* (1716—1771), poet elegiac din Anglia.

² *Prosper Jolyot Crébillon* (1674—1762), poet francez, autorul a nouă tragedii puse în scenă între 1705—1754 ; resortul tragediilor sale este teroarea, iar tehnica sa dramatică se ramarcă prin folosirea loviturii de teatru.

bordul cărora și dormeau, mai mult ca sigur. Subliniez acest lucru deoarece socot că întocmirea unor astfel de jilțuri romantice nu poate fi atribuită decât unei înclinații pașnice și unei dorințe sincere de comuniune cu natura. E foarte adevărat că acești corsari săvârșeau cele mai mari fărădelegi și că unii dintre ei erau niște ucigași de rînd; dar se știe că, ici-colo, se ridica din mijlocul lor cîte un Dampier, un Wafer sau un Cowley și alții așijderea lor, oameni a căror supremă fărădelege era starea lor deznădăjduită și pe care prigoana, vrăjmășia soartei sau cine știe ce samavolnicii cu neputință de răzbutat îi împinseseră să fugă de societatea creștinilor și să-și caute un refugiu solitar sau o viață aventuroasă pe mare. În orice caz, atîta timp cît vor rămîne pe insula Barrington aceste culcușuri în ruină, aidoma unor monumente ciudate, vom avea dovada că nu toți corsarii erau niște monștri.

Dar în peregrinările mele prin insulă, am descoperit curînd și semne de sălbăticie, semne destul de conforme imaginii pe care, nu fără temei, oamenii și-o fac, îndeobște, despre tagma piraților.

Dacă aș fi dat peste catarge vechi și doage ruginite, m-aș fi gândit doar la dulgherul și la dogarul corăbiei. Dar am găsit vechi securi și pumnale care, deși rău mîncate acum de rugină, fără îndoială că se înfipseseră cîndva între coastele unor spanioli. Iată ce semne rămăseseră de pe urma ucigașilor și tâlharilor! Dar și bețivii își lăsaseră urmele: pe plajă, printre scoici, se vedeau ici-colo hîrburi de clondire — ale unor clondire de tipul folosit și astăzi pe litoralul spaniol pentru îmbutelierea vinului și a spiritului de Pisco.

Cu o bucată de pumnal ruginit într-o mînă și cu un ciob de clondir în cealaltă, m-am așezat pe zdren-

țuita canapea verde despre care-am vorbit, și m-am gândit îndelung și temeinic la corsarii aceia. Cum de erau în stare ca, într-o zi să jefuiască și să ucidă, în altă zi să petreacă, iar în a treia zi să se odihnească, devenind niște filozofi meditativi, poeți bucolici și constructori de jilțuri? La urma urmelor, nici n-ar fi de mirare dacă ne gândim la firea schimbăcioasă a omului. Dar oricât de ciudat ar părea, nu mă pot lepăda de gândul, mai pios, că printre acești aventurieri se rătăciseră și câteva suflete nobile și generoase, capabile să prețuiască adevărata virtute și adevărata liniște.“

SCHIȚA A ȘAPTEA

Insula lui Charles și Regele Cîinilor

„...urlînd furioși,
Ieșiră de prin stînci și văgăuni,
O mie de sălbatici zdrențuroși,
Pociți și strîmbi ca niște căpcăuni,
Și tăbăriră-asupră-i, fioresi,
Cu arme stranii-n mîini — ciomege grele,
Pumnale ruginite, lăncii lungi
Sau fiare înroșite-n focuri rele...”¹

„Să nu muncim de loc, lăsîndu-i doar
Pe-acești bîcșnici robi, lipsiți de har,
Să se spetească pe pămînt mereu,
Căci minte n-au: muncească, deci, din greu!”²

¹ Spenser : *Crăiasa Zînelor*, Cartea a II-a, cîntul IX, strofa a 13-a.

² Spenser : *Povestea maicii Hubberd*.

La sud-vest de Barrington se întinde insula lui Charles ; în legătură cu ea ştiu o poveste, auzită mai de mult de la un matelot foarte versat în ştiinţa întîmplărilor ieşite din comun.

În timpul răscoalei victorioase a coloniilor spaniole împotriva bătrînei metropole, a luptat de partea Peru-lui un anumit aventurier creol din Cuba, care, prin vitejia şi norocul lui, a ajuns să capete un grad înalt în armata patrioţilor. La terminarea războiului, Peru s-a pomenit — întocmai ca atîţia gentilomi curajoşi — destul de liber şi independent, dar cu punga cam goală ; cu alte cuvinte, nu avea cu ce-şi plăti trupele. Dar creolul acela — i-am uitat numele — s-a oferit să-şi primească plata în pămînturi, aşa că i s-a propus să-şi aleagă o moşie pe insulele Encantadas, care erau pe atunci — şi au şi rămas cu numele — proprietatea Peru-lui. Ostaşul nostru s-a îmbarcat numaidecît, a explorat insulele şi s-a întors la Callao, unde a declarat că ar dori să capete insula lui Charles, urmînd ca în actul de proprietate să se menţioneze nu numai că de-aci înainte această insulă aparţine proprietarului său creol, dar şi că e definitiv independentă faţă de Peru, întocmai ca Peru faţă de Spania. Pe scurt, aventurierul nostru a obţinut titlul de stăpîn suprem al insulei, devenind astfel unul dintre potenţaii acestei lumi.¹

El a dat cu acest prilej o proclamaţie în care-şi îndemna concetăţenii să vină în regatul său încă

¹ Spaniolii din America au practicat multă vreme obiceiul de a oferi în dar insule unor cetăţeni particulari, drept recompensă pentru meritele lor. Pilotul Juan Fernandez a dobîndit proprietatea insulei botezată cu numele său şi a locuit acolo cîţiva ani, înainte de venirea lui Selkirk. Se crede, însă, că s-a îmbolnăvit de stenahorie pe moşia lui princiară, căci la un moment dat s-a întors pe continent, devenind, pare-se, un foarte guraliv bărbier în oraşul Lima (n.a.).

nepopulat. Vreo optzeci de suflete, bărbați și femei, au răspuns la acest apel și, fiind înzestrați de către căpetenia lor cu cele necesare, inclusiv felurite unelte, precum și câteva vite și capre, s-au îmbarcat spre acel Pământ al Făgăduinții ; ultimul care s-a suit pe corabie a fost creolul însuși, însoțit în chip bizar de o disciplinată cavalerie de dulăi feroși. Aceștia, așa cum s-a putut constata în timpul călătoriei, refuzau să se amestece cu emigranții, strângându-se ca niște aristocrați în jurul stăpînului lor pe dunetă, de unde aruncau priviri disprețuitoare spre mulțimea de rînd adunată pe punte — întocmai cum soldații unei garnizoane instalată într-un oraș cucerit privesc de pe metereze gloata lipsită de glorie pe care au misiunea s-o supravegheze.

Insula lui Charles seamănă cu Insula Barrington prin faptul că e mult mai locuibilă decît alte părți ale arhipelagului, dar e de două ori mai mare decît ea, avînd o circumferință de 40—50 de mile.

Debarcînd în sfîrșit pe insulă, oamenii s-au apucat, sub comanda stăpînului și patronului lor, să-i construiască o capitală. Zidurile de zgură și planșeele de lavă, așternute frumos cu cenușă, se înfiri-pau vîzînd cu ochii. Pe colinele mai puțin golașe pășteau vitele, în timp ce caprele, aventuroase din fire, explorau platourile pustii din interiorul insulei, în căutarea ierburilor rare ce le servesc drept hrană. Cît despre ceilalți destelenitori, își aveau asigurată hrana prin belșugul de pești și de țestoase.

Dezordinile care însoțesc de obicei colonizarea oricărei regiuni sălbatice, erau agravate în cazul de față de firea deosebit de arțăgoasă a multora dintre supuși, încît maiestatea sa a fost nevoită în cele din urmă să proclame legea marțială. Creolul a urmărit și împușcat cu mîna lui mulți rebeli, care, cu intenții dintre cele mai dubioase, se refugiaseră clandestin

În interiorul insulei, de unde se furișau noaptea, tip-tit, în incinta palatului de lavă. De remarcat, totuși, că înainte de a recurge la asemenea măsuri drastice, înțeleptul monarh își alcătuisese din oamenii mai siguri o gardă personală pedestră, subordonată caveriei canine. Ne putem lesne imagina situația politică a acestei națiuni nefericite, dacă ne gândim că toți cei ce nu făceau parte din garda personală erau niște conspiratori și trădători înrăiți. În cele din urmă, pedeapsa cu moartea a fost tacit abolită, regele nimrodian¹ dându-și seama la timp că, dacă și-ar aplica prea strict justiția vânătoarească împotriva unor asemenea supuși, ar rămîne curînd fără vînat. Elementul uman al gărzii a fost trimis la muncile cîmpului, să cultive cartofi, iar regimentul canin a rămas singura forță armată. Pe cîte mi s-a spus, cîinii erau de o ferocitate neobișnuită, deși printr-un dresaj sever deveniseră docili față de stăpînul lor. Înarmat pînă-n dinți, creolul se plimba acum, însoțit de ienicerii lui canini, al căror lătrat înfricoșător se dovedi a fi la fel de eficace ca și baionetele pentru a înăbuși mișcările de revoltă.

Dar populația insulei, jalnic împuținată ca urmare a aplicării justiției și foarte puțin înprospătată prin căsătorii, începuse să-i ofere monarhului prilej de meditații amare. Trebuia neapărat să găsească un mijloc de a spori numărul locuitorilor. Avînd ceva apă și fiind destul de plăcută ca aspect, insula lui Charles primea din cînd în cînd vizita unor baleniere străine. Pentru a-și mări veniturile, maiestatea-sa le pusesese totdeauna să plătească o taxă de ancoraj. Acum, însă, urmărirea alte scopuri. Folosind tot felul de vicleșuguri, începu să-i convingă pe unii marinari

¹ Nimrod (sau Nemrod), personaj biblic, socotit a fi întemeietorul imperiului babilonian și un neîntrecut vînat.

să-și părăsească vasele, pentru a se înrola sub drape-
lul lui. Constatînd dispariția acestor marinari, coman-
danții respectivelor vase cereau permisiunea de a porni
în căutarea lor. Majestatea-sa le dădea această per-
misiune, nu însă înainte de a-i ascunde cu grijă pe
fugari. În consecință, aceștia nu mai puteau fi găsiți,
iar navele plecau fără ei.

Și astfel, datorită politicii cu două tăișuri a vi-
cleanului monarh, națiunea lui își spori simțitor
rîndurile, pe seama unor națiuni străine, care-și mic-
șorau populația în mod corespunzător. Monarhul nos-
tru îi răsfața pe acești venetici renegați. Dar strata-
gemele perfide ale prinților ambițioși sînt sortite
cșecului, iar gloria lor e deșartă ! Intocmai cum pre-
torienii de origine străină, pe care împărații romani
făcuseră imprudența de a-i introduce în statul lor,
și încă mai marea imprudență de a-i ridica la rangul
de favoriți, au sfîrșit prin a-i răsturna de pe tron —
tot astfel și acești marinari nelegiuiți, împreună cu
întreaga populație și cu ceea ce mai rămăsese din
garda personală, au pus la cale o răscoală grozavă,
sfidîndu-și stăpînul. Acesta porni împotriva lor cu
toată oastea lui de cîini. O luptă pe viață și pe
moarte se încinse pe plajă și ținu trei ore, cîinii bă-
tîndu-se cu hotărîre și curaj, iar marinarii negîndin-
du-se la nimic altceva decît la victorie. Trei oameni
și treisprezece cîini rămaseră morți pe cîmpul de
luptă, laolaltă cu numeroși răniți din ambele tabere,
iar regele fu silit să fugă împreună cu rămășițele re-
gimentului său canin, pentru a scăpa de inamic, care,
aruncînd cu pietre-n ei, îi fugări pînă-n inima pustie
a insulei. Încetînd urmărirea, învingătorii se întoar-
seră în satul de pe țărm, destupară butoaiele cu spirt
și proclamară republica. Morții fură îngropați cu
toate onorurile cuvenite unor ostași căzuți în război
iar leșurile cîinilor fură zvîrlite cu scîrbă în ocean.

În cele din urmă, nemaiputînd îndura atîta suferință, creolul fugar coborî din munți și se oferî să încheie pace. Dar rebelii primeau pacea cu o singură condiție — exilarea lui necondiționată. Și astfel, prima corabie care acostă pe insulă îl luă pe fostul rege și-l duse în Peru.

Istoria acestui rege demonstrează încă o dată cît este de greu să colonizezi o insulă pustie cu niște pelerini lipsiți de scrupule.

Fără îndoială că monarhul exilat în Peru, care-i oferise, undeva la țară, un azil sigur în restriștea abătută asupra lui, va fi pîndit fiecă corabie venită din Encantadas, în speranța că va afla vești despre prăbușirea republicii, despre căința rebelilor și despre rechemarea lui pe tron. Căci el vedea desigur în republică o experiență jalnică, sortită unui eșec grabnic. Dar nu ! Insurgenții se uniseră într-o democrație care nu era nici grecească, nici romană, și nici americană. Ba, de fapt, nici nu era o democrație, ci o *răscoalocrație* permanentă, ce-și făcea un punct de onoare din a nu recunoaște altă lege decît absența oricărei legi. Datorită marilor înlesniri acordate dezertorilor, rebelii își sporiră rîndurile cu o sumedenie de netrebnci evadați de pe corăbiile ce poposeau la țărmul insulei. Insula lui Charles deveni oficial refugiul asupriților de pe toate corăbiile. Fiecare matelot fugar era aclamat ca un martir al luptei pentru libertate, și dobîndea numaidecît cetățenia zdrențuroasă a acestei națiuni universale. În zadar încercau comandanții vaselor cu pricina să-i recupereze pe marinarii fugari. Noii compatrioți ai acestora erau gata să crape capul tuturor urmăritorilor, fie ei cît de numeroși. Tunuri prea multe nu aveau, dar cu pumnii lor nu era de loc de glumit. Așa se face că, pînă la urmă, nici o corabie nu mai cuteză să se apropie de insula lui Charles, oricît de

imperioasă ar fi fost nevoia de a-și îmbrospăta proviziile : insula își câștigase o faimă rea, devenind o adevărată pacoste, un fel de Alsacia¹ marină, un bîrlog inexpugnabil al tuturor disperărilor, care, în numele libertății, își făceau de cap. Numărul lor era în neconținută fluctuație. Marinarii care evadaseră pe alte insule, sau care fugeau de pe corăbii cu vreo barcă, se îndreptau spre insula lui Charles ca spre un adăpost sigur, dacă se aflau cît de cît în vecinătatea ei. Dimpotrivă, mulți dintre locuitorii insulei, sătui de viața dusă acolo, fugeau din cînd în cînd spre insulele din apropiere, unde, dîndu-se drept marinari naufragiați, îi convingeau pe comandanți să-i primească pe vasele lor, ce navigau spre litoralul spaniol, iar o dată ajunși acolo căpătau și ceva bani, de pomană.

În timpul primei mele vizite în arhipelag, într-o noapte toridă, cînd corabia noastră plutea învăluită într-o tăcere lîncedă, am auzit pe cineva de pe puntea din față strigînd : „Lumină la orizont !” Ne-am uitat și am zărit, lateral, un foc ce ardea, undeva pe un țărm întunecat. Ofițerul al treilea nu prea era familiarizat cu această parte a globului pămîntesc. Apropiindu-se de căpitan, îl întrebă :

— Să trimit o șalupă, *Sir* ? Or fi, desigur, niște naufragiați.

Căpitanul izbucni într-un rîs sardonice și, agitîndu-și pumnul în direcția luminii, trase o înjurătură și spuse :

— Nu, nu, ticăloșilor, n-o să-mi șterpeliți o șalupă în noaptea asta binecuvîntată ! Bine faceți, tîlharilor, că aprindeți un foc pe insula voastră, ca pe-un recif periculos : oamenii înțelepți nu se simt ispitiți să se ducă să vadă despre ce-i vorba, ci dim-

¹ Lăcaș al tagmei călugărilor albi (*White Friars*) din Londra și refugiu al delicvenților.

potrivă se țin cât mai departe de țărm, de țărmul
Insulei lui Charles, adică... Brațează vergile, dom-
nule secund, și lasă lumina aceea la pupa !

SCHIȚA A OPTA

Insula Norfolk și văduva chola

Pe-o insulă, văzură, în sfârșit,
Șezînd pe țărm, o nobilă muiere
Ce, pradă parcă unui chin cumplit,
Care-o făcea să plîngă de durere,
Striga spre ei, vrînd sprijin a le cere.¹

*

Negri ca noaptea ai săi ochișori,
Alb gîtul lui ca fulgii de nea,
Roșu obrazul ca bolta în zori,
Rece-n țărină astfel zăcea
Dragostea mea
Pe patu-i de moarte
Sub cactuși, departe.²

*

Oriunde fi-voi, în singurătate,
Vei fi cu mine. Te voi plînge, și
Te voi iubi cât inima-mi va bate,
Cît mila însăși moartă nu va fi.³

¹ Spenser : *Crăiasa Zinelor*, cartea a II-a, cîntul XII, strofa a 27-a.

² Thomas Chatterton : *Mynstrelles Songe from Aella* (*Cîntec de menestrel din Aella*).

³ William Collins : *Dirge in Cymbeline* (*Bocet din Cymbeline*).

-La nord-est de insula lui Charles, la mare distantă de restul arhipelagului, se află insula Norfolk. Deși mai toți călătorii nici n-o bagă în seamă, eu am ajuns, prin simpatie, să văd în această insulă singuratică un loc sfântit de cele mai stranii încercări prin care poate trece omenirea.

Mă aflu pentru prima oară în arhipelagul Encantadas. Petrecusem două zile pe țărm, vînînd țestoase. Neavînd, însă, răgazul să prindem prea multe, în cea de-a treia zi după amiază am întins pînzele. Eram pe punctul de a porni la drum — ancora ridicată se legăna invizibilă sub valuri, în timp ce corabia își răsucea încet chila pentru a întoarce spatele insulei, — cînd marinarul care trudea împreună cu mine la cabestan s-a oprit brusc și mi-a atras atenția asupra unui punct ce se agita pe țărm, nu chiar pe plajă, ci puțin mai departe, pe o înălțime.

Avînd în vedere cele ce vor urma, se cuvine să explic cum se face că un punct atît de mărunț a putut reține atenția colegului meu, și numai a lui ; toți ceilalți marinari, inclusiv eu însumi, manevram cabestanul stînd în picioare, pe cînd colegul meu, cuprins de o exaltare ciudată, sărea în cîrca masivului aparat, la fiecă rotire a lui, împingîndu-l cu putere în jos ; ochii lui însuflețiți de bucurie priveau spre țărmul ce se depărta încet. Aflîndu-se deasupra tuturor celorlalți, el putuse să zărească punctul acela, care altfel ar fi rămas neobservat ; agerimea privirii lui se datora unei exaltări ce-i venea, în parte, dintr-o dușcă de *pisco*, o băutură portugheză pe care cambuzierul nostru mulatru i-o oferise pe ascuns, în schimbul nu știu cărui serviciu. Fără îndoială că *pisco*-ul face mult rău oamenilor, dar ținînd seamă că, în cazul de față, a contribuit, fie măcar indirect, la salvarea unei ființe omenești de

o soartă îngrozitoare, n-am putea oare admite că băutura aceasta face uneori și mult bine ?

Privind peste apă în direcția arătată, am zărit un obiect alb ce spînzura de-o stîncă, la vreo jumătate de milă în interior.

— E o pasăre, o pasăre cu aripile albe ! exclamai eu. Poate că-i un... ba nu, e o batistă !

— Da, e o batistă, adevări camaradul meu și, ridicînd glasul, îl preveni pe căpitan.

Cît ai bate din palme, luneta cea mare fu coborîtă de pe dunetă prin greementul de mizenă, întocmai ca un tun pus în poziție de tragere ; privind prin lentilele ei, căpitanul zări deslușit pe stîncă din interiorul insulei o siluetă omenească, ce flutura spre noi ceea ce ni se părușe a fi o batistă.

Căpitanul nostru era un om pe cît de inimos, pe atît de energic. Lăsînd luneta, se repezi la prova pentru a ordona coborîrea ancorei și lansarea unei bărci la apă.

O jumătate de ceas mai tîrziu, sprintena barcă se întorcea — cu șapte pasageri, în loc de șase, ca la început. Al șaptelea pasager era o femeie.

Aș dori foarte mult — și nu din vreo curiozitate rece, de estēt — să am talent la desen, căci femeia asta, o văduvă *chola* îndoliată, oferea un spectacol de-a dreptul mișcător, pe care numai un pictor l-ar putea sugera, trasînd contururile triste și delicate ale feței ei tuciurii.

Văduva își roști curînd povestea în spaniolă, limbă pe care căpitanul o înțelegea bine, deoarece navigase multă vreme în largul coastelor chilene. Hunilla, căci așa o chema pe această *chola*, adică metisă, indiană din Payta (Peru), plecase de pe continent cu trei ani în urmă, îmbarcîndu-se împreună cu tînărul ei soț Felipe, un castilian get-beget, și cu

fratele ei Truxill, pe o balenieră franceză comandată de un căpitan jovial. Îndreptându-se spre zonele de vânătoare situate dincolo de Insulele Fermecate, baleniera trebuia să treacă prin imediata lor apropiere. Micul grup pornise la drum cu un scop precis — acela de a procura ulei de țestoasă, un ulei foarte prețuit pentru savoarea și puritatea lui, de către toți locuitorii acestei regiuni a coastei Pacificului. Hunilla și tovarășii ei fură debarcați la locul dorit, împreună cu calabalâcul lor, cuprinzând o ladă plină de haine, unelte, vase de bucătărie, un teasc primitiv pentru extracția uleiului, câteva butoiașe cu pezmeți și doi cîini favoriți — căci neamul *cholo* iubește mult cîinii. Potrivit învoielii încheiate înainte de a porni la drum, comandantul francez se obliga să-i îmbarce din nou la întoarcerea lui dintr-o expediție de patru luni în mările occidentale — acest interval de timp fiind socotit de către cei trei aventurieri arhisuficient pentru a-și atinge scopul.

Pe plaja pustie a insulei, ei îi plătiră în bani-peșin comandantului, care acceptase numai cu această condiție să-i transporte, asumându-și, ce-î drept, obligația de a lua toate măsurile necesare pentru a-și îndeplini promisiunea.

Încercarea lui Felipe de a amîna plata banilor pînă la întoarcerea balenierei, fusese zadarnică. Totuși, cei trei se gîndeau că francezul le dovedise, într-un fel, buna lui credință. Într-adevăr, acesta acceptase ca ei să-și plătească drumul pînă-n patrie nu în bani, ci în țestoase — o sută de bucăți, ce urmau a-i fi predate la întoarcerea din expediție. Cei trei *cholo* intenționau să captureze aceste o sută de țestoase după ce-și vor fi terminat treaba, cam în perioada cînd urma să se întoarcă baleniera ; și desigur că-și făceau de pe-acum socoteala că aveau, în aceste țestoase risipite deocamdată în interiorul insu-

lei, o sută de ostateci. Pînă una alta, corabia ridică ancora sub ochii celor trei aventurieri, care răspunseră cu entuziasm la chiotele vesele ale echipajului ; către seară, nu se mai zări din corabia franceză decît linia aproape imperceptibilă a celor trei catarge, dar și ea se mistui curînd.

Francezul le făcuse o promisiune îmbucurătoare, ancorată cu jurămînți ; dar jurămînțile, ca și ancorele, nu prea țin : lumea asta ușuratică e plină de făgăduieli frumoase dar neîmplinite. Fie din pricina unor vînturi potrivnice stîrnite sub un cer nestatornic, fie din pricina firii sale încă și mai nestatornice, fie din pricina vreunui naufragiu ce-i va fi curmat brusc viața pe mările pustii, fapt este că jovialul francez nu s-a mai arătat niciodată.

Dar în ciuda cruntelor primejdii ce-i pășteau, nici o presimțire nu-i tulbură pe cei trei aventurieri, cu totul absorbiți de anevoioasa treabă pentru care veniseră aici. Mai mult încă : nu trecuseră nici șapte săptămîni de la debarcarea lor pe insulă, cînd năpasta, furișîndu-se ca un tîlhar în puterea nopții, se abătu asupra a doi dintre ei, și-i scăpă de orice griji cunoscute pe pămînt sau pe apă. Ei încetară să mai scruteze, cu ochii plini de neliniște și speranță, orizontul prezentului, căci sufletele lor tăcute navigau spre viitorul cel mai depărtat. Muneind cu rîvnă sub soarele acela arzător, Felipe și Truxill izbutiseră să aducă în coliba lor sute de țestoase, și să le stoarcă uleiul ; mulțumiți de această izbîndă, și dornici să-și acorde o răsplată pentru truda lor grea, își întocmîră, cam prea în grabă, un *catamaran*, adică o plută indiană, foarte des folosită pe mările spaniole — și porniră voioși la pescuit, în dreptul unui recif lung și scorbuos, aflat la vreo jumătate de milă distanță de țărmul insulei, chiar paralel cu el. Ceasul rău, sau poate un curent viclean, combinat

cu nesocotința proprie exuberanței (căci, deși nu puteau fi auziți, gesturile lor erau ale unor oameni care cîntă), le împinsese la adînc pluta prost întocmită, izbind-o de țăncul acela de fier și sfărîmînd-o în bucățele; azvîrliți de talazuri între buștenii fărîmați și colții ascuțiți ai recifului, cei doi aventurieri pieriră sub ochii Hunillei. Da, chiar sub ochii ei se îneacă. Această nenorocire reală se petrecu în văzul ei întocmai ca o tragedie fictivă pe scena unui teatru. Hunilla ședea într-un hamac primitiv suspendat printre tufele veștede de deasupra unei faleze, nu departe de plajă. Tufele acestea erau așa fel orientate, încît, pentru a cuprinde largul mării, femeia privea printre crengi ca prin grilajul unui balcon înalt. Dar în ziua aceea, pentru a putea urmări mai bine plimbarea celor două ființe dragi, Hunilla dăduse la o parte crengile, ținîndu-le cu mîna: ele formau, astfel, un cadru oval, prin care albastra și nemărginita mare se tălăzuia ca într-un tablou. Deodată, nevăzutul pictor îi puse sub ochi pluta izbită de valuri și sfărîmată; bîrnele ei cîndva orizontale se ridicau pieziș, ca niște catarge înclinate, printre care se zbăteau patru brațe învălmășite; apoi, totul se mistui în apele înspumate, care tîrau încet epava zdrobită. De la început pînă la sfîrșit, întreagă această scenă se desfășurase în tăcere: un tablou al morții, o nălucire a ochiului, o imagine fugară ca acelea întrezărite într-un miraj.

Scena fusese atît de fulgerătoare, și atît de asemănătoare unei vedenii prin picturalitatea ei și prin distanța la care se petrecea (distanță nu numai față de locul ei de observație, ci și față de propriu-i simț al realității), încît Hunilla privea și privea, fără să miște un deget și fără să scoată măcar un geamăt. Urmărea, încremenită de uimire, această pantomimă mută. Și nici n-ar fi putut să facă altfel. Brațele ei,

țintuite parcă de o vrajă, puteau oare sări în ajutorul celor patru brațe aflate la ananghie, când erau despărțite de acestea printr-o genune lungă de-o jumătate de milă? Când distanța e mare, timpul nu-i decît un fir de nisip. Când scapără fulgerul, care nebun ar încerca să oprească trăsnetul?

Cadavrul lui Felipe a fost adus de valuri la țărm, dar cel al lui Truxill n-a apărut niciodată: doar frumoasa lui pălărie de paie aurii, rotundă ca floarea soarelui, se întoarse — galanterie supremă — pentru a o saluta pe Hunilla așa cum o salutase înainte de plecarea la pescuit. Cadavrul lui Felipe eșuă, așadar, pe țărm, cu un braț întins într-un gest de îmbrățișare. Prins între tristețe fălci ale morții, soțul iubitor își îmbrățișa duios soția, căreia-i rămînea credincios pînă și în visul cel de pe urmă. O, cerule, dacă un bărbat poate rămîne credincios în felul acesta, te vei arăta necredincios tocmai Tu, care-ai zămislit o asemenea făptură? Dar aceia care n-au jurat vreodată credință, nici n-o pot călca!

E de prisos să spunem ce jale fără margini o copleși pe biata văduvă. Ea însăși, abia dacă vorbea despre asta, mulțumindu-se să istorisească doar faptele, așa cum se petrecuseră. Deși fața ei era destul de grăitoare, din vorbele Hunillei cu greu ai fi putut ghici că era ea însăși eroina acestor întîmplări. Totuși ea nu izbuti să ne sece lacrimile: în fața unei suferințe îndurate cu atîta curaj, inimile noastre sîngeră.

Hunilla nu ne dezvăluie decît învelișul sufletului ei, și cifrele stranii gravate acolo, dar ne ascunse dintr-o orgolioasă timiditate, tot ce se adăpostea în adîncul lui. Făcu, totuși, o excepție — una singură. Întinzîndu-i căpitanului o mîină delicată și măslinie, îi spuse într-o spaniolă dulce și domoală: „L-am îngropat, *señor*“.

Apoi făcu o pauză și, zbatându-se ca în strînsoarea unui șarpe, se smuci brusc și repetă, cu o durere pătimasă :

„Mi-am îngropat viața și sufletul !“

Nenorocita își împlinise desigur cu gesturi semi-conștiente, aproape automate, această ultimă datorie față de Felipe ; ea înălțase o cruce grosolană, întocmită din ramuri veștede — căci altele, verzi, nu se găseau — pe mormîntul acela singuratic, unde-și dormea somnul de veci omul doborât de talazurile mării zbuciumate.

Dar nefericita Hunilla era copleșită acum de gîndul, dureros, că un alt cadavru trebuia îngropat, că o nouă cruce trebuia să sfințească un alt mormînt, încă nesăpat — acela al propriului ei frate, dispărut fără urmă. Cu mâinile încă pline de țărînă, ea porni înapoi spre plajă, mergînd încet, fără vreo țintă precisă și iscodind cu ochii ei vrăjiți valurile în neconținută mișcare. Acestea, însă, nu-i oferiră decît un bocet, care-o făcu să creadă, în rătăcirea ei, că pînă și ucigașii poartă doliu. Cu timpul, pe măsură ce lucrurile i se limpezeau în minte, și sub puternicul imbold al credinței ei papistașe, care pune un preț deosebit pe urnele funerare, Hunilla reîncepu, cu o rîvnă lucidă, pioasele cercetări întreprinse inițial într-o stare de somnambulism. Zi după zi și săptămîină după săptămîină, străbătu plaja cenușie, cu ochii ei iscoditori, însuflețiți acum de o îndoită speranță — aceea de a găsi un cadavru și un om viu, pe fratele ei și pe căpitan, dispăruți amîndoi, pentru totdeauna.

Copleșită de emoțiile prin care trecuse, Hunilla nu prea mai avea noțiunea timpului ; aproape nimic din afara ei nu-i slujise drept calendar sau drept ceasornic. Întocmai ca sărmanul Crusoe, pierdut pe același ocean, nu avusese vreun clopot să-i vestească trecerea săptămînilor sau a lunilor ; zilele se scur-

geau în neștire — nici un cocoș nu vestea zorile înăbușitoare, nici un muget nu anunța apropierea acelor nopți otrăvite. Dintre toate zgomotele umane sau umanizate de dulcea prezență a omului, zgomote ce devin familiare prin repetiție, unul singur sfîșia această liniște toridă : lătratul cîinilor. Cînd nu lătrau cîinii, doar vuietul monoton al valurilor năpădea această liniște ; iar pentru biata văduvă nu exista voce mai groaznică decît aceea.

Cum gîndurile ei se îndreptau mereu spre corabia dispărută, pentru a fi respinse de fiecare dată, ca și cum în suflet o speranță se lupta cu alta, nu-i de mirare că femeia sfîrși prin a exclama deznădăjduită :

— „Nu încă ! Nu încă ! Inima mea nesăbuită bate prea repede !“

Hunilla se sili să-și păstreze răbdarea încă vreo cîteva săptămîni. Dar pentru cei tîrîți de irezistibilul curent al destinului lor terestru, e tot una dacă au sau nu răbdare.

Ea se strădui să stabilească exact cît timp trecuse de la plecarea corăbiei, și cîte zile mai avea de așteptat pînă la întoarcerea ei. Dar era cu neputință să facă un asemenea calcul, căci nu știa în ce zi sau măcar în ce lună se afla. Rătăcea, pierdută în labirintul Timpului. Și acum urmează...

Fără voia mea, tăcerea pogoară asupra-mi : poate că însăși natura pecetluiește buzele aceleia care a aflat anumite taine ! Oricum, el se îndoiește dacă e bine să le dea în vileag. Dacă unele cărți sînt interzise fiind socotite foarte dăunătoare, ce să mai spunem de anumite fapte încă și mai cumplite decît nălucirile unor oameni în delir ? Cei cărora o carte le poate face rău, nu sînt în stare să înfrunte vicisitudinile vieții. Înseși aceste vicisitudini și nu cărțile, ar trebui interzise. Dar îndeobște omul seamănă

împotriva vîntului, care suflă oridincotro îi place ; iar bietul om nici nu poate ști dacă vîntul e bun sau rău. Adesea binele dă naștere răului, și răul binelui.

Așadar, cînd Hunilla...

E îngrozitor să vezi o fiară cu blana mătăsoasă jucîndu-se îndelung cu vreo șopîrlă aurie, înainte de a o devora. Și mai îngrozitor e să vezi cum felina Soartă se joacă uneori cu un suflet omenesc, silindu-l, printr-o indicibilă magie, să înlocuiască o deznădejde firească printr-o speranță nesăbuită. Fără să vreau, imit eu însumi această joacă pisicească, jucîndu-mă cu inima cititorului — căci dacă acesta nu simte, degeaba mai citește.

În cele din urmă, Hunilla își spuse : „Corabia pornește chiar astăzi. Iată o dată fixă, pe care mă pot bizui, căci altfel mi-aș pierde mințile. Neștiind nimic, am tot sperat ; de-aci înainte, avînd cunoștință de ceva sigur, nu voi face decît să aștept. Acum vreau să trăiesc, în loc să mă zbucium într-o nesiguranță fatală. Sfîntă Fecioară, ajută-mă ! Tu vei mîna înapoi spre mine corabia aceea ! O, lungi săptămîni monotone, prin care-a trebuit să trec pentru a-mi dobîndi certitudinea de astăzi, mă despart de voi cu dragă inimă, deși sufăr smulgîndu-vă din mine !”

Așa cum marinarii azvîrliți de furtună pe vreo stîncă pustie își întocmesc o luntre din rămășițele corăbiei lor, și pornesc cu ea pe aceleași valuri, bietul suflet naufragiat al Hunillei se agăța de sentimentul încrederii, în mijlocul trădării. Omenire, îți admir forța, nu în învingătorul încununat cu lauri, ci în această ființă învinsă !

Hunilla se sprijinea de o trestie, de o trestie adevărată. Nu fac nici o metaforă : era o autentică trestie orientală, o bucată de bambus, adusă de valuri cine știe de pe ce insulă, și găsită pe plajă.

Capetele ei cîndva ascuțite se tociseră, de parcă ar fi fost frecate cu șmirghel, iar din lustrul ei auriu nu mai rămăsese nimic. Îndelung măcinată între mare și uscat, ca între două pietre de moară, carnea ei crudă căpătase un lustru nou, contopit cu ea însăși — lustrul agoniei sale. Linii circulare o brăzdau din loc în loc, împărțindu-i suprafața în șase segmente de lungimi diferite. În primul dintre aceste segmente erau trecute zilele, fiecare a zecea zi fiind însemnată cu cîte o creștătură mai lungă și mai adîncă ; al doilea slujea la numărarea ouălor furate din cuiburile stîncioase ale păsărilor, pentru hrana Hunillei ; al treilea, la numărarea peștilor prinși de pe mal ; al patrulea, la numărarea puilor de țestoasă găsiți în interiorul insulei ; al cincilea, la numărarea zilelor cu soare ; al șaselea, la numărarea zilelor noroase (mai multe decît cele dintîi). Noapți lungi, de calcule chinuitoare — o adevărată matematică a nenorocirii, menită să-i obosească sufletul prea treaz și să-l facă să adoarmă. Dar somnul nu voia să vină.

Răbojul zilelor se umplu de creștături — cele adînci, făcute pentru a marca decadele, fiind din ce în ce mai șterse, aidoma literelor din alfabetul orbilor. De zece mii de ori sărmana văduvă își plimbase degetul pe bucata de bambus, ca pe un fluier jalnic, lipsit de glas, ca și cum numărînd păsările în zbor ar fi sperat să grăbească mersul tîrîș al țestoaselor prin păduri.

După cea de-a o sută optzecea zi, nu se mai vedea nici un semn : ultima creștătură era pe atît de ștearsă, pe cît fusese de adîncă prima.

— Au fost mai multe zile, îi spuse căpitanul nostru. Da, infinit mai multe. De ce nu le-ai creștat și pe ele, Hunilla ?

— Nu mă întreba, *señor*.

— Dar ia spune-mi, nici o altă corabie n-a trecut între timp pe lângă insulă ?

— Nu, *señor*, însă...

— Ce anume, Hunilla, de ce nu vorbești ?

— Nu mă întreba, *señor*.

— Ai văzut corăbii trecând în larg și le-ai făcut semn, dar ele și-au urmat drumul... Nu-i așa, Hunilla ?

— Fie precum spui, *señor*.

Cu toate puterile sufletești încordate împotriva durerii ei, Hunilla nu voia și nu îndrăznea să se încreadă în propria-i limbă, cunoscându-i slăbiciunea. Apoi, când căpitanul nostru o întrebă dacă vreo balenieră...

Dar nu, nu voi da cititorilor cinici ocazia de a găsi în această povestire vreo îndreptățire a cinismului lor. Adevărul va rămîne pe jumătate nespus. Două dintre nenorocirile întîmplătoare Hunillei pe acea insulă vor fi trecute sub tăcere ; fie ca ele să rămîină o taină între dînsa și Dumnezeu ei. În fața naturii, ca și în fața legii, rostirea anumitor adevăruri poate fi socotită drept o calomnie.

E necesar, totuși, să explicăm, înainte de a trece mai departe, cum se face că singura locuitoare a insulei nu ne descoperise — deși corabia noastră era de trei zile ancorată acolo — decît abia în clipa cînd ne pregăteam să plecăm, pentru a nu mai reveni niciodată pe acele meleaguri depărtate și singuratece.

Locul unde căpitanul francez îi debarcase pe cei trei aventurieri se afla tocmai în celălalt capăt al insulei. Acolo își înjghebaseră ei coliba. Iar văduva rămasă singură nu părăsise acest loc, unde hălăduise cîndva împreună cu cei dragi ei, și unde cel mai drag dintre aceștia, soțul ce-i fusese atît de fidel, își

dormea acum somnul de veci din care nu-l putea trezi cu toate bocetele ei.

Între cele două extremități ale insulei se întinde un platou înalt și prăpăstios, astfel încât un vas ancorat la un capăt al ei nu poate fi văzut de la celălalt capăt. De altfel, insula e destul de mare pentru ca o ceată de oameni să poată umbla pe un versant al ei, fără a fi văzuți sau măcar auziți de cineva care s-ar afla pe celălalt versant.

Așteptându-se, firește, ca vasele mult dorite să apară în partea unde se afla ea însăși, Hunilla ar fi ignorat desigur pînă la capăt prezența corăbiei noastre, dacă, așa cum pretindeau marinarii noștri, atmosfera vrăjită a insulei nu i-ar fi transmis o presimțire misterioasă. Văduva însăși nu a contrazis, prin răspunsul ei, această presupunere.

— Cum se face că azi dimineată ai pornit de-a curmezișul insulei? o întrebă capitanul.

— Am simțit, *señor*, că zboară ceva pe lîngă mine. Mi-a atins chiar obrazul. Și inima, *señor*.

— Ce tot spui, Hunilla?

— Spun, *señor*, că am simțit că zboară ceva prin văzduh.

Fusese ultima ei șansă. Căci, în drumul ei prin insulă, tocmai cînd ajunsese pe culmea platoului central, zărise desigur pentru prima oară pînzele corăbiei noastre, întinse ca de plecare și poate auzise chiar ecoul cîntecelor marinarilor de la cabestan. Corabia străină era pe punctul de a se urni, lăsînd-o pe insulă! Iat-o, deci, pe Hunilla coborînd în goană platoul; în curînd, pădurile dese de la poalele acestuia îi vor ascunde corabia. Croindu-și anevoie drum printre crengile veștede de care se-mpiedică la tot pasul, ajunge în cele din urmă la o stîncă răzleață, încă destul de departe de mare. Se cațără pe stîncă, pentru a vedea ce se-ntîmplă: corabia e

încă acolo. Dar Hunilla e cît pe ce să leșine, istovită de atîta efort ; i-e teamă să coboare de pe amezi-torul ei pedestal ; silită să rămînă acolo, își smulge tulpanul de pe cap și-l flutură spre noi, pe deasupra pădurilor...

În timp ce ne povestea toate acestea, marinarii stăteau tăcuți, strînși roată în jurul ei și al căpitanu-lui. Iar cînd, în cele din urmă, căpitanul porunci să fie pregătită șalupa cea mai rapidă ca să por-nească spre cealaltă extremitate a insulei pentru a aduce de-acolo lada Hunillei și uleiul de testoasă, marinarii se arătară mai prompti ca oricînd, supu-nîndu-se fără să crîcnească acestui ordin, pe care-l executară cu voioșie, dar și cu mîhnire în același timp. Ancora fusese deja coborîtă din nou în adînc, iar corabia se legăna liniștită. Numai că Hunilla stăruia să conducă ea însăși, ca un indispensabil cîr-maci, șalupa spre coliba ei de pe insulă. De aceea, porni împreună cu noi, după ce se ospătă cu toate bunătățile pe care i le pusese la dispoziție cambu-zierul. Cred că nici nevasta celui mai vestit amiral nu a primit vreodată, în șalupa soțului ei, omagii mai respectuoase ca acelea pe care sărmana Hunilla le primi, în tăcere, din partea marinarilor noștri.

După ce am ocolit, timp de două ore, numeroase promontorii și stînci colțuroase, am ajuns la reciful acela fatidic, apoi am pătruns într-un golfuleț tai-nic, de unde, ridicînd privirea spre un perete crestat de lavă verzuie, am zărit singuraticul sălaș de pe insulă.

Suspendată pe o faleză abruptă și adăpostită de tufișuri dese, coliba era pe jumătate ascunsă vederii de treptele unei scări rudimentare, care lega plaja de creștetul falezei. Întocmită din trestii și învelită cu ierburi lungi, mucegăite, semăna cu o căpiță de mult abandonată. Acoperișul era înclinat într-o sin-

gură parte, unde streășina lui aproape că atingea pământul ; dedesubt era așezat un vas simplu, menit să strângă roua, sau mai degrabă ploile de două ori distilate pe care, din milă sau din batjocură, cerurile nocturne le cern uneori asupra acestor pîrjolute Encantadas. Sub streășină, pe toată lungimea ei, era întinsă o pînză pătată, decolorată de ploi și fixată în stratul subțire de nisip cu niște țaruși. O bucată de rocă, aruncată în mijlocul pînzei, făcea să se scurgă apa într-o tigvă pusă dedesubt. Vasul acesta furnizase toată apa băută pe insulă de către cei trei *cholo*. Hunilla ne-a spus că în unele nopți, nu prea des, ce-i drept, tigva, care avea o capacitate de circa șase litri, se umplea pe jumătate. „Ne obișnuisem, însă, cu setea, a adăugat ea. În nisiposul meu loc de baștină, la Payta, nu plouă niciodată ; apa e adusă acolo cu catîrii, tocmai din văile din interior.“

Printre tufișuri erau legate vreo douăzeci de țestoase plîngărețe, care aprovizionau cămara singuratică a Hunillei ; se mai zăreau, risipite ici-colo, sute de paveze negre, mari și turtite, asemănătoare cu niște pietre de mormînt ; erau carapacele țestoaselor din care Felipe și Truxill storseseră prețiosul ulei. Acesta umplea mai multe tigve mari și două putini dolofane. Într-o oală din preajma lor, se vedeau crustele uscate ale unei cantități de ulei lăsată să se evaporeze. „Urmau să-l stoarcă a doua zi“, ne explică Hunilla, îndepărtîndu-se de locul acela.

Am uitat să pomenesc de cel mai ciudat spectacol pe care mi-a fost dat să-l văd, deși a fost primul care ne-a întîmpinat pe insulă : vreo zece cățeluși cu părul creț și mătăsos — o rasă peruviană superbă — ne-au primit pe plajă, cu un vesel concert de bun sosît, la care Hunilla a răspuns numaidecît, Unii dintre ei, născuți chiar pe insulă, după ce Hu-

nilla rămăsese văduvă, erau odraslele perechii pe care ea o adusese tocmai din Payta. Un cățel la care ținea foarte mult, dispăruse, și de-atunci încoace Hunilla nu-i mai lăsase pe ceilalți s-o urmeze în escapadele ei ocazionale, după cuiburi de păsări sau după alte asemenea lucruri: insula era plină de prăpăstii, de povârnișuri stîncoase, de desișuri încîlcite și de tot soiul de capcane naturale. Obişnuiți să n-o mai însoțească, nu se luaseră după ea nici în dimineața aceea, cînd o pornise de-a curmezișul insulei, prea absorbită de gânduri ca să-i mai pese că-i lăsa în urmă, deși ținea foarte mult la ei. Îi iubea atît de mult, încît obişnuia să împartă cu ei roua strînsă în tigva de sub streașină, simțind că nu le ajunge să lingă în zori stîncile umezite peste noapte; Hunilla nu reușea niciodată să facă rezerve pentru îndelungatele perioade de secetă absolută, care se abat din cînd în cînd asupra acestor insule.

După ce, la cererea noastră, ne arată cîteva lucruri pe care dorea să i le ducem pe corabie — lada, uleiul, precum și țestoasele vii (pe care intenționa să le dăruiască, în semn de recunoștință, căpitanului nostru) — ne-am pus numaidecît pe treabă și i le-am cărat spre șalupă, pe lungă scară abruptă, învăluită în umbra falezei stîncoase. Deodată, în timp ce camarazii mei munceau de zor, m-am uitat în jur și-am constatat că Hunilla dispăruse.

Nu numai curiozitatea, ci cred că și un alt sentiment m-a făcut să privesc cu luare-aminte în jur, slăbind din ochi țestoasele. Mi-am amintit de soțul îngropat de Hunilla, cu mîinile ei. O cărare îngustă și întortochiată ducea spre inima desișurilor; urmînd-o, am ajuns la o poieniță rotundă, bine ascunsă de tufișuri. Chiar în mijlocul ei se înălța o moviliță de nisip fin, asemănător aceleia care rămîne pe fundul unei clepsidre. În creștetul moviliței se

Înălța o cruce de ramuri veștede, cu scoarța uscată și jupuită ; ramura transversală, legată cu o sfoară, spînzura jalnic în aerul tăcut.

Hunilla stătea aplecată peste mormînt, cu capul pierdut în cosițele-i negre și despletite, de indiancă ; mîinile ei, întinse spre baza crucii, strîngeau un mic crucifix de aramă, tocit de prea multă întrebuintare, aidoma unui ciocănel de ușă, folosit în zadar.

Nu m-a zărit, așa că m-am retras, fără zgomot.

Cîteva clipe înainte de încheierea pregătirilor legate de plecarea noastră, Hunilla a reapărut printre noi. M-am uitat în ochii ei, dar n-am văzut lacrimi. Avea o expresie ciudat de mîndră, care nu ascundea, de fapt, decît durere — durerea unei indience-spaniole, care nu vrea să fie văzută plîngînd ; o asemenea natură orgolioasă e în van umilită pe roata de tortură, ea se dovedește mai tare decît orice chinuri.

Cățelușii catifelați o înconjurau ca niște copii în timp ce cobora spre plajă. Hunilla îi luă în brațe pe doi dintre cei mai nerăbdători, exclamînd :

— *Tita mia ! Tomotita mia !* Apoi, dezmierdîndu-i, ne întrebă cîți cățeluși am putea lua pe bord.

Secundul, care comanda echipajul șalupei, nu era un om rău, dar din pricina vieții pe care-o dusesese nu avea alt criteriu decît utilitatea, chiar și în lucrurile cele mai mărunte.

— Nu-i putem lua pe toți, Hunilla ! Proviziile noastre sînt pe sfîrșite. Și-apoi, nu ne putem bizui pe vînturi — s-ar putea să facem multe zile pînă la Tumbez. Așa că, ia-i pe cei doi pe care-i ții în brațe, dar nu mai mulți !

Hunilla intrase în șalupă ; la rîndu-le, vîslașii își ocupaseră locurile — unul singur dintre ei rămăsese pe plajă, pentru a împinge șalupa, înainte de a sări

În ea. Cu istețimea rasei lor, cîinii părăură să-și dea seama că erau pe punctul de a fi părăsiți pe plaja aceea pustie. Copastia șalupei era înaltă, ca și botul ei — întors spre uscat ; de aceea cîinii, care se fereau instinctiv de apă, se cam codeau să sară în mica ambarcațiune. Dar lăbuțele lor agile zgîriau de zor prova, cum ar fi zgîriat poarta vreunui fermier, pe vreme de viscol. În cumplita lor panică, nu urlau, nici nu gemeau, ci parcă vorbeau.

— Dați-i drumul ! răcni secundul.

Șalupa se tîrî greoaie pe nisip și, cu o smucitură, se desprinsese de țărm, apoi se răsuci și lunecă pe valuri. Cîinii se repeziră, urlînd, de-a lungul plajei ; din cînd în cînd se opreau pentru a privi șalupa fugară, apoi se pregăteau parcă să sară în apă, dar continuau să alerge, lătrînd, pe plajă, ca reținuți de o forță misterioasă. Să fi fost oameni, și tot n-ar fi putut inspira un mai sfîșietor sentiment de dezolare. Lopețile se desfășurară ca penele simetrice ale unor aripi. Nimeni nu scotea o vorbă. Mi-am întors privirea spre plajă, apoi m-am uitat la Hunilla, pe a cărei față se întipărise o expresie calmă și severă. În zadar îi lingeau cățelușii din poala ei mîinile țepene. Ea nu privi nici măcar o dată înapoi, ci rămase nemișcată, pînă-n clipa cînd, ocolind un promontoriu, n-am mai văzut și n-am mai auzit nimic. Ai fi zis că, după ce îndurase cele mai cumplite chinuri, se resemna acum să-și vadă sfîșiate, una cîte una, toate fibrele mai mărunte ale inimii. Suferința i se părea atît de necesară Hunillei, încît era convinsă că și celelalte ființe — oricît le-ar fi iubit și compătimit — trebuiau să sufere fără să crîcnească. O inimă simțitoare, închisă într-o cușcă de oțel. O inimă plină de năzuinți omenești, înghețată de gerul pogorît din ceruri.

Iată acum și sfârșitul acestei povestiri. După o lungă călătorie, în care perioadele de calm au alternat cu vânturi înșelătoare, am ajuns în micul port peruvian Tumbez, unde ne-am îmborsărit proviziile. Payta nu se află prea departe de Tumbez. Căpitanul vîndu uleiul de țestoasă unui neguțator din port și, adăugînd la banii încasați contribuțiile noastre ale tuturor, oferi întreaga sumă tăcuței pasagere, care n-avea habar de fapta mărinimoasă a mărinarilor.

Am văzut-o pentru ultima oară pe singurateca Hunilla în clipa cînd intra în orașul Payta, călare pe un măgăruș sur, pe al cărui grumaz se legăna, la fiecare mișcare, o cruce heraldică.

SCHIȚA A NOUA

Insula lui Hood și schivnicul Oberlus

Intrînd în valea neagră, l-au zărit
Pe ticălos : stînd ghemuit pe vine,
Părea de gînduri triste copleșit,
Iar păru-i sur îi atîrna, ciorchine,
Pe umeri, ascunzîndu-i fața bine.
Goi, ochii lui încremeniți păreau ;
Obrajii, supti de chinuri și de foame,
Pe fălcile-i osoase se lăsau.
Era-mbrăcat în zdrențe și în scame
Cu cîte-un spin legate între ele,
Ce-i atîrnau pe coapse, peste piele.¹

La sud-est de insula lui Crossman se întinde insula lui Hood, numită și „Insula înnorată a lui

¹ Spenser, *Crăiasa Zînelor*, cartea I-a, cîntul IX, strofele 35—36.

McCain“ ; pe latura ei sudică se cască un golf sticlos tivit cu o fîșie lată de lavă neagră fărîmițată — „Plaja neagră“ sau „Debarcaderul lui Oberlus“, cum i se mai spune, deși „Debarcaderul lui Charon“ ar fi fost un nume mult mai potrivit.

Numele de Oberlus îi venea de la un barbar alb, care petrecuse mulți ani pe insulă, un european care adusese în această regiune sălbatică niște însușiri mai diavolești decît cele ale canibalilor din împrejurimi.

Cu vreo jumătate de veac în urmă, Oberlus dezertase pe insula mai sus pomenită, care, atunci, ca și acum, era pustie. El își înjghebase, la vreo milă depărtare de locul de debarcare ce avea să-i poarte numele, un bîrlog de lavă și de zgură, într-o vale sau mai bine zis o rîpă, ce adăpostea printre stînci vreo doi acri de pămînt oarecum cultivabil — singurul colțisor din insulă care nu era prea pîrjolit pentru acest scop. Izbutise să cultive în rîpa aceea un soi de cartofi și de dovleci degenerați, pe care-i schimba din cînd în cînd pentru alcool sau pentru dolari, cu marinarii flămînzi de pe balenierele în trecere pe-acolo.

Potrivit mărturiilor tuturor, individul părea a fi victima unei vrăjitoare malefice : s-ar fi zis că băuse din cupa vrăjitoarei Circe. Îmbrăcat în zdrențe prea sumare ca să-i ascundă goliciunea, semăna cu o sălbăticiune ; pielea lui era plină de pete și de bășici din pricina soarelui la care era neconținut expusă ; avea un nas turtit și o față pămîntie, masivă și contorsionată ; părul și barba, netunse, erau de un roșu aprins. Străinilor le făcea impresia unei creaturi vulcanice, țîșnită din aceeași erupție care dăduse naștere și insulei. Cînd dormea, ghemuit în singuratu-i bîrlog de lavă ascuns între munți, semăna, zice-se, cu un maldăr de frunze veștede, smulse din copaci, toamna, și părăsite o clipă într-un ungher

de vreun năprasnic vârtej nocturn, care, după acest scurt popas, și-ar fi urmat necruțător drumul, pentru a-și repeta și aiurea jocul capricios. Și se mai spunea că Oberlus oferea un spectacol cât se poate de straniu în unele dimineți noroase și înăbușitoare, când săpa la cartofi, sub monstruoasa și urîta lui pălărie de pînză neagră. Atît de strîmbă și de sucită i-era firea, încît pînă și coada sapei părea să se fi strîmbat și chircit în mîna lui, devenind un biet ciomag îndoit mai degrabă ca o coasă primitivă decît ca un mîner de sapă civilizată. Ori de cîte ori întîlnea pentru prima oară un străin, Oberlus avea ciudatul obicei de a-i întoarce spatele — socotit pesemne partea lui cea mai bună, pentru că îl trăda în mai mică măsură. Dacă întîlnirea avea loc în grădina lui, așa cum se întîmpla uneori — căci străinii proaspăt debarcați se duceau de obicei de pe plajă direct la ascunzătoarea dintre munți a bizarului precupeț — Oberlus continua, cîtva timp, să sape, fără a se sinchisi de salaturile exuberante sau sobre ale străinului; iar cînd acesta, curios, încerca să-i iasă în față, schivnicul se ferea cu dibăcie, nelăsînd sapa din mînă: cu spinarea îndoită, se învîrtea, morocănos, în jurul moviliței de cartofi. Asta, cînd săpa. Cînd semăna, însă, întreaga lui înfățișare și toate gesturile lui erau atît de sinistre și inutile dușmănoase și misterioase, încît n-ai fi zis că seamănă cartofi, ci că toarnă otravă într-o fîntînă. Dar una din ciudățeniile lui mai mărunte și mai inofensive, era ideea fixă că vizitatorii nu veneau numai din dorința de a căpăta cartofi sau de a întîlni vreun locuitor oarecare al acestei insule pustii, ci și cu intenția de a-l vedea pe vajnicul schivnic Oberlus în regeasca lui solitudine. Pare de necrezut că o astfel de făptură era stăpînită de o asemenea

vanitate, că un mizantrop ca el putea fi atât de înfumurat ; dar avea, totuși, această idee fixă, iar în virtutea ei își dădea adesea niște aere care-i amuzau la culme pe căpitanii de vase. La urma urmelor, cam tot așa se comportau și unii ocnași celebri, care se mîndreau tocmai cu ticăloșia care le adusese faimă.

Se întîmpla uneori ca, pradă vreunei alte toane, Oberlus să se ferească îndelungă vreme din calea vizitatorilor, ascunzîndu-se îndărătul colțurilor de zgură ale colibei sale ; alteori se furișa, ca un urs, prin desișurile veștede, pînă sus în munți, ca să nu mai vadă vreo față omenească.

În afară de musafirii ocazionali veniți de pe mare, singurele ființe ce-i țineau tovărășie lui Oberlus erau țestoasele tîrtoare ; într-o vreme, el părea să se fi coborît de-a binelea la nivelul lor, neavînd alte dorințe decît ele, afară, poate, de dorința de a-și procura, prin beție, o inconștientă beatitudine. Dar oricît de decăzut putea să pară, ascundea într-însul vocația unei și mai adînci decăderi — vocație ce abia aștepta un prilej să se manifeste. Într-adevăr, singurul lucru pe care-l avea în plus față de țestoase, era tocmai această capacitate superioară de degradare și, legată de ea, o anumită voință de a și-o afirma. Mai mult încă, faptele pe care le vom relata, vor demonstra, poate, că ambiția egoistă, sau setea de putere pentru putere, departe de a fi o infirmitate proprie minților alese, caracterizează chiar și ființele ce n-au pic de minte. Nu există creaturi mai tiranic egoiste ca unele brute primitive — precum își poate da seama oricine observă cu luare aminte comportarea anumitor crescători de vite.

Contemplîndu-și sălbaticul domeniu, Oberlus își va fi spus în sinea lui :

„Această insulă-i a mea de la maică-mea Sycorax...”¹ Prin vreun mijloc oarecare — troc sau jaf — (căci pe vremea aceea corăbiile se mai opreau din cînd în cînd la debarcader), el își făcuse rost de-o flintă veche, de puțină pulbere, precum și de cîteva gloanțe. Posesiunea acestui armament stîrni într-însul dorul de aventură, întocmai cum un pui de tigru devine agresiv cînd simte că-i cresc ghearele. Îndelunga obișnuință de a stăpîni exclusiv toate obiectele din jur, singurătatea lui aproape deplină, faptul că nu avea cu oamenii decît relații bazate pe o independență mizantropică sau pe șiretenia negustorească — deși chiar și asemenea întîlniri erau destul de puțin numeroase — toate aceste împrejurări nutriseră în el, treptat, ideea propriei lui importanțe, precum și un soi de dispreț animalic față de tot restul lumii.

Poate că nefericitul creol, care a domnit scurtă vreme pe insula lui Charles, a fost animat într-o oarecare măsură de imbolduri vrednice de laudă, ca acelea care-i îndeamnă pe alți aventurieri să trimită coloniști la capătul lumii și să-și asume controlul politic asupra lor. Execuția sumară a multora dintre peruvienii săi i se poate trece oarecum cu vederea dacă ne gîndim la nelegiuirile cu care-avea de-a face; iar bătaia canină pe care-a dus-o împotriva rebelilor coalizați, pare pe deplin justificată în împrejurările respective.

Dar pentru acest rege Oberlus și pentru faptele pe care le vom relata de îndată, nu s-ar putea invoca nici o scuză. El a acționat din plăcerea de a-și exercita cruzimea și tirania, în virtutea unei însușiri moștenite de la maică-sa, Sycorax. Înarmat cu flinta

¹ Sycorax, vrăjitoare, mama lui Caliban, personaj din *Furtuna* de Shakespeare.

aceea feroasă, și încredințat că e stăpînul acelei insule îngrozitoare, aștepta nerăbdător un prilej de a-și dovedi puterea asupra primului exemplar uman ce i-ar fi căzut în mînă.

Prilejul nu întârzie să se ivească. Într-o bună zi, el zări pe plajă o barcă, lîngă care stătea un negru. La o oarecare distanță se zărea o corabie, iar Oberlus pricepu numaidecît situația : corabia ancorase lîngă insulă pentru a se aproviziona cu lemne, iar echipajul bărcii se dusesese după ele, în desișuri. Dintr-un loc prielnic, el continuă să observe barca, pînă-n clipa cînd își făcură apariția niște oameni încărcăți cu butuci ; după ce-i azvîrliră pe plajă, oamenii meraseră din nou în pădure, în timp ce negrul așeza butucii în barcă.

Iată-l așadar pe Oberlus apropiindu-se de negru, în cea mai mare grabă. Neașteptîndu-se să vadă, într-o asemenea pustietate, o ființă vie, și încă una atît de înspăimîntătoare, negrul fu cuprins de o panică, pe care suavitatea de urs cu care Oberlus îi cerea favoarea de a-l ajuta în muncă, nu i-o putea domoli. Negrul, care purta pe umeri cîtiva butuci, se pregătea tocmai să mai ia vreo cîtiva, cînd Oberlus îi ridică încetișor cu ajutorul unui capăt de frînghie ascuns la sîn. Procedînd astfel, el rămăsese în spatele negrului, care, devenind pe bună dreptate bănuitor, încercă zadarnic să-i iasă în față : Oberlus era mai viclean decît el ! În cele din urmă, obosit de manevrele-i zadarnice, sau temîndu-se să nu fie surprins de restul echipajului, Oberlus se repezi într-un tufiș din apropiere și, apucîndu-și flinta, îi porunci cu glas aprig negrului să lase lucrul și să-l urmeze. Negrul refuză. Atunci, scoțînd la iveală arma, Oberlus trase. Din fericire, arma nu luă foc, dar negrul se speriasese tare, așa că, la a doua somație, scăpă din mîini butucii și se predă, gata să-l urmeze pe agresor.

Oberlus se depărtă grabnic de țărm, printr-un defileu îngust, pe care-l cunoștea numai el.

În drum spre munți, Oberlus îi comunică, încântat, negrului că de aci înainte va trebui să muncească pentru el, ca un sclav, și că va fi tratat după felul cum se va comporta. Amăgit de capitularea lașă a negrului, Oberlus făcu însă greșeala de a-și slăbi la un moment dat vigilența; profitînd de neatenția lui, tocmai cînd treceau pe o cărare îngustă, negrul — o namilă de om — îl apucă deodată în brațe și-l trînti la pămînt, apoi îi smulse arma, îi legă mîinile cu propria-i frînghie și, luîndu-l în cîrcă, se întoarse cu el spre barcă. Sosiră în curînd și ceilalți membri ai echipajului, care-l transportară pe Oberlus pe corabie — o corabie de contrabandiști englezi, oameni nu prea miloși din fire. Oberlus fu biciuit zdravăn, apoi dus înapoi pe țărm, cu mîinile încătușate, și silit să-și arate bîrlogul și agoni-seala. Testoasele, dovlecii și cartofii lui fură rechiziționați pe loc, împreună cu toți dolarii puși deoparte în urma tranzacțiilor lui comerciale. Dar în vreme ce contrabandiștii, din cale-afară de răzbunători, îi distrugeau coliba și grădina, Oberlus izbuti să fugă în munți și să se ascundă într-o văgăună accesibilă numai lui, unde așteptă pînă la plecarea corăbiei. Abia atunci se întoarse și, cu ajutorul unei pile pe care-o înfipse într-un copac, reuși să-și taie cătușele de la mîini.

Meditînd printre ruinele colibei sale, în dezolantul peisaj de zgură și de vulcani stinși al acestei insule blestemate, jignitul mizantrop plănuia o răzbunare cruntă împotriva omenirii. El nu-și dădu, însă, gîndurile în vileag. Nu peste multă vreme, avu din nou posibilitatea de a furniza niscaiva legume corăbiilor care continuau să poposească, din cînd în cînd, la debarcaderul său.

Conștient de eșecul primei sale încercări de răpire, Oberlus adoptă de data asta cu totul altă tactică.

Ori de cîte ori venea pe ţărm vreun marinăr, el îl în-tîmpina prieteneşte, poftindu-l în coliba lui, unde, cu întreaga politeţe de care era în stare pocitania asta roşcată, îi oferea ceva de băut, ca să se veselească. De altfel, oaspeţii săi nu trebuiau să fie prea mult rugaţi ; de îndată ce-şi pierdeau cunoştinţa, gazda îi lega de mîini şi de picioare şi-i arunca printre movilele de zgură, unde rămîneau ascunşi pînă la plecarea corăbiei ; atunci, găsindu-se cu totul la cheremul lui Oberlus, care nu mai era de loc prietenos, ci, dimpotrivă, îi speria cu ameninţările lui cumplite şi mai ales cu flinta lui fioroasă, ei acceptau să devină sclavii supuşi ai acestui tiran nemaipomenit. Doi-trei dintre ei aveau să şi piară în cursul acestui penibil proces de iniţiere. Pe ceilalţi — patru la număr — Oberlus îi puse să sfarme pămîntul pietros şi să care în spinare grămezi de lut scoase din crăpăturile jilave ale munţilor. Supunîndu-i unui regim de înfometare, tiranul îşi arăta arma la cea mai vagă bănuială de revoltă şi nu se lăsă pînă nu-i transformă în nişte reptile ce se tîrau la picioarele lui — năpîrci plebee în slujba acestui balaur aristocratic.

În cele din urmă, Oberlus izbuti să-şi înzestreze arsenalul cu patru cuţite ruginite şi cu o provizie suplimentară de gloanţe şi praf de puşcă pentru arma lui. Reducînd în bună măsură munca sclavilor săi, el se dovedi a fi un om — mai bine zis un demon — foarte priceput în arta de a-i convinge sau a-i sili pe ceilalţi să-i aprobe planurile, oricît de îngrozitoare le-ar fi părut acestea la început. Predispuşi la orice rele, prin însăşi viaţa lor trecută, de *cow-boys* ai mării, care distrusese în ei pe de-a-ntregul omul moral, făcîndu-i să se supună orbeşte primului ticălos întîlnit în cale ; lipsiţi de orice bărbăţie din pricina deznădăjduitei mizerii îndurate pe insulă ; deprinşi să-l slugărească în orice împrejurare pe stăpînul lor, el însuşi ultimul din-

tre sclavi — acești nenorociți ajunseră pe de-a-ntregul corupți în mâinile lui. Îi folosea ca pe niște ființe de neam inferior, ca pe niște animale. Dresându-i bine, făcu din acești patru lași patru asasini curajoși. Dar, fie că e vorba de spadă sau de pumnal, armele omului nu sînt decît niște colți sau gheare artificiale, ca pintenii falși agățați de labelle unui cocoș de luptă. Iată-l așadar pe Oberlus, țarul insulei, înarmîndu-și cei patru supuși dresați, cu patru securi ruginite. Ca orice autocrat setos de glorie, avea acum o armată vajnică.

S-ar putea crede că o răscoală a sclavilor era iminentă. Arme în mâinile unor robi oropsiți ? Ce imprudență din partea împăratului Oberlus ! Dar ei n-aveau decît niște biete securi, patru coase nenorocite, pe cînd el poseda o armă în stare să azvîrle orbește pietre, bucăți de zgură și alte proiectile, care i-ar fi nimicit pe cei patru răsculați, ca pe niște porumbei. Și apoi, Oberlus nici nu mai dormea în coliba lui : de cîtăva vreme putea fi văzut zilnic, în lumina lugubră a amurgului, luînd calea munților, pentru a se ascunde pînă a doua zi în zori în vreo văgăună puturoasă, cunoscută numai lui ; în cele din urmă, însă, renunță la acest efort penibil, și, legîndu-și sclavii de mîini și de picioare, începu să-i închidă, seară de seară, în coliba lui, după ce le ascundea securile ; cît despre el, se culca în fața colibeii, sub un fel de șopron primitiv, de curînd construit, și dormea acolo, cu arma în mînă.

Nemulțumindu-se, pesemne, să-și conducă zilnic vajnica oaste prin deșertul de zgură al insulei, Oberlus se gîndea acum la o acțiune tenebroasă ; urmărirea, probabil, să atace prin surprindere vreo corabie în trecere pe acolo, să-i masacreze echipajul și să se îmbarce pe bordul ei spre un tărîm necunoscut. În vreme ce aceste planuri îi colcăiau în minte, iată că două corăbii po-

posiră, laolaltă, la celălat capăt al insulei. Drept care, Oberlus își schimbă subit planurile.

El se oferi să furnizeze o cantitate mare de legume corăbiilor — care duceau lipsă de așa ceva — cu condiția ca ele să trimită câteva bărci la debarcaderul său, așa fel încât marinarii să poată transporta mai ușor legumele din grădină ; el le comunică în același timp comandanților celor două corăbii că sclavii lui deveniseră de la o vreme atît de trîndavi și bicsnici, încît mijloacele-i de convingere obișnuite nu mai erau de ajuns pentru a-i face să muncească, dar că nu-l răbda inima să fie prea aspru cu ei.

După ce comandanții se învoiră, ei își trimiseră bărcile. Trăgîndu-le pe plajă, marinarii meraseră la coliba de lavă, dar, spre uimirea lor, nu găsiră pe nimeni acolo. Așteptară pînă-și pierdură răbdarea, și se întoarseră la țărm, unde rămaseră cu gura căscată ; între timp trecuse pe-acolo un străin — și nu Bunul Samaritan ! — și sfărîmase în bucăți trei dintre cele patru bărci, răpind-o pe a patra. Croindu-și anevoie drum peste munți, prin văile de zgură, cîțiva dintre marinari izbutiră să ajungă pe celălalt țărm al insulei, unde trăsaseră corăbiile ; alte bărci fură trimise în ajutorul supraviețuitorilor nefericitei expediții.

Comandanții celor două vase, luați prin surprindere de mișelia lui Oberlus și temîndu-se de noi atrocități — pe care le puneau, parțial, în seama naturii misterioase a acestei insule fermecate — hotărîră să fugă numaidecît, ca să scape de primejdie. Îi lăsară așadar pe Oberlus și pe ostașii săi în posesia bărcii pe care-o furaseră.

Înainte de a ridica ancora, ticlură o scrisoare și o vîrîră într-un butoiș, pe care-l ancorară în golfuleț, pentru a da oceanului Pacific prilejul de a cunoaște

cele petrecute. Cîtăva vreme mai tîrziu, butoiașul fu deschis de către căpitanul unei alte corăbii în trecere pe-acolo — nu însă înainte ca el să fi trimis o șalupă spre debarcaderul lui Oberlus. Ne putem lesne imagina neliniștea ce-l stăpîni pe acest căpitan pînă la întoarcerea șalupei, cînd primi o altă misivă, ce cuprindea versiunea lui Oberlus asupra celor întîmplate pe insulă. Acest document prețios, deși pe jumătate mucegăit, fusese găsit pe peretele de zgură al colibei părăsite, și glăsuia astfel (ceea ce dovedea că Oberlus nu era un mitocan de rînd, ci un scriitor iscusit, capabil chiar de cea mai mișcătoare elocință) :

„Domnule, sînt cel mai nefericit și mai urgisit om de pe această lume. Sînt un patriot pe care brațul hapsînei tiranii l-a exilat din propria-i patrie.

Surghiunit pe aceste insule fermecate, i-am rugat în repetate rînduri pe comandanții de corăbii să-mi vîndă o barcă, dar ei m-au refuzat de fiecare dată, cu toate că le ofeream cel mai bun preț, în dolari mexicani. În cele din urmă s-a ivit prilejul de a-mi procura o barcă, și n-am lăsat să-mi scape acest prilej.

M-am străduit îndelungă vreme să strîng, prin trudă grea și prin mari suferințe răbdate în singurătate, o oarecare agoniseală menită a-mi asigura o bătrînețe tihnită și plină de virtute, dacă nu și de fericire ; dar am fost în repetate rînduri jefuit și maltratată de către niște oameni ce se pretindeau creștini.

Astăzi părăsesc arhipelagul Encantadas pe bordul strașnicei ambarcațiuni *Charity*, cu destinația insulelor Fiji.

OBERLUS, Orfanul

P. S. Dincolo de peretele de zgură, lîngă cuptor, veți găsi cloșca cea bătrînă. N-o omorîți, aveți răbdare, am

lăsat-o să clocească ; dacă va avea pui, vi-i las moștenire, oricine-ați fi. Dar să nu numărați puii înainte de a ieși din găoace !“

Cloșca se dovedi a fi un cocoș flămînd, care nu se mai putea ține pe picioare de prăpădit ce era.

Oberlus declara, așadar, că pleacă spre insulele Fiji, dar făcea acest lucru numai pentru a-i pune pe o pistă greșită pe urmăritorii săi. Multă vreme după aceea, el ajunsese, singur în barca lui, la Guayaquil. Întrucît păgînii din suita lui n-au mai fost niciodată văzuți pe insula lui Hood, se presupune că ei au murit de sete în timpul călătoriei spre Guayaquil, sau, ceea ce e la fel de probabil, că au fost azvîrlîți peste bord de Oberlus, în clipa cînd acesta și-a dat seama că apa se împuținează.

De la Guayaquil, Oberlus a plecat la Payta, iar acolo a reușit — mulțumită acelei stranii puteri de seducție caracteristice unora dintre cele mai scîrboase animale — să intre în grațiile unei demoazele cu pielea tuciurie, pe care o convinse să-l urmeze pe insula lui fermecată, descriindu-i-o, desigur, ca pe un paradis al florilor, nu ca pe un iad de zgură.

Dar din păcate pentru insula lui Hood, care-ar fi putut să fie colonizată cu o aleasă specie de animale, aspectul bizar, diavolesc al lui Oberlus îl făcu să fie privit cu multă suspiciune la Payta ; iar într-o noapte, fiind găsit ascuns, cu niște chibrituri în buzunar, sub chila unei mici ambarcațiuni pe cale de a fi lansată la apă, el fu prins și azvîrlit în închisoare.

Mai toate orașele din America de Sud sînt dotate cu închisori dintre cele mai insalubre. Construite din bucăți enorme de chirpici, uscate la soare, și cuprinzînd cîte o unică sală, fără ferestre, și cu o singură ușă zăbreliată cu gratii groase de lemn, ele au un aspect cît

se poate de sinistru, atît pe dinafară cît și pe dinăuntru, mai ales că sînt lipsite de orice curți interioare. Aceste edificii publice se înalță la vedere în cîte o „Plaza“ încinsă și colbăită, oferind privitorului, printre gratii, imaginea locatarilor lor ticăloșiți și deznădăjduiți, cufundați în tot felul de mocirle tragice. Într-o astfel de închisoare a putut fi văzut, multă vreme, și Oberlus — figură centrală a unei bande răufăcători și asasini, creatură pe care, dacă ai evlavie, trebuie s-o detești, tot astfel cum, dacă vrei să fii un adevărat filantrop, trebuie să-i urăști pe mizantropi.

Notă. Cititorii care ar fi înclinați să pună la îndoială veridicitatea unui personaj ca acela descris mai sus, sînt trimiși la volumul II al *Călătoriei în Pacific* a lui Porter, unde vor identifica numeroase fraze, reproduse aci cuvînt cu cuvînt, pentru mai multă acuratețe ; principala deosebire între cele două relatări este — pe lîngă cîteva reflecții ocazionale — faptul că subsemnatul și-a permis să adauge la relatarea lui Porter o serie de amănunte accesorii culese chiar în Pacific, din izvoare sigure ; acolo unde exista o contradicție între faptele relatate, am preferat firește propriile mele surse, acelorale ale lui Porter. Bunăoară, potrivit surselor mele, Oberlus e plasat pe insula lui Hood ; iar potrivit surselor lui Porter, pe insula lui Charles. Textul scrisorii găsit în colibă este, la rîndu-i, oarecum diferit, căci în cursul unei călătorii prin Encantadas am fost informat că scrisoarea nu numai că vădea o anumită îndemînare de a scrie, dar era plină de o stranie impertinență satirică — ceea ce nu prea reiese din versiunea lui Porter... În consecință, am transformat textul pentru a-l acorda cu firea autorului scrisorii.

SCHIȚA A ZECEA

Fugari, exilați, sihaștri, pietre de mormint etc.

...Și printre cioturi și butuci, lipsiți
În veci de poame și de frunze, iată
Și crengile, de care altădată
Au spînzurat atîți nenorociți... ¹

Cîteva rămășițe din coliba lui Oberlus s-au păstrat pînă-n zilele noastre, la capătul văii de zgură. Iar stră-inul care cutreieră insulele Encantadas va da negreșit peste alte așezări singuraticе, de mult abandonate țes-toasei și șopîrlei. Probabil că puține locuri din lume au adăpostit, în epoca modernă, atîția sihaștri. Cauza este că insulele acestea sînt situate pe o mare foarte depăr-tată, iar majoritatea corăbiilor care le vizitează oca-zional sînt fie baleniere, fie vase pornite la un drum lung și plicticos, ce le scutește în bună măsură de cen-zura și chiar de amintirea legilor omenești. Unii co-mandanți și mateloți sînt așa fel făcuți, încît e aproape cu neputință ca, în aceste împrejurări neprielnice, să nu izbucnească între ei certuri și scandaluri. Marinarul ajunge să nutrească o ură surdă împotriva corăbiei tiranice, pe care o va schimba bucuros pe o insulă, fie ea bătută de vînturile cele mai arzătoare, căci în labi-rintul din interiorul ei tot va găsi un refugiu unde nu va putea fi prins niciodată. Cel ce fuge de pe o corabie în vreun port peruvian sau chilian, fie el cît de mic și de rustic, se expune primejdiei de a fi prins ; ca să nu mai pomenim de primejdia jaguarilor. O recompensă de cinci pesos îndeamnă cîte cincizeci de spanioli fri-coși, înarmați cu pumnale, să cutreiere zi și noapte pădurile, în speranța de a pune mîna pe fugar. Nici în insulele Polineziei nu e prea ușor să scapi de urmărire :

¹ *Crăiasa Zînelor*, cartea I, cîntul IX, strofa 34.

acelea dintre ele care au cunoscut o oarecare influență a civilizației, ridică în calea evadatului piedici întru totul asemănătoare celor întâlnite în porturile peruviene, indigenii „avansați” fiind la fel de mercenari și de pricepuți în mînuirea pumnalului și în adulmecarea unei urme, ca și spaniolii „înapoiți”. Iar proasta reputație de care se bucură toți europenii la acei dintre băștinași care au auzit întîmplător despre existența lor, face ca o evadare pe insulele polineziene să fie lipsită de speranță. Iată de ce insulele Encantadas au devenit refugiul preferat al fugarilor de tot felul, dintre care unii ajung să descopere, cu amărăciune, adevărul că fuga de tiranie nu-ți oferă implicit un adăpost sigur, și cu atît mai puțin un cămin fericit.

Nu rareori s-a întîmplat să se sihăstrească pe aceste insule și cîte unii dintre cei ce veneau să vîneze țepetoase. Mai toate insulele fiind acoperite de păduri în cîlcite, accesul spre interiorul lor e nespus de impracticabil ; aerul e fierbinte, înăbușitor și provoacă o sete insuportabilă, pe care n-o alină nici un izvor. Vai de omul care se rătăcește pe insulele Encantadas ! Cîteva ore petrecute sub soarele lor ecuatorial, sînt de-ajuns pentru a-l slei de puteri ! Pentru a explora cum se cuvine aceste insule e nevoie de săptămîni întregi, căci sînt destul de întinse. Corabia așteaptă o zi-două întoarcerea celui plecat în explorare ; văzînd că nu mai vine, nerăbdătorul comandant înfige pe plajă un țăruiș cu o scrisoare în care-și exprimă regretele, și după ce-l lasă o lădiță cu pesmeți și un butoiș cu apă, îi întoarce spatele pentru totdeauna !

S-au văzut și cazuri cînd unii comandanți neome-noși n-au pregetat să se răzbune, fără riscuri, pe niște marinari care cutezaseră să le înfrunte firea orgolioasă ori capricioasă. Bieții marinari, azvîrliți pe plaja fierbinte, ar fi pierit cu siguranță, dacă n-ar fi ajuns, printr-o trudă amarnică, să descopere cîteva picături de

apă mustind în vreo stîncă sau pe fundul vreunui fost lac de munte.

Am cunoscut îndeaproape un om care, pierdut pe insula Narborough, a fost împins de sete la o asemenea deznădejde, încît nu şi-a putut salva viaţa decît curmînd viaţa altei fiinţe — a unei foci mari, care se căţăraseră pe plajă ; s-a repezit asupra ei, i-a înfipt în grumaz un cuţit şi, trîntindu-se peste trupul ei fremătător, a început să-i soarbă sîngele din rana deschisă : palpiraţiile inimii animalului muribund i-au insuflat viaţă !

Un alt marinar, azvîrlit cu o barcă pe ţarmul unei insule răzleţe, la care nu poposise niciodată vreun vas, din pricina sterilităţii ei absolute şi a stîncilor ce-o înconjurau, a omorît două foci şi umflîndu-le pieile, îşi întocmi din ele o plută, cu care porni spre insula lui Charles, pentru a se alătura republicii instaurate acolo, căci simţea că-l aşteaptă o moarte sigură dacă-ar mai rămîne în acest iad, şi că, părăsindu-l, nu se expune la nimic mai îngrozitor decît moartea.

Dar oamenii care nu-s însufleţiţi de curajul necesar pentru asemenea încercări deznădăjduite, n-au altă scăpare decît să pornească grabnic în căutarea unui ochi de apă, fie el cît de mic, să-şi înjghebeze o colibă şi să vîneze testoase şi păsări ; pregătindu-se pentru o viaţă de schivnici, ei aşteaptă ca timpul, fluxul sau vreo corabie în trecere pe-acolo să vină să-i salveze.

La poalele prăpăstioaselor povîrnişuri ale multora dintre aceste insule se găsesc nişte mici jgheaburi rudimentare, parţial năpădite de ierburi sau tufe putrede, uneori jilave. La o cercetare atentă, aceste jgheaburi dezvăluie urmele uneltelor cu care au fost săpate în stîncă, de către vreun marinar părăsit sau de către vreun fugar încă şi mai nenorocit : le săpaseră în locurile unde credeau că s-ar putea să se scurgă în ele, de sus, măcar cîteva picături de rouă !

Rămășițele sihăstriilor și ale jgheaburilor de piatră nu sînt singurele urme omenești ce se pot găsi pe insule. Lucru curios, locul care, de-obicei, e cel mai în-sufletit într-o așezare omenească stabilă, prezintă, în insulele Encantadas, un aspect cît se poate de mohorît. Deși poate să pară extrem de ciudat să vorbești de oficii poștale într-o asemenea pustietate, totuși ele se pot întîlni din loc în loc, sub forma unor țărugi în care sînt înfipite niște sticle, conținînd scrisori. Acestea nu sînt numai sigilate, ci și astupate cu un dop. Ele sînt depuse în sticle mai ales de către căpitani baleni-erilor din Nantucket, care țin să-i informeze pe pescarii în trecere pe-acolo despre rezultatele obținute în vînă-toarea de balene și țestoase. Se întîmplă, însă, adesea să treacă luni și chiar ani întregi, fără să se ivească vreun destinatar. Țărugușul putrezește și cade, oferind o priveliște nu tocmai veselă.

Dacă adăugăm că pe unele insule se pot găsi și pie-tre funerare, sau mai bine zis scînduri funerare, tabloul va fi complet.

Pe plaja insulei lui James s-a putut vedea, timp de mulți ani, un grosolan stîlp indicator, îndreptat spre interior. Luîndu-l drept un indiciu de posibilă ospita-litate, din partea vreunui pustnic inimos care s-ar fi hrănit cu scoarță de copaci pe aceste meleaguri alt-minteri pustii, te puteai duce pe cărarea astfel indicată, dar la capătul ei nu te întîmpina, în liniștita sihăstrie, decît un mort, iar în loc de bun venit găseai o inscripție gravată pe un mormînt : „Aici în zorii unei zile din anul 1813 a căzut într-un duel, cutare locotenent de pe fregata americană Essex, în vîrstă de 21 de ani“. Își atinsese majoratul în moarte...

E normal ca, după pilda acelor vechi instituții mo-nastice din Europa, care nu-și îngroapă morții în afara propriei lor incinte, ci chiar acolo unde s-au săvîrșit din viață — insulele Encantadas să procedeze la fel

cu morții lor, așa cum procedează de altfel și pământul — această mare mînăstire obștească.

Se știe că aruncarea cadavrelor în mare este doar o necesitate a vieții marinărești, necesitate căreia oamenii i se supun numai atunci cînd uscatul se află foarte departe la pupa, și nu se zărește limpede la prova. Iată de ce insulele Encantadas oferă un cîmitir comod corăbiilor care navighează în preajma lor. După terminarea înmormîntării, vreun inimos matroz cu suflet de poet sau de artist își scoate penelul și scrie un epitaf burlesc. Multă vreme după aceea, cînd alți marinari inimoși se nimeresc pe-acolo, movila funerară devine pentru ei o masă, în jurul căreia se strîng ca să închine un păhărel pentru odihna sărmanului suflet răposat.

Iată un asemenea epitaf, găsit într-o sinistră văgăună de pe insula lui Chatham :

„O, frate care treci pe drum,
Eram și eu cum ești acum,
Tot pus pe chef și veselie,
Dar nu mai am nici o simbrie.
Zac fără văz și fără gură,
Cu oasele-ngropate-n zgură !“

BENITO CERENO

În anul 1799, căpitanul Amasa Delano din Duxbury, Massachusetts, comandantul unui mare vas comercial echipat și pentru vânătoarea de foci, ancorase cu o încărcătură de preț în portul Santa Maria — o insuliță pustie și nelocuită, situată la capătul sudic al lungului litoral chilian. Poposise acolo pentru a se aproviziona cu apă.

În cea de-a doua zi, curînd după revărsatul zorilor, cînd căpitanul se afla încă în culcușul lui, secundul veni să-i comunice că o navă străină intra în radă. Pe atunci în apele acelea nu se vedeau chiar atît de multe vase ca în zilele noastre. Căpitanul se sculă, se îmbracă și ieși pe covertă.

Era o dimineată caracteristică aceluia țarm. Totul era calm, tăcut și cenușiu. Deși brăzdată de lungile cruci ale valurilor, marea părea încremenită și lucioasă, ca plumbul topit lăsat să se răcească într-un cazan. Cerul semăna cu o pelerină cenușie. Cîrduri de păsări sure, rude bune cu roiurile de vapori cenușii printre care se amestecau, se zburătăceau deasupra apelor, atingîndu-le aproape, întocmai ca rîndunelele ce zboară dea-

supra cîmpiei înaintea unei furtuni. Umbre de-o clipă, prevestitoare ale unor umbre și mai adînci.

Spre mirarea căpitanului Delano, corabia străină observată prin ochean nu arbora nici un pavilion, deși navigatorii pașnici de orice nație aveau obiceiul să ridice pavoazul la intrarea într-un port, în care se afla măcar un singur alt vas, chiar dacă țărmurile ar fi fost pustii. Avînd în vedere sălbăticia și pustietatea acestui loc, precum și poveștile legate, pe atunci, de mările acelea, mirarea căpitanului Delano s-ar fi putut lesne prefăce într-o adevărată neliniște, dacă n-ar fi fost un om deosebit de bun și încrezător din fire, cîtuși de puțin înclinat să se lase pradă unor temeri personale, cînd acestea implicau vreo bănuială de răutate la semenii săi. Nu ceda unor astfel de spaime decît cel mult din vreun îndemn extraordinar, repetat de cîteva ori, dar nici atunci nu ceda în întregime. Lăsăm în seama înțelepților să stabilească, dacă, în lumina posibilităților speciei umane, o asemenea trăsătură de caracter presupune, pe lîngă o inimă generoasă, o percepție intelectuală deosebit de ageră și ascuțită.

Dar oricare-ar fi fost temerile ce s-ar fi putut naște la prima vedere a aceluia vas străin, ele s-ar fi risipit în cugetul oricărui marinar de îndată ce-ar fi observat că vasul, pătrunzînd în port, naviga prea aproape de țărm, fără să bage de seamă reciful submarin aflat chiar la prova. Faptul acesta părea un indiciu sigur că vasul era cu-adevărat străin nu numai de nava-vînătoare de foci, dar și de insula cu pricina, și că deci nu putea fi un vas-pirat obișnuit să navigheze în acea parte a oceanului. Căpitanul Delano continuă să-l observe cu viu interes, deși vederea i-era stînjenită de vaporii care învăluiau parțial vasul și prin care licărea vag lumina depărtată a unei cabine, lumină foarte asemănătoare aceleia a soarelui, mai bine zis a jumătății de soare ce se ridica acum la marginea orizontului,

intrînd parcă în port o dată cu nava străină ; învăluită de aceiași nori tîrîtori, jumătatea asta de soare strălucea ca ochiul sinistru al unei intrigante din Lima care ar ține sub observație Plaza prin ferestruica indiană a întuneceții sale *saya-y-manto* ¹.

Cu cît se uita căpitanul mai mult la vasul acela, cu atît mai bizare i se păreau manevrele sale, deși era poate doar o amăgire provocată de vaporii. În curînd, nici nu-și mai putu da seama dacă vasul avea într-adevăr intenția de a intra în port — dar atunci, ce urmărea oare ? Vîntul, care se ridicase puțin peste noapte, sufla acum foarte încet, ca o briză ușoară și derutantă, întărind și mai mult impresia că vasul era șovăitor în mișcări.

Bănuind, în cele din urmă, că putea să fie un vas în primejdie, căpitanul Delano porunci să i se coboare pe apă baleniera, și în ciuda împotrivirii prudente a secundului său, se pregăti să pornească spre corabia străină, ca să se urce la bordul ei sau măcar ca s-o piloteze. În noaptea din ajun, un grup de mateloți plecase să pescuiască undeva departe de navă, lîngă niște stînci, și se întorsese cu o oră-două înainte de zori, nu fără o pradă bogată. Presupunînd că vasul străin naviga de multă vreme în ape adînci, inimosul căpitan luă cu el vreo cîteva coșuri cu pește, ca să le ofere în dar, și porni cu baleniera spre vas. Văzînd că acesta continua să plutească prea aproape de reciful submarin, își zori oamenii, ca să-i poată preveni la timp pe cei aflați la bordul vasului în primejdie.

Dar înainte ca baleniera să ajungă la vas, acesta se depărtă, mînat de briza care-și schimbase direcția, sfîșiiind totodată parțial vîlul de aburi din jurul lui.

Văzut ceva mai de aproape, cînd apărea pe creasta

¹ Veșmînt alcătuit dintr-o mantie și o fustă legată în talie și lungă pînă la genunchi.

valurilor plumburii, printre zdrențele de ceață ce-l învăluiau, vasul semăna cu o mînăstire proaspăt văruiată, întrezărită, după o furtună, pe vreo costișă prăvălatecă a Pirineilor. Dar nu o simplă asemănare îl făcu, o clipă, pe căpitanul Delano să aibe impresia, de loc fan-tezistă, că în fața lui se afla nici mai mult nici mai puțin decît o încărcătură de călugări. De la distanța aceea cețoasă, ai fi zis într-adevăr că peste parapetul vasului stăteau aplecate o mulțime de comănace negre, iar prin sabordurile deschise se zăreau vag alte siluete negre, mișcîndu-se ca niște monahi în curtea unei mînăstiri.

Văzut de și mai aproape, vasul își schimbă însă în-fățișarea, dezvăluindu-și adevărata identitate ; era un vas comercial spaniol de primă clasă, care transporta de la un port colonial la altul o încărcătură prețioasă, alcătuită îndeosebi din sclavi negri. Era un vas foarte mare și, la timpul său, foarte frumos, dintre cele ce-și făceau uneori apariția pe-acolo ; fie că transportaseră cîndva comori din Acapulco, fie că aparținuseră flotei regale spaniole, asemenea corăbii își mai păstrau încă, aidoma străvechilor palate indiene, pecetea trecutei lor măreții, în ciuda declinului stăpînilor lor.

Pe măsură ce baleniera se apropia de vasul străin, se vedea tot mai limpede că bizarul lui colorit de ar-gilă pentru lulele se datora murdăriei și neglijenței ce domneau pe bord. Vergile, parîmele și cea mai mare parte a parapetelor sale aveau un aspect lînos, din pricină că nu mai cunoscuseră de mult rașcheta, ca-tranul și peria. Ai fi zis că vasul fusese construit și lansat în „Valea osemintelor uscate“ a lui Ezechiel.

În ciuda actualei sale destinații, nu părea să fi suferit vreo modificare substanțială : greementul și structura generală a vasului rămăseseră acelea ale unui vas de război, model Froissart. Tunuri însă, nu se vedeau. Cele trei gabii, foarte largi, erau împrejmuite

cu ceea ce trebuie să fi fost cîndva o plasă octogonală, ferfenițită acum. Ele atîrnau în văzduh ca niște colivii stricate ; de altfel, în mijlocul uneia dintre ele se zărea, cocoțat pe o grijea, un cormoran alb — pasăre ciudată, ce-și datorează numele englezesc (*noddy* = somnoros) firii sale somnoroase, letargice, care-o face să poată fi prinsă adesea cu mîna. Teuga, avariata și putredă, semăna cu un turn străvechi, luat cîndva cu asalt și lăsat apoi în paragină. Spre pupa, două galerii cu parapetele înalte, năpădite ici-colo de mușchi marin uscat ca o iască, porneau de la cabina comandantului, cabină pustie, ale cărei saborduri erau ermetic închise și călăfătuite, în ciuda vremii călduroase ; balcoanele astea goale atîrnate deasupra mării, semănau cu cele suspendate deasupra Marelui Canal din Veneția. Dar principalul vestigiu ce amintea de un trecut glorios era un uriaș medalion oval așezat la pupa, un soi de scut cu armoriile Castiliei și Leon-ului, înconjurat de grupuri de figuri mitologice sau simbolice, dominate de figura centrală a unui satir negru, mascat, care călca în picioare gîtul plecat al unei făpturi mascate, ce se zvîrcolea.

Nu se putea ști dacă vasul avea galion sau un simplu cioc, deoarece în locul acela etrava era acoperită cu pînză, fie ca s-o ferească în timpul curățeniei, fie ca să-i ascundă, pudic, starea de ruină. Sub pînză, pe partea din față a unui soi de pedestal, se putea citi, grosolan pictată sau scrisă cu creta, de vreun material șugubăț, deviza : *SEGUID VUESTRO JEFE* (să-ți urmezi șeful) ; iar alături, pe o stînghie decolorată, apărea în litere capitale, cîndva aurite, numele vasului : „San Dominick“ ; fiecare literă era brăzdată de dîre de rugină, prelinse din cuiele de aramă, iar deasupra numelui, la fiecare mișcare a acestui sicriu plutitor, se legănau, ca niște jerbe funerare, somoioage negre de alge vîscoase.

Cînd, în cele din urmă, baleniera fu trasă la schela de transbordare, chila ei, încă despărțită de coca vasului prin cîteva degete, se frecă scrișnind de ceea ce părea a fi un recif de corali submarini : era, de fapt, un enorm conglomerat de scoici ce se lipise, pe sub apă, de bordaj ca un fel de neg uriaș — mărturie a vînturilor capricioase și perioadelor de calm care reținuseră îndelung vasul undeva în apele aceluia ocean.

Urcînd pe punte, oaspetele se pomeni de îndată împresurat de o gălăgioasă mulțime de albi și de negri, aceștia din urmă fiind mult mai numeroși decît primii, într-o proporție care uimea în ciuda faptului că vasul transporta sclavi. Dar și unii și alții începură să debiteze parcă într-un singur glas și în același grai, o poveste despre pătimirile lor comune ; negresele, destul de multe la număr, îi întreceau pe toți ceilalți în patetism. Scorbutul și frigurile îi decimaseră fără cruțare, îndeosebi pe spanioli. În largul capului Horn scăpaseră ca prin minune de naufragiu, apoi, timp de multe zile, rămăseseră locului fără nici o adiere de vînt ; proviziile li-erău pe sfîrșite, apa li se terminase aproape — chiar în clipa de față buzele le păreau arse.

În vreme ce căpitanul Delano era ținta tuturor acestor guri vorbărețe, ochiul lui ager cerceta toate fețele și obiectele ce-l înconjurau.

Cînd abordezi în larg o corabie străină, prevăzută cu un echipaj bizar, alcătuit bunăoară din marinari indieni sau manilezi, prima impresie se deosebește simțitor de aceea pe care-o încerci intrînd într-o casă de oameni străini, dintr-o țară străină. Atît casa cît și corabia — cea dintîi prin zidurile și perdelele sale, cea de-a doua prin parapetele ei înalte ca niște metereze — își feresc pînă-n ultima clipă interioarele de privirile curioșilor ; dar în cazul unei corăbii se mai adaugă ceva, și anume, faptul că spectacolul plin de

însuflețire pe care-l ascunde, îți provoacă întrucîtva, din clipa cînd ți se dezvăluie brusc, în întregime, un fel de vrajă, în contrast cu oceanul pustiu ce-o împresoară. Corabia ți se pare ireală, iar toate veșmintele, gesturile și fețele oamenilor ei îți apar ca un miraj proaspăt ivit din adîncuri și menit să se întoarcă în adîncurile ce i-au dat naștere.

Poate că o vrajă asemănătoare aceleia pe care ne-am străduit s-o descriem, a îngroșat în mintea căpitanului Delano lucrurile care, la un examen lucid, ar fi putut trece drept neobișnuite — îndeosebi siluetele arătase ale cîtorva negri mai vîrstnici, cu niște capete cărunte, asemănătoare creștetelor negre ale unor sălcii plîngătoare ; în contrast cu hărmălaia de dedesubt, acești patru negri venerabili, ședeau culcați ca niște sfincși — unul pe vinciul de la tribord, altul pe cel de la babord, iar ceilalți doi față-n față pe parapetele de deasupra port-sarturilor. Fiecare ținea în mînă cîte un ghem de frînghie încîlcită, pe care o destrămau, cu un soi de satisfacție stoică, pentru a face din ea cîlți — se și strînsese cîte o grămăjoară lîngă fiecare dintre ei. Își acompaniau munca asta îngînînd o melopee gravă și monotonă, întocmai ca niște cimpoieri bătrîni care cîntă un marș funebru.

La pupa se ridica o duneță largă și înaltă, pe a cărei margine anterioară ședeau, înșirați la intervale egale, alți șase negri, cu picioarele încrucișate ; ca și cîlțarii, dominau cu vreo trei metri mulțimea de pe punte ; fiecare dintre ei ținea în mînă cîte o secure ruginită, pe care-o freca de zor ca un rîndaș, cu o cîrpă și un hîrb de căramidă ; între fiece pereche se vedea cîte o mică stivă de securi, cu muchiile ruginite întoarse în sus, în așteptarea aceleiași operații. Din cînd în cînd, cei patru cîlțari adresau cîte un cuvînt vreunuia din mulțimea de jos, dar cei șase lustruitori de securi nu schimbau o șoaptă nici măcar între ei, necum cu cei-

lalți, ci-și vedeau de treaba lor într-o tăcere desăvârșită, întreruptă, la anumite intervale, de zăngănitul sălbatic al securilor, pe care și le ciocneau, doi câte doi, ca pe niște talgere, cedînd astfel înclinației specifice negrilor de a îmbina utilul cu plăcutul. Toți șase aveau, contrar celorlalți, înfățișarea barbară a unor africani autentici.

Dar această primă privire cuprinzătoare, care îmbrățișă cele zece siluete, laolaltă cu altele mai puțin arătoase, zăbovi doar o clipă asupra lor : iritat de larma atîtor glasuri, oaspetele se răsuci pe călcîie, în căutarea comandantului corăbiei, oricine ar fi fost acesta.

Dar, ca și cum nu i-ar fi dispăcut ideea de a-și lăsa oamenii să-și ușureze sufletele împovărate de suferință, sau ca și cum ar fi pierdut temporar nădejdea de a-i ține în frîu, căpitanul spaniol — un bărbat distins, sobru și destul de tînăr la prima vedere, excepțional de bine îmbrăcat, însă vizibil răvășit de griji și neliniști ce-l împiedicaseră să doarmă în ultima vreme — stătea pasiv de-o parte, rezemat de arborele mare, aruncînd oamenilor săi ațîțați cîte o căutătură obosită și tristă, sau cîte-o privire nefericită în direcția oaspetelui. Alături de el se ținea un negru scund, care-și înălța din cînd în cînd, în tăcere, spre spaniol, ca un cîine ciobănesc, fața aspră, ce exprima deopotrivă mîhnire și devotament.

Croindu-și drum prin mulțime, americanul înaintă spre spaniol, asigurîndu-l de simpatia lui și oferindu-se să-i acorde tot ajutorul de care era în stare. La care, spaniolul îi răspunse deocamdată doar prin mulțumiri solemne și ceremonioase, al căror formalism hispanic părea umbrit de aripa saturniană a bolii.

Nepierzîndu-și vremea cu asemenea complimente, căpitanul Delano se întoarse la schela de transbordare și porunci să fie urcate pe punte coșurile cu pește ;

apoi, întrucît vîntul continua să adie foarte încet și, prin urmare, trebuiau să mai treacă pe puțin cîteva ore înainte ca vasul străin să poată fi adus la locul de ancoraj, el porunci oamenilor săi să se întoarcă și să încarce pe balenieră cît mai multă apă, toată pîinea proaspătă aflată în cămara cambuzierului, toți dovecii rămași, precum și o lădiță de zahăr și o duzină de sticle de cidru din rația lui personală.

Cîteva minute după plecarea balenierei, vîntul căzu de-a binelea, spre necazul tuturor, iar fluxul începu să împingă irezistibil vasul spre larg. Socotind, însă, că asta nu va dura mult, căpitanul Delano se strădui să ridice moralul acestor străini ; el însuși era plin de speranță și mulțumit că avea ocazia să converseze cu niște oameni de condiția lor, într-o limbă pe care-o cunoștea destul de bine din frecvențele sale călătorii pe mările spaniole.

Rămas singur cu ei, observă curînd unele lucruri ce tindeau să-i întărească primele impresii. Uimirea lui se prefăcu în milă, atît față de spanioli cît și față de negri : și unii și alții erau vizibil șubreziți de lipsa de apă și de alimente, dar suferința îndelungată părea să fi scos la iveală firea mai puțin veselă a negrilor, slăbind totodată autoritatea spaniolilor asupra acestora. Era, desigur, o situație cu totul explicabilă în împrejurările respective. Într-o armată, într-o flotă, într-un oraș sau într-o familie, ba chiar în natura însăși, nimic nu poate slăbi disciplina în mai mare măsură decît mizeria. Totuși, căpitanul Delano era încredințat că dezordinea n-ar fi atins un asemenea grad, dacă Benito Cereno ar fi fost un om mai energic. Dar debilitatea fizică și mintală a căpitanului spaniol, fie ea naturală sau provocată de greutatea îndurate, era prea bătătoare la ochi pentru a trece neobservată. Fiind iremediabil descurajat — ca și cum speranțele și-ar fi bătut atîta vreme joc de el, încît ajunsese să

le întorcă spatele chiar atunci cînd încetau să fie o batjocură — perspectiva de a-și ancora corabia pînă-n seara acelei zile, de a căpăta apă din belșug pentru echipaj și de a găsi un camarad și un sfetnic în persoana acestui căpitan prietenos, nu părea cîtuși de puțin să-i dea curaj. Dimpotrivă, rămase la fel de abătut, dacă nu și mai rău ca înainte. Închis între acești pereți de stejar și înlănțuit de un post de comandă plicticos prin obligativitatea lui, se mișca încet ca un monarh ipohondru, oprindu-se brusc uneori, tresărind sau privind țintă în fața lui, mușcîndu-și buzele sau unghiile, roșind, pălind, trăgîndu-se de barbă sau făcînd alte asemenea gesturi-simptome ale unei minți distrase sau abătute. Sufletul acesta dezechilibrat avea un sediu trupesc la fel de dezechilibrat, după cum am mai încercat să arătăm. Spaniolul era un bărbat destul de înalt, dar nu părea să fi fost niciodată robust, iar acum ajunsese aproape scheletic din pricina epuizării nervoase. Predispoziția lui spre o afecțiune pulmonară de un fel sau altul părea să se fi accentuat în ultima vreme. Avea glasul unui om cu plămîinii pe jumătate mîncăți de boală — un glas înăbușit, ca un murmur stins. Nu degeaba servitorul lui negru se ținea ca un scai de el, văzîndu-l atît de slăbit. Din cînd în cînd, negrul îi oferea brațul, sau îi scotea din buzunar batista ; el îi făcea aceste servicii, și multe altele, cu acel zel afectuos care schimbă asemenea servicii în gesturi filiale sau frățești, ce le-au și adus de altfel negrilor faima de a fi cele mai simpatice slugi din lume, slugi cu care stăpînul nu trebuie să întrețină raporturi de strictă superioritate, putînd să le trateze cu o încredere familiară — nu atît ca pe niște slugi, cît ca pe niște tovarăși devotați.

Remarcînd gălăgioasa indisciplină a negrilor în general, ca și pasivitatea mahmură de care păreau stă-

pîniți albi, căpitanul Delano privea cu satisfacție buna comportare a lui Babo.

Dar nici această comportare exemplară, nici reaua conduită a celorlalți nu părea să-l smulgă pe semilunaticul Don Benito din starea lui de prostrație. E drept că impresia pe care spaniolul o făcea asupra oaspetelui său nu era chiar aceasta. În ochii căpitanului Delano, tulburarea spaniolului era deocamdată un simptom particular al deprimării generale ce domnea pe corabie. Totuși, căpitanul era destul de afectat de o atitudine pe care nu putea, pentru moment, să n-o considere drept o indiferență neprietenească față de el. Atitudinea lui Don Benito trăda, de asemenea, un soi de mohoreală acră și disprețuitoare, pe care nu prea se ostenea să și-o ascundă. Dar americanul, milos din fire, puse această mohoreală pe seama bolii chinuitoare a spaniolului, căci avusese și înainte prilejul să observe că, la anumiți oameni, suferința fizică prelungită tinde să anuleze orice instinct de sociabilitate, ca și cum, fiind reduși ei înșiși la un regim de pîine neagră, ar socoti normal și echitabil ca orice ins ce se apropie de ei să fie silit indirect, prin vreo neglijență sau chiar prin vreun afront, să le împărtășească mizeria.

Dar în curînd căpitanul Delano se convinsese că, în ciuda indulgenței cu care-l privise din capul locului pe spaniol, nu se arătase, poate, destul de caritabil. În fond, ceea ce-i plăcea la Don Benito era răceala lui, dar acesta manifesta aceeași răceală față de toți, afară de servitorul său credincios. N-avea răbdare să asculte, fără o vizibilă scîrbă, nici măcar rapoartele reglementare pe care, potrivit uzanțelor marinărești, i le prezentau, la ore fixe, subalternii săi — albi, mulatri sau negri. Atitudinea lui în astfel de ocazii semăna oarecum cu aceea pe care o va fi avut compatriotul său imperial Carol-Quintul, înainte de a renunța la tron pentru o viață de anahoret.

Dezgustul amar față de propriu-i rang se manifesta aproape în toate atribuțiile ce-i reveneau. Pe cât de posac, pe atât de trufaș, Don Benito nu catadicsea să-și exercite personal puterea. Ori de câte ori era necesar vreun ordin special, transmiterea lui era încredințată servitorului negru, care, la rîndu-i, îl comunica mai departe prin mijlocirea unor curieri sprinteni — băiețași spanioli sau negri care se țineau tot timpul în prejma lui Don Benito, ca niște paji sau ca acei pești-pilot care slujesc drept călăuze rechinilor. De aceea, privindu-l pe acest infirm care luneca, apatic și mut, de colo pînă colo, nici un pămîntean nu l-ar fi putut bănui că exercită acea putere dictatorială, împotriva căreia, pe mare, nu există drept de apel.

Atitudinea rezervată a spaniolului părea să fie, așadar, rezultatul unei tulburări sufletești, căreia îi căzuse, fără voia lui, pradă. În realitate, însă, această rezervă putea să fie, într-o oarecare măsură, calculată. În acest caz, la Don Benito se manifesta, împinsă la apogeul ei morbid, acea prudență glacială, dar scrupuloasă, pe care-o adoptă mai mult sau mai puțin toți comandanții de vase mari, și care anulează totdeauna (afară de unele momente excepționale) nu numai orice afirmare a autorității, dar și orice urmă de sociabilitate, transformîndu-l pe om într-un buștean sau mai degrabă într-un tun încărcat, care n-are nimic de spus, cîtă vreme nu se face apel la bubuiturile lui.

Privit în această lumină, faptul că, în ciuda stării de lucruri precumpănitoare pe corabia lui, spaniolul stăruia într-o atitudine care ar fi fost, poate, inofensivă sau chiar normală pe un vas bine echipat, cum va fi fost „San Dominick“ la începutul călătoriei sale, dar care acum era cu totul nelalocul ei — faptul acesta putea să treacă drept un simptom al unei nefirești deprinderi căpătate printr-o prea îndelungă experiență a celui mai sever auto-control. Poate că spaniolul

socotea că un căpitan de vas trebuie să se comporte întocmai ca un zeu, potrivit devisei : fii rezervat, în orice împrejurare ! Dar cel mai probabil era că această atitudine de dominație somnolentă era doar o mască menită să ascundă o slăbiciune de care spaniolul își dădea seama : stratagemă derizorie, mai degrabă decât rodul unei înțelepciuni adânci. În orice caz, fie că purtarea lui Don Benito era sau nu calculată, cu cât căpitanul Delano îi observa rezerva generală, cu atât mai puțin stînjenit se simțea cînd această rezervă îl viza personal.

De altfel, atenția lui nu era captată exclusiv de către spaniol. Deprins cu pașnica rînduială ce domnea pe propriul său vas, al cărui echipaj alcătuia o familie unită, era intrigat de zăpăceala gălăgioasă a greu-încercatului trib de pe „San Dominick“. Îl izbiră îndeosebi cîteva abateri grave, nu numai de la disciplină, ci și de la decența cea mai elementară. Căpitanul Delano le atribui mai ales faptului că pe vas lipseau acei ofițeri de bord cărora li se încredințează, pe lîngă răspunderile mai importante, ceea ce s-ar putea numi poliția unui vas aglomerat. De fapt, negrii aceia bătrîni care făceau cîlți, păreau să-și asume în răstimpuri rolul de supraveghetori ai compatrioților lor tuciuiri ; dar, deși izbuteau din cînd în cînd să potolească vreo gîlceavă izolată, nu puteau face mai nimic pentru a restabili liniștea generală. „San Dominick“ era în situația în care se găsește un transatlantic plin de emigranți : în mulțimea celor ce-i alcătuiesc încărcătura vie, se află firește și unii indivizi la fel de puțin turbulenți ca lăzile sau baloturile, dar muștrările prietenești adresate de ei tovarășilor lor mai violenți din fire nu pot avea forța de convingere a brațului neprietenos al secundului. Vasului „San Dominick“ îi lipsea tocmai ceea ce posedă un vas cu emigranți și anume, cîțiva ofițeri de bord neînduplecați. Pe pun-

tile lui nu se zărea nici măcar un ofițer de rangul al patrulea.

Oaspetele era curios să cunoască în amănunt împrejurările nefericite ce duseseră la o asemenea lipsă, cu urmări atât de nefaste ; căci, deși văicărelile ce-l întâmpinaseră din primul moment îi dăduseră o oarecare idee despre peripețiile vasului, nu avea încă o viziune clară și amănunțită asupra lor. Cea mai adecvată relatare i-o putea da, firește, căpitanul.

Totuși, oaspetele șovăi la început să i-o ceară, de teamă să nu întâmpine un refuz arogant. Dar, făcându-și curaj, sfârși prin a-l acosta pe Don Benito : după ce-l asigură din nou de bunăvoința lui, îi spuse că, dacă-ar cunoaște în amănunt necazurile prin care trecuse vasul, ar fi poate mai în măsură să le ușureze. N-ar fi dispus, deci, Don Benito să-i facă hatîrul de a-i istorisi întreaga poveste ?

Don Benito tresări ; apoi, ca un somnambul întrerupt brusc din drumul lui, îi aruncă intrusului o privire absentă și în cele din urmă își aținti ochii spre puncte. Rămase în această postură vreme atât de îndelungată, încît căpitanul Delano, aproape la fel de descumpănit și, fără voia lui, aproape la fel de brutal, se depărtă brusc de el și porni spre unul dintre mateloții spanioli, pentru a-i cere informațiile dorite. Dar abia făcuse cinci pași, cînd, cu un soi de grabă, Don Benito îl chemă înapoi, exprimîndu-și regretul pentru rătăcirea lui de moment și declarîndu-se dispus să-i satisfacă dorința.

Aproape tot timpul cît ținu povestirea, cei doi căpitani rămaseră la marginea punții principale — loc privilegiat, de care nu îndrăzni să se apropie nimeni în afară de servitorul negru.

— Se împlinesc o sută și nouăzeci de zile — începu cu glas stins spaniolul — de cînd corabia aceasta, bine echipată cu ofițeri și mateloți, în total vreo cincizeci

de spanioli, cu pasagerii din cabine, a pornit de la Buenos Aires cu destinația Lima, transportînd o încărcătură variată : fierărie, ceai de Paraguay și alte asemenea produse, precum și (spunînd acestea, arătă cu degetul spre punte) lotul acesta de negri, care numără pe atunci peste trei sute de suflete, deși, după cum vezi, n-au mai rămas decît vreo sută cincizeci. În largul capului Horn am înfruntat furtuni năprasnice. La un moment dat, într-o noapte, trei dintre ofițerii mei cei mai buni, împreună cu cincisprezece mateloți, au dispărut cu verga mare cu tot : stîlpul de catarg s-a frînt din încheieturi chiar sub ei, în timp ce încercau să dea jos, cu vinciurile, pînza acoperită de gheață. Pentru a ușura vasul, au fost azvîrliți în mare sacii mai grei cu ceai de Paraguay, și mai toate poloboacele cu apă aflate atunci pe punte. Tocmai această lipsă de apă, combinată cu ocolurile prelungi pe care am fost nevoiți să le facem, ne-a pricinuit atîta suferință. Cînd...

Ajuns aici, avu un puternic acces de tuse, provocat desigur de adîncă-i tulburare. Servitorul negru îl sprijini să nu cadă și, scoțîndu-i din buzunar un întăritor, i-l duse la buze. Don Benito își veni puțin în fire. Dar, temîndu-se să-l lase fără sprijin cîtă vreme nu era perfect restabilit, negrul continuă să-și țină brațul pe după mijlocul stăpînului său, fără a-l slăbi din ochi, în dorința, parcă, de a pîndi pe fața lui primul semn de restabilire deplină, sau, dimpotrivă, de leșin.

Spaniolul își reluă povestirea, însă confuz și fără șir, ca un om pierdut în visări :

— O, Doamne ! decît să trec prin ce-am trecut, aș fi întîmpînat cu bucurie cele mai năprasnice furtuni, dar...

Tusea îl întrerupse din nou, cu o violență sporită ; după care, Don Benito se prăbuși cu buzele învinețite și cu ochii închiși, peste servitorul ce-l sprijinea.

— Aiurează, gemu acesta. Sărmanul meu stăpîn și-a amintit de molima care-a urmat furtunii. Bietul de el ! (și, ștergînd cu o mînă gura lui Don Benito, și-o răsuci pe cealaltă într-un gest deznădăjduit). Dar aveți răbdare, *señor*, adause el întorcîndu-se din nou spre căpitanul Delano, accesele astea nu țin mult, stăpînul o să-și vină curînd în fire.

Don Benito își veni într-adevăr în fire și-și continuă povestirea, însă haotic, așa încît ne vom mărgini să redăm doar sensul spuselor sale.

Reieșea că, după ce corabia fusese zdruncinată zile în șir de furtuni în largul Capului, izbucnise o epidemie de scorbut, care secerase viețile multor albi și negri. Cînd ajunsese în cele din urmă în Pacific, velele și catargele sale erau atît de avariate, iar marinarii rămași în viață — mai toți niște invalizi — erau atît de incapabili să le mînuiască, încît, neputîndu-și continua drumul spre miază-noapte din pricina vîntului prea puternic, vasul fusese mînat zile și nopți în șir spre nord-vest, unde briza îl părăsise pe neașteptate, în ape necunoscute, pradă unor calmuri înnăbușitoare. Lipsa rezervoarelor de apă se dovedî acum la fel de fatală pe cît fusese de amenințătoare prezența lor ceva mai înainte. Provocată, sau în orice caz agravată de insuficiența apei, o epidemie de friguri luă locul celei de scorbut ; în zăpușeala cumplită a calmului prelungit, frigurile astea dădură iama în oameni, măturînd ca niște valuri familii întregi de africani și, proporțional, un și mai mare număr de spanioli, inclusiv, printr-o tristă fatalitate, toți ofițerii de bord. În consecință, cînd vînturile prielnice dinspre apus luară locul calmului, pînzele rupte încă de mai înainte ajunseră niște biete zdrențe, din pricină că trebuiau să fie lăsate să atîrne, fără a mai fi strînse. Ca să-i înlocuiască pe mateloții pierduți, și ca să se aprovizioneze cu apă și

pînze, căpitanul se folosise de primul prilej pentru a se îndrepta spre Valdivia, cel mai meridional port civilizat din Chile și din întreaga Americă de Sud ; dar cînd se apropiase de țarm, vremea rea nu-i îngăduise nici măcar să întrezărească portul. De atunci încoace, „San Dominick“, rămas aproape fără echipaj, fără pînze și fără pic de apă, fusese împins de colo pînă colo de vînturi contrarii, tîrît de curenți sau năpădit de alge în zonele de calm, dăruind în răstimpuri mării mereu alți morți. Ca un om rătăcit într-o pădure, corabia revenise de multe ori pe urmele ei.

— Dar în toate aceste calamități, continuă cu glas stins Don Benito, răsucindu-se anevoie în semi-acolada servitorului său, trebuie să le mulțumesc acestor negri care, deși pot părea nesupuși în ochii unui om neavizat ca dumneata, au dat dovadă de mai multă stăpînire de sine decît ar fi socotit însuși proprietarul lor că e posibil în împrejurările amintite.

Ajuns aici, avu din nou un moment de slăbiciune, și începu iar să aiureze, dar își veni curînd în fire și continuă, ceva mai limpede :

— Da, proprietarul lor avusese dreptate să mă asigure că nu va fi nevoie de nici un fel de lanțuri pentru negrii lui ; într-adevăr, nu numai că au rămas tot timpul pe punte, așa cum se obișnuiește în asemenea călătorii, în loc să fie azvîrliți în fundul calei, ca pe corăbiile guineeze — dar au avut voie, din capul locului, să se miște după plac, în anumite limite.

Încă o dată, fu cît pe ce să leșine și începu să aiureze, dar își reveni și urmă :

— Dar cel căruia, după Dumnezeu, trebuie să-i mulțumesc nu numai pentru că mi-a salvat viața, ci în primul rînd pentru că i-a potolit pe frații săi mai ignorați, în momentele cînd aceștia erau ispitiți să crîcnească — ei bine, lui trebuie să-i mulțumesc ! Lui Babo !

— Vai, stăpîne, oftă negrul plecîndu-și fruntea, nu vorbești despre mine ! Babo nu e nimic. Babo nu și-a făcut decît datoria.

— Devotat om ! exclamă căpitanul Delano. Don Benito, te invidiez pentru un astfel de prieten, căci sclav nu-l pot socoti !

Privindu-i pe stăpîn și slugă — stăpînul alb sprijinit de sluga lui neagră — căpitanul Delano nu putea să nu simtă frumusețea unei relații ce oferea un asemenea spectacol de fidelitate și de încredere reciprocă, spectacol subliniat de contrastul dintre veștmintele celor doi. Aceste veștminte trădau rangul social al fiecăruia dintre ei. Spaniolul purta o jiletcă largă, chiliană, de catifea neagră, pantaloni și ciorapi albi, cu cătărămi de argint la genunchi și la glezne, un sombrero falnic, de fetru, o spadă subțire, cu montură de argint, atîrnată la brîu — spada fiind și astăzi un accesoriu aproape invariabil, mai degrabă util decît ornamental, al îmbrăcăminții unui gentilom sud-american. Îmbrăcămintea lui Don Benito vădea — bineînțeles nu în momentele de depresiune nervoasă, care lăsau urme și asupra ei — o anumită pedanterie, ce contrasta ciudat cu neplăcuta neorînduială din jur — mai cu seamă cu cea din ghetoul haotic ocupat de negri în fața arborelui mare.

Servitorul nu avea pe el decît niște pantaloni largi, croiți parcă dintr-o bucată de velă uzată, într-atîta erau de aspri și peticiți ; altminteri, păreau curați, și erau legați la brîu cu un capăt de funie încîlcită, ce-l făcea, mai ales în momentele cînd își lua un aer grav și recules, să semene cu un călugăr-cerșetor din tagma sfîntului Francisc.

Deși nu se potrivea cu locul și momentul respectiv (cel puțin așa apărea ea în ochii lipsiți de agerime ai americanului) și deși supraviețuise în chip ciudat în mijlocul atîtor nenorociri, îmbrăcămintea lui Don Be-

nito nu contrazicea, poate, stilul vestimentar caracteristic pe vremea aceea sud-americanilor din categoria lui. Cu toate că pornise la drum din Buenos Aires, afirma că era originar și cetățean din Chile, țară ai cărei locuitori nu adoptaseră chiar în bloc moda surtucului și a pantalonilor socotiți cîndva plebeieni ; mulți dintre ei își păstrau costumele locale, de un pitoresc fără seamăn, aducîndu-i doar o modificare convenabilă. Totuși, în lumina penibilei istorii a călătoriei și în lumina propriei lui fețe livide, îmbrăcămintea spaniolului avea ceva atît de bizar, încît îți evoca imaginea unui curtean invalid împleticindu-se pe străzile Londrei în perioada faimoasei ciume.

Relatarea care-i trezi căpitanului Delano interesul cel mai viu, precum și oarecare uimire, avînd în vedere latitudinile respective — fu aceea privitoare la zonele de calm și îndeosebi la îndelungata plutire a vasului în derivă. Ferindu-se bineînțeleș să-și exprime părerea, americanul își spuse în sinea lui că această zăbavă se datora, cel puțin parțial, unei slabe stăpîniri a artei navigației și unei evidente stîngăcii în executarea manevrelor. Observînd mîinile mici și galbene ale lui Don Benito, ghici lesne că tînărul căpitan comanda de la fereastra cabinei sale, nu de pe covertă, așa încît ce să te mai miri de incompetența unui om, la care tinerețea, boala și finețea aristocratică se îmbinau ?

Dar mila fiind mai puternică decît spiritul critic, căpitanul Delano — după ce ascultă întreaga povestire și după ce-l asigură din nou pe Don Benito de simpatia lui — nu se mulțumi doar să-i promită, ca la-nceput, că va satisface nevoile imediate ale echipajului, ci adăugă că-l va ajuta să-și procure o rezervă de apă îndestulătoare, precum și o cantitate de pînză și greement ; de asemenea îi oferi trei dintre cei mai buni mateloti ai săi, capabili să exercite provizoriu

funcțiile unor ofițeri de bord, deși îi venea greu să se dispenseze de ei. Cu un astfel de ajutor, corabia putea porni fără întârziere spre Concepcion, de unde, după anumite reparații majore, își putea continua drumul spre Lima, ținta călătoriei sale.

Această mărinimie nu rămase fără efect asupra invalidului : Don Benito se luminează la față și înfruntă, înfiorat, privirea deschisă a oaspetelui său. Părea copleșit de recunoștință.

— Tulburarea asta nu-i face bine stăpînului, murmură servitorul, apucîndu-l de braț și trăgîndu-l deoparte, cu un gest la fel de blînd ca și vorbele cu care încerca să-l potolească.

Cînd Don Benito se întoarce, americanul observă, consternat, că speranța spaniolului nu fusese decît o febră trecătoare, ca și brusca aprindere a obrazilor săi.

Peste cîteva clipe, privind spre pupa cu niște ochi mohorîți, amfitrionul îl pofti pe oaspete să-l urmeze, ca să ia puțin aer, căci se părea că se stîrnise un vînticel într-acolo.

În timp ce-i ascultase povestirea, căpitanul Delano tresărise de cîteva ori la auzul zăngănitului securilor ciocnite de negri, și se întrebase cum de era tolerată o astfel de gălăgie, mai ales în acea parte a vasului, și în auzul unui infirm ; întrucît, pe deasupra, securile nu aveau un aspect tocmai plăcut, iar mînuitorii lor cu atît mai puțin, căpitanul Delano acceptă din politete, dar nu fără o ușoară rezervă, ba chiar cu o ușoară înfiorare, invitația gazdei. Fu nevoit să o accepte și din pricină că, dintr-un capricios și deplasat respect pentru etichetă, înfiorător la un om cu o față atît de cadaverică, Don Benito stăruia solemn, cu plecăciuni castiliene, ca oaspetele să-l preceadă pe scara ce ducea spre dunetă și sub care, de o parte și de alta a ultimei trepte, ședeau în chip de străji și de scutieri, doi dintre reductabilii negri. Bravul căpitan Delano

trecu printre ei cu destulă dezinvoltură, deși, în clipa când îi depăși, simți că i se moaie picioarele de frică, întocmai ca unuia care-i pus să treacă printre două șiruri de haidamaci.

Dar când privi în jur și-i văzu pe toți, înșirați ca niște flașnetari și adânciți prostește în munca lor, fără să le pese de nimic altceva, nu-și putu reține un zîmbet, amintindu-și de panica lui nervoasă.

Deodată, cum stătea așa lîngă gazdă și se uita spre punțile de jos, fu surprins de unul din cazurile de indisciplină despre care am pomenit. Trei băieți negri și doi spanioli ședeau laolaltă pe tambuchiu și scormoneau într-o strachină primitivă, de lemn, în care fierse-se nu de mult o zeamă lungă. Deodată, unul dintre băieții negri, înfuriat de vreo vorbă aruncată de către unul dintre tovarășii săi albi, apucă un cuțit și, deși chemat la ordine de unul dintre cîlțari, îl izbi pe băiat în cap, pricinuindu-i o rană din care curgea sîngele.

Uluit, căpitanul Delano întrebă ce însemnau toate astea ? La care, lividul Don Benito îi răspunse, cu glas stins, că negrul îl tăia-se pe celălalt „în joacă”.

— Cam serioasă joacă, replică căpitanul Delano. Dacă un asemenea lucru s-ar fi întîmplat pe bordul lui „Bachelor's Delight”, agresorul ar fi fost pedepsit de îndată !

La aceste cuvinte, spaniolul îi aruncă americanului una din acele priviri fixe, care arătau că nu-i în toate mințile ; apoi, prăbușindu-se din nou în toropeala lui, răspunse :

— Desigur, *señor*, desigur.

Nu cumva nefericitul ăsta, își spuse căpitanul Delano, e unul dintre acei căpitani de paie, care închid ochii asupra lucrurilor pe care n-au puterea să le-mpiedice ? Nu cunosc spectacol mai deprimant decît acela oferit de un comandant care nu-i comandant decît cu numele...

Aruncînd o privire spre negrul care încercase să-i potolească pe băieți, căpitanul Delano spuse cu glas tare :

— Am impresia, Don Benito, că ți-ar prinde bine să-i ții ocupați pe toți negrii, îndeosebi pe cei tineri, chiar cu o treabă nefolositoare ; și asta, indiferent de ceea ce se-ntîmplă cu corabia dumitale. Această metodă mi se pare indispensabilă chiar față de un echipaj mic ca al meu. O dată, mi-am chemat oamenii pe duneță și i-am pus să-mi bată preșurile din cabină, deși, de vreo trei zile, credeam că vasul — cu oameni și cu preșuri cu tot — e sortit unei pieiri grabnice, căci fusesem surprinși de o furtună năprasnică și nu mai puteam face altceva decît să plutim la voia întîmplării.

— Desigur, desigur, bombăni Don Benito.

— Văd totuși că pe unii dintre ei îi ții ocupați, urmă căpitanul Delano, privind din nou spre cîlțari și apoi spre lustruitorii de securi.

— Da, răspunse Don Benito, absent.

— Bătrînii aceia, care scutură din cap în stranele lor — continuă căpitanul Delano, arătînd spre cîlțari — par să joace rolul de monitori față de ceilalți, cu toate că aceștia nu prea țin seamă de poruncile lor. Spune-mi, Don Benito, s-au oferit singuri, sau dumneata i-ai pus să-ți păstorească turma de oi negre ?

— Eu i-am numit în posturile pe care le ocupă, replică spaniolul pe un ton acru, ca și cum l-ar fi bănuț pe interlocutorul său de vreo intenție ironică, jignitoare.

— Dar ceilalți ? întrebă căpitanul Delano, aruncînd o privire cam neliniștită spre securile în parte licioase ridicate în aer de către lustruitori. Acești vrăjitori *așanti* par să se îndeletnicească cu o treabă ciudată, nu-i așa, Don Benito ?

— Furtunile prin care-am trecut, răspunse spaniolul, ne-au silit să aruncăm peste bord o parte din încărcătură, iar restul mărfurilor au fost grav avariate de apa sărată a mării. De cînd am pătruns în zona calmă, aduc zilnic pe punte cîteva lăzi de cuțite și securi pentru a fi curățate și lustruite.

— Înțeleaptă idee, Don Benito. Presupun că ești coproprietar al corăbiei și al încărcăturii — nu, însă, și al sclavilor. Sau poate da ?

— Sînt proprietarul a tot ce se vede, răspunse iritat spaniolul, cu excepția negrilor, care aparțineau, în marea lor majoritate, răposatului meu prieten, Alexandro Aranda.

Pomenind acest nume, păru zguduit de durere, iar genunchii începură să-i tremure, astfel încît servitorul trebui să-l sprijine.

Închipuindu-și că a ghicit cauza acestei tulburări neobișnuite, căpitanul Delano spuse, după o pauză :

— Aș putea să te-ntreb, Don Benito — de vreme ce adineauri mi-ai vorbit de niște pasageri — dacă prietenul, a cărui pierdere te mîhnește atîta, i-a însoțit pe negrii săi la începutul călătoriei ?

— Da.

— A murit de friguri ?

— A murit de friguri... O, de ce nu pot să...

Spaniolul nu-și sfîrși fraza, ci începu iar să tremure.

— Iartă-mă, Don Benito — îi zise căpitanul Delano, cu voce joasă — dar cred că știu, dintr-o experiență asemănătoare, ce anume te face să suferi atîta. Am avut și eu cîndva nefericirea de a pierde, pe mare, un prieten drag ; însuși fratele meu, care era pe atunci împuternicit cu supravegherea încărcăturii. Convins că murise cu sufletul împăcat, aș fi suportat bărbătește dispariția lui, dar gîndul că ochii lui curați, mîinile lui cinstite — care de atîtea ori se întîlniseră cu ale mele — precum și inima lui fierbinte nimeriseră în

botul rechinelor, ca niște ciolane azvârlite unor câini — gândul acesta era peste puterile mele. Am jurat atunci să nu mai călătoresc niciodată în tovărășia unui om drag mie, decît asigurîndu-mă, fără știrea lui, de tot ceea ce este necesar pentru eventuala îmbălsămare a rămășițelor sale pămîntești, în vederea unei înmormîntări pe uscat. Dacă rămășițele prietenului dumitale s-ar afla acum pe bordul acestui vas, simpla pomenire a numelui său nu te-ar tulbura în chip atît de ciudat, Don Benito.

— Pe bordul acestui vas ? îl îngîină spaniolul.

Apoi, cu un gest îngrozit, ca și cum ar fi vrut să alunge vreun spectru, se prăbuși fără cunoștință în brațele pregătite ale servitorului, care păru să-l implore în tăcere pe căpitanul Delano să nu mai revină asupra unei teme atît de dureroase pentru stăpînul său.

Bietul om, își spuse în gând americanul, o fi pesemne victima tristei superstiții care leagă duhurile de trupurile omenști părăsite, așa cum alții leagă stafiile de o casă părăsită. Cît de mult ne deosebim la fire unul de celălalt ! O simplă aluzie la ceea ce, într-un caz asemănător, mie mi-ar fi pricinuit o mulțumire gravă, îl îngrozește pe spaniol făcîndu-l să-și piardă cunoștința ! Sărmane Alexandro Aranda ! Ce-ai spune dacă ți-ai putea vedea prietenul — același care, odinioară, cînd te părăsea pentru luni de zile, tînjea să te zărească măcar o clipă — ce-ai spune dacă l-ai vedea acum îngrozit la gândul că ai putea fi aproape de el ? !

În clipa aceea, cu un dangăt funebru, care trăda o spărtură, clopotul de la teuga, lovit de unul dintre bătrînii cîlțari, vesti ora zece, în liniștea apăsătoare ; în aceeași clipă, căpitanul Delano zări silueta mișcătoare a unui negru uriaș, care, ieșind din mulțimea strînsă pe puntea de jos, se îndrepta încet spre dunetă. Negrul acesta purta la gît un colan de fier, de care atîrna un lanț răsucit de trei ori în jurul trupului său ; ine-

lele lui terminale erau prinse într-un brâu de fier, ce-i servea drept cingătoare.

— Atufal umblă ca un mut ! murmură servitorul.

Negrul urcă treptele dunetei și se opri, îndărătnic în muțenia lui, ca un prizonier mândru chemat să-și primească osînda, în fața lui Don Benito, care se dezmeticise între timp.

Zărindu-l că se apropie, spaniolul tresărise ; fața i se adumbrise, iar buzele albe i se strînseseră, ca sub înfrîurirea unui acces de furie neputincioasă.

O fi vreun răzvrătit încăpățînat, își spuse căpitanul Delano, contemplînd, nu fără oarecare admirație, silueta de colos a negrului.

— Stăpîne, așteaptă să-i puneți întrebarea ! grăi servitorul.

Trezit din visare, Don Benito vorbi, cu tulburare în glas și ferindu-și privirea, ca și cum ar fi vrut să preîntîmpine un răspuns obraznic :

— Atufal, acum ești dispus să-mi ceri iertare ?

Negrul rămase tăcut.

— Mai întrebați-l o dată, stăpîne, murmură servitorul, săgetîndu-l pe compatriotul său cu o privire plină de mustrare. Încă o dată, stăpîne, căci pînă la urmă tot o să-și plece grumazul !

— Răspunde, zise atunci Don Benito, ferindu-se mai departe de privirea colosului, rostește măcar cuvîntul *iertare*, și ți se vor scoate lanțurile.

La auzul acestor vorbe, negrul își înclină capul și ridicîndu-și încet brațele, le lăasă să cadă inerte, cu un zăngănit de fiare, ca și cum ar fi vrut să spună : „Nu, e mai bine așa !“

— Pleacă ! murmură Don Benito, stăpînindu-și o emoție tainică.

Negrul se supuse și plecă, la fel de hotărît cum venise.

— Scuză-mă, Don Benito, rosti căpitanul Delano, dar scena aceasta m-a nedumerit. Lămurește-mă, rogu-te, ce înseamnă ?

— Înseamnă că negrul acesta, singurul din toată trupa, mi-a prilejuit o mare supărare. Drept care, l-am pus în lanțuri, l-am...

Ajuns aici, se opri și-și duse mîna la frunte, ca și cum ar fi fost cuprins de amețeală, sau i s-ar fi învălmășit gîndurile ; dar întîlnind privirea blajină a servitorului, parcă prinse curaj, și urmă :

— Nu puteam biciui un asemenea colos. Dar i-am trimis vorbă să-mi ceară iertare. Nu mi-a cerut-o încă. Am poruncit să fie adus în fața mea din două în două ore.

— De cînd durează povestea asta ?

— De vreo șaizeci de zile.

— Dar, în alte privințe, omul se arată supus ? Și respectuos ?

— Da.

— Atunci, exclamă căpitanul Delano, jur pe conștiința mea că negrul ăsta are-un suflet de rege !

— S-ar putea să aibe chiar un titlu regal — răspunse Don Benito cu amărăciune — pretinde că ar fi fost regele țării lui de baștină.

— Da, se amestecă în vorbă servitorul, găurile alea din urechile lui Atufal au purtat cîndva cercei de aur, pe cînd sărmanul Babo, care vă vorbește, nu era decît un sclav în țara lui. Babo era sclavul unui negru, dar acum e sclavul unui alb.

Cam plictisit de aceste familiarități, căpitanul Delano se întoarse, mirat, spre slugă, apoi îi aruncă stăpînului o privire întrebătoare ; dar ca și cum ar fi fost de multă vreme deprinși cu asemenea mici abateri de la regulament, nici stăpînul nici sclavul nu părură să-l înțeleagă.

— Spune-mi, rogu-te, Don Benito, cu ce-a greșit Atufal ? Întrebă americanul. Dacă n-a fost cumva prea grav, îngăduie-mi să-ți dau o povață de om nerod : ținând seama de supunerea lui în alte privințe, ridică-i pedeapsa, din respect pentru firea lui mândră.

— Nu, nu, stăpînul nu va face niciodată una ca asta ! bolborosi servitorul, ca pentru sine însuși. Tru-fașul Atufal trebuie mai întâi să-i ceară iertare stăpînului. Sclavul poartă lacătul, dar stăpînul are cheia.

Căpitanul Delano observă într-adevăr, pentru întâia oară, că la gîtul lui Don Benito atîrna, legată de un șnuruleț de mătase, o cheie. Ghicind numaidecît, din silabele șoptite de servitor, la ce folosea cheia, căpitanul zîmbi și spuse :

— Va să zică așa, Don Benito, un lacăt și-o cheie ! Iată niște simboluri cu adevărat grăitoare !

Don Benito se fîstîci, și-și mușcă buzele.

Deși căpitanul Delano avea o fire prea simplă ca să poată fi în stare de vreo intenție ironică sau batjocoritoare, vorbele acestea îi scăpaseră ca un fel de aluzie glumeață la modul ciudat în care spaniolul își manifesta autoritatea asupra negrului ; dar ipohondrul acela o interpretase, pare-se, ca pe o aluzie răutăcioasă la mărturisita lui neputință de a frînge, prin apeluri verbale, cerbicia sclavului. Regretînd această interpretare greșită și neputînd spera s-o corecteze, căpitanul Delano schimbă vorba ; dar constatînd că spaniolul era din ce în ce mai acru și mai distrat — ca și cum încă n-ar fi digerat pretinsul afront despre care-am pomenit — americanul deveni la rîndu-i ceva mai puțin vorbăreț : fără voia lui, se simțea apăsător de ursuzenia morbidă a acestui spaniol animat, pare-se, de intenții răzbunătoare. Inimosul căpitan, avînd cu totul altă fire, se feri totuși să nutrească sau să mani-

feste vreun gând de răzbunare, deși se molipsi de mușenia spaniolului.

Deodată, acesta, sprijinit de servitor, se depărtă de oaspetele său — gest oarecum nepolitic, care-ar fi putut să treacă drept o toană, dacă stăpînul și sclavul, oprindu-se lîngă un spirai, nu ar fi început să șușotească între ei, ceea ce era foarte neplăcut pentru oaspete. Mai mult decît atît : fața schimbătoare a spaniolului, care, deși bolnăvicioasă, nu era lipsită uneori de o anumită grandoare, avea acum o expresie cu totul lipsită de demnitate ; în același timp, familiaritatea servitorului negru nu mai părea, ca la început, plină de farmecul unui devotament naiv.

Stingherit, oaspetele își întoarse fața spre cealaltă parte a vasului. Și atunci, privirea lui căzu întîmplător asupra unui tînăr matelot spaniol, care, ținînd în mînă un colac de frînghie, se urca de pe punte spre prima velă a catargului de mizenă. Omul ar fi trecut, poate, neobservat dacă, în timp ce se cățăra pe una din vergi, n-ar fi privit țintă spre căpitanul Delano, cu un soi de insistență mascată ; simțindu-se observat de acesta, matelotul își întoarse cu dezinvoltură privirea spre cei doi care șușoteau.

Redevenind astfel el însuși atent la cele ce se petreceau acolo, căpitanul avu o ușoară tresărire. Ceva din atitudinea lui Don Benito în clipa aceea, părea să indice că oaspetele fusese, cel puțin în parte, obiectul unor consultări secrete — părere pe cît de dezagreabilă pentru oaspete, pe atît de puțin măgulitoare pentru gazdă.

Ciudata alternare a politeței și a grosolăniei în purtarea căpitanului spaniol nu se putea explica decît printr-o prefăcătorie cu intenții rele. Dar deși prima explicație s-ar fi impus în chip firesc minții unui observator indiferent — nefiind cu totul străină nici de cugetul căpitanului Delano — acesta renunțase practic la ea,

din clipa cînd începuse să vadă în comportarea spaniolului un soi de afront premeditat. Totuși, dacă spaniolul nu era nebun, cum se explica oare purtarea lui ? Un gentilom sau chiar un țărănoi cinstit ar fi, oare, în stare să joace rolul pe care-l juca în clipa de față amfitrionul său ? Hotărît lucru, omul era un impostor — vreun aventurier de rînd, care se dădea drept un mare senior al oceanului, deși ignora în așa măsură regulile elementare ale bunei cuviințe, încît se trăda prin grosolănia lui fără pereche. Dar și atitudinea bizar-ceremonioasă adoptată în alte momente părea caracteristică unuia care joacă un rol ce-i depășește posibilitățile reale. Benito Cereno — Don Benito Cereno — numele acesta sonor era cunoscut pe vremea aceea de comandanții și de supraveghetorii corăbiilor care navigau pe mările spaniole, căci aparținea uneia dintre cele mai active și mai rămuroase familii de negustori din acele provincii, mulți dintre membrii ei avînd titluri de noblețe ; era un soi de familie Rothschild castiliană, cu cîte un frate sau cîte un văr nobil în fiecare mare oraș comercial din America de Sud. Preținsul Don Benito era încă tînăr, să tot fi avut vreo douăzeci și nouă sau treizeci de ani. Ce putea fi mai lesnicios pentru un escroc tînăr și plin de har și de duh, decît să se dea drept cadetul rătăcitor al unei astfel de familii și drept reprezentantul ei de afaceri maritime ? Dar spaniolul era un biet infirm ! Ei și ? Unii escroci erau în stare să simuleze pînă și boala, într-atît de abili știau să fie. Cînd te gîndeai că, sub această aparență de slăbiciune infantilă, se putea ascunde cea mai sălbatică energie ! Și că mînuțele catifelate ale spaniolului ascundeau, poate, niște gheare !

Aceste gînduri nu erau rodul unui examen logic : venind din afară, nu dinăuntru, ele îl năpădiră deodată pe căpitan, ca o ninsoare căzută din senin, pen-

tru a se topi, însă, curînd, la soarele firii sale blajine, ajuns din nou la amiază.

Privindu-l încă o dată pe spaniol — a cărui față se vedea acum din profil, pe deasupra spiraiului — căpitanul Delano rămase impresionat de noblețea și delicatețea acestui profil, noblețe sporită parcă de barba pe care și-o lăsase, după cum delicatețea lui părea accentuată de boala ce-l slăbise. La naiba cu bănuielele ! Spaniolul era, de bună seamă, vlăstarul autentic al unui veritabil hidalgo Cereno !

Gîndul acesta bun și altele asemănătoare îl făcură să se plimbe nepăsător pe dunele, îngînînd o melodie, pentru ca nu cumva Don Benito să creadă că-l bănuise de vreo lipsă de politețe, ba chiar de oarecare duplicitate ; căci bănuielele astea aveau desigur, să se spulbere aidoma unor iluzii, cu toate că, deocamdată, împrejurarea ce le stîrnise rămînea fără explicație. Dar o dată lămurit acest mic mister, căpitanul Delano era convins că ar putea să se căiască amarnic dacă i-ar îngădui lui Don Benito să afle că se lăsase pradă unor bănuiele meschine. Pe scurt, prefera să lase, deocamdată, deschisă fila cu slove negre a spaniolului.

Acesta, încă sprijinit de servitorul său, porni deodată spre căpitanul Delano, cu o față crispată și sumbră, și începu, parcă și mai stingherit, următoarea conversație, purtată pe un ton ciudat de conspirativ, deși cu aceeași voce răgușită :

— Aș putea să te întreb, *señor*, de cînd te afli în preajma acestei insule ?

— A, numai de o zi-două, Don Benito.

— Și unde-ai făcut ultimul popas ?

— În portul Canton.

— Acolo ți-ai schimbat, pe cît spunea, pieile de focă pe ceai și mătăsuri ?

— Da, mai ales mătăsuri.

— Iar diferența ai primit-o, cumva, în bani ?

Căpitanul Delano răspunse, cu oarecare neliniște :

— Da, ceva arginți ; nu prea mulți...

— Aha... Prea bine. Te-aș putea întreba câți oameni ai pe bord, *señor*.

Căpitanul Delano avu o ușoară tresărire, dar răspunse :

— Vreo douăzeci și cinci, în total.

— Presupun că toți sînt la bord în clipa de față, nu-i așa, *señor* ?

— Toți la bord, Don Benito, răspunse căpitanul, de astă dată cu satisfacție.

— Dar astă seară vor fi toți la bord *señor* ?

La această întrebare, care le încununa pe celelalte, căpitanul Delano simți imperios nevoia de a se uita în ochii insistentului său anchetator. Dar acesta, în loc să-i susțină privirea, își lăsă ochii în jos, spre punte, cuprins de o vizibilă panică, în jalnic contrast cu servitorul negru, care, chiar în clipa aceea, îngenunchiase la picioarele sale pentru a-i potrivi o cataramă desfăcută, și care-și înălța cu o smerită curiozitate ochii spre fața prăbușită a stăpînului.

Spaniolul își repetă întrebarea cu un glas spășit :

— Și vor fi... toți la bord astă-seară, *señor* ?

— Da, pe cîte știu, răspunse căpitanul Delano — dar se grăbi să adauge, din respect pentru adevăr : Ba nu, cîtiva dintre ei spuneau că vor să iasă din nou la pescuit, pe la miezul nopții.

— Presupun, *señor*, că navele voastre sînt mai mult sau mai puțin înarmate.

— A, cîte un tunuleț, două, pentru orice eventualitate, plus niscaiva puști, harpoane și cuțite.

Dînd acest răspuns pe tonul cel mai nepăsător cu putință, căpitanul Delano se uită din nou la Don Benito, care-și feri și de data asta privirea și, schimbînd brusc și stîngaci subiectul, vorbi hodoronc-tronc

despre acalmia de pe mare, apoi se retrase din nou cu servitorul său spre celălalt parapet, unde începură iarăși să şușotească.

În aceeași clipă, înainte ca americanul să fi avut răgazul de a reflecta la cele întâmplate, el îl zări pe tânărul matelot spaniol despre care-am mai pomenit, și care cobora acum de pe catarg. Aplecându-se ca să sară pe punte, bluza sau mai bine zis cămașa lui largă de lână aspră, mînjită cu catran, i se descheie la piept, lăsînd să se vadă un tricou murdar, croit însă din pînza cea mai fină și încheiat la gît cu o panglicuță albastră roasă și uzată. Cum tânărul matelot privea țintă spre cei doi care şușoteau, căpitanul Delano avu senzația că asistă la un schimb de semne secrete, ca acelea prin care comunică între ei francmasonii.

Întorcîndu-și din nou privirea spre Don Benito și spre servitorul negru, simți, ca și mai înainte, că vorbeau despre el. Se opri locului și auzi hîrșitul securilor lustruite. Se uită iar, cu coada ochiului, la cei doi : aveau aerul unor conspiratori. După interogatoriul acela, și după scena cu tânărul matelot, toate aceste lucruri îi trezeau din nou, fără voia lui, bănuielile, pe care sufletul său deschis nu le putea îndura. Arborînd o mutră veselă și șugubeață, străbătu repede puntea în direcția celor doi :

— Don Benito, văd că negrul acesta se bucură de încrederea dumitale deplină, am impresia că ți-e un fel de consilier particular.

Servitorul ridică privirea cu un rînjet blajin, dar stăpînul lui tresări, ca mușcat de-o năpîrcă. Abia peste cîteva clipe spaniolul își veni în fire pentru a răspunde, cam în silă :

— Da, *señor*, am încredere în Babo.

La auzul acestor cuvinte, Babo își privi stăpînul cu recunoștință ; rînjetul lui animalic se prefăcu într-un surîs inteligent.

Văzînd că spaniolul era rezervat și tăcut, ca și cum ar fi vrut să-i dea a înțelege oaspetelui că prezența lui îl incomodează, căpitanul Delano, care nu voia să pară nepoliticos nici măcar în ochii celui mai nepoliticos dintre oameni, rosti o scuză banală și se depărtă, intrigat în sinea lui de misterioasa purtare a lui Don Benito Cereno.

Coborîse de pe dunetă și trecea, cufundat în gînduri, pe lîngă un bocaport întunecos ce ducea spre timonerie, cînd, observînd o mișcare acolo, se opri să vadă ce anume se mișcă. În aceeași clipă, o scînteie scăpără în umbra bocaportului și, la lumina ei, căpitanul zări silueta unui matelot spaniol, care-și duse repede mîna la piept, ca și cum ar fi vrut să ascundă ceva. Înainte ca omul să-și poată da seama cine trecea pe-acolo, dispăru în bezna bocaportului. Dar căpitanul îl văzuse îndeajuns ca să-l recunoască : era același tînăr matelot, pe care-l zărise și adineauri.

Dar ce-o fi scăpărat așa ? se întrebă el. Nu era nici felinar, nici chibrit, nici tăciune aprins. Să fi fost, oare, un giuvaer ? Dar de cînd poartă mateloții giuvaeruri ? sau tricouri brodate cu fir de mătase ? Nu cumva jefuise cuferele pasagerilor defuncți ? Dar în acest caz, nu s-ar fi încumetat să poarte pe bord vreunul din obiectele furate ! O, dacă individul ăsta suspect a schimbat realmente semne secrete cu comandantul spaniol ! și dacă aş putea fi sigur că, în tulburarea mea, simțurile nu mă înșeală, atunci...

Trecînd de la o bănuială la alta, își aduse aminte de ciudatele întrebări pe care i le pusese Don Benito în legătură cu vasul.

Printr-o bizară coincidență, ori de cîte ori își amintea de-o întrebare, vrăjitorii negri din *așanti* își ciocneau securile, parcă înadins pentru a comenta cu un acompaniament lugubru gîndurile străinului alb.

Sub apăsarea atîtor enigme și prevestiri rele, ar fi fost nefiresc să nu se nască unele bănuieli urîte, chiar în sufletul unui om atît de încrezător din fire ca americanul.

Observînd că vasul, mînat acum de un curent irezistibil, era din ce în ce mai repede tîrît spre larg, cu pînzele parcă fermecate, și că propria lui corabie era ascunsă de un promontoriu, acest lup de mare începu să tremure sub înrîurirea unor gînduri pe care abia cuteza să și le mărturisească sie însuși. Mai presus de orice, i-era frică de Don Benito, o frică de moarte. Își veni totuși în fire, și, umflîndu-și pieptul și proptindu-se bine pe picioare, își puse, calm, întrebarea : ce se ascunde, oare, înapoia tuturor acestor năluci ?

Dacă spaniolul ar fi urzit vreun complot sinistru, acesta nu-l viza, desigur, atît pe el, cît vasul său — „Bachelor's Delight“. Faptul că cele două nave se depărtaseră una de cealaltă, nu era în favoarea, ci împotriva unui astfel de complot, cel puțin pentru moment. Era limpede că orice bănuială întemeiată pe asemenea contradicții nu putea fi decît iluzorie. Și-apoi, nu era oare absurd să crezi că un vas în primejdie, un vas rămas aproape fără echipaj din pricina molimei, un vas ai cărui marinari mureau de sete — nu era oare culmea absurdității să crezi că o astfel de navă putea adăposti niște pirați, sau că, în clipa de față comandantul ei ar fi putut dori, pentru el însuși sau pentru cei aflați în subordinea lui, altceva decît provizii și ajutor grabnic ? Nu cumva, însă, suferința acestor oameni și îndeosebi setea lor, erau simulate ? Nu cumva echipajul acesta spaniol, despre care se pretindea că ar fi pierit aproape în întregime, era teafăr și se ascundea, chiar în clipa de față, în cala vasului ? Se mai văzuseră cazuri cînd, cerșind cu o voce îndurerată puțină apă rece, niște diavoli cu chip de om pătrunseseră în cîte o locuință singuratică, din care nu ieșiseră înainte de a săvîrși

vreo fărădelege. Și oare piraii malaiezi nu obișnuiau să atragă corăbii în ascunzătorile lor perfide, sau să întindă capcane marinarilor de pe vreun vas inamic, oferindu-le, în larg, spectacolul unor punți goale, sau aproape goale, sub care se ascundeau sute de brațe galbene gata-gata să-și azvîrle lăncile printre rogojini? Căpitanul Delano nu dăduse deplină crezare unor astfel de povești, cînd le auzise, dar iată că acum ele îi reveneau în minte. Corabia avea, aparent, o țintă — să ancoreze. La locul de ancoraj, se va afla aproape de propriul lui vas. Și atunci, nu-și va slobozi oare „San Dominick“, întocmai ca un vulcan adormit, energiile ascunse acum?

Își aminti de felul cum îi povestise spaniolul păta-niile corăbiei sale: pauzele și reticențele lui stranii erau acelea ale unui om care născocoște o poveste, în scopuri vinovate. Dar dacă povestirea aceea era mincinoasă, care era, atunci, adevărul? Că spaniolul pusese stăpînire pe corabie în chip samavolnic? Totuși, în multe privințe, mai cu seamă în episoadele mai dramatice, ca de pildă pieirea marinarilor, nesfîrșitele ocoluri ale corăbiei, suferințele îndurate în zonele de calm, îndeosebi din pricina setei, care încă mai dăinuia — în toate aceste privințe, și în multe altele, povestirea lui Don Benito fusese confirmată nu numai de vaietele albilor și negrilor, ci și de expresia și jocul fiecărei trăsături omenești observate de căpitanul Delano, iar astfel de lucruri sînt cu neputință de contrafăcut. Dacă povestirea lui Don Benito era născocită de la un capăt la altul, însemna că toate suferințele aflate pe bord, pînă la cea mai tînără negresă, erau părtașe la complotul spaniolului și că acesta le dresase cu grijă. O asemenea ipoteză părea neverosimilă, și totuși era oarecum îndreptățită. Iată, de pildă, întrebările pe care i le pusese spaniolul. Ele dădeau într-adevăr de gîndit. Nu fuseseră, oare, puse cu ace-

lași scop ce-l împinge pe un tâlhar sau pe-un asasin să facă, ziua-n amiaza mare, o recunoaștere a casei pe care vrea s-o atace ? Dar unde s-a mai pomenit ca un ucigaș să-i ceară chiar viitoare sale victime informațiile necesare, punînd-o astfel în gardă ?! Nu ! Era neverosimil și absurd să presupui că asemenea întrebări ar putea fi puse într-un scop criminal. Și astfel, însăși comportarea care-l neliniștise pe căpitanul Delano îl făcea acum să-și biruie neliniștea. Pe scurt, abia apuca să nutrească vreo bănuială sau vreo teamă, fie ea cît de rezonabilă la-nceput, că o și alunga, în numele aceluiași bun simț.

În cele din urmă, căpitanul rîse de presimțirile sale, și de această corabie care, prin înfățișarea-i ciudată, părea să le încurajeze întrucîtva ; rîse și de negrii ei bizari, îndeosebi de bătrînii *așanti*, care lustruiau securi, și de cîlțarii aceia, care semănau cu niște babe ce croșetează în pat. Îi venea să rîdă chiar și de sinistrul spaniol, care era tartorul tuturor acestor draci. Inimosul căpitan își explica tot ce i se păruse cu adevărat misterios în purtarea spaniolului prin faptul că acesta nu prea mai știa ce face, fie că rămînea bosumflat, învăluit parcă în nori negri, fie că punea întrebări fără noimă. Hotărît lucru, spaniolul nu era în momentul de față apt să conducă vasul. Căpitanul Delano va trebui, sub vreun pretext oarecare, să-i ia din mîini comanda și să o încredințeze propriului său secund, un om de încredere și un bun navigator, care va putea aduce corabia la Concepcion. Planul acesta ar fi la fel de salutar pentru „San Dominick“ ca și pentru Don Benito : eliberat de orice spaimă, el ar putea rămîne în cabina lui, sub îngrijirea atentă a servitorului negru, astfel încît, spre sfîrșitul călătoriei, și-ar recăpăta într-o oarecare măsură sănătatea și, o dată cu ea, autoritatea.

Acestea erau gândurile americanului. Liniștitoare gânduri ! Căci era o mare deosebire între felul cum tenebrosul Don Benito ar fi dispus de soarta căpitanului Delano, și imaginea pe care acesta și-o făcea, cu seninătate, despre viitorul spaniolului. Totuși inimosul căpitan răsuflă ușurat când își zări baleniera la orizont. Aceasta fusese reținută îndelung în apropierea vasului vânător de foci, iar la întoarcere zăbovisese din pricină că „San Dominick” se depărta mereu, sub acțiunea curentului.

Zărind baleniera, care înainta ca un punct pe apă, negrii începură să zbiere, iar zbieretele lor îl făcură atent pe Don Benito, care, redevenind politicoș, se apropie de căpitanul Delano și-și exprimă satisfacția de a vedea că sosesc proviziile făgăduite, oricât de neînsemnate și insuficiente ar fi fost acestea.

Căpitanul Delano îi răspunse, dar în timp ce vorbea, atenția îi fu atrasă de o scenă ce se petrecea pe puntea de jos : pierduți în mulțimea acelor care se cățarau pe parapetele dinspre uscat, pentru a privi baleniera, doi negri îmbrânceau cu brutalitate pe un marinar, care le stătea pesemne în drum ; când marinarul acela protestă, cei doi negri îl trântiră pe punte, în ciuda îndemnurilor imperioase ale câlțarilor de a-l lăsa în pace.

— Don Benito, ce se petrece acolo ? exclamă căpitanul Delano. Privește !

Dar în clipa aceea spaniolul avu un nou acces de tuse și se poticni, gata-gata să cadă, acoperindu-și fața cu amîndouă mîinile. Căpitanul Delano dădu să-l sprijine, dar servitorul, mai sprinten, îi și sărise în ajutor stăpînului, sprijinindu-l cu o mîină și administrîndu-i cu cealaltă un întăritor. Când Don Benito își reveni, servitorul se depărta cu cîțiva pași, rămînînd totuși destul de aproape ca să răspundă, prompt, la orice poruncă șoptită a stăpînului. Această

remarcabilă discreție șterse în ochii oaspetelui impresia de necuviință, pe care i-o lăsase servitorul negru, prin șușotelile sale cu stăpînul său : de vreme ce, din proprie inițiativă, negrul se purta atît de cuviincios, însemna că nu el, ci stăpînul era de vină.

Întorcîndu-și astfel privirea de la dezordinea de pe punte la scena mult mai plăcută din fața lui, căpitanul Delano simți nevoia să-și felicite din nou gazda pentru că avea un asemenea servitor, care, deși poate prea zelos uneori, era, desigur, de un neprețuit ajutor pentru un invalid.

— Să știi, Don Benito — adăugă americanul zîmbind — că mi-ar plăcea să am eu însumi un asemenea servitor. Cît ceri pe el ? Cincizeci de galbeni ți-ar conveni ?

— Stăpînul nu s-ar despărți de Babo nici pentru-o mie de galbeni, murmură negrul, luînd în serios oferta străinului și disprețuind o asemenea prețaluire meschină, căci avea strania vanitate a unui sclav credincios, apreciat de stăpînul său. Dar Don Benito, pesemne încă nerestabilit pe deplin, bîlgui un răspuns incoerent, întrerupt de un nou acces de tuse.

În curînd suferința lui fizică deveni atît de acută și păru să-i afecteze într-atîta inteligența, încît negrul îl conduse încetișor spre punte, parcă înadins pentru a ascunde acest trist spectacol.

Ca să-și treacă vremea, americanul ar fi intrat bucuros în vorbă cu vreunul dintre puținii mateloți spanioli pe care-i vedea, dar amintindu-și că Don Benito îi pomenise ceva despre nesupunerea lor, se lăsă păgubaș : unui bun comandant de corabie nu-i place să aibe de-a face cu niște marinari lași sau nedisciplinați.

În vreme ce, absorbit de aceste gînduri, privea spre cei cîțiva mateloți, avu deodată impresia că unul dintre ei îi întoarce privirea, cu subînțeles. Se

frecă la ochi și privi din nou, dar rămase cu aceeași impresie. Vechile-i bănuieli reapărură, sub o nouă formă, ceva mai tulburi ca înainte, dar încărcate cu mai puțină panică acum, când Don Benito nu mai era lângă el. În ciuda proastei păreri a acestuia despre marinari, căpitanul Delano hotărî să-l acosteze grabnic pe unul dintre ei. Coborînd de pe dune, își croi drum printre negri, care-i făcură loc să treacă, ferindu-se în lături la auzul unui strigăt ciudat scos de cîlțari; dar, ca și cum ar fi fost curioși să afle ce-l aducea pe străin în gheto-ul lor, negrii se buluciră numaidecît îndărătul lui, urmîndu-l în rînduri destul de disciplinate. Anunțat astfel, ca de niște heralzi înarmați și escortat parcă de o gardă de onoare alcătuită din kafri, căpitanul Delano purcesse mai departe, cu un aer amuzat și dezinvolt, aruncînd cîte o vorbă de duh negrilor și iscodind cu atenție fețele albe, presărate ici-colo printre ei, aidoma unor pionii albi care-ar fi pătruns cu curaj în rîndurile pieselor jucătorului advers.

Tocmai se întreba pe care dintre ei să-l acosteze, când privirea îi căzu asupra unui marinăr care, așezat pe punte, ungea cu catran parîma unui palanc sub privirile iscoditoare ale mai multor negri cinchiți în jurul lui.

Treaba modestă cu care se îndeletnicea individul, contrasta cu trăsăturile lui nobile. Mîna lui, înnegrită de repetatele cufundări în găleata cu catran pe care i-o ținea un negru, nu prea părea o replică firească a feței, care-ar fi fost foarte frumoasă de n-ar fi avut o expresie rătăcită. Nu se putea ști dacă expresia asta era aceea a unui răufăcător — căci, întocmai cum căldura și frigul intens provoacă, în ciuda deosebirii dintre ele, senzații asemănătoare, tot astfel inocența și ticăloșia, când se însoțesc întîmplător cu suferința mintală, folosesc aceeași pe-

cete pentru a lăsa o urmă vizibilă, în speță, o pecete ruptă.

Dar nu acest gând, ci cu totul altul îi veni în minte căpitanului Delano, oricât ar fi fost de milos din fire. Observînd că expresia aceea ciudat de rătăcită era însoțită de o privire sumbră, pe care omul și-o ferea, parcă tulburat și rușinat, și amintindu-și din nou de proasta părere a lui Don Benito despre propriul său echipaj, căpitanul Delano se simți năpădit de anumite noțiuni abstracte, care atribuie invariabil viciului suferința și buimăceala, despărțindu-le de virtute.

Dacă pe vasul acesta se pune într-adevăr la cale o ticăloșie, își spunea el, cu siguranță că individul acela e vîrît în ea, așa cum mîna lui e vîrîtă acum în găleata cu catran. N-are rost să intru în vorbă cu el. Îl voi acosta mai degrabă pe moșneagul ăsta, care șade pe cabestan.

Și căpitanul Delano se îndreptă spre un bătrîn lup de mare barcelonez, cu obrajii brăzdați și arși de soare, și cu niște favoriți stufoși ca un mărăciniș. Purtînd pe cap o tichie de noapte jengoasă, ședea, cu nădragii lui roșcați și zdrențuiți, între doi africani somnoroși, și întocmai ca marinarul acela tînăr, se îndeletnicea cu o treabă oarecare — înnădea o parîmă, ale cărei capete erau ținute de către cei doi subalterni negri.

Văzîndu-l pe căpitanul Delano că se-apropie, omul își aplecă numaidecît capul mai mult decît era nevoie, ca și cum ar fi dorit să pară absorbit de munca lui, și animat de un zel neobișnuit. Cînd căpitanul îi vorbi, marinarul ridică privirea, dar o privire ferită și sfioasă, ce părea destul de ciudată pe fața lui bătută de vînturi : ai fi zis că-i un urs care, în loc să mormăie și să muște, ar începe să facă zîmbre și să dea ochii peste cap. Căpitanul îi puse unele în-

trebări în legătură cu drumul străbătut de corabie, referindu-se dinadins la anumite amănunte ale povestirii lui Don Benito, care nu se prea brodeau cu exclamațiile ce-l întâmpinaseră pe american la sosirea lui pe vas. Marinarul răspunse pe scurt la aceste întrebări, confirmând tot ceea ce mai rămânea de confirmat. Negrii strînși lângă cabestan se amestecară și ei în vorbă, dar pe măsură ce-și dădeau drumul la gură, marinarul devenea tăcut, iar în cele din urmă păru de-a dreptul morocănos, ca și cum ar fi vrut să arate că nu dorește să mai răspundă la alte întrebări, deși mutra lui de urs continua să aibe o expresie de mieluşel.

Pierzându-și speranța că va putea avea o discuție liberă cu dihania asta corcită, căpitanul Delano căută din ochi o față ceva mai promițătoare, dar cum nu zări nici una, le ceru pe un ton glumeț negrilor să-i facă loc să treacă ; drept care, urmărit de rînjetele și strîmbăturile lor, se întoarse pe dunetă, cuprins la început de o inexplicabilă jenă, dar avînd sentimentul că-și recăpătase încrederea în Benito Cereno.

E limpede, își spunea, că acel bătrîn lup de mare ascunde un cuget vinovat. Cînd m-a văzut că mă apropiu, s-a temut desigur că-l voi admonesta, știindu-mă prevenit de comandant asupra proastei comportări a echipajului ; de aceea și-a plecat capul. Și totuși, cînd mă gîndesc bine, chiar bătrînul acela era, dacă nu mă-nșel, unul dintre cei care mă priviseră cu atîta stăruință ceva mai înainte. Ah ! curenții ăștia îți sucesc capul aproape la fel de lesne cum sucesc vasul. Dar iată o priveliște însorită și plăcută la vedere, ba chiar îmbietoare !

Prin dantelăria velaturii zărise o negresă tînă care dormea în umbra parapetului, cu corpul destins, ca o ciută culcată sub o stîncă, în inima pădurii. Puiul ei treaz își tîra spre sîinii ei acoperiți trupșorul,

negru, gol-goluț, pe jumătate înălțat deasupra punții, agățându-se cu lăbuțele de trunchiul matern, în vreme ce năsucul și gurița scormoneau zadarnic în căutarea țintei dorite. Aceste mișcări erauacompaniate de un fel de grohăit indignat, ce se îmbina cu sforăitul potolit al negresei.

Vigoarea neobișnuită a pruncului o trezi în cele din urmă pe mamă, care se sculă, tresărind. Dar cu toate că-l zări pe căpitanul Delano drept în fața ei, la oarecare distanță, negresa apucă pruncul în brațe și-l acoperi de sărutări, ca și cum nu i-ar fi păsat cîtuși de puțin de atitudinea în care fusese surprinsă.

Iată natura în goliciunea ei ! Își spuse căpitanul, încîntat. Dragostea și tandrețea în stare pură !

Această scenă îl îndemnă să se uite cu mai multă atenție la celelalte negrese. Îi plăceau manierele lor : ca mai toate femeile necivilizate, păreau robuste și în același timp tandre, gata să moară sau să lupte pentru odraslele lor. Drăgăstoase ca niște porumbițe și aprige ca niște tigroaice ! gîndi căpitanul Delano. Te pomenești că tocmai pe unele dintre ele le-a văzut Ledyard¹ în Africa, și le-a descris cu atîta admirație !

Acest spectacol natural îi spori pe nesimțite încrederea și liniștea sufletească. Căutînd din ochi baleniera, observă că era încă destul de departe și se întoarse ca să vadă dacă Don Benito reapăruse, dar nu-l zări.

Ca să schimbe locul și ca să poată observa în voie baleniera, se cățăără, prin port-sarturi, pînă la galleria de la tribord — un fel de balcon venețian, unde te puteai refugia departe de punte. În timp ce călca

¹ *John Ledyard* (1751—1788), navigator american ; în 1776 l-a întovărășit pe căpitanul Cook în ultima sa călătorie, iar la întoarcere a publicat un jurnal de călătorie în care relatează moartea acestuia, în insulele Hawai.

pe pardoseala de mușchi marin jumătate jilav, jumătate uscat, și primea în obraz o adiere ușoară — un fel de briză fantomatică, neanunțată și neurmată de nimic ; în timp ce privirea lui cădea asupra șirului de hublouri mărunte, rotunde și oarbe ca ochii pece-tluiți ai morților, precum și asupra ușii cabinei comandantului legată cândva de galerie (ca și hublourile de altfel), dar călăfătuită și închisă acum, ca un capac de sarcofag ; în timp ce privea pragul, tăblia și stîlpul acestei uși, unse, toate, cu un catran negru-purpuriu, și se gîndea la vremea cînd în cabina asta răsunau vocile ofițerilor regelui Spaniei, iar pe balustrada balconului se rezemau cu coatele, cum se rezema el acum, fiicele viceregelui Limei — în timp ce aceste imagini și altele asemănătoare îi treceau prin minte, aîdoma adierilor ce treceau pe fața calmă a oceanului, căpitanul Delano se simți treptat năpădit de o stare tulbure de vis, ca neliniștea pe care-o încearcă în liniștea amiezii un om ce umblă singur prin preerie.

Rezemat de balustrada sculptată, privi din nou în direcția balenierci, dar ochii îi căzură asupra ierburilor marine, ce se tîrau ca o brazdă de flori, de-a lungul liniei de plutire a vasului ; zări și răzoarele în formă de semilună sau cerc pe care le formau algele, despărțite între ele de niște cărări lungi ce străbăteau terasele valurilor și se aplecau parcă spre grotele de sub ele. Deasupra tuturor, trona balustrada pe care-și rezema coatele — balustradă parte mînjită cu catran, parte acoperită de mușchi, încît semăna cu ruina carbonizată a unui chioșc dintr-un parc grandios, căzut de mult în paragină.

Încercînd să rupă o vrajă, iată că era din nou vrăjit ! Deși se afla în larg, avea senzația că a nimerit undeva în inima unei țări depărtate — prizonier în vreun castel părăsit, din care contempla

întinderi pustii și drumuri cețoase, neînsuflețite de nici un vehicul sau călător.

Dar vraja se risipi oarecum, în clipa cînd privirea îi căzu asupra port-sarturilor mîncate de rugină. De un model vechi, masive, cu lanțurile greoaie și ruginite, păreau mai potrivite cu actuala stare a corăbiei, decît cu scopul pentru care fusese construită.

Deodată, avu impresia că lîngă lanțuri se mișcă ceva. Se frecă la ochi și privi țintă : prin greementul încîlcit ca o pădure zări un marinar spaniol, care stătea la pîndă îndărătul unui strai, ca un indian înapoia unui copac. Ținea în mîna o sulă pentru matisat, cu care tocmai făcea un fel de semne stîngace în direcția balconului ; auzind însă zgomot de pași dinspre punte, se mistui numaidecît în pădurea de pînze, ca un braconier speriat.

Ce însemna asta ? Nu cumva omul încercase să-i transmită un mesaj secret, fără știrea nimănui, nici măcar a comandantului său ?

Să fi fost oare vorba de un mesaj în defavoarea lui Don Benito ? Bănuielile anterioare ale căpitanului Delano aveau, oare, să fie confirmate ? Sau, poate că în buimăceala lui, luase drept un gest semnificativ vreo mișcare reflexă, făcută de omul acela în timp ce repara straiul ?

Nu fără oarecare neliniște, căută iar din ochi baleniera : un pinten stîncos al insulei tocmai o ascundea vederii sale. Nerăbdător să o vadă în clipa cînd va apărea din nou, se aplecă peste parapet, care se năruî înăsa ca un strat de cărbune. Dacă nu s-ar fi agățat de capătul unei parîme, căpitanul Delano ar fi căzut în mare. Zgomotul surd făcut de lemnele putrede în căderea lor fusese desigur auzit, ca și troznetul, deși nu prea puternic. Căpitanul ridică privirea. Unul dintre cîlțarii aceia bătrîni coborîse de pe treapta lui lîngă un stîlp și se uita în jos cu

o curiozitate sobră; dedesubt, nevăzut de negru, stătea la pîndă marinarul spaniol de adineauri, care privea printr-un hublou întocmai ca o vulpe prin deschizătura viziunii sale. Ceva din atitudinea marinărului îi sugeră deodată căpitanului Delano un gînd nebunesc și anume că indispoziția din pricina căreia Don Benito se retrăsese în cabina lui nu era decît un pretext mincinos și că, în realitate, spaniolul se retrăsese pentru a-și pune la cale complotul; prinzînd ceva de veste, marinarul acela încercase să-l prevină pe oaspetele american, poate din recunoștință pentru vreo vorbă bună rostită de el cînd se urcase pe bord. Nu cumva Don Benito, prevăzînd tocmai o asemenea intervenție, îi zugrăvise în culori atît de sumbre pe marinarii albi, și-i lăudase pe negri — cînd, de fapt, primii păreau să fie tot atît de docili, pe cît se arătau de turbulenți ceilalți? De altfel, se știe că albiu sînt mai isteți din fire. Un om care pune ceva la cale e înclinat să laude prostia aceluia care rămîn orbi la ticăloșia lui, și să ponegrească inteligența de care nu se poate ascunde. Dar dacă albiu erau, cumva, la curent cu vreo taină sinistru în legătură cu Don Benito, putea oare acesta să fie în cîrdășie cu negrii? Nu, căci erau prea greoi la minte! Și-apoi, unde s-a mai pomenit ca un alb să se lepede într-atîta de propria-i rasă, încît să se alieze împotriva ei cu niște negri?

Aceste întrebări spinoase îi rechemară în minte pe cele anterioare. Pierdut în labirintul lor, căpitanul Delano — care se întorsese între timp pe punte și înainta neliniștit de-a lungul ei — observă deodată o față pe care n-o mai zărise pînă atunci, fața unui marinar vîrstnic, așezat turcește lîngă bocaportul principal. Avea o piele zbîrcită ca gușa goală a unui pelican, un păr nins și o față gravă și serioasă. Ținea în mîini niște frînghii, pe care se străduia să le lege

într-un nod uriaș. Cîțiva negri strînși în jurul lui îl ajutau să vîre în nod firele destrămate.

Căpitanul traversă puntea și se opri în fața marinarului, privind în tăcere nodul : mintea lui trecea, printr-o tranziție firească, de la încîlceala propriilor gînduri la aceea a frînghiilor. Nu văzuse niciodată un nod atît de încîlcit, nici pe un vas american, nici pe vreun alt vas. Bătrînul marinar arăta ca un preot egiptean făcînd noduri gordiene pentru templul lui Ammon. Nodul lui părea o combinație de noduri marinărești simple, duble și triple, din care nu lipsea nici „gura-de-lup“.

Nefiind în stare să priceapă rostul unui asemenea nod, căpitanul Delano sfîrși prin a-l întreba pe marinar :

— Ce înnozi acolo, omule?

— Un nod, răspunse laconic marinarul, fără să ridice privirea.

— Văd și eu, dar la ce folosește ?

— Ca să fie desfăcut de alții, murmură bătrînul, răsucindu-și și mai vîrtos degetele, pentru a încheia nodul.

În timp ce căpitanul îl privea cu luare-aminte, bătrînul îi aruncă deodată nodul, spunîndu-i într-o englezească stricată — era pentru prima oară că auzea pe cineva de pe vas vorbind englezește :

— Desfă-l, taie-l iute !

Vorbele astea șoptite, fură rostite cu atîta repeziciune, încît ai fi zis că lungile cuvinte spaniolești care le precedaseră și cele care le urmau, serveau doar la acoperirea scurtelor vocabule anglo-saxone.

O clipă, căpitanul Delano rămase perplex, cu nodul în mînă și cu un alt nod în cap, în vreme ce, fără a-l mai lua în seamă, bătrînul meșterea la alte frînghii. Deodată, auzi în spatele lui zgomot de pași și, întorcîndu-se, îl văzu pe Atufal, negrul încătușat, care

stătea liniștit acolo. În clipa următoare bătrînul marinar se sculă, bodogănind și porni spre prova, unde dispăru în mulțime, urmat de negrii care-l ajutaseră.

Un negru mai în vîrstă, înfășurat parcă în scutece, deși avea păr cărunt și o mutră de avocat, se apropie de căpitanul Delano și, clipind din ochi cu bunăvoință, îl informă într-o spaniolească destul de corectă, că bătrînul marinar era un om sărac cu duhul, dar inofensiv, căruia-i plăcea să se țină de pozne. După aceea, îl rugă pe căpitan, să-i dea nodul, căci desigur n-avea ce face cu el. Fără să stea pe gînduri, căpitanul i-l dădu, iar negrul apucă nodul și după ce făcu un soi de plecăciune, îi întoarse spatele și își vîrî nasul în ghemul de frînghie, întocmai ca un inspector vamal care caută dantele de contrabandă. Peste cîteva clipe aruncă peste bord ghemul, rostind un cuvînt african misterios.

Foarte ciudat ! Își spuse în sinea lui căpitanul Delano, năpădit de un soi de greață ; dar, ca unul care simte primele semne ale răului de mare, se sili să scape de această senzație, ignorîndu-i simptomele. Privi încă o dată în direcția balenierei și, spre bucuria lui, o zări : baleniera reapăruse la orizont, lăsînd în urmă pintenul stîncos al insulei.

Apariția ei nu numai că-i potoli greața, dar i-o risipi cu totul, ca un leac neașteptat de eficace. Apropierea acestei baleniere atît de familiare — ale cărei contururi nu mai erau parțial învăluite în ceață, ci se zugrăveau limpede, ca acelea ale unui corp omenesc — apropierea acestei baleniere, botezată „Hoinarul“, care deși se afla acum pe mări străine, mîngîiasă adesea plaja din fața casei căpitanului Delano, plajă unde era adusă pentru reparații și unde zăcea culcată ca un dulău de Terra-Nova — apropierea acestei ambarcațiuni familiare îi trezi mii de amintiri credincioase, care, spre deosebire de bănuielile anterioare îi

redară încrederea, ba chiar îl făcură să-și reproșeze în glumă neîncrederea de mai înainte.

„Eu, Amasa Delano — Prichindelul Plăjii, cum mi se spunea în copilărie — eu, care mergeam cu ghiozdanul subsuoară de-a lungul cheiului în drum spre școala amenajată într-un vechi ponton, eu, prichindelul care mă duceam să culeg mure împreună cu vărul meu Nat și cu ceilalți — tocmai eu să fiu ucis aici, la capătul pământului, de către un spaniol fioros, pe bordul unui vas de pirați bîntuit de duhuri? E prea absurd ca să fie adevărat! Cine-ar putea dori să-l ucidă pe Amasa Delano? Conștiința lui e curată. Și-apoi, există un Dumnezeu în cer! Fii serios, Prichindelule! ai rămas un copil, zău — un bătrîn căzut în mintea copilăriei: tare mă tem c-ai început să bați cîmpii, băiatule!”

Cu o inimă ușoară și cu pașii așijderea, căpitanul Delano porni înapoi spre pupa, dar servitorul lui Don Benito îi ieși în cale și, cu o mutră veselă, ce făcea ecou propriilor lui simțăminte, îl informă că stăpînul său, căruia îi trecuse accesul de tuse, îi trimitea vrednicului său oaspe, Don Amasa, cele mai calde salutări, în așteptarea fericitului și apropiatului prilej de a-l revedea.

Plimbîndu-se de colo pînă colo pe dune, căpitanul făcea următoarele reflexii: „Poftim! Mare prost am fost! Omul acesta nobil și inimos, care-mi trimite salutări atît de amabile, îmi apărea, cu numai zece minute în urmă, ca un ucigaș tenebros, care, cu un felinar orb în mînă, ar ascuți un topor la vreo tocilă veche. Calmul ăsta prelungit exercită pe semne o influență morbidă asupra minții mele — am auzit eu adesea că așa se-ntîmplă, dar nu-mi venea să cred. Poftim! Iată-l și pe „Hoinar“, bunul meu du-lău, cu un os în gură! Un os destul de mărișor, pe cîte văd... Dar ce se-ntîmplă? A nimerit, pare-se, în

vîltoarea aceea spumegîndă, care-l mîna acum în direcția contrară ! Dar s-avem puțină răbdare...”

Era aproape de amiază, cu toate că, judecînd după aspectul cenușiu al lucrurilor, ai fi zis că se lăsa noaptea.

Calmul părea să se fi statornicit. Undeva, departe, dincolo de influența uscatului, oceanul părea încremenit și greoi, ca de plumb, o materie moartă, neînsuflețită, căreia i s-ar fi încheiat crugul. În schimb, curentul dinspre uscat, în puterea căruia se afla corabia, se înteti, tîrînd-o pe tăcute din ce în ce mai departe, spre apele încremenite din larg.

Totuși, cunoscînd aceste latitudini, căpitanul Delano nu pierdea speranța de a simți, dintr-o clipă în alta, o briză proaspătă și puternică ; optimist din fire, era încredințat că, în ciuda aparențelor, „San Dominick” va ancora la loc sigur înainte de căderea nopții. Distanța pierdută nu însemna nimic, întrucît, cu un vînt prielnic, vasul putea recupera în zece minute un ocol de o oră. Privind cînd spre baleniera ce se lupta cu vîltoarea, cînd spre locul de unde trebuia să apară Don Benito, căpitanul Delano continua să se plimbe pe dunetă.

Întîrzierea balenierei începuse să-l sîcîie, iar sîcîiala asta se transformă curînd într-un soi de neliniște ; în cele din urmă, cum privirea îi cădea mereu — ca dintr-o lojă spre parter — asupra bizarei mulțimi de dinaintea și de dedesubtul lui, recunoscua fața, acum indiferentă, a marinarului spaniol care parcă-i făcuse cu ochiul printre port-sarturi, și atunci vechile-i îndoieli îi năpădiră din nou cugetul.

„Parc-aș avea friguri, își spuse el în gînd, destul de îngrijorat. Cînd ai scăpat de o criză, nu înseamnă că nu te așteaptă alta !”

Deși i-era rușine de această nouă criză, nu izbuti să o înfrîngă cu totul ; dar punîndu-și în joc întreaga

bunăvoință, ajunse pe nesimțite la un compromis : „Da, e o corabie ciudată, cu o istorie ciudată, și cu niște oameni ciudați pe bord. Dar... nimic mai mult...”

Pentru a nu-și lăsa mintea pradă gândurilor rele pînă la sosirea balenierei, căpitanul Delano încercă să și-o ocupe cu ceva, și anume cu examinarea, pur teoretică, a unora dintre detaliile mărunte care-l caracterizau pe comandant și pe membrii echipajului său. Printre altele, îi reveniră în minte următoarele patru fapte ciudate :

Întîi, întîmplarea cu musul spaniol lovit cu cuțitul de către sclavul negru, sub ochii lui Don Benito. Apoi, tratamentul tiranic aplicat de Don Benito negrului Atufal — ai fi zis că un copil mîină un taur ținîndu-l de veriga din nări. În al treilea rînd, întîmplarea cu marinarul călcat în picioare de cei doi negri — insolență trecută cu vederea fără măcar o dojană. În al patrulea rînd, slugărnicia cu care i se supunea comandantului întreg personalul inferior al corăbiei, alcătuit mai ales din negri, care parcă se temeau să nu-i stîrnească, prin vreo cît de mică abatere, mînia despotică.

Puse laolaltă, aceste fapte păreau oarecum contradictorii. „Dar care-i concluzia ?” se întrebă căpitanul Delano privind spre baleniera, care acum se apropia. „Că Don Benito e un comandant foarte capricios. Dar nu e primul de acest gen pe care-l întîlnesc, deși trebuie să recunosc că-i cam întrece pe toți ceilalți. Spaniolii ăștia sînt însă o nație ciudată ! Insuși cuvîntul *spaniol* sună ciudat, ca numele unui conspirator, ca Guy Fawkes ¹ de pildă. Și cu toate astea, spaniolii

¹ Guy Fawkes (1570—1606), conspirator catolic englez, conducătorul faimoasei conspirații a „prafului de pușcă”, arestat și schingiuit la 5 noembrie 1605 pentru vina de a fi încercat să arunce în aer Camera Lorzilor, la ale cărei dezbateri urma să ia parte regele protestant Iacob I.

sînt îndeobște oameni la fel de cumsecade ca și cetățenii din Duxbury, Massachusetts... Dar iată-l, în sfîrșit, pe «Hoinarul» meu !“

În timp ce baleniera, cu binevenita-i încărcătură, se lipea de bordajul corăbiei, cîltării se străduiau, cu gesturi venerabile, să-i țină în frîu pe negri, care, la vederea celor trei butoaie ferecate de pe fundul ambarcațiunii, și a dovlecilor uscați îngrămădiți la prova, se aplecau peste parapet, cuprinși de un entuziasm anarhic.

Don Benito apăru în sfîrșit, împreună cu servitorul lui — pesemne că zarva de pe punte îi grăbise venirea. Căpitanul Delano îi ceru voie să distribuie personal apa, așa fel ca fiecare să primească o rație egală, și nimeni să nu-și cășuneze vreun rău bînd peste măsură. Dar această propunere, atît de rezonabilă și de generoasă față de spaniol, fu primită cu un soi de iritare, ca și cum Don Benito, dîndu-și seama că-i lipsea energia necesară unui comandant, și fiind cuprins de invidia caracteristică oamenilor slabi, ar fi văzut un afront în orice amestec din afară. Cel puțin, așa i se păru căpitanului Delano.

Peste cîteva clipe, în timp ce butoaiele erau aduse pe punte, cîteva negri mai nerăbdători îl îmbrînciră din întîmplare pe căpitanul Delano, care stătea lîngă schelă ; cedînd unui impuls de moment, americanul uită de Don Benito și porunci negrilor să se dea înapoi, pe un ton autoritar dar nu lipsit de bunăvoință ; pentru a da mai multă greutate cuvintelor sale, le însoți cu un gest pe jumătate glumeț, pe jumătate amenințător. Pe dată negrii rămaseră locului, fiecare în poziția în care-l surprinseseră aceste cuvinte, și stătură așa cîteva clipe, în vreme ce o silabă stranie trecea din gură în gură (ca între stîlpii unui telegraf) printre cîltării cocoțați pe trepte. Deodată, în timp ce atenția oaspetelui era atrasă de această scenă, lustrui-

torii de securi se ridicară pe jumătate, iar Don Benito scoase un țipăt strident.

Temîndu-se că, la acest semnal al spaniolului, va fi omorît, căpitanul Delano fu cît pe ce să sară în balenieră, dar se opri cînd îi văzu pe cîțari aruncîndu-se în mijlocul mulțimii ; după ce-i siliră atît pe albi cît și pe negri, răcnind la ei, să se dea înapoi, îl rugară pe american, cu gesturi prietenoase și familiare, ba chiar joviale, să nu facă o prostie. În aceeași clipă, lustruitorii de securi se așezară la locurile lor, liniștiți ca niște croitori ; și ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit, albi și negrii, cîntînd, trecură din nou la palanc pentru a trage butoaiele pe punte.

Căpitanul Delano aruncă o privire spre Don Benito. Văzînd că trupul firav al acestuia își recăpăta echilibrul după ce căzuse ca o cîrpă în brațele servitorului, se miră de spaima ce-l cuprinsese adineaori, la absurda presupunere că un asemenea comandant, care-și pierdea cumpătul într-o împrejurare atît de banală ca aceea descrisă mai înainte, ar fi fost în stare să pună la cale, cu o energie diabolică, asasinarea lui.

După ce butoaiele fură aduse pe punte, căpitanul Delano primi mai multe căni și ulcioare din mîinile unuia dintre cambuzieri, care, în numele comandantului său, îl rugă să împartă apa, așa cum propusese. Oaspetele consimți, și făcu dovadă de o imparțialitate republicană față de această mulțime republicană, dornică de egalitate : el îi servi pe toți la fel, de la cel mai în vîrstă alb pînă la cel mai tînăr negru, cu o singură excepție — aceea a sărmanului Don Benito, care prin starea, dacă nu și prin rangul lui, merita o porție suplimentară. Căpitanul Delano îi oferî, cu prioritate, un ulcior plin ; deși însetat, spaniolul nu sorbi nici un strop înainte de a se înclina solemn, de cîteva ori, în fața oaspetelui său. Mari amatori de

ceremonii, africanii aplaudară acest schimb de amabilități.

Doi dintre dovecii mai puțin uscați fură puși de o parte pentru masa comandantului, iar din ceilalți făcură un terci pentru ospătarea tuturor. Cît despre pîine, zahăr și cidru, căpitanul Delano ar fi vrut să le împartă exclusiv albilor și îndeosebi lui Don Benito, dar acesta se împotrivi, cu o abnegație ce-l încîntă pe american; în consecință, atît albi cît și negrii se înfruptară din pomenitele bunătăți, o singură sticlă de cidru fiind pusă deoparte pentru Don Benito, la stăruințele lui Babo.

E locul să remarcăm că, la fel ca și prima oară, americanul nu-și lăasă nici de data aceasta oamenii să se urce la bord, pentru a nu spori zăpăceala ce domnea pe punțile vasului.

Abandonîndu-se bunei dispoziții generale, și uitînd pentru moment de orice gînduri negre, căpitanul Delano, tare se aștepta, potrivit ultimelor indicații, ca briza să se stîrnească în cel mult o oră sau două, expedie baleniera înapoi la corabia lui, cu instrucțiuni ca toți marinarii disponibili să transporte butoaiile pe insulă pentru a le umple. De asemenea, îi trimise vorbă secundului său să nu se alarmeze dacă vasul nu va ajunge la locul de ancoraj înainte de asfințit, așa cum se aștepta el acum; în noaptea aceea vor avea, oricum, lună plină, iar el (căpitanul Delano) va rămîne pe bordul vasului, pentru a-l pilota, de îndată ce se va stîrni vîntul.

Cei doi căpitani priveau împreună baleniera ce se depărta (servitorul ștergea în tăcere o pată pe care-o observase pe mîneca de catifea a stăpînului); la un moment dat, americanul își exprimă regretul că „San Dominick” n-avea nici o altă barcă, în afară de carcasa inutilizabilă a unei șalupe; strîmbă ca un schelet de cămilă într-un deșert, și aproape la fel de albă,

zăcea răsturnată cu fundul în sus, dar săltată puțin într-o rină, astfel încît oferea un soi de adăpost subteran unor familii întregi de negri, în majoritate femei și copii, care, ciuciți pe cîte o rogojină uzată sau cocoțați pe banchetele înalte, sub bolta întunecoasă, păreau niște lilieci refugiați în vreo grotă primitoare ; în răstimpuri, cîte-un pîlc de băiețași și fetețe, nu mai mari de trei-patru ani, țîșneau din ascunzătoare sau se repezeau înăuntru cu trupurile lor goale, de abanos.

— Sînt convins, Don Benito — spuse căpitanul Delano — că dacă ai avea trei sau patru bărci, pe care negrii dumitale să le poată manevra, vîslind, lucrurile s-ar mai îndrepta un pic. Ai plecat din port fără bărci, Don Benito ?

— Au fost luate de valuri, *señor*.

— Păcat. Păcat, mai ales, de oamenii pe care i-ai pierdut. Oameni și bărci. Cumplite furtuni trebuie să fi fost, Don Benito !

— De nedescris ! oftă spaniolul.

— Spune-mi, Don Benito, urmă interlocutorul său cu o curiozitate sporită, furtunile acelea v-au asaltat îndată după Capul Horn ?

— Capul Horn ? Cine-a pomenit de Capul Horn ?

— Păi, chiar dumneata mi-ai pomenit, cînd mi-ai vorbit de călătoria vasului, răspunse căpitanul Delano, uluit că spaniolul, retras din fire, își retrăgea și cuvintele. Chiar dumneata, Don Benito, mi-ai pomenit de Capul Horn, repetă el, stăruitor.

Spaniolul își întoarse fața, aplecîndu-se puțin și rămase o clipă așa, în poziția unui om care e gata să sară dintr-o stihie în alta, bunăoară din văzduh în apă.

În clipa aceea, un mus alb trecu repede pe lîngă ei, îndreptîndu-se spre teuga, pentru a bate clopotul cel mare al corăbiei, așa cum făcea din jumătate în jumă-

tate de oră, potrivit ceasornicului din cabina de comandă.

Servitorul negru încetă să mai frece mîneca spaniolului și-i spuse, cu sfiala unuia pus să facă o treabă a cărei îndeplinire știe că-l va irita pe cel din porunca și în folosul căruia s-a apucat s-o facă :

— Stăpînul mi-a cerut să-i amintesc totdeauna, în orice loc s-ar afla și orice ar face, cînd se apropie momentul să-l bărbieresc. Miguel a dat fuga să bată clopotul. Momentul a sosit, stăpîne. Binevoiește stăpînul să meargă în *cuddy* ? ¹

— A, da ! răspunse spaniolul, tresărind de parcă s-ar fi prăbușit din vis în realitate. Apoi, întorcîndu-se cu fața spre căpitanul Delano, îl asigură că-și vor continua în curînd discuția.

— Dacă stăpînul dorește să discute cu Don Amasa, se amestecă în vorbă servitorul, de ce n-ar veni Don Amasa în *cuddy* să șadă lîngă stăpîn ? Stăpînul vorbește, Don Amasa ascultă, iar Babo ascute briciul și săpunește.

— Desigur, zise căpitanul Delano, încîntat de această perspectivă. Da, Don Benito, aș veni cu dumneata, dacă n-ai nimic împotriva.

— Bine, *señor*.

În timp ce se îndreptau, toți trei, spre pupa, americanul își spunea că punctualitatea cu care Don Benito se bărbiera în toiul amiezii era încă un indiciu bizar al firii sale capricioase. Dar se gîndi că, probabil, fidelitatea grijuliului servitor nu era străină de această poveste : bărbieritul îl salva la timp pe stăpînul său de criza ce părea să se abată asupra-i.

Locul denumit *cuddy* era o cabină luminoasă alcătuită chiar din dunetă, ca un fel de mansardă a ca-

¹ În limbaj nautic, o cabină mică, care pe vremuri servea de salon, situată sub pupa.

binei propriu-zise a comandantului. Pe vremuri, o parte din ea servise drept salon al ofițerilor, dar după moartea acestora, pereții despărțitori fuseseră scoși și întreg interiorul fusese transformat într-o sală încăpătoare și bine aerisită. Lipsa oricărei mobile fine și pitoreasca îngrămădeală a tot felul de obiecte heteroclite dădeau acestei încăperi aspectul unui salon spațios și dezordonat, aparținând vreunui boiernaș celibatar și excentric, care-și agață haina de vânătoare și pungociul de tutun pe-un cuier făcut din coarne de cerb și-și ține undița, cleștele și bastonul în același ungher. Această asemănare era sporită, dacă nu chiar sugerată nemijlocit, de ambianța oceanului, căci, într-o anume privință cîmpia și oceanul par veri buni.

Dușumeaua încăperii era acoperită cu rogojini. Vreo patru sau cinci flinte vechi erau înfipte în despărțiturile orizontale dintre bîrnele pereților. Într-un ungher, legată de punte, se afla o măsuță cu picioarele terminate în formă de gheare; pe măsuța asta se vedea o carte de rugăciuni uzată, deasupra căreia trona un mic crucifix legat de peretele de lemn. Sub masă, două-trei cuțite boante și un harpon ciuntit zăceau într-un maldăr de odgoane vechi, asemănătoare cu niște brîie de călugări-cerșetori. Se mai vedeau și două jilțuri lungi și costelive din trestie de Malacca, înnegrite de vreme și la fel de neplăcute la vedere ca scaunele pe care-și schinguiau inchizitorii victimele; mai era acolo și un fotoliu mare și strîmb, prevăzut la spate cu o foarte primitivă rezemătoare de cap, manevrată cu un șurub, încît părea un grotesc aparat de tortură. Într-un colț se afla un dulăpior pentru drapele, prin a cărui ușă deschisă se vedeau tot felul de pînze colorate, unele făcute sul, altele pe jumătate desfășurate sau pe de-a-ntregul ferfenițite. În fața dulăpiorului, se înălța un lavoar greoi, meșterit dintr-o bucată masivă de mahon ne-

gru, așezată pe un pedestal întocmai ca o cristelniță ; deasupra lavoarului, pe o policioară, se vedeau piepteni, periute și alte obiecte de toaletă. Pe aproape, se legăna un hamac de rafie, rupt și decolorat ; așternutul mototolit și perna încrețită ca o frunte, dovedeau că omul care dormea acolo avea un somn agitat, străbătut de gânduri negre și vise rele.

În celălalt capăt al încăperii, chiar deasupra pupei vasului, se vedeau trei deschizături, ce serveau drept ferestre sau saborduri, după împrejurări ; dacă în cadrul lor apăreau capete de oameni se numeau ferestre, iar dacă apăreau tunuri, se numeau saborduri. În clipa de față, nu se vedeau nici capete de oameni, nici tunuri, deși uriașele belciuge ruginite și celelalte piese de fier fixate pe șarpanta de lemn te duceau cu gândul la tunuri de mare calibru.

Intrînd în încăperea și zăbind hamacul, căpitanul Delano spuse :

— Aici dormi, Don Benito ?

— Da, *señor*, aici dorm, de cînd am intrat în zona calmă.

— Încăperea asta seamănă cu un dormitor, cu un salon, cu o magazie de pînze, cu-o armurărie, cu-o capelă și cu un cabinet de lucru totodată, adăugă căpitanul Delano, aruncînd o privire în jur.

— Da, *señor*, împrejurările n-au prea fost prielnice unei bune rînduieli în cabina mea.

În clipa aceea, servitorul, cu un prosop pe braț, făcu un gest prin care-i arăta stăpînului că e la dispoziția lui. Cum Don Benito îi răspunse că e gata, Babo îl așeză în fotoliul de Malacca și, după ce trase în fața lui unul din jilțuri, pentru musafir, își începu treaba desfăcînd gulerul spaniolului și dezlegîndu-i cravata.

Negrii au, pare-se, o predispoziție aparte, ce-i face apti pentru serviciile legate de persoana omului. Mai

toți negrii sînt valeți și frizeri înnașcuți ; ei mînuiesc pieptenul și peria cu aceeași grație și aproape cu aceeași satisfacție cu care mînuiesc castanietele. De asemenea, ei îndeplinesc aceste munci cu un tact remarcabil și cu o iuțelă extraordinară, cu niște mișcări unduioase, tăcute, grațioase și ciudat de plăcute la vedere, mai ales pentru beneficiarul lor. Mai presus de orice, negrii au marele dar al umorului. Nu e vorba, în cazul de față, de grimase sau rîsete, căci ele pot fi nelalocul lor. E vorba de o anumită voioșie naturală la care participă în chip armonios fiecă gest și fiecă privire, ca și cum Dumnezeu însuși ar fi acordat întreaga făptură a negrului la vreo melodie plăcută.

Dacă la aceste însușiri adăugăm docilitatea ce izvoarăște din mulțumirea de sine a unei minți mărginite și modeste, precum și capacitatea de a sluji orbește, caracteristică unor ființe de o indiscutabilă înapoiere — vom înțelege mai bine pentru ce niște ipohondri ca Johnson și Byron (sau poate chiar ca Benito Cereno), au ajuns să-i îndrăgească pe servitorii lor negri Barber și Fletcher, tăgăduind totodată această dragoste aproape întregii rase albe. Dar dacă negrul are ceva care-i face pe oamenii cinici sau bolnavi de acreală să-l scutească de săgețile lor, cît de mult îi farmecă el pe oamenii de bunăvoință, cînd li se arată sub aspectele sale cele mai îndatoritoare ! Căpitanul Delano nu era numai blajin din fire, ci și plin de umor și de căldură, în clipele cînd nu era hărțuit de împrejurări. Acasă la el, îi plăcea să șadă în prag și să privească vreun om de culoare muncind sau jucîndu-se în libertate. Dacă, într-o călătorie pe mare, se întîmpla să aibe în echipaj vreun marinar negru, ajungea negreșit să stea la taifas cu el, numai pe jumătate în glumă. De fapt, ca mai toți oamenii veseli și inimoși din fire, căpitanul Delano îi iubea pe

negri nu din filantropie, ci dintr-o simpatie naturală, așa cum alții se atașează de câinii de Terra-Nova.

Pînă în prezent această înclinație fusese stînjinită de starea de lucruri pe care-o găsisese pe bordul vasului „San Dominick”. Dar acum, în cabină, eliberîndu-se de temerile de mai înainte și simțindu-se, din diferite motive, mai sociabil decît oricînd în ziua aceea, își regăsi vechea slăbiciune pentru negri, la vederea acestui servitor, care, cu prosopul pe braț, își slujea cu atîta voioșie stăpînul chiar cînd îl bărbierea.

Printre altele, îl amuză — ca un exemplu bizar al gustului african pentru frumos și pentru culorile vii — faptul că negrul scoase din dulăpior o bucată mare de pînză pestriță, pe care-o desfășură în chip de șervet, sub bărbia stăpînului.

Spaniolii se bărbieresc oarecum altfel decît cetățenii altor țări. Ei folosesc un vas anume botezat „lighe-nașul bărbierului” și scobit așa fel încît să țină strîns bărbia, cît timp aceasta e săpunită ; săpunitul însuși, se face nu cu un pămătuș, ci cu o bucată de săpun muiată în apa din lighenaș și frecată de obraz.

În cazul de față, apa sărată a mării fu folosită în lipsa alteia mai bune ; iar de săpunit fură săpunate doar buza superioară și partea de jos a obrazului, pentru a nu ciunti barba comandantului.

Aceste operațiuni preliminare fiind întrucîtva noi pentru el, căpitanul Delano le urmărea cu multă curiozitate, fără a angaja vreo discuție cu Don Benito, mai ales că spaniolul nu părea să aibă chef de vorbă.

Punînd jos lighenașul, negrul scotoci printre brice, pentru a-l alege pe cel mai ascuțit și, după ce-l găsi, îi ascuți și mai mult tăișul, frecîndu-l cu un gest expert de pielea tare, netedă și unsuroasă a palmei sale desfăcute ; apoi dădu să înceapă, dar se opri o clipă, ridicînd într-o mîină briciul și bălăcindu-și-o pe cealaltă în clăbucii de săpun de pe gîtul slab al spaniolu-

lui. Don Benito nu rămase nesimțitor la vederea oțelului lucios din fața lui, ci avu o tresărire nervoasă ; paloarea lui obișnuită era sporită de albeața spumei, albeață ce ieșea și mai mult în relief, în contrast cu trupul negru al servitorului. Întreaga scenă avea ceva straniu, cel puțin în ochii căpitanului Delano, care, privindu-i pe cei doi în pozițiile respective, nu-și putu alunga gândul năstrușnic că negrul era gîdele, iar albul victima prinsă în butuc. Era, însă, una din acele năluciri capricioase, care apar și dispar într-o clipită, și de care nu e scutită, poate, nici mintea cea mai echilibrată.

Între timp, în tulburarea lui, spaniolul își desfăcuse puțin lațul de pînză din jurul gîtului, așa fel încît o poală largă se desfășura acum, ca o cortină, peste un braț al fotoliului, pîna la podea, dezvăluind o mulțime de semne heraldice și cîmpuri colorate — în alb, albastru și galben — dominate de un castel pe fond roșu-purpuriu și de un leu în cîmp alb.

— Castelul și leul ! exclamă căpitanul Delano. Păi, acesta e chiar drapelul Spaniei ! Ai noroc, Don Benito, că numai ochii mei, nu și cei ai regelui, văd acest lucru, adăugă el, surîzînd, apoi, întorcîndu-se spre negru : Dar principalul este, presupun, ca pînza să aibă culori vesele.

Această remarcă glumeață păru să-l gîdile plăcut pe negru.

— Hai, stăpîne, zise acesta, potrivit din nou steagul-șervet și apăsînd încetîșor capul stăpînului pe rezemătoarea fotoliului. Hai, stăpîne !

Și lama de oțel scăpără lîngă gît. Don Benito fu din nou scuturat de-un fior.

— Nu-i bine să tremurați așa, stăpîne... Vedeți, Don Amasa, stăpînul tremură de cîte ori îl bărbieresc, deși știe că nu l-am tăiat niciodată. S-ar putea, însă, să-l tai puțin o dată și-o dată, dacă-o să tot tremure

așa... Hai, stăpîne... Și-acum, Don Amasa, fiți bun și vorbiți mai departe despre furtună și despre tot ce vreți. Stăpînul poate să asculte și, din cînd în cînd, să răspundă.

— A, da, furtunile alea ! zise căpitanul Delano. Pe măsură ce mă gîndesc la călătoria dumitale, Don Benito, mă minunez tot mai mult nu atît de furtuni, oricît de groaznice vor fi fost ele, cît de catastrofala acalmie ce le-a urmat. Căci, potrivit spuselor dumitale, ți-au trebuit peste două luni ca s-ajungi de la Capul Horn la Santa Maria — distanță pe care eu însumi am străbătut-o în cîteva zile, grație unui vînt prielnic. E adevărat că ai trecut prin zone întinse de calm, dar e lucru neobișnuit să fii imobilizat de calm vreme de două luni. Pe legea mea, Don Benito, dacă altcineva în afară de dumneata mi-ar fi spus o asemenea poveste, aș fi fost ispitit să nu-i dau crezare pe deplin !

Pe fața spaniolului se zugrăvi, fără voia lui, o expresie asemănătoare aceleia pe care-o avusese ceva mai înainte pe punte și, fie din pricina unei noi tresăriri, fie din pricina vre-unui ruliu brusc al chilei, sau din cauza unei șovăieli de moment a servitorului, fapt este că sub briciul acestuia începu să curgă sînge, iar spuma ce acoperea gîtul spaniolului se umplu de pete roșii. Numai de cînt, bărbierul negru își retrase briciul și, rămînînd în poziția lui profesională, cu fața la Don Benito și cu spatele la căpitanul Delano, flutură în aer oțelul însîngerat și spuse, pe jumătate în glumă, pe jumătate cu mîhnire :

— Poftim, stăpîne, așa de tare-ați tremurat, încît... iată cel dintîi sînge vărsat de Babo !

Nici o spadă trasă în fața regelui Iacob I al Angliei, nici o crimă săvîrșită în prezența lui, nu i-ar fi putut stîrni acelui monarh fricos o spaimă mai mare ca aceea ce se zugrăvea acum pe fața lui Don Benito.

„Bietul de el, își spuse căpitanul Delano, e atît de nervos încît nu poate suporta să vadă sînge nici măcar atunci cînd curge dintr-un brici de frizer ! Cum de-am fost în stare să-mi închipui că omul ăsta bolnav și dezechilibrat, incapabil să privească un strop din propriu-i sînge, pune la cale vărsarea întregului meu sînge ?! De bună seamă că astăzi n-ai prea fost în mințile tale, Amasa Delano ! Nu cumva să povestești despre asta cînd te vei întoarce acasă, nebunule Amasa ! Ia te uită, așa arată un ucigaș ? Arată mai degrabă ca un om pe cale de-a fi decapitat. Da, da, experiența de azi o să-mi servească drept lecție !”

În timp ce mintea cîstitului căpitan era bîntuită de aceste gînduri, servitorul își scoase de pe braț șervetul, spunîndu-i lui Don Benito :

— Stăpîne, stați de vorbă cu Don Amasa pînă curăț briciul de petele astea urîte, ca să-l pot ascuți din nou.

Rostise aceste cuvinte cu fața întoarsă puțin, ca să fie văzută atît de spaniol cît și de american ; expresia ei părea a spune că, îndemnîndu-l pe stăpîn să continue conversația, servitorul dorea să-i abată atenția de la penibilul incident de adineauri. Bucuros, pe semne, să se folosească de răgazul oferit, Don Benito începu să vorbească. El îi povesti căpitanului Delano că vasul nu fusese reținut numai de acalmiile neobișnuit de lungi, dar și de curenții contrari cărora le căzuse pradă ; adăugă și alte amănunte, unele din ele pentru a doua oară, ca să-i explice de ce călătoria de la Capul Horn la Santa Maria durase atît de mult.

Din cînd în cînd își presăra povestirea cu cuvinte de laudă, mai puțin moderate ca înainte, pentru buna comportare a negrilor. Spaniolul vorbea fără șir, cu o voce mai răgușită ca oricînd, fiind mereu întrerupt de bărbier, care-și mînuia briciul la anumite intervale.

În ochii căpitanului Delano, a cărei imaginație

Începuse din nou s-o ia razna, atitudinea spaniolului avea o notă atît de artificială, subliniată parcă și de tăcerea servitorului, ca de un comentariu misterios — încît îl fulgeră gîndul că stăpîn și slugă jûcau acum, din motive necunoscute lui, o farsă bine pusă la punct : pînă și tremurul lui Don Benito părea „făcut”. Bănuiala de complicitate era, de altfel, întărită de conciliabulele șoptite, despre care am pomenit mai înainte. Dar ce urmăriseră, oare, jucînd în fața lui această comedie a bărbieritului ? Căpitanul Delano sfîrși prin a alunga ca pe-o idee absurdă această bănuială, sugerată, poate, de înfățișarea teatrală a lui Don Benito, îmbrăcat ca un arlechin.

După ce isprăvi bărbieritul, servitorul se înarmă cu o sticlută de parfum și, vărsînd cîteva picături pe scăfîrlia stăpînului, i-o frecă atît de zdravăn, încît mușchii faciali i se contractară într-un fel ciudat.

Următoarea operațiune o întreprinse cu ajutorul pieptenului, periei și foarfecilor, pe care le plimbă de jur împrejurul capului, netezind ici vreo buclă, tăind colo vreun fir rebel, sau dînd suvițelor de la tîmple o linie mai grațioasă ; toate aceste mici „tușe” și altele asemănătoare, vădeau o mîna de maestru. Don Benito le suporta, resemnat ca orice om care se dă pe mîna unui bărbier ; era, în orice caz, mult mai puțin neliniștit decît fusese în timpul bărbieritului propriu-zis : acum ședea atît de țeapăn și părea atît de palid, încît ai fi zis că negrul e un sculptor nubian care finisează capul alb al unei statui.

După ce isprăvi, negrul dezlegă drapelul spaniol, îl înfășură și-l vîrî la loc în dulăpior ; apoi înlătură, cu răsufllarea-i fierbinte, firele răzlețe rămase pe gîtul stăpînului său, îi potrivi cravata și gulerul, și înde-părtă o scamă de pe reverul de catifea ; după care, dîndu-se înapoi cu cîteva pași, își examinează o clipă,

cu o satisfacție reținută, stăpînul, ca pe-o operă plămadită de mîinile-i dibace.

Căpitanul Delano îi laudă, pe un ton glumeț, opera și-l felicită totodată pe Don Benito. Dar nici apa parfumată, nici frecția, nici dovezile de bunăvoință și de fidelitate primite, nu descrețiră fruntea spaniolului, care, rămînînd cufundat în fotoliu, căzu din nou în sumbra-i melancolie. Socotind că prezența lui devenise indezirabilă, căpitanul Delano se retrase, sub cuvînt că vrea să vadă dacă, așa cum prorocise, s-a stîrnit vreo briză.

Îndreptîndu-se așadar spre arborele mare, se opri o clipă locului, ca să reflecteze, nu fără oarecari temeri vagi, la scena la care asistasă ; deodată, însă, auzind zgomot dinspre cabină, se întoarse și-l zări pe negru, cu mîna la falcă. Căpitanul Delano se apropie de el și văzu că obrazul îi sîngera. Tocmai se pregătea să-l întrebe ce se-ntîmplase, cînd solilocul plîngăreț al negrului îl lămuri :

— Cînd o să se vindece stăpînul de boala asta rea, care-l face să se poarte așa cu Babo ? Îl taie pe Babo cu briciul fiindcă Babo l-a zgîriat din greșeală, pentru prima oară în viața lui ! Aoleo ! Aoleo !

Și-și duse mîna la falcă.

„Să fie, oare, cu puțință ? se întreba căpitanul Delano. Așadar, Don Benito m-a silit, prin purtarea lui morocănoasă, să plec, dinadins ca să-și poată vărsa năduful spaniolesc pe sărmana lui slugă ! A ! Urîte patimi stîrnește sclavia în sufletul oamenilor ! Bietul băiat !”

Era cît pe ce să-i adreseze cîteva cuvinte de compătimire, cînd negrul intră din nou în *cuddy* cu sfială și silă. Peste cîteva clipe, stăpîn și slugă apărură împreună, cel dintîi rezemîndu-se de celălalt ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. O fi fost, la urma urmei, doar o ceartă ca între îndrăgostiți, își spuse căpitanul

Delano. Apoi se apropie de Don Benito și porni încet la plimbare cu el. Nu făcuseră decît cîtiva pași, cînd stewardul — un mulatru înalt, cu o figură de rajah oriental, încununată de un turban în formă de pagodă alcătuit din trei sau patru năframe de Madras înfășurate în jurul capului — se apropie de ei și-i pofti, ceremonios, la masă în cabină.

Porniră așadar într-acolo, precedați de mulatru, care se tot întorcea, cu plecăciuni și zîmbete, pînă cînd ajunseră la destinație ; manierele acestea elegante subliniau și mai mult micimea lui Babo, care n-avea nimic pe cap și care, conștient parcă de inferioritatea lui, îl privea cam chiorîș pe grațiosul steward. Căpitanul Delano își explică însă, parțial, această privire prin ciuda pizmașă pe care un african pur-sînge o simte față de un mulatru. Cît despre steward, manierele lui vădeau, dacă nu prea multă demnitate și respect de sine, în orice caz marea lui dorință de a fi pe plac — dorință de două ori meritorie prin caracterul ei creștinesc și chesterfieldian ¹.

Căpitanul Delano observă cu interes că mulatrul avea, în ciuda culorii hibride a pielii sale, o figură tipică de european.

— Don Benito, șopti el, sînt încîntat să-l văd pe acest șambelan al dumitale, cu toiagul aurit ; el dez-minte categoric remarca nedreaptă pe care-am auzit-o cîndva din gura unui plantator din Barbados, și anume, că trebuie să te ferești ca de diavol cînd vezi un mulatru cu față de european. Iată ce frumos zîmbeste și salută omul acesta, care are trăsături mai armonioase decît însuși regele George al Angliei ! E un adevărat rege — un rege al oamenilor inimoși și cu-viincioși. Și ce voce plăcută are !

¹ Aluzie la Lordul Chesterfield (1694—1773), autor al unor cărți despre etichetă și maniere elegante.

— Așa e, *señor*.

— Dar ia spune-mi, de cînd îl știi e așa de drăguț și de vrednic ? Întrebă căpitanul Delano, oprindu-se locului, în timp ce mulatrul, cu o ultimă plecăciune, dispărea în cabină. Aș fi curios să știu, din motivul pe care ți l-am arătat adineaori.

— Francesco e un băiat bun, răspunse Don Benito, cu nepăsarea unui prețaluitor flegmatic, care nu vrea nici să critice nici să laude.

— Eram sigur ! Căci ar fi ciudat, și nu tocmai măgulitor pentru noi, albi, dacă picul de sînge alb amestecat cu cel african, în loc să amelioreze calitatea acestuia, ar avea tristul efect pe care-l are vitriolul turnat într-o fiertură neagră : îi îmbunătățește, poate, culoarea, dar îi strică gustul.

— Desigur, desigur, *señor*, dar (și aruncă o privire spre Babo), ca să nu mai vorbesc de negri, am auzit pe unii făcînd aceeași remarcă în legătură cu metișii spanioli și indieni din provinciile noastre. De altfel, nu știu nimic despre toate acestea, adăugă el, cu nepăsare.

Și intră cu oaspetele său în cabină.

Li se servi o masă frugală : cîțiva dintre dovlecii și peștii proaspeți aduși de oamenii căpitanului Delano, ceva pezmeți, puțină carne sărată, sticla de cidru pusă deoparte, precum și ultima sticlă de vin de Canare aflată pe bordul vasului „San Dominick“.

Cînd intrară, Francesco tocmai se foia în jurul mesei și făcea ultimele pregătiri, ajutat de doi-trei negri. Zărindu-și stăpînul, se retraseră cu toții, inclusiv Francesco, care salută surîzător ; dar spaniolul nu-l luă în seamă și-i spuse oaspetelui, cu un aer blazat, că nu-i plăcea să aibe în preajmă prea mulți servitori.

Rămași singuri, gazda și musafirul se așezară unul în fața altuia, la cele două capete ale mesei, ca doi

soți fără copii ; deși abia se ținea pe picioare de slab ce era, Don Benito stăruia ca oaspetele să se așeze înaintea lui, pe scaunul indicat.

Negrul îi puse spaniolului o pernă la spate și o scoarță la picioare, apoi se proțăpi nu înapoia scaunului stăpînului său, ci înapoia aceluia pe care se așezase căpitanul Delano. La început, acesta se arătă oarecum mirat, dar înțelese curînd că, luînd această poziție, negrul rămînea mai departe la dispoziția stăpînului său : stînd în fața lui, putea să-i ghicească și mai lesne dorințele.

— Ai un servitor neobișnuit de inteligent, Don Benito, șopti căpitanul Delano peste masă.

— Așa e, *señor*.

În timpul mesei, oaspetele ceru noi lămuriri asupra unor părți din povestirea spaniolului. Întrebă, printre altele, cum se face că scorbutul și frigurile dăduseră iama printre albi, deși cruțaseră peste o jumătate din negri ? Ca și cum această întrebare i-ar fi evocat spaniolului întregul tablou al molimei, amintindu-i de propria-i singurătate într-o cabină în care fusese cîndva înconjurat de atîția prieteni și ofițeri — mîna începu să-i tremure, fața îi deveni lividă, iar din gură îi scăpară cuvinte fără șir ; în curînd amintirea lucidă a trecutului fu înlocuită de spaimile dementiale ale prezentului. Ochii lui holbați priveau în gol, căci nu aveau nimic altceva în față decît mîna servitorului care împingea spre el sticla cu vin de Canare. În cele din urmă, cîteva sorbituri îl făcură să-și vină parțial în fire, ceea ce-i îngădui să emită unele observații ocazionale despre deosebirile de structură dintre rase și despre capacitatea unora dintre acestea de a opune mai multă rezistență bolilor decît altele. Era un punct de vedere nou pentru oaspetele său.

La un moment dat, căpitanul Delano, vrînd să-i vorbească despre latura financiară a serviciilor pe care

i le făcuse (pentru că trebuia să dea socoteală armatorilor), îndeosebi în legătură cu pînzele și alte furnituri de acest gen, se gîndi că, întrucît prefera, firește, să rezolve asemenea afaceri între patru ochi, ar fi fost bine ca servitorul să se retragă; căci își închipuia că Don Benito se putea lipsi, pentru cîteva minute, de ajutorul său. Așteptă, totuși, puțin, spunîndu-și că Don Benito își va da seama singur, în cursul conversației, că un asemenea pas se impune.

Dar nici gînd de așa ceva. În cele din urmă, întîlnind privirea gazdei, căpitanul Delano îi spuse în șoaptă, cu un gest abia perceptibil al policarului:

— Don Benito, iartă-mă, dar ceva mă împiedică să-ți spun deschis ceea ce am a-ți spune.

La auzul acestor vorbe spaniolul se schimbă la față, desigur — își închipui americanul — din pricină că vedea în aluzia asta un soi de observație critică la adresa servitorului său. Peste cîteva clipe, îl asigură pe oaspete că prezența negrului nu constituia nici un impediment, întrucît, de cînd se prăpădiseră ofițerii, Babo (care fusese, inițial, căpetenia sclavilor) devenise nu numai servitorul și însoțitorul său permanent, dar și confidentul său în toate privințele.

Deși nu mai putea spune nimic, căpitanul Delano se simțea, fără voia lui, cam iritat de faptul că o dorință atît de neînsemnată i-era refuzată de către un om căruia intenționa să-i facă servicii atît de mari. Puse, însă, acest refuz pe seama firii ursuze a gazdei și, umplîndu-și paharul, trecu la subiect.

Fixară destul de repede prețul pînzelor și al celorlalte furnituri. Dar, în cursul tocmelii, americanul observă că oferta lui de ajutor, care fusese salutăată inițial cu un entuziasm febril, nu mai trezea acum — cînd se reducea la o tranzacție comercială — decît indiferență și apatie. S-ar fi zis că Don Benito se resemna să asculte toate aceste detalii, mai degrabă

din respect pentru buna cuviință, decît din convingerea că ar fi fost la mijloc vreun folos considerabil pentru el însuși și pentru vasul lui.

În curînd, atitudinea lui deveni și mai rezervată. Orice încercare de a-l atrage în vreo conversație mai amicală se dovedi deșartă. Pradă unei adînci melancolii, își ciupea barba, în vreme ce mîna servitorului, mută ca și aceea care-a scris pe zid¹, împingea încet spre el sticla de vin.

După terminarea mesei, se așezară pe o banchetă capitonată, pe care servitorul puse o pernă, pentru stăpînul său. Din pricina acalmiei prelungite, aerul devenise apăsător. Don Benito oftă din greu, ca și cum ar fi vrut să răsufle adînc.

— Ce-ar fi să ne întoarcem în *cuddy*? propuse căpitanul Delano. E mai mult aer acolo.

Dar spaniolul rămase tăcut și nemișcat.

Între timp, servitorul îngenunchiase în fața lui, cu un uriaș evantai de pene. Iar FrancESCO, intrînd în vîrfurile picioarelor, îi întinsese negrului o ceșcuță cu apă aromată, cu care acesta freca din cînd în cînd fruntea stăpînului, netezindu-i şuvițele de la tîmple, așa cum face o doică unui copil. Nu scotea o vorbă, dar îl privea țintă pe spaniol, ca și cum ar fi vrut să-i ridice puțin moralul oferindu-i imaginea vie dar tăcută a fidelității.

Deodată, tocmai cînd clopotul vestea ora două, zăriră prin ferestre o ușoară încrețire a mării, sub sfîchiul unui vînticel venit din direcția dorită.

— Uite! exclamă căpitanul Delano. Uite, Don Benito! Ți-am spus eu!...

¹ Referire la inscripția *mané, techel, phares* (numărat, cîntărit, împărțit); în legenda biblică, cuvintele acestea apar scrise de o mînă nevăzută pe pereții sălii unde se petrecea una din orgiile lui Baltazar, ultimul tiran al Babilonului. Descifrată de profetul Daniel, inscripția prezicea căderea imperiului babilonian.

Sărise în picioare și vorbea cu însuflețire, pentru a-l zgâlțîi pe apaticul spaniol. Dar deși perdeaua stacojie a ferestrei dinspre pupa îi atinse chiar în clipa aceea obrazul pal, Don Benito păru să întâmpine briza cu și mai puțin entuziasm decît întâmpinase acalmia.

„Bietul de el ! Își spuse căpitanul Delano. O experiență amară l-a învățat că o încrețitură a apei nu înseamnă încă vînt, tot așa cum cu o rîndunică nu se face primăvară.

Dar de data asta se înșeală. I-o voi dovedi ducîndu-i corabia la liman !“

Făcînd o vagă aluzie la slăbiciunea lui Don Benito, îl rugă să rămînă liniștit acolo și să-i lase lui (căpitanului Delano) grija de a scoate maximum de folos din briza stîrnită, grija pe care și-o va lua bucuros asupra-și.

Pornind înapoi spre punte, căpitanul Delano tresări la vederea lui Atufal, a cărui siluetă monumentală părea încremenită în prag, aidoma unuia dintre paznicii de marmoră neagră care stau de strajă la porțile mormintelor egiptene.

De data asta, tresărirea era, poate, de natură pur fizică. Prezența lui Atufal, dovadă stranie a docilității sale posace, contrasta cu aceea a lustruitorilor de securi, care-și făceau răbdători treaba ; dar atît cazul lui Atufal cît și cazul celorlalți, dovedeau că, oricît de știrbită i-ar fi fost autoritatea, de cîte ori Don Benito socotea nimerit să și-o afirme, toți oamenii lui, fie ei cît de sălbatici sau puternici, trebuiau să se încline mai mult sau mai puțin în fața ei.

Apucînd o trompetă agățată de parapet, căpitanul Delano păși hotărît spre marginea dunetei și începu să împartă ordine în cea mai bună limbă spaniolescă de care era în stare. Cei cîțiva marinari albi și nu-

meroși negri, deopotrivă de încântați, se apucară să manevreze corabia spre liman.

În vreme ce dădea instrucțiuni pentru înălțarea unei bonete¹, căpitanul Delano auzi o voce care repeta întocmai aceste instrucțiuni. Întorcându-se îl zări pe Babo, care-și juca acum, sub comanda pilotului, rolul de căpetenie a sclavilor. Ajutorul lui se dovedi foarte prețios. Pânzele zdrențuite și vergile strîmbate fură, curînd, repuse în funcțiune. Negrii mînuiau fungile și școtele, cîntînd cu însuflețire.

„Buni băieți ! Își spuse căpitanul Delano. Cu puțină instrucție, ar ajunge niște marinari strașnici. Uite, pînă și femeile dau o mînă de ajutor și cîntă ! Or fi pesemne din neamul *așanti*, vestit pentru femeile sale războinice. Dar cine-o fi la cîrmă ? Am nevoie de un braț priceput acolo.“

Și se duse să vadă.

„San Dominick“ avea o timonă greoaie, prevăzută cu doi scripeți mari, orizontali. La capătul fiecărui scripete stătea cîte un subaltern negru, iar între ei, la postul de comandă, un marinar spaniol, pe a cărui față se vedea limpede că împărtășea din plin speranța și încrederea tuturor în ce privește briza. Căpitanul Delano recunoscuse în el pe marinarul care se arătase atît de sfios mai adineauri, pe cabestan.

— A, dumneata erai ! exclamă căpitanul. Acum, gata cu ochiadele piezișe ! Privește drept înainte, ca să meargă și vasul tot așa. Sper că-ți cunoști meseria. Și că vrei să ajungi la liman, nu-i așa ?

Omul răspunse afirmativ, chicotind parcă, și apucă zdravăn timona. Cei doi negri îl priviră cu coada ochiului, fără să fie văzuți de american.

¹ Velă ajutătoare care se instalează, numai pe vreme bună, la extremitatea vergilor velelor pătrate.

După ce se convingse că la cîrmă totul era în regulă, căpitanul Delano porni spre teuga, ca să vadă cum stau lucrurile acolo.

Vasul își luase destul avînt ca să poată face față curentului. Iar către seară briza avea desigur să se întetească.

După ce luă toate măsurile ce se impuneau pentru moment, căpitanul Delano mai dădu cîteva ordine marinarilor și porni înapoi spre cabină, pentru a-i raporta lui Don Benito situația ; dorința de a-l vedea era stimulată de speranța că va putea vorbi cu el între patru ochi, în vreme ce Babo era ocupat pe punte.

Pe sub dunetă se putea trece din două direcții diferite spre cabina comandantului, iar unul din coridoare era mai scurt decît celălalt.

Încredințindu-se că servitorul se afla încă pe punte, căpitanul Delano intră în coridorul mai scurt — la capătul căruia stătea Atufal — și merse cu pași repezi pînă la cabină. Ajuns în prag, se opri o clipă, ca să-și tragă sufletul. Apoi intră, cu buzele pregătite să rostéască ceea ce avea de spus. În timp ce pășea spre spaniol, auzi alți pași, care parcă înaintau în același ritm cu ai lui. Pe cealaltă ușa înainta servitorul, cu o tavă în mînă.

„Lua-l-ar dracu’ de servitor credincios ! Își spuse în gînd căpitanul Delano. Enervantă coincidență !“

Enervarea ar fi fost, poate, și mai mare, dacă briza nu i-ar fi inspirat căpitanului o încredere entuziastă. Simți totuși o ușoară strîngere de inimă la gîndul că între Babo și Atufal exista o legătură misterioasă.

— Don Benito, începu el, îți aduc o veste bună : briza se menține și chiar se va înteți. În altă ordine de idei, Atufal, vlăjganul acela care-ți servește drept pendulă, se află în pragul cabinei. Firește, din ordinul dumitale, nu-i așa ?

Don Benito tresări, atins parcă de o ironie ușoară, formulată însă prea politicos ca să ofere temei pentru vreo replică.

„Parc-ar fi jupuit de viu, își spuse căpitanul Delano. Tresare la cea mai ușoară atingere !“

Servitorul merse în fața stăpînului, ca să aranjeze o pernă. Obligat de politețe, spaniolul răspunse, cam ținînd :

— Așa e. Sclavul se află acolo în virtutea ordinului meu, potrivit căruia, oridecîteori mă retrag în cabină, el trebuie să stea și să aștepte venirea mea.

— Iartă-mă, dar n-am impresia că-i dai bietului om onorurile cuvenite unui fost rege ! Zău, Don Benito, adăugă căpitanul zîmbind, mă tem că, în ciuda anumitor libertăți pe care le tolerezi, în unele privințe, de fapt ești un stăpîn aspru și necruțător.

Don Benito tresări iarăși, de data asta din pricina unei reale muștrări de cuget, cum i se păru inimosului căpitan.

Conversația se împotmoli din nou. În zadar îi arătă căpitanul Delano interlocutorului său că vasul se mișca vizibil acum, despicînd încet valurile ; Don Benito îi răspunse laconic, pe un ton sec, și cu-o privire ștearsă.

În vremea asta, vîntul, care se întetea mereu, în direcția portului, mîna din ce în ce mai repede vasul drept într-acolo. După ce ocoliră un promontoriu, le apărură în față, la oarecare distanță, celălalt vas.

Căpitanul Delano se întoarse pe punte. După ce modifică puțin ruta vasului ca să poată ocoli de departe reciful, coborî din nou în cabină pentru cîteva clipe. „De data asta, își spunea el, sînt sigur că-l voi înveseli pe sărmanul meu prieten !“

Intrînd în cabină, exclamă jovial :

— E din ce în ce mai bine, Don Benito ! În curînd necazurile duminicale vor lua sfîrșit, cel puțin pentru

cîtva timp. Căci precum bine știi, atunci cînd, după o călătorie lungă și dramatică, o corabie ancorează într-un port, comandantul simte că i se ia de pe inimă o povară uriașă. Înaintăm într-un ritm grozav, Don Benito ! Vasul meu a apărut la orizont. Uită-te prin hublou — îl vezi ? Bunul meu prieten, e „Bachelor's Delight“ ! Vîntul ăsta îți dă puteri, zău ! Știi ce, vino să bem astă-seară o cafea împreună. Bătrînul meu steward o să-ți prepare o cafea strașnică, demnă de un sultan. Ce zici, Don Benito, vii ?

La început, spaniolul își ridică ochii febrili, aruncînd o privire nostalgică spre „Bachelor's Delight“ în vreme ce servitorul îl măsura cu o curiozitate mută. Deodată, însă, redeveni glacial și, prăbușindu-se pe perne, rămase tăcut.

— Nu mi-ai răspuns. Haide, îngăduie-mi și mie să fiu ospitalier, doar mi-ai fost gazdă toată ziua !

— Nu pot merge, răspunse el.

— Cum așa ? N-o să te obosească de fel. Cele două vase vor ancora cît mai aproape unul de celălalt, fără să se lovească, bineînțeles. Se va putea trece ușor de pe o punte pe cealaltă, ca dintr-o cameră într-alta. Hai, nu mă refuza !

— Nu pot merge, repetă Don Benito, cu hotărîre și silă în glas.

Renunțînd aproape la orice simulacru de politețe, și mușcîndu-și pînă la sînge unghiile subțiri, privea, mai bine zis se zgîia, cu o întepeneală cadaverică, la oaspetele său, ca și cum ar fi fost iritat de o prezență străină, ce-l împiedica să-și savureze din plin plăcerile morbide.

Între timp gîlgîitul vesel al apelor despicate de etravă, se auzea din ce în ce mai tare prin ferestre, muștrîndu-l parcă pentru neagra lui melancolie și spunîndu-i că naturii nici nu-i păsa de el, chiar dacă me-

lancolia asta i-ar fi luat mințile. Căci, în definitiv, a cui era vina ?

Pe cât de sus se ridicase vîntul cel bun, pe atît de adînc se prăbușise spaniolul în deprimarea lui. Avea acum o atitudine care depășea într-atîta posomoreala și acreala de pînă atunci, încît oaspetele său simți că, oricît de răbdător și de blajin ar fi fost din fire, nu mai putea îndura. Neputînd în nici un fel să-și explice o asemenea atitudine și socotind că ea nu se justifica nici prin propria lui purtare, nici prin firea sucită a spaniolului, sau prin boala lui, fie ea cît de gravă, căpitanul Delano se simți jignit în mîndria lui și deveni la rîndu-i foarte rezervat. Dar spaniolului i-era totuna.

Atunci, căpitanul Delano îl părăsi și se duse din nou pe punte.

Între timp, corabia ajunsese la mai puțin de două mile de celălalt vas ; între ele plutea sprințara balenieră.

În curînd, grație dibăciei pilotului, cele două vase putură ancora unul lîngă celălalt.

Înainte de a se întoarce la propriul său vas, căpitanul Delano avusese intenția să-i vorbească în amănunt lui Don Benito despre serviciile pe care se oferea să i le facă. Dar acum, cînd „San Dominick“ ancorase la loc sigur, era hotărît să nu se mai expună la noi afronturi, ci să plece numaidecît, fără a mai face vreo aluzie la ospitalitate sau la afaceri. Amînîndu-și fără termen planurile de viitor, se gîndea să acționeze potrivit împrejurărilor. Baleniera îl aștepta, gata să-l primească, dar spaniolul încă nu ieșise din cabina lui.

„Nu-i nimic, își spuse căpitanul Delano, dacă-i prost crescut, cu atît mai mult se cuvine să-i arăt ce-nseamnă buna creștere.“

Și coborî în cabină pentru a-și lua un rămas bun ceremonios și, poate, tocmai de-aceea usturător.

Dar, spre marea lui satisfacție, Don Benito, ajutat de Babo, se ridică în picioare și, apucându-l de mână, începu să tremure, prea emoționat ca să poată vorbi — ca și cum ar fi început să se simtă apăsător de răceala politicoasă pe care i-o arăta, ca să se răzbune, jignitul său oaspete. Se așeză, însă, la loc pe perne, ferindu-și privirea, cu o expresie și mai lugubră, care-l făcu pe căpitanul Delano să-și piardă numaidecât optimismul întemeiat pe buna impresie de mai înainte. Redevenind el însuși glacial, se retrase, cu o plecăciune.

Abia ajunsese, însă, la mijlocul coridorului îngust și întunecos ca un tunel, ce ducea de la cabină spre scară, când îi răsună în urechi un zgomot asemănător dangătului care anunță o execuție în curtea unei închisori. Era clopotul spart al corăbiei, care vestea ora și al cărui ecou se prelungea, jalnic, în acest cavou subteran. Printr-o fatalitate ineluctabilă, mintea căpitanului, răspunzând prevestirii rele, fu năpădită de vechile-i bănuieli. Se opri locului, asaltat de toate aceste bănuieli superstițioase, ale căror imagini i se închegau amănunțit în minte, mult mai repede decât se leagă aceste vorbe într-o frază.

Pînă acum, firea lui credulă și îngăduitoare se arătase prea dornică să găsească justificări, pentru alunizarea unor temeri rezonabile. Cum se face că spaniolul acesta, politicos adesea pînă la pedanterie, nu se sinchisea acum nici măcar de cuviința cea mai elementară, ce i-ar fi dictat să-l petreacă pînă la pasarelă pe oaspetele său ? Să fi fost, oare, din pricina proastei sale dispoziții ? Dar această proastă dispoziție nu-l împiedicase să facă, în aceeași zi, eforturi mult mai obositoare. Purtarea lui echivocă de adineauri îi reveni în minte căpitanului : Don Benito se ridicase în

picioare, îl apucase de mână și-și dusesese mâna la pălărie, dar cîteva clipe mai tîrziu, toate aceste gesturi erau puse în umbră de o muțenie posacă și sinistră. Să se fi căit, oare, în ultimul moment, de cine știe ce plan diabolic, la care se întorcea numaidecît după-aceea, hotărît să-l pună în aplicare, fără remușcări ?

Ultima privire pe care i-o aruncase căpitanului Delano exprima parcă resemnarea în fața fărădelegii pusă la cale împotriva unui om de la care își lua rămas bun pentru totdeauna. Ce altceva putea, oare, să însemne refuzul de a-i face o vizită în seara aceea ? Să fi fost, oare, spaniolul mai puțin călit sufletește decît Jidovul, care n-a pregetat să cîneze la masa aceluia pe care avea de gînd să-l trădeze în aceeași noapte ? Ce ascundeau, oare, toate enigmele și contradicțiile din ziua aceea, dacă nu tocmai intenția de a induce în eroare, înaintea cine știe cărui atac mișelesc ? Atufal, pretinsul rebel, apăru chiar în clipa aceea în prag, ca o umbră punctuală. Părea mai mult decît o sentinelă. Nu mărturisise oare spaniolul că el îi poruncise lui Atufal să stea acolo ? Nu cumva îl pusese să stea la pîndă ?

Spaniolul în spate, sclavul în față... Căpitanul Delano n-avea încotro, trebuia să încerce să iasă din întuneric la lumină.

În clipa următoare, cu fălcile și pumnii încheștați, trecu pe lîngă Atufal și ajunse, nevătămat, la lumină. Cînd își văzu corabia zveltă legănîndu-se lin la ancoră, destul de aproape ca să-i audă chemarea ; cînd își zări, apoi, baleniera, cu fețele familiare ale marinarilor săi, săltînd și coborînd încetîșor pe valuri, alături de „San Dominick ; cînd, numaidecît după aceea, întorcîndu-și privirea spre puntea unde se afla, îi văzu pe cîlțari, care continuau să-și răsucească degetele, cu gravitate, și pe harnicii lustruitori

mereu aplecați asupra securilor lor zăngănitore ; dar mai ales, cînd văzu blînda priveliște a naturii, ce se bucura de nevinovata-i odihnă de seară, în vreme ce soarele, cuibărit în pașnicu-i bîrlog apusean, strălucea ca dulcea lumină prelinsă din cortul lui Abraham ; cînd ochii și urechile lui vrăjite se umplură de toate aceste impresii, la care se adăuga imaginea negrului înlănțuit, pumnii și fălcile căpitanului se descleștară. Încă o dată, zîmbi nălucilor ce-și bătuseră joc de el, și simți împunsătura unei remușcări la gîndul că, dîndu-le crezare măcar o clipă, se făcuse, fără voia lui, vinovat de o îndoială păgînă față de atotveghețoarea pronie cerească.

În răgazul de cîteva minute care urmă, baleniera fu adusă, conform dispozițiilor lui, lîngă schela corăbiei. În acest răstimp, căpitanul își aminti, cu un soi de satisfacție melancolică, de serviciile pe care le făcuse, în ziua aceea, unui străin. „După o faptă bună, își spunea el, conștiința nu-ți rămîne nerecunoscătoare, chiar dacă omul pentru care-ai făcut acca faptă e un ingrat.“

Pregătindu-se să coboare în balenieră, își puse piciorul pe prima treaptă a scării, deși continuă să privească spre punte. În aceeași clipă, se auzi chemat, politicos, pe nume, și, spre mirarea lui, îl văzu pe Don Benito că se apropie, cu o energie neobișnuită, ca și cum ar fi vrut, în ultimul moment, să-și răscumpere lipsa de politeță de mai înainte. Cu amabilitatea lui înnăscută, căpitanul Delano își trase piciorul din scară și, întorcîndu-se pe punte, porni în întîmpinarea spaniolului. Graba nervoasă a acestuia, spori atunci, dar în schimb energia vitală păru să-l abandoneze, astfel încît, pentru a-l sprijini mai bine, servitorul îi propti mîna cu umărul său gol, slujindu-i astfel drept cîrjă.

Și de data aceasta, spaniolul îi strînse febril mîna americanului, privindu-l în ochi, fără a avea puterea să-i vorbească.

„L-am nedreptățit, se muștră în sinea lui căpitanul Delano. Aparenta lui răceală m-a indus în eroare ; în nici un caz n-a avut intenția să mă jignească.“

Între timp, ca și cum s-ar fi temut ca scena asta, prelungindu-se, să nu-l obosească peste măsură pe stăpînul său, negrul se arăta nerăbdător să-i pună capăt. Continuînd să-i slujească drept cîrjă spaniolului și mergînd între acesta și căpitanul Delano, înainta o dată cu ei spre pasarelă ; Don Benito, stăpînit parcă de o blîndă căință, nu lăsase mîna căpitanului Delano, pe care-o ținea într-a lui, peste trupul negrului.

În curînd se pomeniră lîngă balustradă, deasupra balenierei, al cărei echipaj ridica spre ei priviri curioase. Așteptînd cam stîngerit ca spaniolul să-i dea drumul, căpitanul Delano ridică un picior ca să treacă pragul pasarelei. Dar Don Benito îi strîngea mereu mîna. În cele din urmă, spuse totuși, cu tulburare în glas :

— Nu pot merge mai departe. Aici trebuie să-mi iau rămas bun de la dumneata. Adio, scumpul meu Don Amasa... Du-te ! Du-te...

Și slobozindu-i brusc mîna, adăugă :

— Du-te și Dumnezeu să te ocrotească mai bine decît m-am priceput eu, bunul meu prieten !

Emoționat, căpitanul Delano ar mai fi zăbovit, dar întîlnind privirea smerit-poruncitoare a servitorului, își luă repede rămas bun și coborî în balenieră, însoțit de cuvintele de adio ale spaniolului, care încremîna la marginea pasarelei.

Așezîndu-se la pupa, căpitanul Delano schiță un ultim salut și dădu semnalul de plecare. Lopătarii așteptau, cu mîinile pe rame. Nostromul împinse bale-

niera îndeajuns de departe de vas, pentru ca lopătarii să-și vîre ramele în toată lungimea lor. În aceeași clipă, Don Benito sări peste balustradă și se prăbuși la picioarele căpitanului Delano, strigînd totodată spre vas, cu o voce atît de frenetică, încît cei din balenieră nu pricepură nimic. Totuși, trei marinari de pe vas, înțelegînd pesemne ceva, se aruncară în mare din trei locuri diferite și depărtate unul de celălalt, și înotară spre căpitanul lor, ca și cum ar fi vrut să-l salveze.

Ofițerul care comanda baleniera îl întrebă, uluit, pe căpitanul Delano ce însemnau toate astea ? La care, căpitanul răspunse, cu un zîmbet disprețuitor la adresa enigmaticului spaniol, că personal nu știa nimic și nici nu-i păsa. Avea, de fapt, sentimentul că Don Benito urmărise să dea oamenilor săi impresia că baleniera încerca să-l răpească din mijlocul lor. Deodată, tresări la auzul unui zgomot infernal ce se stîrnise pe puntea vasului, înăbușind aproape cu totul zîngănitul securilor ciocnite de lustruitori.

— Dacă nu cumva... spuse el, și exclamă numai-decît : Dați-i drumul, băieți, dacă vreți să scăpați cu viață !

Apoi, apucîndu-l de gît pe Don Benito, adăugă :

— Piratul ăsta vrea să ne omoare !

În clipa aceea, parcă înadins pentru a adevăra spusese sale, servitorul negru apăru pe balustradă, cu un pumnal în mînă, și-și făcu vînt să sară, ca și cum ar fi vrut să-i arate stăpînului său că i-a rămas credincios pînă-n ultima clipă. În vremea asta, pe semne pentru a-l ajuta pe negru, cei trei mateloți albi se căzneau să se cațere la prova balenierei. Iar pe vas, toată hoarda negrilor, alarmați parcă de primejdia în care se afla căpitanul lor, stătea îngrămădită ca o avalanșă de funingine, deasupra balustradelor.

Toate aceste întâmplări, și cele care urmară, se petrecură cu o asemenea repeziciune, încît trecutul, prezentul și viitorul se contopiră.

Zărindu-l pe negru că sare, căpitanul Delano îl trînti cît colo pe spaniol, îndată după ce-l apucase de gît, și, ridicînd brațele în aer, printr-o instinctivă mișcare de recul, putu să-l prindă din zbor pe Babo, care sărise cu pumnalul îndreptat parcă spre inima lui. Smulgîndu-i-l din mînă, îl azvîrli pe agresor în fundul balenierei, ale cărei rame, libere acum, începură de îndată să o împingă spre larg cu repeziciune.

Atunci, căpitanul Delano, ținîndu-l pe negru cu piciorul drept, îl apucă din nou, cu mîna stîngă, pe Don Benito, fără să-i pese că acesta era pe jumătate leșinat și-i pierise graiul ; în același timp, apăsînd cu mîna dreaptă pe rama de la pupa, spre a mări viteza ambarcațiunii, își îndemnă oamenii să vîslească din răsupteri.

Deodată, însă, comandantul balenierei, care izbutise în cele din urmă să-i alunge pe cei trei marinari agățați la prova, și care trecuse lîngă nostrom ca să-i dea o mînă de ajutor la vîslit, îl strigă pe căpitanul Delano, atrăgîndu-i atenția asupra mișcărilor negrului ; în aceeași clipă un vîslaș portughez îi striga să ia seama la vorbele spaniolului.

Privind la picioarele sale, căpitanul Delano văzu în mîna slobodă a negrului un al doilea pumnal — pe care-l ținuse ascuns în brîul de lînă și care era mai mic decît celălalt ; tîrîndu-se hoște pe fundul balenierei, Babo ținea spre inima stăpînului său, cu o privire concentrată, în care se citea setea de răzbunare ce-i mistuia sufletul. Pe jumătate sufocat, spaniolul încerca în zadar să se ferească, bolborosind frînturi de vorbe, înțelese doar de portughezul acela.

Atunci, un fulger scăpără pe neașteptate în mintea îndelung înnegurată a căpitanului Delano, aruncînd

o nesperată lumină asupra misterioasei purtări a gazdei sale, asupra tuturor întâmplărilor enigmatice din ziua aceea precum și asupra întregii călătorii a vasului „San Dominick“. Cu inima bătându-i să se spargă, îl izbi cu putere peste mînă pe Babo și în același timp slobozi mîna lui Don Benito, față de care simțea o nemărginită milă : nu pe el, ci pe bietul spaniol intenționase negrul să-l înjunghie, cînd sărise în balenieră.

Apucînd ambele mîini ale negrului, căpitanul Delano privi, cu ochii în sfîrșit limpezi, spre puntea vasului și-i văzu pe negri agitîndu-și topoarele și cuțitele, ca o bandă de piraiți dezlănțuiți : măștile le căzuseră de pe fețe, și nu mai păreau cîtuși de puțin îngrijorați de soarta lui Don Benito. Ca niște derviși negri în delir, cei șase așanti dănuiau pe dunele. Împiedicați de dușmanii lor să sară în apă, mușii spanioli se cățarau în grabă spre vergile cele mai înalte, în timp ce puținii mateloti rămași pe punte, pe semne din pricina lipsei lor de sprinteneală, se luptau deznădăjduiți cu negrii.

Între timp, căpitanul Delano ordonase echipajului de pe propriul său vas să deschidă sabordurile și să scoată tunurile. Dar răsculații de pe „San Dominick“ desfăcuseră cablul, al cărui capăt izbi, cu un plesnet de bici, bucata de pînză ce învăluia etrava ; pînză căzu, dezvăluind brusc, în clipa cînd carena albă vira spre larg, galionul vasului — un schelet omenesc, sub care se puteau citi aceste cuvinte, scrise cu creta : SĂ-ȚI URMEZI ȘEFUL.

La vederea scheletului, Don Benito gemu, acoperindu-și fața :

— E Aranda, el e ! Prietenul meu ucis și neîngropat.

Ajungînd la corabia lui, căpitanul Delano ceru un colac de frînghie și-l legă zdravăn pe negru, care se

lăsa legat și dus pe punte, fără să opună vreo împotrivire. Căpitanul se pregătea acum să-l ajute pe Don Benito să urce pe punte, dar spaniolul, palid și prăpădit cum era, refuza să se clinească sau să fie clintit, înainte ca negrul să fie dus în cală, departe de el.

După ce se încredință că Babo fusese într-adevăr dus acolo, nu se mai împotrivi să fie urcat pe punte.

Baleniera fu numaidecât trimisă înapoi, pentru a culege pe cei trei mateloți care săriseră în apă. Între timp tunurile fuseseră pregătite, dar întrucât „San Dominick” se deplasase puțin, numai ultimul tun, de la pupa, putu fi pus în poziție de tragere. Traseră șase salve, în speranța că vor doborî vergile corăbiei fugare, paralizându-i mișcările. Dar nu doborîră decât câteva parîme. În curînd, corabia ieși din bătaia tunurilor, îndreptîndu-se spre larg; negrii îngrămădiți în jurul bompresului, ba răcneau insulte la adresa albilor, ba salutau, cu brațele deschise, întinderile cenușii ale Oceanului: ai fi zis că-s niște corbi croncănitori, scăpați din mîna unui păsărar.

Primul gînd al căpitanului fu să ridice ancora și să pornească în urmărirea fugarilor. Dar, gîndindu-se mai bine, hotărî că era mai sigur să-i urmărească cu baleniera și cu șalupele.

Întrebat ce arme de foc se aflau la bordul lui „San Dominick”, Don Benito răspunse că armele nu puteau fi folosite, deoarece în primele faze ale răscoalei, un pasager (mort între timp) stricase pe ascuns piedicile puținelor puști existente. Totuși, cu puterile ce-i mai rămăseseră, Don Benito stăruie pe lîngă căpitanul Delano să nu-i urmărească pe fugari, nici cu vasul nici cu baleniera, deoarece negrii erau capabili, în disperarea lor, să-i măcelărească pe toți albi, în cazul unui atac. Socotind, însă, că acest avertisment venea din partea unui om zdrobit de prea multă suferință, americanul nu renunță la ideea lui.

Șalu, ele fură prețuite și înarmate. Căpitanul Delano porunci oamenilor săi să coboare, și se pîrgătea să coboare el însuși, cînd Don Benito îl apucă de braț, exclamînd :

— *Señor !* Mi-ai salvat viața, pentru ca acum să ți-o jertfești pe-a dumitale ? !

La rîndul lor, ofițerii, din motive legate de propriile lor interese și de cele ale călătoriei, precum și din pricina obligațiilor ce și le asumaseră față de armatori, se împotriviră plecării comandantului. Cîntărind o clipă argumentele lor, căpitanul Delano se simți dator să rămînă, drept care îl puse în fruntea expediției de urmărire pe primul său secund, un bărbat vînjos și hotărît, care fusese corsar pe vremuri. Pentru a-i încuraja pe mateloți, îi informă că, potrivit spuselor spaniolului, vasul lui, care era ca și pierdut, valora, cu încărcătură cu tot, peste o mie de galbeni, și că o bună parte din pradă (inclusiv aurul și argintul ascunse pe bord) va fi a lor. Mateloții răspunseră cu un chiot entuziast.

Fugarii aproape că nu se mai zăreau. Se întunecase de-a binelea, dar luna începuse să se ridice. După îndelungi și grele eforturi, șalupele izbutiră să se apropie de vas, la o distanță convenabilă ; rezemîndu-se de lopeți, marinarii începură să tragă cu puștile. Neavînd gloanțe, negrii răspunseră cu strigăte războinice. Dar la a doua salvă răspunseră cu securile, întocmai ca Pieile-Roșii. Una din securi reteză degetele unui marinar. Alta nimeri la prova balenierei, tăie odgonul de-acolo și se înfipse în copastie, ca o bardă de pădurar. Ofițerul smulse și azvîrli înapoi fremătătoarea armă, care se înfipse definitiv în castelatura sfărîmată a corăbiei.

Primirea prea călduroasă pe care le-o făcuseră negrii, îi sili pe albi să păstreze o distanță mai respectuoasă. Fără să intre în bătaia securilor, încercară, în vederea inevitabilei ciocniri, să-i facă pe negri să-și

piardă armele cele mai ucigătoare, aruncându-le prosteste în apă, ca pe niște proiectile. Dar dîndu-și seama de cursa ce li se întindea, negrii încetară în curînd să-și mai azvîrle securile, după ce mulți dintre ei le înlocuiseră pe cele pierdute cu niște drugi de fier — schimbare ce avea să se dovedească a fi în folosul atacatorilor.

Între timp, corabia, împinsă de un vînt puternic, continua să înainteze, iar atacatorii ba rămîneau în urmă, ba vîsleau din răputeri ca să poată trage noi salve.

Focul lor era îndreptat îndeosebi spre pupa, deoarece acolo se strînseseră mai toți negrii. Dar obiectivul urmărit nu era uciderea sau schilodirea negrilor, ci capturarea lor o dată cu vasul. În acest scop, trebuiau să abordeze vasul, ceea ce era cu neputință cîtă vreme luneca atît de repede.

Secundului îi veni deodată o idee. Observînd că mușii spanioli erau încă sus pe catarg, le strigă să coboare și să taie pînzele. Băieții îl ascultară. Cam în același timp, doi spanioli în straie de marinari, ieșind prea mult la vedere, fură omorîți — prin lovituri bine țintite ; de asemenea, așa cum avea să reiasă mai tîrziu, uriașul Atufal și spaniolul de la cîrmă fură doborîți de o salvă. Rămas astfel fără pînze și fără cîrmaci, vasul scăpă de sub controlul negrilor și începu să se răsucească greoi în vînt, cu catargele-i scîrțîitoare, pînă cînd prova lui ajunse în bătaia șalupelor ; scheletul de la etravă strălucea acum sub razele orizontale ale lunii, proiectîndu-și peste ape umbra uriașă, sfîșiată de golurile dintre coaste. Unul din brațele nălucii părea să le facă semn albilor s-o răzbune.

— Urmați-vă comandantul ! răcni secundul.

Și atunci, șalupele abordară corabia, din față și din spate. Harpoanele și cuțitele se încrucișară în văzduh cu securile și cu drugii. Îngrămădite lîngă barca de

salvare răsturnată pe punte, negresele îngînară un bocet, acompaniat de zăngănitul armelor de oțel.

Cîtva timp, lupta rămase fără rezultat ; negrii se opinteau ca să-i respingă pe atacatori, iar aceștia, nefiind încă în stare să se urce pe vas, luptau ca niște călăreți, cu un picior călare pe parapet și cu celălalt în afară, mînuindu-și cuțitele ca pe niște bice. Dar în zadar. Erau cît pe ce să fie înfrînți, cînd, strîngîndu-se într-un grup compact, săriră cu un strigăt năprasnic, pe punte, unde se despărțiră numaidecît, fără voia lor. Vreme de cîteva clipe se auzi un zgomot surd, ca o răsufare înăbușită : s-ar fi zis că un roi de pești-spadă a dat năvală într-un banc de scrumbii.

În curînd, regrupîndu-se și întărindu-și rîndurile cu marinarii spanioli, albi ieșiră la-suprafață și-i împinseră irezistibil pe negri spre pupa vasului. O baricadă de butoaie și saci fusese ridicată de-a curmeziș, lîngă arborele mare : negrii se opriră acolo, vădit dornici să răsufle un pic, deși nu voiau pace sau măcar un armistițiu. Dar neobosiții marinari săriră peste baricadă și trecură din nou la atac. Epuizați, negrii se băteau cu disperare. Limbile roșii le atîrnau, ca unor lupi, din gurile negre. Dar mateloții albi luptau, cu dinții încleștați, fără să scoată o vorbă. Peste cinci minute, vasul era cucerit.

Aproape douăzeci de negri pieriseră în luptă. În afara celor loviți de gloanțe, mulți alții fuseseră răniți — mai toți de tășurile lungi ale harpoanelor, iar rănilor lor semănau cu acelea pe care scoțienii le-au pricinuit englezilor, cu coasele, în bătălia de la Preston Pans¹. Tabăra albilor nu suferise nici o pierdere, deși mulți erau răniți, ba cîteva dintre ei foarte grav, prin-

¹ Localitate din Sud-Estul Scoției, scena bătăliei din 21 septembrie 1745, în care armata prințului Charles Edwards a învins trupele regaliștilor comandate de John Cope.

tre care însuși secundul. Negrii rămași în viață fură legați fedeleș, iar vasul fu remorcat și, pe la miezul nopții, ancoră din nou în port.

Scutindu-l pe cititor de amănuntele privitoare la întâmplările și la măsurile luate ulterior, vom spune doar că, după două zile, în cursul cărora au suferit reparațiile necesare, cele două vase au pornit împreună spre Concepcion, în Chile, și de-acolo spre Lima, în Peru, unde întreaga istorie a fost adusă în fața justiției vice-regelui.

Cît despre nefericitul spaniol, păru să-și recapete sănătatea o dată cu libertatea, în timpul călătoriei de întoarcere; totuși, potrivit propriilor sale prorocii, cu puțin înainte de a sosi la Lima, căzu din nou în starea lui de prostrație și trebui să fie purtat pe brațe la țarm, din pricina slăbiciunii sale. Aflînd de păta-niile și de starea lui, una din numeroasele instituții religioase din Cetatea Regilor îi oferî un refugiu ospitalier, unde fu îngrijit și de medici și de preoți, și unde un călugăr se oferî să-l vegheze și să-l ogoiască zi și noapte.

Următoarele extrase, traduse după un document spaniol oficial, vor arunca, să sperăm, lumină asupra povestirii noastre, dezvăluind, întîi de toate, locul de unde „San Dominick” pornise la drum și adevărul despre itinerarul străbătut pînă-n clipa cînd poposisese pe insula Santă Maria.

Dar înainte de a cita aceste extrase, se cuvine poate să facem o remarcă asupra lor.

Documentul ales, dintre multe altele, pentru a fi tradus parțial, cuprinde prima depoziție făcută de Benito Cereno în fața tribunalului. Unele dintre faptele dezvăluite de el au fost socotite, inițial, îndoielnice — atît pe temeiul bunului simț, cît și din motive de ordin juridic. Tribunalul înclina să creadă că spaniolul, zdruncinat de recente evenimente, vorbea în

delir, despre unele lucruri ce nu se putuseră întâmpla aievea. Dar întrucât declarațiile ulterioare făcute de marinarii rămași în viață au confirmat dezvăluirile comandantului lor în multe dintre punctele cele mai bizare, magistrații au fost nevoiți să dea crezare întregii depoziții. Astfel încât, în decizia lui finală, tribunalul și-a întemeiat sentințele capitale pe niște afirmații pe care, în lipsa unei confirmări, ar fi socotit de datoria lui să le respingă.

Subsemnatul, Don José de Abos și Padilla, controlor al maiestății sale pentru Veniturile Crăiești, ofițer al stării civile și notar public al diocesei „Sfânta Cruciadă” din această provincie.

Declar și certific, potrivit prevederilor legii, că, în procesul început în a douăzeci și patra zi a lunii septembrie a anului 1799, împotriva negrilor de pe nava „San Dominick”, a fost făcută în fața mea următoarea depoziție :

Depoziția principalului martor, Don Benito Cereno.

În ziua, luna și anul mai sus arătate, excelența sa doctor Juan Martinez de Rozas, consilier al Curții regale a acestui Regat, și expert în Dreptul de Intendență, a ordonat căpitanului navei „San Dominick”, Don Benito Cereno, să se înfățișeze înaintea lui ; ceea ce el a făcut, fiind adus pe targă și asistat de către monahul Infelez, în prezența căruia a prestat jurământ în numele Domnului, făgăduind, sub semnul crucii, să spună adevărul despre tot ceea ce știe și va fi întrebat ; la interogatoriul ce i s-a luat conform actului de trimitere în judecată, numitul a declarat că în a douăzecea zi a lunii mai trecute, a pornit cu nava sa din portul Valparaiso cu destinația Callao, transportând la bord produse ale țării, treizeci de lăzi de fierărie, precum și una sută șaizeci negri de

ambele sexe, majoritatea aparținînd gentilomului don Alexandro Aranda, din orașul Mendoza ; echipajul vasului fiind alcătuit din treizeci și șase de oameni, separat de persoanele imbarcate ca pasageri ; iată lista parțială a negrilor :

(În original, urmează o listă de vreo cincizeci de nume, cu semnalmentele și vîrstele respectivilor, listă stabilită pe baza anumitor documente ale lui Aranda, coroborate cu amintirile martorului. Dăm mai jos doar cîteva extrase din această listă.)

...Un negru în vîrstă de optsprezece sau nouăsprezece ani, pe nume José, servitorul lui Don Alexandro, pe care l-a slujit patru sau cinci ani, ajungînd, de-aceea, să vorbească bine spaniola...

...Un mulatru, pe nume Francesco, steward, frumos la înfățișare și cu o voce plăcută, întrucît a cîntat în bisericile din Valparaiso ; născut în provincia Buenos Aires, în vîrstă de vreo treizeci și cinci de ani...

...Un negru chipeș, pe nume Dago, în vîrstă de patruzeci și șase de ani, fost multă vreme gropar la cimitirul spaniol... Patru negri vîrstnici, dar sănătoși, între șaiszeci și șaptezeci de ani, originari din Africa, de meserie călăfătuitori, și purtînd următoarele nume : primul, Mure (avea să fie ucis, ca și fiul său Diamelo); al doilea, Nacta ; al treilea Yola (de asemenea omorît); al patrulea Ghofan... Șase negri adulți, între treizeci și patruzeci de ani, toți sălbatici, din tribul așanti ; Matinqui, Yau, Leche, Mappenda, Yambaio și Akim — dintre care patru au fost uciși... Un negru vînjos, pe nume Atufal, foarte apreciat de stăpînul său, întrucît se bănuiește că a fost căpetenie de trib în Africa... Un negru scund din Senegal, pe nume Babo, în vîrstă de circa treizeci de ani, care a trăit cîtva timp printre spanioli...

Martorul declară că nu-și amintește de numele celorlalți, dar că încă mai speră că se vor găsi restul documentelor lui Don Alexandro, și atunci va putea întocmi lista completă a negrilor, și o va preda Curții... Precum și treizeci și nouă de femei și copii de diferite vârste.

(După această listă, depoziția continuă astfel :)

...Toți negrii dormeau pe punte, cum se obișnuiește pe asemenea corăbii, și nici unul nu purta lanțuri, deoarece, așa cum îi spunea prietenul său Aranda, erau foarte înțelegători.... În a șaptea zi de la plecarea din port, la orele trei dimineața, când toți spaniolii dormeau — afară de cei doi ofițeri de cart (bosmanul Juan Robles și meșterul-dulgher Juan Bautista Gayete) precum și de timonier și de musul celui ajutat, — negrii s-au răsculat fără veste, l-au rănit grav pe bosman și pe meșterul-dulgher, apoi au ucis optsprezece dintre oamenii ce dormeau pe punte (pe unii, cu drugii și cu securile, pe alții aruncându-i peste bord, legați fedeleș); dintre spaniolii aflați pe punte, n-au lăsat în viață decît vreo șapte, pe care i-au legat, pentru a-i folosi la manevrarea vasului; alți trei sau patru au scăpat de asemenea cu viață, ascunzîndu-se. Deși în cursul răscoalei negrii au pus stăpînire pe tambuchiu, șase sau șapte oameni răniți au putut să se strecoare pe-acolo, nestîngheriți, spre cockpit¹; secundul și un alt spaniol, de al cărui nume martorul nu-și amintește, au încercat să iasă prin tambuchiu, dar, fiind numaidecît răniți, au trebuit să se întoarcă în cabină; în zorii zilei, martorul s-a hotărît să se urce pe scara cabinei, unde se aflau negrul Babo — căpetenia răscoalei — și ajutorul său Atufal, și să le vorbească; el i-a îndemnat să înceteze atrocitățile și i-a întrebat ce vor și ce au de gînd

¹ Scobitură la pupa unei corăbii.

să facă, adăugînd că el însuși era dispus să asculte de ordinele lor ; cu toate astea, ei azvîrliră peste bord, sub ochii lui, trei oameni legați, apoi îi porunciră martorului să se suie pe punte, asigurîndu-l că nu-l vor ucide ; după ce el se supuse, negrul Babo îl întrebă dacă se afla prin apropiere vreo țară neagră unde se puteau duce, iar el îi răspunse că nu ; după aceea, negrul Babo îi porunci să-i ducă în Senegal, sau în insulele Sf. Nicolae, în apropiere de coasta senegaleză ; el i-a răspuns că acest lucru e cu neputință, avînd în vedere distanța prea mare, necesitatea de a ocoli capul Horn, deteriorarea vasului, precum și lipsa de provizii, pînze și apă ; dar negrul Babo i-a spus că trebuie neapărat să-i ducă, și că oamenii lui se vor conforma întocmai instrucțiunilor pe care martorul le va da în privința rațiilor de alimente și de apă ; după o lungă discuție, fiind nevoit să le facă pe plac, deoarece amenințau că-i vor omorî pe toți albi dacă nu-i va duce în Senegal, el le-a spus că principalul lucru de care aveau nevoie pentru această călătorie era apa, și că, deci, vor naviga pe lîngă coastă ca să și-o procure, iar apoi își vor continua drumul ; negrul Babo declarîndu-se de acord, martorul a îndreptat vasul spre porturile intermediare, în speranța că va întîlni vreo navă spaniolească sau străină, care-i va salva ; peste zece sau unsprezece zile au zărit uscatul, și și-au continuat drumul de-a lungul lui, în apropiere de Nasca ; martorul a observat atunci că negrii erau agitați și furioși pe el din pricină că întîrzia să aprovizioneze vasul cu apă ; negrul Babo îi ceru, cu amenințări strașnice, să efectueze această operațiune chiar a doua zi, dar martorul îi răspunse că acum vedea limpede că țăr-mul e abrupt, că rîurile însemnate pe hartă nu există, și alte asemenea argumente potrivite cu împrejurările ; cel mai bun lucru era, de aceea, să pornească

spre insula Santa Maria, pe care puteau găsi lesne apă și care, fiind o insulă răzleață, era des frecventată de străini ; martorul nu voia să îndrepte vasul spre Pisco sau spre vreun alt port apropiat de pe litoral, deoarece negrul Babo îi dăduse a înțelege în repetate rînduri că-i va omorî pe toți albi în clipa cînd ar zări un oraș, un sat sau o așezare oarecare pe coastele spre care navigau ; hotărîndu-se să pornească spre insula Santa Maria, martorul, care spera să întâlnească pe drum sau chiar în apropierea insulei, vreun vas ce le putea veni în ajutor, sau să fugă cu o barcă spre țărmul Araucan din apropiere — luînd deci această hotărîre, el schimbă numaidecît direcția vasului, îndreptîndu-l spre insulă ; negrii Babo și Atufal țineau zilnic sfat, discutînd despre măsurile necesare pentru întoarcerea lor în Senegal, și întrebîndu-se dacă să-i ucidă pe toți spaniolii și îndeosebi pe martor ; opt zile după ce se depărtaseră de Nasca, negrul Babo a venit la martor, care era de cart îndată după revărsatul zorilor și curînd după consfătuirea zilnică a negrilor — și i-a spus că hotărîse să-i ucidă stăpînul, Don Alexandro Aranda, atît pentru că fără asta, el și tovarășii săi nu s-ar simți siguri de libertatea lor, cît și pentru că voia să-i țină la respect pe marinari, avertizîndu-i ce-i aștepta în caz de nesupunere — moartea lui Don Alexandro fiind cel mai bun avertisment ; martorul a înțeles atunci un singur lucru — și nici nu putea înțelege mai mult — și anume că se urmărea uciderea lui Don Alexandro ; negrul Babo i-a cerut apoi martorului să-l cheme pe secundul Raneds (care dormea în cabină), înainte de săvîrșirea omorului, căci negrul se temea, pare-se, după cum a înțeles martorul, că secundul, care era un navigator priceput, ar putea fi omorît o dată cu Don Alexandro și cu ceilalți ; martorul fiind prieten, din tinerețe, cu Don Alexandro, l-a implorat

și l-a conjurat pe negru, dar în zadar : Babo i-a răspuns că nimic nu putea împiedica îndeplinirea hotărârii lui, și că spaniolii și-ar primejdi viața dacă ar încerca să-i stea împotrivă, în această chestiune sau în oricare alta ; atunci martorul l-a chemat pe secundul Raneds, care a fost astfel salvat fără voia lui, iar Babo a poruncit numaidecât negrilor așanti Matin-gui și Leche să săvârșească omorul ; cei doi s-au dus, înarmați cu topoare, la cușeta unde dormea Don Alexandro, pe care-l tîrîră pe punte, mutilat dar încă pe jumătate viu ; tocmăi se pregăteau să-l zvîrle peste bord, cînd negrul Babo i-a oprit, poruncindu-le să-și desăvîrșească omorul sub ochii lui, pe punte ; ceea ce ei făcură ; apoi tot din porunca lui, cadavrul fu coborît undeva la prova, iar martorul nu-l mai văzu vreme de trei zile... Don Alonzo Sidonia, un bătrîn care locuia de multă vreme în Valparaiso și care fusese de curînd numit într-un post din administrația civilă a Perului — către care se îmbarcase — dormea în cușeta din fața celei ocupate de Don Alexandro ; trezindu-se la auzul țipetelor acestuia, și văzîndu-i pe negri cu topoarele însîngerate în mîini, bătrînul s-a aruncat în mare printr-un hublou și s-a înecat, deoarece martorul n-a avut posibilitatea să-i dea o mîină de ajutor sau să-l readucă la bord... Scurtă vreme după ce l-au ucis pe Aranda, negrii i-au adus pe punte pe vărul său Don Francisco Masa din Mendoza, un om de vîrstă mijlocie, pe tînarul Don Joaquin, marchiz de Aramboalaza, recent reîntors din Spania, pe valetul său spaniol Ponce, precum și pe tinerii José Morairi, Lorenzo Bargas și Hermenegildo Gandix, toți trei originari din Cadix și angajați de Aranda ca secretari particulari ; din motive pe care le vom arăta ulterior, negrul Babo i-a lăsat în viață pe Don Joaquin și pe Hermenegildo Gandix ; dar el a poruncit ca Don Francisco Masa,

José Morairi și Lorenzo Bargas, împreună cu servitorul acestuia Ponce, cu bosmanul Juan Robles, cu secunzii săi Manuel Viscaya și Roderigo Hurta, și cu patru dintre marinari, să fie azvârliti în mare, deși nu opuseseră nici o rezistență și nu cereau altceva decât îndurare ; bosmanul Juan Robles, care știa să înoate, s-a menținut cel mai mult la suprafață, rostind rugăciuni, iar ultimele sale cuvinte au fost un apel către martor, de a se îngriji de o liturghie pentru odihna sufletului său în biserica Maicii Domnului ; în cele trei zile ce au urmat, martorul, neștiind ce deveniseră rămășițele lui Don Alexandro, l-a întrebat deseori pe negrul Babo dacă ele se aflau încă la bordul vasului, în care caz îl ruga să ordone păstrarea lor în vederea unei înmormântări pe uscat ; dar negrul Babo nu i-a răspuns nimic pînă-n a patra zi, în zori, cînd văzîndu-l pe punte, i-a arătat un schelet care fusese pus în locul vechiului galion cu chipul lui Cristobal Colon, descoperitorul Lumii Noi ; negrul Babo l-a întrebat dacă știa al cui era acest schelet și dacă socotea că-i al unui alb, judecînd după culoarea lui ; apropiîndu-se de martor și desfăcîndu-i mîinile în care-și îngropase fața, negrul Babo i-a vorbit cam așa : „Slujește-i cu credință pe negri pînă-n Senegal, căci de nu, atît cu trupul cît și cu sufletul ai să-ți urmezi șeful.“ În dimineța aceleiași zile, negrul Babo i-a dus pe rînd pe toți spaniolii la prova, și i-a întrebat al cui era scheletul și dacă, judecînd după albeața lui, îl luau sau nu drept al unui alb ; cînd spaniolii își acopereau fața, negrul Babo le repeta cuvintele pe care le spusese mai întîi martorului. După aceea, negrul Babo i-a strîns pe spanioli la pupa și le-a ținut o cuvîntare, spunîndu-le că, întrucît își atinsese scopul, îi dădea voie martorului (în calitate de pilot al negrilor) să conducă mai departe vasul, deși îl

avertiza pe el și pe toți ceilalți că-i aștepta soarta lui Don Alexandro dacă-i va prinde că vorbesc sau uneltesc împotriva negrilor ; amenințarea asta era repetată zilnic... Înainte de evenimentele amintite, negrii îl legaseră pe bucătar cu intenția de a-l arunca peste bord, din pricina nu se știe căror vorbe rostite de dînsul, dar în cele din urmă negrul Babo i-a cruțat viața, la rugămintea martorului ; cîteva zile mai tîrziu, acesta, în strădania lui de a nu lăsa nefolosit nici unul dintre mijloacele apte să-i salveze pe alții rămași în viață, îi îndemnă pe negri să se liniștească și să facă pace, și se învoi să întocmească un document, semnat de el și de marinarii știutori de carte, precum și de negrul Babo, în numele tuturor negrilor — document prin care martorul se obliga să-i ducă în Senegal, și să le cedeze vasul, cu încărcătură cu tot, iar negrii se angajau, la rîndu-le, să nu mai omoare pe nimeni ; această învoială păru să-i mulțumească și să-i potolească pe moment, dar a doua zi, pentru a preîntîmpina mai sigur fuga albilor, negrul Babo a poruncit să fie distruse toate bărcile, afară de șalupă, care era avariata, și de un mic cuter în stare bună, pe care-l coborîse în cală, știind că-l putea folosi la transportul butoaielor cu apă...

(Urmează diferite detalii despre prelungita și dramatica odisee a vasului, și despre dezastruoasa acalmie prin care a trecut. Iată un pasaj în legătură cu această ultimă fază :)

În cea de-a cincea zi de acalmie, cum toți oamenii aflați la bord sufereau cumplit din pricina căldurii și a lipsei de apă (cinci dintre ei muriseră, după ce-și pierduseră mințile), negrii deveniră artăgoși și-l uciseră pe secundul Raneds : acesta, mînuind un compas, îi făcuse martorului, din întîmplare, un semn ce

li se păruse suspect ; aveau să regrete, însă, foarte curînd această crimă, deoarece secundul era singurul navigator rămas pe bord, în afară de martor...

*

... Omișînd alte întîmplări zilnice, care n-ar face decît să evoce zadarnic nefericiri și incidente de mult uitate, vom spune că, după șaptezeci și trei de zile socotite din clipa plecării lor din Nasca, și în timpul cărora au suferit de pe urma lipsei de apă și a efectelor acalmiei amintite, ajunseră în sfîrșit la insula Santa Maria, în a șaptesprezecea zi a lunii august, pe la orele șase după amiază, și ancorară într-un golf foarte aproape de vasul american „Bachelor's Delight“, comandat de inimosul căpitan Amasa Delano ; la orele șase dimineața, cînd zăriră acest vas, negrii, care nu se așteptaseră să întîlnească pe-acolo o altă navă, intrară în panică, dar Babo îi liniști, asigurîndu-i că n-aveau de ce să se teamă ; el porunci numai decît ca scheletul de la prova să fie acoperit cu o pînză, ca și cum galionul ar fi fost în reparație, iar punțile să fie curățate grabnic ; după aceea, negrul Babo și negrul Atufal ținură sfat ; deși acesta din urmă era de părere că ar fi fost mai bine să plece mai departe, negrul Babo luă de unul singur hotărîrea de a rămîne pe loc și veni la martor propunîndu-i să spună și să facă tot ceea ce martorul declară că i-a spus și i-a făcut căpitanului american... Negrul Babo l-a avertizat că, dacă va trăda prin vreo vorbă sau măcar printr-o privire întîmplările petrecute sau situația existentă pe vas, îl va omorî și pe el și pe toți tovarășii săi ; scoțînd la vedere un pumnal, pe care-l ținea ascuns, bolborosi o amenințare, în sensul că pumnalul acesta poate fi la fel de ager ca și ochiul lui ; după aceea, negrul Babo își

expuse planul în fața tuturor oamenilor săi, care-l aprobară, încântați; pentru a ascunde și mai bine adevărul, el scorni numeroase stratageme, unele îmbinând viclenia cu grija pentru apărare, — bunăoară, cei șase așanti care-i slujeau drept gealați, se așezară mai întâi la marginea dunetei, prefăcându-se că lustruiesc niște securi (încărcătura vasului cuprindea și câteva lăzi cu securi), dar avînd, de fapt, intenția de a le împărți celorlalți și de a le folosi în caz de nevoie, la un semn făcut de Babo; tot o stratagemă fusese și ideea de a-l pune în lanțuri pe Atufal, mîna lui dreaptă, deși acesta se putea scutura de ele într-o clipă; negrul Babo îl instrui în amănunt pe martor asupra rolului pe care i se cerea să-l joace, învățîndu-l ce trebuia să spună într-o împrejurare sau alta și neuitînd să-l amenințe cu moartea în cazul celei mai neînsemnate abateri; deoarece își dădea seama că pe mulți dintre negri nu-i va putea ține în frîu, Babo puse patru negri mai vîrstnici, de meserie călăfătuiitori, să păstreze oarecare ordine pe punți; de asemenea, îi dăscăli bine și pe spanioli și pe camarazii săi punîndu-i la curent cu planul și cu stratagemele sale, precum și cu povestea pe care urma s-o spună martorul — așa fel încît nici unul dintre ei să nu o dezmință măcar cu-o iotă; toate aceste măsuri au fost luate și chibzuite în cele aproape două ore, ce s-au scurs din clipa cînd zăriseră pentru prima oară vasul, pînă-n clipa cînd căpitanul Amasa Delano puse piciorul pe covertă (adică pe la orele șapte și jumătate dimineata, cînd căpitanul a sosit în baleniera lui și a fost întâmpinat de toți cu bucurie); martorul s-a străduit să-și joace cît mai bine rolul de principal proprietar și de comandant al vasului; la o întrebare a căpitanului Delano, el i-a răspuns că a pornit din Buenos Aires spre Lima cu o încărcătură de trei sute de negri, și că în largul capului Horn

numeroși negri muriseră, din pricina unei epidemii de friguri, căreia îi căzuseră victime și mai toți membrii echipajului, inclusiv toți ofițerii de bord.

(În continuarea depoziției, se relatează amănunțit povestea născocită de Babo și impusă martorului, care, la rîndul său, a transmis-o căpitanului Delano ; de asemenea, se vorbește despre propunerile prietenești făcute de căpitanul Delano, precum și despre alte lucruri, pe care, însă, le omitem aici. După aceea, depoziția continuă astfel :)

...Inimosul căpitan Amasa Delano a rămas pe bordul vasului toată ziua și nu l-a părăsit decît la orele șase seara, între timp martorul vorbindu-i într-una despre pîrînsele sale nenorociri, potrivit instrucțiunilor amintite mai sus, deoarece era lipsit de posibilitatea de a-i spune măcar un singur cuvînt sau de a-i face vreo cît de mică aluzie pentru a-i sugera adevărata situație ; căci negrul Babo, jucîndu-și rolul de servitor zelos cu întreaga supunere a unui sclav umil, nu-l slăbea nici o clipă pe martor, pentru a-i supraveghea gesturile și vorbele (negrul Babo cunoștea bine spaniola, ca și alți cîțiva negri, care se țineau scai de martor, pentru a-l spiona) ; o dată, pe cînd martorul stătea de vorbă, pe punte, cu Amasa Delano, negrul Babo i-a făcut în taină semn (martorului) să-l urmeze vreo cîțiva pași, însă ca din proprie inițiativă — și i-a cerut să obțină de la Amasa Delano informații amănunțite despre corabia lui și despre echipajul și armamentul acesteia ; martorul întrebîndu-l „pentru ce ?”, negrul Babo i-a răspuns că putea să-și închipuie și singur ; mîhnit de perspectiva primejdiei ce-l păștea pe generosul căpitan Amasa Delano, martorul a refuzat la-nceput să-i pună întrebările cerute, și s-a folosit de toate argumentele posibile pentru a-l face pe negrul Babo să

renunțe la noua lui stratagemă, dar negrul i-a arătat atunci vârful pumnalului său ; după ce a obținut informațiile dorite, negrul Babo l-a luat din nou la o parte și i-a spus că în aceeași noapte (martorul) va comanda două vase, nu doar unul singur, deoarece mai toți marinarii de pe vasul american vor fi duși atunci la pescuit și, astfel, cei șase negri așanti îl vor captura lesne, fără alt ajutor ; în zadar l-a rugat martorul să renunțe, amintindu-i că, înainte de venirea căpitanului Delano pe bord, nu fusese de loc vorba de capturarea vasului american ; încercările lui de a împiedica realizarea aceluia plan erau neputincioase... Martorul mai declară că amintirile lui sînt cam confuze în unele privințe, și că nu-și poate aduce aminte precis de fiece întîmplare... La orele șase seara, cînd, după cum s-a mai spus, a fost aruncată ancora, căpitanul american a pornit înapoi spre vasul său ; atunci, supunîndu-se unui impuls de moment, atribuit de martor lui Dumnezeu și îngerilor săi, l-a urmat pe căpitanul Delano (după ce-și luase adio de la dînsul) pînă la copastie, unde a zăbovit, sub pretextul că-și ia rămas bun, pînă-n clipa cînd inimosul căpitan își va fi ocupat locul în balenieră ; în clipa cînd aceasta s-a urnit, martorul a sărit de pe copastie în balenieră, nimerind în mijlocul ei, nici el nu știe cum, pe semne prin grija Domnului...

(Aici urmează, în original, o dare de seamă asupra celor petrecute în momentul evadării, asupra felului cum a fost recucerit vasul „San Dominick” și asupra călătoriei pînă la țărm — dare de seamă presărată cu expresii ca : „veșnică recunoștință generosului căpitan Amasa Delano”. Depoziția continuă apoi cu o serie de observații recapitulative și cu o listă incompletă a negrilor, subliniind rolul fiecăruia în evenimentele amintite, cu scopul de a stabili, potrivit

instrucțiunilor Curții, datele în baza cărora să poată fi pronunțate sentințele în proces. Iată un fragment din această parte a depoziției :)

...(Martorul) crede că toți negrii au aprobat revolta deși n-au avut cunoștință despre ea din capul locului... Negrul José, în vîrstă de optsprezece ani, aflat în slujba lui Don Alexandro, a fost cel care l-a informat pe negrul Babo despre starea de lucruri ce domnea în cabină înainte de izbucnirea revoltei ; acest lucru reiese clar din împrejurarea că în nopțile precedente, el obișnuia să iasă din cușeta lui, aflată chiar sub aceea a stăpînului său, și să meargă pe punte, unde-l așteptau căpetenia bandei și acoliții săi ; el a fost, de asemenea, văzut în repetate rînduri de către secund, discutînd în taină cu negrul Babo ; într-o noapte, secundul l-a alungat de două ori... Același negru José, acționînd din proprie inițiativă, nu din ordinul negrului Babo, așa cum făcuseră Leche și Matinqui, și-a înfipt cuțitul în Don Alexandro, stăpînul său, în clipa cînd acesta era tîrît, aproape mort, pe punte... Stewardul mulatru Francesco a făcut parte din primul grup de răsculați, dovedindu-se, în toate privințele, o creatură și o unealtă a negrului Babo ; ca să-i facă plăcere acestuia, el s-a oferit, cu puțin înainte de masa servită generosului căpitan Delano în cabină, să-i otrăvească mîncarea — fapt demn de crezare, deoarece a fost relatat chiar de negri, dar a cărui îndeplinire i-a fost interzisă de către negrul Babo, care avea alte planuri... Negrul așanti Leche s-a dovedit a fi unul dintre cei mai înrăiți, căci, în ziua cînd vasul a fost recucerit, el s-a opus cu înverșunare, agitînd cîte o secure în fiecare mînă, și ră-nindu-l la piept cu una dintre ele pe secundul lui Amasa Delano, cînd încerca să se cațere la bord ; această scenă a fost văzută de toți ; chiar sub ochii

martorului, Leche l-a izbit cu securea pe Don Francisco Masa, în clipa cînd îl tîra ca să-l arunce de viu peste bord, din porunca negrului Babo ; de asemenea Leche luase parte la pomenita ucidere a lui Don Alexandro Aranda și a altor pasageri. Din pricina înverșunării arătate de negrii așanti în bătălia cu bărcile, n-au rămas în viață decît Leche și Yau, amîndoi la fel de înrăiți ; Yau a fost cel care s-a oferit să execute ordinul lui Babo privind „prepararea” scheletului lui Don Alexandro într-un mod pe care martorul l-a aflat ulterior de la negri, dar pe care nu-l va divulga niciodată, atîta vreme cît va fi stăpîn pe mințile lui ; tot negrii i-au spus că Yau și Leche au fost cei care într-o noapte de acalmie au legat scheletul la etravă, iar negrul Babo a scris inscripția de sub schelet. Babo a rămas de la început pînă la sfîrșit căpetenia răscoalei ; el a pus la cale toate crimele și a fost conducătorul și sufletul răscoalei ; Atufal a fost locotenentul lui în toate privințele, deși, ca și Babo de altfel, n-a săvîrșit cu mîna lui nici o crimă... Atufal a fost răpus de un glonte în bătălia cu bărcile, înainte de abordare... Negresele erau la curent cu răscoala și s-au arătat mulțumite de moartea stăpînului lor, Don Alexandro ; dacă negrii nu le-ar fi împiedicat, ele i-ar fi schingiuit pînă la moarte pe spaniolii executați din porunca lui Babo ; negresele au stăruit ca martorul să fie ucis ; în timpul execuțiilor, ele cîntau și dansau — dansuri solemne, nu vesele — iar înaintea bătăliei cu bărcile și chiar în toiul ei, au cîntat un fel de bocete, menite să-i așîte pe negri mai mult decît i-ar fi putut așîta un cîntec vesel ; toate acestea par să fie adevărate, căci înșiși negrii le-au declarat ; pe cîte știe martorul, au supraviețuit numai șase dintre cei treizeci și șase de membri ai echipajului, precum și patru muși, dintre care unul s-a ales cu un braț tăiat

de securile negrilor ; cît despre pasageri, n-a rămas în viață nici unul.

(Urmează o seamă de amănunte disperate, în legătură cu diferite perioade. Iată un extras :)

...In timpul petrecut de căpitanul Amasa Delano pe bordul vasului, mateloții și îndeosebi Hermenegildo Gandix au încercat să-l facă să înțeleagă adevărata situație, dar încercările lor au fost zadarnice, din pricină că se temeau de moarte, și mai ales din pricină că, amăgit de stratagemele ce-i ascundeau adevărul, generosul și piosul căpitan Amasa Delano nu putea concepe ticăloșia rebelilor ; Luys Galgo, un matelot în vîrstă de aproximativ șaiszeci de ani, care slujise pe vremuri în marina regală, a încercat și el să-i sugereze căpitanului Delano adevărul, dar, deși n-a fost prins asupra faptului, ci numai bănuït, a fost îndepărtat sub un pretext oarecare și în cele din urmă tîrît în cală, unde a fost omorît, după cum aveau să dezvăluie negrii înșiși... Unul dintre muși, căruia prezența căpitanului Delano îi insuflase oarecare speranțe de evadare, a comis imprudența de a scăpa o vorbă despre aceste speranțe, de față cu băiatul negru cu care tocmai lua masa, și care l-a lovit în cap cu cuțitul pricinuindu-i o rană gravă (de care musul este, totuși, pe cale să se vindece) ; de asemenea, cu puțin înainte ca vasul să fie ancorat, unul dintre marinari, aflat la cîrmă, și-a primejduit viața trădîndu-și fără să vrea, prin expresia feței sale, o speranță asemănătoare ; dar după aceea, grație prudenței sale, marinarul a reușit să scape... Toate aceste declarații au ca scop să arate Curții că, de la începutul și pînă la sfîrșitul răscoalei, martorul și oamenii săi n-au avut posibilitatea de a acționa altfel decît s-a văzut ; Hermenegildo Gandix, al treilea secretar,

care-a fost silit să trăiască printre mateloți și să se îmbrace și să se poarte întocmai ca ei — a fost ucis de un glonte tras din greșală de pe una din bărcile americane, înainte de abordare ; cățărându-se, speriat, pe catargul de mizenă, el strigase către oamenii din bărci : „Nu abordați !“ — de teamă că negrii îl vor omorî în clipa abordării — iar americanii l-au bănuț că vrea să-i ajute pe negri și au tras două gloanțe, dintre care unul, nimerindu-l, l-a făcut să cadă de pe catarg și să se înece în mare ; tânărul Don Joaquin, marchiz de Aramboalaza, întocmai ca și secretarul particular Hermenegildo Gandix, a fost pus să muncească și să se-mbrace ca un marinăr de rând ; la un moment dat negrul Babo i-a poruncit negrului așanti Leche să pună la încălzit niște smoală și s-o toarne pe mâinile lui Don Joaquin, care se codea să muncească ; Don Joaquin a sfârșit prin a fi omorît din pricina unei alte greșeli a americanilor — greșală inevitabilă, deoarece negrii, văzînd că bărcile se apropie, l-au silit pe Don Joaquin să iasă la parapet cu o secure legată de mînă ; fiind văzut cu această armă în mînă, într-o poziție echivocă, el a fost împușcat ca un trădător ; asupra lui a fost găsit un juvaer, care așa cum o dovedesc unele hîrtii descoperite ulterior, era destinat chivotului din altarul bisericii Sfintei Fecioare din Lima — dar pios, păzit cu strășnicie, pe care-l pregătise anume pentru a-și exprima, în clipa debarcării în Peru, adîncă grațitudine pentru încheierea călătoriei sale din Spania pînă la țarmul peruvian ; giuvaerul se află acum, laolaltă cu alte lucruri aparținînd răposatului, în grija monahilor de la spitalul Sacerdoților, în așteptarea unei decizii a onorabilei Curți... Din pricina condiției fizice a martorului, precum și din pricina grabei cu care bărcile porniseră la atac, americanii

n-au putut fi preveniți că în rîndurile echipajului se aflau un pasager și un funcționar, deghizați de către negrul Babo ; în afara negrilor doborîți în luptă, unii au fost uciși noaptea, după capturarea și ancorarea vasului : fiind puși în lanțuri pe punte, ei au fost omorîți de către marinari, înainte ca aceștia să poată fi opriți ; de îndată ce a aflat de fapta lor, căpitanul Amasa Delano s-a folosit de întreaga lui autoritate și l-a lovit peste mîna pe Martinez Gola, care, găsind un brici în buzunarul unei haine de-a lui, purtată acum de unul dintre negrii înlănțuiți pe punte, încerca să taie cu briciul acela beregata negrului ; de asemenea, bunul căpitan Amasa Delano a smuls din mîna lui Bartolomeo Barlo un pumnal ascuns în timpul masacrării albilor, pumnal pe care se pregătea să-l înfigă în trupul unui negru înlănțuit, care în aceeași zi, ajutat de un alt negru, îl călcase în picioare... Martorul declară că nu poate relata aici toate întîmplările petrecute în lungul răstimp cît vasul s-a aflat în mîinile negrului Babo, dar că a relatat tot ce era mai important din ceea ce-și amintește în prezent și că a spus adevărul, conform jurămîntului depus ; după ce s-a dat citire depoziției sale, a întărit-o și a confirmat-o.

El a mai spus că este în vîrstă de douăzeci și nouă de ani, și că se simte zdrobit trupest și sufletește ; și că, după terminarea procesului, nu se va mai întoarce acasă, în Chile, ci va intra în mînăstirea de pe muntele Agonia ; drept care s-a iscălit mai jos, și, făcîndu-și semnul crucii, a plecat așa cum a venit, pe targă, însoțit de călugărul Infelez, spre spitalul Sacerdoților.

Benito Cereno
Doctor Rozas

Dacă depoziția lui Benito Cereno a slujit drept cheie pentru înțelegerea încurcatelor întâmplări care-au precedat-o, putem spune că, acum, cazul vasului „San Dominick“ a fost lămurit ; coca lui stă deschisă, aidoma unui cavou a cărui poartă a fost dată înlături.

Nu numai că încîlcelile de la începutul acestei povestiri au fost, prin însăși natura ei, inevitabile, dar a trebuit ca un mare număr de fapte să fie prezentate nu în ordine cronologică, ci oarecum haotic, în ordinea în care le-a scos la iveală memoria. Același lucru se poate spune și despre următoarele întâmplări, cu care vom încheia povestirea noastră :

În cursul îndelungatei și calmei călătorii spre Lima, a existat, după cum s-a mai amintit, o perioadă în timpul căreia Don Benito și-a recăpătat într-o oarecare măsură sănătatea sau, măcar în parte, liniștea sufletească. Înainte de a fi din nou doborât de boală, el a avut numeroase convorbiri prietenești cu comandantul american — sinceritatea frățească a acestor convorbiri contrastînd ciudat cu reticențele de mai înainte.

Spaniolul repeta mereu cît de greu îi venise să joace rolul impus de Babo.

— Vai, dragul meu prieten, îi spuse într-o zi Don Benito, în clipele acelea, cînd mă credeai atît de morocănos și de ingrat, sau cînd, după cum singur mărturisești, îți închipuiai că aş pune la cale asasinarea dumitale — ei bine, în acele clipe sufletul meu era înghețat ; nu te puteam privi în ochi, gîndindu-mă la primejdia ce te păștea atît pe bordul vasului meu, cît și pe bordul vasului dumitale, inimosul meu binefăcător ! Zău așa, bunul meu prieten, Don

Amasa, nu știu dacă simpla dorință de a mă salva mi-ar fi dat curajul să săr în balenieră, dacă n-ar fi fost și gândul că, întorcându-te neprevenit pe vasul dumitale, puteai fi omorât în somn chiar în noaptea aceea, laolaltă cu cei din jurul dumitale, pentru a nu mai deschide niciodată ochii în această lume. Gîndește-te că, în timp ce te plimbai pe punte sau sedea în cabină, lemnăria de sub picioarele dumitale era împănată cu explozibile ! Dacă aș fi făcut măcar cea mai vagă aluzie sau vreun pas cît de mic în direcția unei înțelegeri între noi, scena s-ar fi încheiat printr-o explozie mortală, ce ne-ar fi ucis pe amîndoi !

— Așa e ! exclamă căpitanul Delano, tresărind. Mi-ai salvat viața, Don Benito, în mai mare măsură decît ți-am salvat-o eu pe a dumitale; mi-ai salvat-o fără știrea și fără voia mea.

— Nu, prietene, replică spaniolul cu o politețe ce-l făcea să-și nesocotească pînă și religia. Viața dumitale a fost păzită de Dumnezeu, dar pe-a mea dumneata mi-ai salvat-o ! Cînd mă gîndesc la comportarea dumitale, la surîsurile, la şușotelile, la mutrele și la gesturile dumitale temerare ! Pentru mult mai puțin decît atît, mi l-au ucis pe secundul Raneds; dar dumneata treceai nevătămat prin toate primejdiile, de parc-ai fi fost un trimis al cerurilor.

— Da, știu, totul se datorește providenței. Dar în dimineața aceea eram neobișnuit de bine dispus, iar priveliștea suferinței din jurul meu — suferință mai mult părelnică decît reală — a adăugat bunei mele dispoziții compasiunea și caritatea, împletindu-le strîns și armonios. Să fi fost altfel, desigur că, așa cum presupui, unele din intervențiile mele ar fi avut un deznodămînt destul de nefericit. Și-apoi, senti-

mentele despre care-am pomenit, mi-au dat puțința să-mi birui neîncrederea, în anumite momente, când perspicacitatea m-ar fi costat viața, fără a o salva pe a altora. Abia spre sfârșit bănuelile au pus stăpînire pe mine, și știi bine cît de departe de adevăr erau...

— Foarte departe, într-adevăr, zise Don Benito, cu mîhnire în glas. Îți petrecuseși toată ziua alături de mine, vorbindu-mi, privindu-mă, mîncînd și bînd cu mine; și totuși, ultimul dumitale gest a fost să apuci de gît nu doar un nevinovat, ci pe omul cel mai vrednic de plîns cu puțință. L-ai luat drept un monstru, parcă înadins pentru a dovedi cît de eficace pot fi mașinațiunile și minciunile răuvoitoare. Pînă și cel mai bun dintre oameni poate să greșească, judecînd purtarea unui semen, fără a cunoaște tainele adînci ale vieții sale. Dar dumneata erai silit să judeci astfel, și ai fost lămurit la timp. Bine-ar fi să se întîmple așa întotdeauna, și cu toți oamenii !

— Generalizezi, Don Benito, iar generalizările dumitale sînt cam sumbre. Dar tot ce-a fost a trecut : ce rost are să moralizezi asupra trecutului ? Uită-l ! Ia-te după soarele acesta strălucitor, care a uitat totul, ia-te după marea asta albastră și după cerul acesta senin, care au întors o pagină nouă.

— Pentru că n-au memorie, pentru că n-au nimic omenesc, răspunse Don Benito, posomorît.

— Dar alizeele astea blînde care-ți mîngîie obrazul, nu-ți dau, oare, senzația unui balsam omenesc ? Alizeele sînt niște prieteni buni și statornici.

— Statornicia lor mă împinge spre mormînt, *señor*, replică spaniolul, profetic.

— Dimpotrivă, ești salvat ! exclamă căpitanul Delano, din ce în ce mai uimit și mai îndurerat. Ce anume a putut să arunce o asemenea umbră asupra dumitale ?

— Negrul....

Se făcu tăcere. Posomorîtul spaniol se învăluie în neștire, încet, în mantia lui, ca într-un lîșoliu. În ziua aceea, nu-și mai vorbiră.

Dar dacă melancolicul Don Benito sfîrșea uneori prin a cădea în muțenie atunci cînd erau abordate asemenea subiecte, despre altele nu vorbea niciodată : vechile lui reticențe păreau să reînvie atunci. Pentru a lămuri lucrurile, vom da un exemplu-două, trecînd peste ceea ce este mai groaznic. Îmbrăcămintea atît de costisitoare și de aleasă, purtată de el în ziua cînd s-au petrecut evenimentele povestite, nu fusese purtată de bună voie. Iar spada aceea cu monturi de argint, simbol aparent al puterii despotice, nu cra în realitate decît un spectru : teaca ei, artificial întinsă, era goală.

Cît despre negru, pusese la cale și condusese revolta, nu cu trupul ci cu mintea lui, căci trupul lui firav, disproporționat față de marile-i ambiții, cedase de îndată, în balenieră, forței musculare superioare a americanului. Dîndu-și seama că totul s-a sfîrșit, negrul nu scosese o vorbă, nici măcar cu de-a sila. Înfățișarea lui părea a spune : „De vreme ce nu pot face nimic, nu voi vorbi“. Legat în lanțuri și aruncat în cală o dată cu ceilalți, a fost dus la Lima. În cursul călătoriei, Don Benito nu l-a vizitat niciodată. Și nici atunci, nici după aceea, nu și-a exprimat dorința să-l vadă. În fața tribunalului, de asemenea, a refuzat să dea ochi cu el. Iar cînd judecătorii au încercat să-l silească, a leșinat. Identitatea legală a lui Babo a fost stabilită exclusiv prin mărturia marinarilor.

Cîteva luni mai tîrziu, negrul a murit fără glas, în ştreangul la care-a fost tîrît, legat de coada unui catîr. Cadavrul lui a fost prefăcut în cenuşă, dar capul — atîrnat pe un par în Plaza, ca un stup dol-dora de mierea isteţimii, a înfruntat zile în şir privirea albilor; ochii lui priveau dincolo de Plaza spre biserica Sf. Bartolomeu, în ale cărei gropniţi dormeau şi dorm încă osemintele lui Aranda, dincolo de podul Rimac, spre mînăstirea de pe muntele Agonia, unde, trei luni după încheierea procesului, Benito Cereno, purtat pe raclă, l-a urmat într-adevăr pe cel ce-i fusese şef.

CLOPOTNIȚA

Aidoma sclavilor negri, aceste forțe se supun în silă omului ; cu gîndul la stăpînul lor suprem, ele pun la cale răzbunarea chiar în timp ce-l slujesc.

Omenirea devine apoplectică din pricina ambițiilor ei nemăsurate ; iar apoplecticii sfîrșesc rău.

Căutînd să-și cucerească o libertate mai mare, omul nu face decît să extindă domeniul necesității.

(dintr-un manuscris particular)

Undeva în sudul Europei, lîngă o capitală împodobită cîndva cu fresce, dar veștejită acum ca o floare atinsă de mucigaiul jilav, se înalță, în mijlocul unei cîmpii, un obiect care, de la distanță, pare a fi ciotul negru și năpădit de mușchi al unui pin gigantic, prăbușit în vremuri imemoriale, odată cu Anak ¹ și cu Titanul ².

Tot așa cum, acolo unde cade un pin, rămîne o moviliță de mușchi — ultimă umbră a trunchiului prăbușit, umbră ce nu crește și nu scade niciodată, nefiind supusă înșelătoarelor jocuri ale soarelui, prezență imuabilă și măsură exactă, născută din cădere — tot astfel, la apus de ciotul acela, cîmpia e învrîstată de lancea țeapănă a unei ruini acoperite cu licheni.

Ce fel de paseri cu gîtlejuri de argint au ciripit în creștetul aceluia copac ? al aceluia pin de piatră, încu-

¹ *Anak* (hebr.), textual : omul cu gîtul lung ; în *Vechiul Testament*, rasă de uriași din Sudul Canaanului.

² În mitologia greacă titanii sînt zei primitivi, copiii lui Gea și Uranos din care coboară Zeus și zeii din Olimp. Marele eveniment din istoria lor este Titanomachya, războiul cu zeii din Tessalia care a dus la căderea dinastiei titanilor.

nunat în vîrf de colivia metalică a unei clopotniți — opera marelui meșter și a nefericitului bastard Bannadonna ?

Aidoma turnului Babel, temelia clopotniței a fost așezată într-un moment de entuziasm al pămîntului renăscut, după al doilea potop, cînd apele negrelor vremuri secaseră, iar verdeața răsărise din nou. Nu-i de mirare că, după o prăbușire atît de îndelungată și de adîncă, nădejtile speței s-au înălțat în slavă, întocmai ca acelea ale feciorilor lui Noe cînd au dat peste ținutul Șinear¹.

Nu se găsea în Europa acelei vremi om mai dîrz decît Bannadonna. Îmbogățindu-se din negoțul cu Levantul, țara lui a hotărît să-și împodobească fruntea cu o clopotniță cum nu se mai afla alta în toată Italia, și l-a ales pe el să i-o înalțe, dată fiind faima lui fără seamăn.

Lună de lună, turnul se ridica, piatră cu piatră, din ce în ce mai înalt ; cu pași de melc, dar mîndru ca o torță sau ca o rachetă. La capătul fiecărei zile, după ce plecau zidarii, arhitectul, rămas singur în creștetul edificiului mereu suitor, contempla de sus ziduri și copaci din ce în ce mai falnici. Zăbovea acolo pînă la o oră tîrzie, cufundat în vise despre zidiri și mai semețe. Omagiile oamenilor care, în zilele de sărbători, se îmbulzeau la poalele Turnului, agățîndu-se de stîlpii neciopliți ai schelelor, cum se agață mateloții de vergi sau albinele de crengi, fără să le pese de varul, de praful și de molozul ce cădea peste ei — nu făceau decît să-i ațîțe orgoliul.

În cele din urmă, veni și ziua cea mare a inaugurării Turnului. În acordurile violelor,acompaniate de salvele artileriei, ultima piatră fu ridicată încet în văzduh și așezată de mîinile lui Bannadonna pe ulti-

¹ Locul biblic unde a fost construit Turnul Babel.

mul strat. Urcându-se pe ea, constructorul rămase acolo, singur, cu brațele încrucișate, și cu ochii ațintiți asupra culmilor albe ale Alpilor albaștri din interior, și asupra culmilor încă mai albe ale și mai albaștrilor Alpi din larg — privești ce nu puteau fi văzute din câmpie, după cum nu putea fi văzută de jos nici privirea pe care arhitectul o arunca spre sol atunci când urcau spre el, ca niște salve de tun, aplauzele frenetice ale norodului.

Ceea ce-i impresionă îndeosebi pe oameni era faptul că arhitectul stătea cu atîta seninătate pe o lespede goală, neîmprejmuită de nimic, la o altitudine de trei sute de picioare. Nimeni altul decît el n-ar fi cutezat una ca asta. Faptul că se suise în creștetul edificiului, la fiecare stadiu al înălțării sale, dăduse în cele din urmă roade, ca orice disciplină.

Nu mai lipseau acum decît clopotele. Acestea trebuiau să corespundă, în toate privințele, sălașului lor.

Clopotele mai mici fură temeinic turnate. Urmă un clopot bogat împodobit și de o formă ciudată, care trebuia să fie atîrnat într-un fel aparte, necunoscut pînă atunci. Dar despre menirea acestui clopot, despre mișcarea lui de rotație și despre legătura lui cu mecanismul de ceasornic fabricat tot atunci, se va vorbi mai încolo.

În acest edificiu, clopotnița și turnul cu ceas se contopeau, deși înainte vreme se obișnuia să fie construite separat, așa cum o dovedesc pînă-n zilele noastre Campanila și Torre dell'Orologio din San-Marco.

Dar îndrăzneala constructorului se vădea îndeosebi în clopotul cel mare. Degeaba încercaseră cîțiva dintre magistrații mai prudenți din fire să-l domolească, spunîndu-i că Turnul, oricît ar fi de titanic, nu poate depăși o anumită limită în greutatea clopotelor sale.

Neabătut, el își pregăti colosalul tipar, gravat cu figuri mitologice ; apoi aprinse focul — un foc de cetini înmiresmate — și-și puse la topit cositorul și cuprul, amestecându-le cu argintăria primită în dar de la nobilii cu spirit cetățenesc. Când, în cele din urmă, începu turnarea, metalele slobozite lătrară ca niște copoi. Lucrătorii se traseră înapoi, speriați, ceea ce putea duce la vătămarea clopotului cel mare. Atunci, Bannadonna, curajos ca Shadrach¹, se repezi, prin dogoarea flăcărilor, spre principalul vinovat și-l izbi cu linguroiul lui masiv. O fărîmă desprinsă din țeasta lovită căzu în fiertura metalică și se topi numaidecît.

A doua zi, oamenii dezveliră cu grijă o parte din lucrare. Totul li se păru normal. În dimineața celei de-a treia zile, dezveliră și mai mult clopotul, și se arătară la fel de mulțumiți. În cele din urmă, întreaga formă răcită fu scoasă la iveală, aidoma cadavrului unui rege theban. Totul era perfect, cu excepția unei Pete stranie ; cum, însă, Bannadonna mergea îndeobște singur în aceste inspecții, el ascunse pata cu ajutorul unei vopsele speciale, preparată cu un neîntrecut meșteșug.

Turnarea unui clopot atît de masiv fu socotită drept un mare triumf al făurarului, triumf pe care statul era bucuros să-l împărtășească. De aceea, omorul fu trecut cu vederea. Sufletele miloase atribuiră această crimă unei izbucniri de pasiune estetică, nicidecum vreunei porniri ticăloase : întocmai ca lovitura de copită a unui cal arăbesc, fapta lui nu trăda vreun viciu, ci doar dogoarea sîngelui.

¹ În legenda biblică, unul dintre cei trei tineri evrei (Shadrach, Meshach și Abednego) care au ieșit nevătămați din cuptorul încins în care au fost zvîrliți de Nabucodonosor sau Hananiah.

Crima fiindu-i iertată de către judecător și de către preot deopotrivă, ce și-ar mai fi putut oare dori conștiința lui, fie ea cât de încărcată ?

Cinstind cu o nouă sărbătoare construcția turnului și pe constructorul ei, republica făcu din instalarea clopotelor și a orologiului un prilej de și mai grandioase solemnități decât cele de mai înainte.

În lunile ce urmară, Bannadonna duse o viață neobișnuit de retrasă. Se știa, totuși, că era ocupat cu o lucrare menită să întregască turnul și să întreaacă tot ceea ce fusese săvârșit pînă atunci. Mai toți își închipuiau că era vorba de o lucrare de turnătorie, aidoma turnării clopotelor. Dar unii, crezîndu-se mai isteți la minte, clătinau din cap și dădeau a înțelege că nu degeaba își păstra constructorul cu atîta strășnicie taina. Între timp, izolarea lui îi învăluia munca în misterul cu care se înveșmîntă de obicei lucrurile interzise. Nu peste multă vreme, constructorul porunci lucrătorilor să-i urce în clopotniță un obiect masiv învelit într-un sac sau mai degrabă un țol negru, dintre cele folosite uneori la acoperirea vreunei statui menită a împodobi fațada unui nou edificiu, statuie pe care arhitectul n-ar dori s-o expună ochiului critic al trecătorilor înainte de a o vedea instalată, ca o operă desăvîrșită, în locul anume ales. Așa se crezu și acum. Dar, în timp ce obiectul era înălțat, un cioplitor de statui aflat acolo observă sau i se păru că observă că obiectul nău era cu totul țeapăn, ci oarecum mlădios. În cele din urmă, cînd momîia învelită în sac ajunsese la destinație și părea, văzută de jos, că intră singură în clopotniță, fără ajutorul macaralei, un bătrîn și isteț fierar emise bănuiala că în sac se ascundea un om viu. Această bănuială fu socotită absurdă, drept care interesul general continuă să crească.

Nu fără a întâmpina împotrivirea lui Bannadonna, primul magistrat al oraşului porni, însoţit de un coleg la fel de vîrstnic, pe urmele așa-zisei statui, pînă-n vîrfurile clopotniţei. Dar osteneala nu le fu răsplătită decît în foarte mică măsură. Sub pretextul, destul de plauzibil, al secretului profesional, constructorul refuză orice explicaţie. Magistraţii aruncară o privire spre obiectul învelit în sac, care, spre uimirea lor, părea să-şi fi schimbat între timp poziţia, poate din pricina vîntului puternic de-afară. Obiectul părea acum aşezat pe un fel de scaun sau de soclu, ascuns în învelitoare. Cei doi magistraţi observară că înspre partea de sus a acesteia, urzeala era parţial ruptă, fie dinadins, fie din întâmplare, şi astupată cu un fel de grilaj alcătuit din îmbinarea unora dintre fire. Fie din pricina vîntului care pătrundea prin deschizăturile zidului de piatră, fie din pricina propriei lor imaginaţii tulburate, avură deodată impresia că în interiorul sacului se mişcă ceva, ca un arc. Ochii lor neclintîţi nu scăpau nici un detaliu, fie el cît de neînsemnat sau întâmplător. Printre altele, desluşiră într-un ungher un ulcior, cu lutul în parte ros, în parte acoperit cu-o pojghiţă, iar primul magistrat îi şopti celuilalt că nu s-ar mira să vadă un asemenea ulcior dus, în bătaie de joc, la buzele unei statui de bronz... sau, poate, şi mai rău.

La întrebările lor, însă, constructorul răspunse că se folosisese de ulcior la turnarea clopotelor, pentru a controla calitatea topiturii. Şi adăugă că prezenţa ulciorului în clopotniţă era pur întâmplătoare.

Cei doi magistraţi nu slăbeau din ochi învelitoarea, ca şi cum ar fi privit vreo mască suspectă la un bal mascat veneţian. Erau stăpîniţi de tot soiul de temeri nedesluşite. Se temeau de pildă că, după coborîrea lor din turn, constructorul nu va rămîne pe deplin singur,

chiar fără a avea parte de un interlocutor în carne și oase.

Prefăcîndu-se amuzat de neliniștea lor, Bannadonna întinse între ei și obiectul ce-i tulbura atîta, o prelată de pînză. Tot ca să le abată atenția de la obiectul cu pricina, încercă să le concentreze interesul asupra altor lucrări ale sale. Și într-adevăr, acum, cînd sacul nu se mai vedea, ei nu rămaseră nesimțitori la minunatele opere de artă din jur, opere pe care le contemplaseră doar în forma lor nedesăvîrșită, căci, de la înălțarea clopotelor, nu mai pătrunsese în clopotniță nimeni altul în afară de constructor. O trăsătură a caracterului acestuia era să nu lase pe nimeni altcineva să facă ceea ce putea face el însuși, fără prea mare risipă de timp, chiar dacă era vorba de un simplu detaliu. De aceea, în cursul săptămînilor precedente, ori de cîte ori opera lui secretă îi lăsa vreun răgaz, lucrase la cizelarea figurilor menite a împodobi clopotele.

Atenția celor doi magistrați fu atrasă îndeosebi de clopotul-ceas. Sub dalta răbdătoare, frumusețea latentă a podoabelor sale, ascunsă pînă de curînd de asperitățile rămase de la turnare, ieșea acum la iveală în toată grația ei sfielnică. De jur împrejurul clopotului, douăsprezece figuri de fete voioase, încinse cu ghirlânzi, dănuiau mîna-n mîna, într-o horă ce simboliza crugul orelor.

— Bannadonna, zise primul magistrat, clopotul acesta le întrece pe toate celelalte. E de o frumusețe desăvîrșită. Dar ce se-aude ? exclamă el, deslușind un zgomot. Să fi fost vîntul ?

— Vîntul, excelență, îi răspunse, în grabă, constructorul. Dar să știți că figurile nu sînt încă lipsite de anume cusururi. Mai e nevoie de unele îmbunătățiri. După ce le voi face, și după ce blocul acela (și arătă

spre paravanul de pînă), după ce acest Haman¹, cum l-am poreclit eu în glumă, aşadar după ce acest personaj, vreau să spun acest obiect va fi aşezat pe sochul lui înalt, atunci, domnii mei, voi fi bucuros să vă primesc din nou aici.

Această aluzie în doi peri la obiectul cu pricina, trezi din nou în sufletul vizitatorilor o oarecare nelinişte. Dar, dinspre partea lor, se feriră să mai facă vreo aluzie, pe semne ca să nu-i dea bastardului prilejul de a vedea cît de uşor putea arta lui plebee să tulbure placida demnitate a unor patricieni.

— Ei bine, Bannadonna, zise primul magistrat, spune-ne cînd crezi că vei fi gata să pui în mişcare orologiul ? Interesul ce ţi-l purtăm, atît dumitale cît şi operei dumitale, ne face să-ţi aşteptăm cu nerăbdare izbînda. La fel şi norodul — auzi-l cum vociferează ! Spune-ne la ce oră vei fi gata ?

— Excelenţă, mîine veţi auzi o muzică stranie, fie că vă veţi pleca sau nu urechea spre a o asculta. Clopotul acesta (şi arată spre cel împodobit cu ghirlânzi şi cu figuri de fete) va bate pentru prima oară vestind ora unu. Bătaia va cădea acolo unde Una o strînge de mîină pe Dua, şi le va desface mîinile tandru înlănţuite. Aşadar, mîine, cînd în locul acesta, da, chiar în locul acesta, va suna ora unu (şi Bannadonna înaintă spre orologiu şi-şi puse degetul pe mîinile împreunate), sărmanul meşter va fi din nou cît se poate de bucuros să vă primească în neorînduiala atelierului său. Pînă atunci, adio, ilustre excelenţe, şi nu uitaţi să luaţi aminte la semnalul ce vi-l va da prea plecata voastră slugă.

¹ În legenda biblică, prim-ministru al lui Ahasverus, duşman al evreilor ; a sfîrşit în spînzurătoarea pregătită pentru Mordecai, care-a salvat poporul său de la pieirea ce-i fusese sortită de către Haman.

Și cu o figură imperturbabilă, care, întocmai ca o forjă, ascundea un foc strălucitor, porni spre chepengul scării, ca și cum ar fi vrut să-și conducă, politicos, oaspeții pînă acolo. Dar al doilea magistrat, un om bun la suflet, tulburat de disprețul sardonice pe care i se părea că-l deslușește sub expresia smerită a constructorului, și necăjit nu atît din motive personale, cît dintr-o creștinească milă față de acest cinic solitar, despre al cărui sfîrșit nutrea unele vagi bănuieli, poate sub înrîurirea bizarului cadru înconjurător — bunul magistrat încetase să-l mai privească pe constructor și-și ațintise ochii triști asupra orei Una. Expresia feței ei nemișcate îl făcu să tresară.

— Ce-nseamnă asta, Bannadonna? Întrebă el în șoaptă. Una nu seamănă cu surorile ei!

Această remarcă a colegului său îi atrase atenția primului magistrat asupra figurii cu pricina.

— Pentru numele lui Christos, Bannadonna! exclamă el. Fața Unei seamănă leit cu aceea a prorociței Debora din tabloul florentinului Del Fonca.

— De bună seamă, Bannadonna, interveni, cu glas șoptit, magistratul mai blajin din fire, intenționai ca toate cele douăsprezece figuri să aibe aceeași expresie de abandon vesel. Iată, însă, că surîsul Unei e cu totul altfel, ca un surîs fatal.

În timp ce blajinul său coleg vorbea astfel, primul magistrat se uita la constructor, ca și cum ar fi vrut să citească pe fața lui explicația acestei deosebiri. Între timp, ajunsese la chepengul scării și stătea cu un picior pe marginea lui.

— Excelență, răspunse Bannadonna, acum, urmărindu-vă privirea ageră, observ și eu pe fața Unei o oarecare deosebire. Dar priviți, vă rog, de jur împrejurul clopotului și veți vedea că nu veți găsi două figuri perfect identice. Căci în artă există o lege... Dar vîntul rece a-nceput din nou să bată, iar fe-

restruicile astea zăbrelete nu-i opun decît o slabă rezistență. Îngăduiți-mi, stimații mei domni, să vă conduc, măcar o parte din drum. Trebuie să avem grijă de oamenii a căror bunăstare cheazășuiește binele obștesc.

— Vorbind despre expresia Unei, spuneai, Banadonna, că în artă există o lege, zise primul magistrat, în timp ce cobora, împreună cu ceilalți, prin puțul de piatră. Despre ce lege e vorba ?

— Scuzați-mă, excelență, dar vă voi spune altădată. În turn e atîta umezeală...

— Ba nu, mă opresc puțin, căci vreau să te ascult, chiar acum. Uite, să ne oprim pe acest palier larg, sub ferestruica aceea îngustă, prin care nu pătrunde vîntul, ci doar lumina. Vorbește-ne despre legea aceea, pe îndelete.

— Pentru că insistați, excelență, aflați că în artă există o lege care exclude posibilitatea duplicatelor. Cu cîțiva ani în urmă, poate vă mai amintiți, am gravat pentru Republica domniilor voastre un mic sigiliu avînd ca efigie portretul ilustrului vostru strămoș, care-a întemeiat-o. Întrucît Vama trebuia să ștampileze nenumărate lăzi și baloturi, am făcut o sută de astfel de sigilii. Și deși intenția mea era de a le face identice, așa cum de altfel le și consideră lumea, totuși, la o cercetare atentă, nici una din cele o sută de fețe nu este la fel cu cealaltă. Toate au aceeași expresie gravă, dar există mici deosebiri de la una la alta. Unele au un aer binevoitor, altele o expresie ambiguă ; în două sau trei dintre ele, ochiul atent poate observa o nuanță de răutate. Pentru a crea această impresie, e de ajuns o cît de neînsemnată modificare — bunăoară a liniei umbrelor din jurul gurii. Ei bine, excelență, închipuiți-vă că în locul acelei gravități generale, ar fi o veselie generală, și supuneți-o la douăsprezece modificări de felul aceleia pe care v-am

descri-o : oare nu veți obține astfel orele de pe cadranul orologiului meu, inclusiv figura Unei ? Eu, însă, ador...

— Ce se-aude colo sus ? Nu cumva zgomot de pași ?

— Nu, excelență, e mortarul care cade uneori din bolta clopotniței pe pardoseală, căci zidăria a rămas netencuită. Va trebui să mă îngrijesc de treaba asta... Precum vă spuneam, eu, unul, ador această lege care exclude duplicatele. Ea îngăduie o frumoasă afirmare a personalității. Da, excelență, acest surîs straniu și, după părerea dumneavoastră, echivoc, precum și acești ochi profetici ai Unei, se potrivesc perfect cu gustul lui Bannadonna.

— Ascultă ! Ești sigur că n-am lăsat nici suflet în urma noastră ?

— Nu, excelență, fiți *pe* pace, vă asigur că nu-i nici un *suflet*. Tot mortarul e de vină.

— Dar n-a căzut de loc, cât am fost noi acolo.

— Păi, în prezența dumneavoastră nici n-ar fi îndrăznit, excelență, replică Bannadonna cu o plecăciune smerită.

— Dar Una părea să te privească ținută, se amestecă în vorbă magistratul cel bun la suflet. Aș fi putut să jur că te alesese tocmai pe dumneata, dintre noi trei, ca să te privească.

— Dacă a făcut-o, a făcut-o poate din pricina inteligenței ei superioare, excelență.

— Cum adică, Bannadonna ? Nu te-nțeleg.

— N-are nici o importanță, absolut nici una, excelență. Dar văd că vîntul și-a schimbat direcția, căci suflă acum prin fereastră. Îngăduiți-mi să vă conduc. După care, vă rog să mă scuzați, dar meșterul trebuie să se întoarcă la uneltele sale.

— E, poate, stupid din partea mea, *signor*, dar constructorul mă tulbură în chip ciudat, și nu știu

de ce, zise magistratul cel blajin către colegul său, în timp ce coborau, neînsoțiți, scara. Adineaori, când ne-a răspuns cu atîta aroganță, mi s-a părut că seamănă cu Sisera¹, orgoliosul vrăjmaș al Domnului, din tabloul lui Del Fonca. Cît despre tînăra Debora sculptată pe clopot, ei bine, și ea...

— Haida de ! îi curmă vorba primul magistrat. E o impresie de moment. Debora, spui ? Dar unde-i, mă rog, Iaela ?

— Văd, *signor*, că spaimile dumitale rămîn în urmă, o dată cu frigul și întunericul, îi răspunse celălalt în clipa cînd puneau piciorul pe gazon. Pe cînd ale mele mă însoțesc mereu, chiar la lumina zilei. Dar ce se-aude ?

Poarta prin care ieșiseră din turn se închisese cu zgomot.

— A coborît pe furiș după noi ca să se încuie înăuntru, explică primul magistrat, zîmbind. Dar așa e obiceiul lui.

Peste cîteva minute se vesti oamenilor că a doua zi, la unu după amiază, va suna orologiul, cu un acompaniament extraordinar, datorit măiestriei constructorului. În ce consta acest acompaniament, nimeni nu putea spune deocamdată. Știrea fu primită cu aclamații.

Dar oamenii fără căpătîi, care rămăseseră toată noaptea în preajma turnului, putură vedea în vîrfurile lui, printre zăbrelele ultimei ferestruici, o lumină ce nu se stinse decît în razele soarelui matinal. De asemenea, auziră zgomote stranie, sau li se păru că aud,

¹ Aluzie la o legendă biblică, potrivit căreia Debora, pro-rocița iudeilor, pe vremea cînd aceștia erau înrobiți de Iabin, regele Canaanului, l-a sfătuit pe Barac cum să facă pentru a-l învinge pe Sisera, căpetenia oștilor lui Iabin. Urmărit de oștile lui Barac, Sisera s-a ascuns în cortul lui Heber Cheneul, aliat cu Iabin ; dar Iaela i-a înfipt un țărș în tîmplă în timp ce dormea (Cf. Cartea Judecătorilor).

căci veghea lor agitată nu putea să nu le tulbure mintea ; nu erau, cică, numai sunetele unor unelte metalice, ci și gemete și scrișnete înăbușite, ca acelea pe care le-ar scoate un om supus la cazne grele, pe vreo roată de tortură.

Dimineța se scurgea încet. O parte din mulțime își trecea vremea cîntînd și jucînd jocuri de noroc, în timp ce soarele se rostogolea ca o minge mare deasupra cîmpiei.

La amiază, nobilii și cetățenii de frunte sosiră călări din oraș urmați de o companie de soldați cu fanfară, pentru a cinsti și mai vîrtos evenimentul.

Încă o oră de așteptare. Oamenii erau din ce în ce mai nerăbdători. Mulți stăteau cu ceasurile în mîini, privind cînd spre micile lor cadrane, cînd spre clopotniță, ca și cum ochiul ar fi putut vesti ceea ce numai urechea era în măsură să perceapă, căci turnul orologiului nu avea încă un cadran.

Acele a o mie de ceasuri ajunseseră acum la un fir de păr distanță de cifra I. Peste cîmpia ticsită de oameni se lăsase o tăcere grea, ca în așteptarea vreunui Șiloa¹. Deodată, un zgomot surd, înăbușit, fără rezonanță, abia perceptibil dincolo de primele rînduri ale mulțimii, se revărsă greoi din clopotniță. În aceeași clipă, oamenii se uitară înmărmuriți unul la altul, apoi la ceasuri : acele acestora atinseseră și depășiseră cifra I. Nici un clopot nu bătuse în turn. Mulțimea începu să vocifereze.

După ce așteptă cîteva clipe, primul magistrat porunci să se facă liniște și strigă către clopotniță ca să afle ce întîmplare neprevăzută se petrecuse acolo.

Nici un răspuns.

Strigă încă o dată, și încă o dată.

¹ Aluzie la o expresie biblică foarte controversată, dar interpretată îndeobște ca un echivalent al „venirii lui Mesia“ (sau a lui Christos).

Aceeași tăcere.

Din porunca magistratului, soldații sfărîmară poarta turnului. După ce puse cîteva sentinele ca s-o păzească de mulțimea dezlănțuită, primul magistrat, însoțit de colegul său, se urcă pe scara în spirală. La jumătatea drumului, se opriă ca să asculte. Nici un zgomot. Urcînd cu pași și mai repezi, ajunseră în clopotniță, dar se opriă în pragul ei, uluiți de priveliștea ce li se dezvăluia. Un prepelicar, care se ținuse după ei fără știrea lor, tremura ca în fața vreunei dihanii întîlnite într-o pădure, sau mai degrabă ca în fața unor urme de pași care ar fi dus spre vreun tărîm misterios.

Bannadonna zăcea înșîngerat pe podea, la poalele clopotului împodobit cu ghirlânzi și cu chipuri de fete. Zăcea la picioarele Unei, cu capul țeapăn, în dreptul mîinii ei stîngi, acolo unde aceasta strîngea mîna orei Dua. Deasupra lui stătea aplecat manechinul, fără mască acum, întocmai ca Iaela deasupra lui Sisera, după ce-i înfipsese țărîșul în tîmplă.

Înzestrat cu brațe și cu picioare, părea îmbrăcat în zale strălucitoare ca acelea ale unui cărăbuș. Brațele lui încătușate erau ridicate, ca și cum s-ar fi pregătit să-și lovească încă o dată, cu cătușele, victima doborîtă, în vreme ce un picior îi alunecase sub cadavru, vrînd parcă să-l dea la o parte.

Ceea ce a urmat rămîne învăluit în umbra incertitudinii.

Ar fi desigur firesc să se presupună că magistrații s-au ferit, la-nceput, de orice contact personal cu arătarea din fața lor, și că au rămas, cel puțin cîtva timp, pradă unei involuntare îndoieli sau, poate, chiar unei spaime cumplite. Ceea ce e sigur, este că au cerut să li se trimită de jos o archebuză, iar potrivit unora, detunătura acesteia, urmată de un șuier

grozav, ca acela al unui resort ce se declanșează brusc, și apoi de un vuiet de săbii trîntite, grămadă, pe-un caldarîm — toate aceste zgomote învălmășite răsunară pe cîmpie, atrăgînd privirile tuturor spre clopotniță, prin ale cărei ferestruici se răsuceau jerbe subțiri de fum.

Unii pretinseră că victima fusese prepelicarul, înnebunit de groază. Alții contestară această afirmație. Adevărul este că prepelicarul n-avea să mai fie văzut niciodată și e probabil că, dintr-un motiv necunoscut, a împărtășit soarta manechinului, despre care se va vorbi îndată. Oricare-ar fi fost întîmplările reale petrecute mai înainte, în clipa cînd își biruiră panica instinctivă, sau mai bine zis cînd se convinseră că n-au motive să se teamă, cei doi magistrați vîrîră din nou mogîldeața în sacul ce-o învelise. În noaptea aceleiași zile, sacul fu coborît și dus în taină pe plajă, iar de-acolo în largul mării, pentru a fi scufundat. Niciodată, nici măcar în intimitatea lor, cei doi bărbați nu aveau să dezvăluie pe deplin tainele clopotniței.

Din pricina misterului ce-l învăluia, deznodămîntul constructorului fu explicat de către oamenii din popor într-un mod mai mult sau mai puțin supranatural. Dar unele spirite mai puțin neștiințifice afirmară că se putea găsi destul de lesne și o altă explicație. Se prea poate ca, în lanțul deducțiilor trase de ei, să fi lipsit unele inele, sau ca altele să fi fost șubrede. Totuși, întrucît explicația dată de ei este singura pe care tradiția a reținut-o, în lipsa alteia mai bune o vom cita și noi. Dar, întîi de toate, e necesar să înfățișăm ipoteza lor în legătură cu motivele care-ar fi stat la baza planului secret al lui Bannadonna, căci spiritele mai sus pomenite voiau să explice atît sufletul constructorului cît și evenimentul în sine. Ne vom referi,

În treacăt, și la unele lucruri nu tocmai clare, și fără legătură cu subiectul propriu-zis.

În epoca aceea, clopotele mari erau făcute să sune, ca și astăzi, cu ajutorul unei limbi trase de frînghii, sau prin lovirea lor fie cu un mecanism complicat, fie cu niște ciocane grele, mînuite de cîțiva oameni voynici, postați chiar în clopotniță, cînd clopotele se aflau înăuntru, sau în gherete instalate pe acoperiș, cînd clopotele erau descoperite.

S-a presupus că lui Bannadonna i-a venit ideea planului său observînd clopotele descoperite și oamenii care stăteau de veghe în preajma lor. Cocolătat pe un catarg sau pe o turlă, figura omenească pare, văzută de jos, să-și micșoreze într-atîta dimensiunile, încît trăsăturile ei distinctive se șterg cu desăvîrșire. Ea încetează să mai aibe vreo personalitate. Gesturile ei nu mai exprimă nici o voință, și seamănă mai degrabă cu mișcărilor automate ale unui telegraf.

Reflectînd, așadar, la aspectul de paiată pe care-l prezintă figura omenească astfel observată, Bannadonna concepușe ideea unui mecanism metalic, care să sune ora cu o precizie mai mare decît aceea a brațului omenesc. De asemeni, văzînd cum paznicul postat pe acoperiș ieșea din ghereta lui la ore fixe și înainta cu ghioaga ridicată spre clopot, pentru a-l izbi, Bannadonna hotărîse să-și înzestreze și el mecanismul cu o putere de locomoție, nu lipsită, cel puțin în aparență, de voință și inteligență.

Presupuneriile celor ce pretindeau a fi la curent cu intențiile lui Bannadonna sînt, pînă la acest punct, plauzibile, căci e adevărat că omul avea o minte întreprinzătoare. Dar ei nu se opreau aici, ci dădeau a înțelege că, deși planul conceput de constructor la vederea paznicului se limitase inițial la găsirea unui înlocuitor subtil al acestuia, totuși — cum se întîmplă

adesea cu inventatorii, care, pornind de la un proiect miniatural ajung treptat la un plan titanice — și în cazul de față planul inițial atinsese în cele din urmă, în anticipațiile sale, un grad nemaiauzit de îndrăzneală. Bannadonna continuase să-și concentreze eforturile asupra manechinului mobil din clopotniță, deși vedea în el doar un prototip imperfect al unei creaturi ulterioare, al unui soi de ilot gigantic, menit să asigure, într-o măsură greu imaginabilă, nevoile și gloria umanității — furnizându-i acesteia nici mai mult nici mai puțin decât un înlocuitor al săptămânii de lucru obișnuite și înzestrând pământul cu un nou rob, mai util decât boul, mai sprinten decât delfinul, mai puternic decât leul, mai șiret decât maimuța, mai harnic decât furnica, mai aprig decât șarpele și totuși la fel de răbdător ca măgarul. Toate calitățile tuturor făpturilor lui Dumnezeu puse în slujba omului urmau să-și găsească întruchiparea în această făptură unică, în acest ilot desăvârșit, care trebuia să se numească Talus — Talus sclavul de fier al lui Bannadonna și, prin mijlocirea acestuia, al întregii omeniri.

Dacă aceste ultime presupuneri în legătură cu taina constructorului ar fi întemeiate, s-ar putea crede că omul se molipsise, fără leac, de cele mai nebunești himere ale veacului său, întrecându-l cu mult pe un Albert cel Mare¹ sau pe un Cornelius Agrippa². Dar s-a dovedit cu totul altceva, și anume, că planul lui, oricât de miraculos ar fi fost, și oricât ar fi depășit, în aparență, nu numai limitele invenției omenești, dar și

¹ *Albertus Magnus* (Albert cel Mare) (1193—1280), teolog și cercetător medieval, căruia i se atribuie importante descoperiri în chimie și despre care se spunea că ar fi construit un automat capabil să umble și chiar să vorbească. A fost dascălul lui Toma din Aquino.

² *Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim* (1486—1535), medic și alchimist.

pe cele ale creațiunii divine, își propunea să folosească doar mijloace aflate în limitele sobre ale rațiunii. S-a afirmat că Bannadonna nutrea un dispreț mai mult decât sceptic față de toate divagațiile prezunțioase și aberante ale veacului său. Bunăoară, nu era de acord cu metafizicienii vizionari care pretindeau că între forțele mecanice subtile și vitalitatea animală brută ar putea exista o oarecare analogie. Planul lui nu împărtășea câtuși de puțin entuziasmul anumitor filozofi naturaliști, care sperau să ajungă, prin experiențe fiziologice și chimice, la cunoașterea originilor vieții și, implicit, la posibilitatea de a o reproduce și perfecționa. Cu atât mai puțin se înrudea el cu tribul alchimistilor, care, prin tot soiul de incantații, căutau să degajeze în laboratorul lor vreun miraculos principiu vital. Și nici nu-și închipuise vreodată, ca unii teosofi optimiști, că adorația tenace a Celui de sus i-ar putea asigura omului puteri nemai-auzite. Fiind un materialist practic, Bannadonna își propusese un scop, pe care urma să-l atingă nu cu ajutorul logicii, al creuzetului, al vrăjilor sau al altarului, ci numai cu ajutorul ciocanului și al menghinei. Pe scurt, nu urmărise să dezlege tainele naturii, să se furișeze înlăuntrul ei, să urzească un complot din afară împotriva ei, sau să o subjuge cu ajutorul vreunei creaturi artificiale; nefăcînd apel la nici o stihie și la nici o făptură, voise să se măsoare de unul singur cu natura, să o depășească și să o domine. Se umilea în fața ei, ca s-o cucerească. Bunul simț devenea, la el, theurgie¹, mecanismul devenea miracol, mașinistul — un Prometeu eroic, iar omul — adevăratul Dumnezeu.

¹ Magie practică de platonicienii din Egipt, în scopul de a produce efecte miraculoase, prin mijlocirea contactului cu anumite forțe spirituale. Numită și „magie albă“.

Totuși, în prima fază a lucrului la automatul din clopotniță, constructorul lăsase oarecare joc imaginației, deși la el imaginația era, poate, doar o ramificație colaterală a ambiției sale utilitare. Sub aspect exterior, creatura din clopotniță nu trebuia să semene cîtuși de puțin cu un om sau cu un animal oarecare, și nici să se conformeze vreunui prototip ideal, fie el cît de extravagant, din mitologie : trebuia, dimpotrivă, să fie o creatură originală din toate punctele de vedere — cu atît mai originală cu cît era mai oribilă.

Acestea au fost, deci, presupunerile făcute în legătură cu proiectul inițial și cu intențiile constructorului. Iar acum, vom arăta cum o catastrofă neprevăzută i-a dat peste cap planul, chiar în momentul cînd trebuia să se materializeze ; mai bine zis vom arăta care-au fost presupunerile făcute în legătură cu aceasta.

S-a crezut, de pildă, că în ajunul zilei fatale, după plecarea celor doi magistrați, Bannadonna a dezvelit manechinul și l-a instalat în locașul anume pregătit — un fel de gheretă așezată într-un colț al clopotniței ; pe scurt, în tot cursul nopții, ca și în prima parte a dimineții următoare, fusese ocupat cu punerea la punct a automatului, care trebuia să iasă din gheretă la fiecare șaiszeci de minute, să lungească ca un vagonet pe niște șine, să înainteze spre orologiu cu cătușele ridicate, să izbească într- unul din cele douăsprezece puncte de legătură dintre cele douăzeci și patru de ore, apoi să se răsucescă pe călcîie, să facă înconjurul clopotului și să se întoarcă la gheretă, unde să rămîină timp de alte șaiszeci de minute, cînd urma să repete același program ; între timp, printr-un sistem ingenios, clopotul s-ar fi răsucit pe axa lui, așa fel încît mîinile împreunate ale următoarelor două figuri să ajungă în dreptul ciocanului care cobora și care ar

fi izbit de două ori, apoi de trei ori, și-așa mai departe. Metalul sonor al acestui clopot fusese turnat în așa fel — cu o artă al cărei secret s-a pierdut odată cu inventatorul — încît fiecare din cele douăsprezece perechi de mâini să scoată un sunet aparte în clipa cînd era desfăcută.

Dar magicul manechin metalic n-a apucat să lovească decît o singură dată în clopotul acela fermecat, n-a înfipt în el decît acel unic piron și n-a desfăcut decît acea unică strîngere de mâini, prin care Bannadonna se agăța de ambițioasa lui viață. Căci după ce și-a instalat creatura în gheretă, avînd grijă ca nu cumva să iasă de-acolo înainte de ora unu, ci exact la acea oră, și după ce a uns bine șinele pe care urma să lunece, constructorul s-a repezit, pare-se, spre clopot pentru a-și cizela sculptura. Ca un adevărat artist, s-a lăsat absorbit de propria-i operă, încercînd să schimbe, poate, expresia aceea stranie a Unei, expresie care-l irita desigur în adîncul sufletului său, cu toate că, de față cu alții, vorbise despre ea cu atîta nepăsare.

Și, astfel, cîtăva vreme uită de creatura lui ; ea, însă, nu-l uită de fel, ci, fidelă principiului ei creator, precum și propriului ei mecanism, își părăsi postul exact la ora fixată, lunecă fără zgomot pe șinele bine unse, în direcția ce-i fusese stabilită, și, țintind spre mîna Unei, pentru a scoate din ea o notă răsunătoare, izbi cu putere în creierul lui Bannadonna, care stătea întors cu spatele spre monstru ; o clipă mai tîrziu, brațele încătușate se ridicară din nou în poziția de mai înainte. În cădere, trupul victimei a blocat mecanismul monstrului, care-a rămas locului, aplecat asupra lui Bannadonna, ca și cum i-ar fi șoptit vreo formulă menită să-l îngrozească post-mortem. Dalta scăpase din mîna meșterului și zăcea lîngă el, iar sticluța cu ulei se vărsase peste șinele de fier.

Avînd în vedere geniul unic al constructorului și sfîrșitul său tragic, Republica a hotărît să i se facă funeraliile cele mai solemne. S-a stabilit ca marele clopot — a cărui turnare fusese primejduită de gesturile speriate ale acelui lucrător nefericit — să bată în clipa în care sicriul va fi adus în catedrală. Pentru a trage clopotul, a fost ales cel mai voinic dintre bărbații din împrejurimi.

Dar cînd purtătorii sicriului intrară pe poarta catedralei, urechile lor auziră doar un zgomot infernal și discordant, ca acela produs de vreo avalanșă alpină. După care se așternu o tăcere desăvîrșită.

Aruncînd o privire înapoi, oamenii zăriră un gol în locul zidăriei năruite a clopotniței. S-a constatat ulterior că țăranul acela vînjos, căruia i se încredințase funia clopotului, o trăsese brusc, din răsputeri, pentru a face să răsune muzica grandioasă. Vibranta masă metalică, fiind prea grea pentru suportul ei și avînd pe deasupra și un defect undeva în partea superioară, s-a lăsat într-o rîină și, zmulgîndu-se din chingi, s-a prăbușit cale de vreo sută de metri pînă la pajiștea de iarbă fragedă, în care a rămas pe jumătate îngropată, cu fundul în sus.

Cînd a fost dezgropată, s-a văzut că principala fractură provenea dintr-un mic punct, aflat în urechea clopotului — un defect aparent neînsemnat, care fusese probabil acoperit, după turnare, cu o substanță necunoscută.

Nu peste multă vreme, metalul retopit își ocupă din nou locul în clopotniță, supusă ea însăși unor reparații. Timp de un an, metalicul cor de păsări cîntă în clopotniță, ca-ntr-un boschet de grinzi și ogive. Dar în ziua cînd se împlinea un an de la zidirea turnului, foarte devreme în zori, înainte ca mulțimea să se fi strîns de jur-împrejur, s-a produs un cutremur. S-a

auzit o zguduitură puternică : pinul de piatră, cu boschetul lui cîntător, se prăbuși la pămînt.

Așadar, robul orb își ascultase stăpînul și mai orb, dar în supunerea lui îl omorîse. Creatorul era ucis de propria-i creatură. Clopotul fusese prea greu pentru turlă. Principalul lui cusur se afla în locul unde sîngele omului îi pîngărise metalul. Trufia precedase, așadar, căderea.

NEGUȚĂTORUL DE PARATRĂSNETE

Ce tunet grozav și neobișnuit ! Îmi spuneam, stînd la căldurică în locuința mea adăpostită între dealurile Acrocerauniene, în vreme ce în văzduh bubuiau tunetele, rostogolindu-se prin văi și lăsînd în urmă cîte un fulger în zig-zag și cîte o rafală de ploaie piezișe ce se abătea, cu vuiet de lăncii, peste acoperișul de șindrilă al căsuței mele scunde. Cum munții dimprejur frîng și frămîntă tunetul, am impresia că-i mult mai grozav pe-aici decît la cîmpie. Dar ce se-aude ? E cineva la ușă. Cine-și alege tocmai o vreme ca asta ca să facă vizite ? Și pentru ce nu se folosește, oare, ca oamenii, de ciocănelul de la intrare, în loc să bată cu pumnul în tăblia ușii, care sună-a gol, ca un dric ? Să-l las, totuși, să intre. Iată-l !

— Bună ziua, domnule.

Nu-l cunosc de fel.

— Luați loc, vă rog.

Dar ce-i cu toiagul acesta ciudat, din mîna străinului ?

— Grozavă furtună, domnule ! Îi zic.

— Grozavă ? Vreți să spuneți groaznică !

— Sînteți ud-leoarcă. Așezați-vă pe lespedeza asta, la gura sobei.

— Pentru nimic în lume !

Necunoscutul stătea exact în mijlocul încăperii, acolo unde se oprișe. Înfățișarea lui stranie te îmbia la un examen mai minuțios. Tristă figură avea slăbănogul ! Părul negru și încîlcit îi cădea, neglijent, pe frunte. În găvanele adînci ale ochilor lui împresurați de cearcăne viorii jucau fulgere inofensive : fulgere fără tunete. Omul era ud, din cap pînă-n picioare ; stătea într-o băltoacă pe dușumeaua goală, din lemn de stejar, cu toiagul acela bizar lîngă trup.

Era o vergea de aramă lustruită, lungă de patru picioare și legată de un băț de lemn, cu ajutorul a două globulețe de sticlă verzuie prinse în niște inele de aramă. Vergeaua de metal avea în vîrf forma unui trepied, cu trei tije ascuțite, de un auriu strălucitor. Omul ținea în mînă doar partea lemnoasă a toiagului.

— Domnule, i-am zis eu înclinîndu-mă politicos, am cumva cîntea de a primi vizita ilustrului zeu Jupiter Tonans ? Căci așa e înfățișat el în străvechea statuarie elină : cu mîna pe fulger. Dacă sînteți chiar zeul în persoană sau locțiitorul său, țin să vă mulțumesc pentru marea furtună pe care-ați stîrnit-o prin munții noștri. Ascultați ! Grozavă bubuitură ! Un om care iubește marea primește cu plăcere vizita lui Tonans ! Tunetul i se pare și mai mareț... Dar luați loc, vă rog. Jilțul acesta uzat, de răchită, nu se compară, firește, cu tronul dumneavoastră veșnic verde din Olimp, dar faceți-mi hatîrul să luați loc.

În vreme ce-i vorbeam astfel, în șagă, necunoscutul mă măsura cu o privire pe jumătate uluită, pe jumătate îngrozită, dar nu se clinti nici măcar cu un pas.

— Zău, domnule, așezați-vă. Trebuie să vă uscați înainte de a porni din nou la drum.

Pentru a-l îmbia, am împins jilțul spre lespedeaa largă a căminului, în care ardea un foc scăzut, aprins chiar în acea după-amiază, cu scopul de a alunga nu atât frigul, cât umezeala, căci era abia pe la începutul lui septembrie.

Dar neluînd în seamă invitația mea, străinul îmi aruncă o privire belalie și-mi spuse, proțăpît în mijlocul odăii :

— Domnule, te rog să mă scuzi că, în loc să-ți primesc invitația de a mă așeza pe lespedeaa căminului, te avertizez solemn că ai face mai bine să-mi urmezi îndemnul de a veni lîngă mine în mijlocul încăperii. Dumnezeule ! exclamă el, tresărind. Încă unul din tunetele alea înfiorătoare ! Te previn, domnule, să pleci de lîngă cămin !

— Domnule Jupiter Tonans, mă simt foarte bine aici, i-am răspuns eu răsucindu-mă liniștit pe lespedeaa de piatră.

— Va să zică ești chiar atât de ignorant încît nu știi nici măcar că locul cel mai primejdios dintr-o casă, pe o furtună cumplită ca asta, este tocmai căminul ? !

— Nu știam, i-am răspuns, mutîndu-mă în neștire pe prima scîndură de lîngă lespedeaa de piatră.

Străinul făcu o mutră atât de antipatic triumfătoare, încît m-am reîntors — tot în neștire — pe lespede, silindu-mă să stau cît mai drept și mai țănoș. N-am scos, însă, o vorbă.

— Pentru numele lui Dumnezeu — răcni străinul cu un glas în care neliniștea se amesteca, în chip ciudat, cu dorința de a intimidă — depărtează-te de cămin ! Oare nu știi că aerul încins și funinginea sînt buni conducători de electricitate ? Ca să nu mai vorbim de grătarul ăsta uriaș ! Te conjur, ba chiar îți ordon : pleacă de-acolo !

— Domnule Jupiter Tonans, nu-s obișnuit să primesc ordine în propria-mi casă.

— Nu-mi mai da numele ăsta păgîn ! Pe o asemenea vreme îngrozitoare, mai și vorbești urît !

— Domnule, fii bun și spune-mi ce treabă ai cu mine ? Dacă dorești, cumva, adăpost împotriva furtunii, ești binevenit, cîtă vreme te porți cîviincios ; dar dacă vii cu vreo treabă, spune repede despre ce-i vorba ? Cine ești dumneata ?

— Sînt un neguțător de paratrăsnete, răspunse străinul, îndulcindu-și glasul. Specialitatea mea este... Fie-ți milă, Cerule ! Ce tunet ! Ai fost vreodată lovit ? Vreau să spun, locuința dumitale... Nu ? E mai bine să iei măsuri de precauție (și spunînd acestea zgîrie podeaua cu toiagul lui metalic). Nu există fortărețe naturale împotriva furtunilor. Dar la un cuvînt al dumitale, îți voi transforma casa într-un adevărat Gibraltar, printr-o simplă fluturare a acestei baghete magice... Tii, ce Himalaie de bubuituri !

— Nu ți-ai sfîrșit gîndul. Începuseși să-mi vorbești despre specialitatea dumitale.

— Specialitatea mea este să străbat țara, în căutare de comenzi pentru paratrăsnete. Iată o mostră, adăugă el izbind cu toiagul în podea. Am referințele cele mai bune (și se scotoci prin buzunare). Luna trecută, la Criggan, am instalat douăzeci și trei de paratrăsnete pe numai cinci clădiri.

— Stai nițel. Nu cumva tocmai la Criggan, săptămîna trecută, într-o sîmbătă, pe la miezul nopții, au fost lovite de trăsnet clopotnița, un ulm uriaș și cupola sălii de festivități ? Se afla acolo vreunul din paratrăsnetele dumitale ?

— Nu pe copac, nici pe cupolă, ci doar pe clopotniță.

— Atunci, la ce folosesc paratrăsnetele dumitale ?

— Un folos capital. Dar lucrătorul meu a fost neglijent : instalînd vergeaua în vîrful clopotniței, a lăsat o parte din metal în contact cu acoperișul de tablă. De unde, accidentul. N-a fost vina mea, ci a lui... Ia ascultă !

— Nu te mai osteni ! Tunetul a fost destul de puternic ca să-l aud și fără să-mi atragi dumneata atenția. Dar ia spune-mi, ai auzit ce s-a petrecut anul trecut la Montreal ? O slujnică tînără a fost lovită de trăsnet tocmai cînd bătea mătănii, la căpătîiul patului ei : mătăniile erau, pasămite, de metal. Domeniul dumitale se întinde și în Canada ?

— Nu. Și mi s-a spus că acolo nu se folosesc decît vergele de fier. Ar trebui să folosească vergele de cupru, ca ale mele. Fierul se topește prea repede. Și-apoi, vergelele lor sînt așa de subțiri, încît n-au destul volum ca să descarce tot curentul electric. Metalul se topește, și astfel clădirea e distrusă. Vergelele mele de cupru nu se comportă niciodată așa. Canadienii ăia sînt niște zevzeci. Unii dintre ei își pun pe acoperiș vergele cu măciulii în vîrf, ceea ce riscă să provoace o explozie năprasnică, în loc să atragă pe nesimțite curentul spre pămînt, așa cum fac vergelele mele. Da, *ale mele* sînt singurele paratrăsnete ade-vărate. Uită-te la ăsta. Îl vînd ieftin, doar un dolar piciorul ¹.

— Felul ăsta de a-ți vorbi de rău profesiunea, cînd e practică de alții, te-ar putea face suspect și pe dumneata.

— Ascultă ! Tunetul e parcă mai puternic. Se apropie de noi și de pămînt ! Tii ! Ce bubuitură strașnică ! și atît de apropiată, încît toate vibrațiile i s-au con-

¹ Măsură de lungime, în Anglia, egală cu 0,3048 m.

topit într-un singur sunet... Încă un fulger ! Nu te mișca !

— Ce faci ? ! îl întrebai eu, văzînd că-și lasă din mînă toiagul și se apleacă grăbit spre fereastră, cu degetele arătător și mijlociu pe încheietura mîinii stîngi.

Dar necunoscutul îmi tăie vorba cu o nouă exclamație :

— Tros ! Numai trei pulsații... la mai puțin de un kilometru, undeva în pădurea de colo. Venind înapoi, am trecut pe lîngă trei stejari fulgerați, care ardeau ca niște făclii. Lemnul de stejar atrage fulgerul în mai mare măsură decît lemnul altor copaci, deoarece seva lui conține fier. Am impresia că dușumeaua dumitale e de stejar.

— Din inimă de stejar... Judecînd după vremea pe care ți-ai ales-o ca să mă vizitezi, presupun că-ți alegi dinadins o asemenea vreme pentru expedițiile dumitale. Cînd bubuie tunetul, socoți că momentul e deosebit de prielnic negoțului dumitale, deoarece îi impresionează pe clienți.

— Ascultă !... Cumplit tunet !...

— Pentru un om care dorește să-și înarmeze semenii cu neînfricare, pari ciudat de fricos. Îndeobște oamenii aleg vremea frumoasă pentru a porni la drum ; dumneata alegi furtuna, și totuși...

— Că pornesc la drum pe furtună, e adevărat, dar nu o fac fără a-mi lua măsurile de precauție, pe care numai un specialist în paratrăsnete le poate cunoaște. Ascultă ! Uită-te repede la mostra asta de paratrăsnet. Costă numai un dolar piciorul...

— E o piesă foarte frumoasă, recunosc. Dar care-s, mă rog, măsurile dumitale de precauție ? Dă-mi voie să închid obloanele acelea : ploaia piezișă intră prin fereastră. Mă duc să trag zăvorul.

— Ești nebun ? Nu știi că zăvorul e bun conducător de electricitate ? Lasă-te păgubaș !

— Atunci, o să trag doar obloanele și-o să-i cer servitorului să-mi aducă un drug de lemn. Trage, te rog, de șnurul soneriei aceleia.

— Ți-ai pierdut mințile ? Sârma asta ți-ar putea arunca în aer casa ! Pe timp de furtună să nu pui niciodată mâna pe-un șnur de sonerie, și să nu tragi vreun clopot.

— Nici măcar într-o clopotniță ? Spune-mi, rogu-te, unde și cum te poți simți la adăpost pe o vreme ca asta ? Există, oare, în această casă vreun loc de care să mă pot atinge cu speranța că voi rămîne în viață ?

— Există. Dar nu locul unde stai acum. Pleacă de lângă perete ! Uneori curentul coboară printr-un perete, și cum omul e mai bun conducător de electricitate decît cărămida, se întîmplă ca respectivul curent să treacă din perete în om... Bum ! Trăsnetul ăsta o fi căzut foarte aproape. Un fulger circular, de bună seamă.

— Mai mult ca sigur. Spune-mi, însă, numaidecît, care crezi că-i locul cel mai ferit din această casă ?

— Încăperea asta, și îndeosebi locul unde stau eu acum. Vino încoace.

— Întîi, explică-mi.

— Ascultă !... După fulger, tunetul... geamurile se cutremură... casa... casa !. Vino lângă mine !

— Explică-mi, te rog !

— Vino aici !

— Îți mulțumesc, dar mă voi întoarce la locul de mai înainte — lângă cămin. Și acum, domnule neguțător de paratrăsnete, fii bun și spune-mi, în pauzele dintre tunete, care sînt motivele ce te fac să crezi că încăperea asta e cea mai ferită, iar locul pe care stai — punctul cel mai sigur din toată casa ?

În clipa aceea furtuna se potoli puțin. Neguțătorul de paratrăsnete îmi răspunse, răsufliînd ușurat :

— Ai o casă cu un singur cat, iar odaia asta e situată între pod și pivniță, de aceea e relativ mai ferită. Căci fulgerul coboară uneori din nori în pământ, iar alteori urcă din pământ spre nori. Pricepi ? Personal, mă opresc în mijlocul unei încăperi pentru că trăsnetul coboară de obicei prin coș sau prin pereți : de aceea, cu cît ești mai departe de ei, cu atît mai bine. Și-acum, vino lîngă mine !

— Îndată. Ai spus un lucru care, în loc să mă neliniștească, mi-a inspirat, în chip ciudat, încredere.

— Ce anume ți-am spus ?

— Ai spus că uneori fulgerul țîșnește din pământ spre nori.

— A, da, așa-zisa lovitură de retur, care se produce atunci cînd pămîntul, fiind supraîncărcat cu fluid, își azvîrle prisosul spre cer.

— Lovitura de retur... de la pămînt la cer, adică... Din ce în ce mai bine ! Dar poștește, te rog, pe lespedea căminului, ca să te usuci.

— Mă simt mai bine aici, chiar ud fiind.

— Cum așa ?

— Pe timp de furtună, cel mai bine este să... Ascultă ! Încă un trăsnet !... Cel mai bun lucru este să te uzi pînă la piele. Hainele úde sînt mai bune conducătoare decît corpul, așa că, dacă te lovește trăsnetul, va trece poate prin ele fără să te atingă... Furtuna se întetește din nou. Ai cumva un covor în casă ? Covorele nu sînt bune conducătoare de electricitate. Caută-mi unul, pe care să pot sta. Și dumneata la fel. Cerul se întunecă... parcă-i noapte în plină zi. Auzi ?... Covorul, adu covorul !

I-am întins unul, în vreme ce munții învăluți păreau că se contopesc și se năruie deasupra casei.

— Și-acum — am spus, întorcându-mă la locul meu — vreau să aflu ce măsuri de precauție ții iei când pornești la drum pe timp de furtună ? Nu ne-ar folosi la nimic să rămânem tăcuți.

— Așteaptă să cadă trăsnetul ăsta.

— Nu, vorbește-mi de măsurile dumitale de precauție. Doar pretinzi că te afli în locul cel mai sigur cu putință. Hai, vorbește !

— Bine, iată pe scurt despre ce e vorba. Ocolesc pinii, casele înalte, șoproanele izolate, pășunile de munte, apele curgătoare, turmele de vaci și de oi, aglomerațiile omenești. Când merg pe jos — ca astăzi — nu umblu repede ; când merg cu docarul nu-i ating nici speteaza, nici laturile ; când merg călare, descalec și-o iau înaintea calului. Dar mai presus de orice, mă feresc de oamenii înalți.

— Oare visez ? Un om să se ferească de semenii săi, și încă pe vreme de primejdie ?

— Pe vreme rea, ocolesc oamenii înalți. Ești, oare, atât de ageamiu încât nu știi că un om care are o înălțime de șase picioare atrage asupra capului său încărcătura electrică a unui nor ? Păi, atîția flăcăi din Kentucky pier loviți de trăsnet cu mîna pe plug, în brazda abia începută ! Ba, se întîmplă ca, dacă un om înalt se ține pe lîngă un rîu, norul să-l *aleagă* tocmai pe el, preferîndu-l apei curgătoare... Tii, ce bubuitură ! Mai mult ca sigur că turnul ăla negru a fost despicat în două... Da, omul e bun conducător de electricitate. Fulgerul poate străbate de sus pînă jos un om, pe cînd unui copac îi jupoaie numai scoarța. Domnule, m-ai reținut atât de mult cu întrebările dumitale, încît nici n-am apucat să-ți vorbesc de treburile mele. Dorești sau nu un paratrăsnet ? Uită-te la exemplarul ăsta. Vezi ? E făcut din cea mai bună aramă. Arama e cel mai bun conducător de electricitate. Casa dumitale e joasă, dar fiind așezată la munte, înălțimea ei

redusă n-o pune câtuși de puțin la adăpost. Dumnea-voastră, muntenii, sînteți cei mai expuși. Neguțătorul de paratrăsnete ar trebui să aibe cea mai numeroasă clientelă în ținuturile de munte. Uită-te la mostra asta, domnule. O singură vergea ar fi de ajuns pentru o casă micuță ca asta. Citește, te rog, modul de întrebuințare. O singură vergea, domnule. Costă numai douăzeci de dolari... Ascultă ! Parc-ar fi niște munți de granit care se năruie, prefăcîndu-se-n pietre. Judecînd după zgomot, trăsnetul ăsta a izbit în ceva. Ridicat la cinci picioare deasupra unei case, paratrăsnetul o va feri de primejdie, pe o rază de douăzeci de picioare de jur-împrejur. Numai douăzeci de dolari, domnule — un dolar piciorul. Ascultă ! E ceva teribil !... Ei, faci o comandă ? Vrei să cumperi ? Să-ți trec numele în catastif ? Gîndește-te că te-ai putea preface într-un morman de cenușă, ca un cal priponit surprins de foc într-un grajd ! Și toate astea, într-o clipită !

— Pretinș ambasador și ministru plenipotentiar al lui Jupiter Tonans ! i-am răspuns eu, rîzînd. Nenorocită ființă, care vii aici, cu-o biată țeavă, ca să te pui între pămînt și cer, îți închipui cumva că ești în stare să abați din drum fulgerele cerești, pentru că ai puterea de a smulge o scînteioară verzuie din butelia ta de Leyda ? Vergeaua asta prinde rugină sau se frînge, și atunci — ce te faci ? Cine te-a imputernicit, nou Tetzal¹, să colporтеzi indulgențe și scutiri de poruncile divine ? Firele de păr ni-s numărate, ca și zilele vieții noastre. Pe furtună, ca și pe vreme senină, eu stau împăcat în mîinile Domnului. Pleacă, neguțător necinstit ! Uite, sulul furtunii s-a înfășurat la loc ; casa a rămas nevătămată, iar în curcubeul de

¹ *Johann Tetzal* (1455—1519), călugăr dominican german care, prin predicile lui în favoarea indulgențelor, a stîrnit indignarea lui Luther, grăbind astfel Reforma.

pe bolta albastră citesc limpede că dumnezeirea nu are de gînd să ducă război pe pămîntul oamenilor.

— Păgîn mizerabil ! răcni străinul, învinețindu-se de ciudă, în vreme ce curcubeul strălucea. Îți voi da în vileag ideile eretice !

— Cară-te ! Ia-o la fugă, dacă e în stare să fugă un vierme ca tine, care se ivește doar pe ploaie !

Fața străinului se făcu și mai vînată ; în jurul ochilor cearcănele viorii i se lățiră și mai mult, aidoma nimbului din jurul lunii, cînd, în miez de noapte, prevestește furtuna. Se năpusti asupra-mi, cu tridentul întors spre inima mea.

I l-am smuls din mînă, l-am trîntit pe podea și l-am călcat în picioare. Apoi, împingîndu-l afară pe acest întunecat rege al fulgerelor, i-am azvîrlit pe ușă schiptrul strîmbat, de aramă.

Dar în ciuda tratamentului pe care i l-am aplicat, și în ciuda faptului că i-am prevenit pe vecini împotriva lui, neguțătorul de paratrăsnete continuă să cuture țara, pe vreme de furtună, speculînd cu folos spaimile oamenilor.

VERANDA

„...Cu mîndre flori,
Cît ține vara și cît sînt aici, Fidele...”¹

Cînd m-am retras la țară, m-am mutat într-o casă bătrînească, lipsită de verandă — lipsă pe care n-o regretam numai din pricină că-mi plăceau verandele, pentru că îmbină confortul de interior cu libertatea dinafară (e o plăcere să consulți termometrul pe o verandă), ci și din pricină că peisajul înconjurător era, în cazul de față, magnific. Băieții care umblau după coacăze, cînd erau coapte, dădeau peste cîte un șevalet în fiecare colțișor străbătut, fie la deal, fie la vale. O mulțime de pictori cu fețele arse de soare lucrau acolo. E un adevărat paradis al pictorilor. Crugul stelilor se întretaie cu cercul munților ; cel puțin, așa ți se pare din casă, căci, o dată ajuns pe munți, nu mai zărești nici un cerc.

De-ar fi fost așezată casa cu vreo cîțiva stînji mai încolo, cercul magic nici n-ar fi existat.

E o casă bătrînească. În urmă cu șaptezeci de ani, din inima munților de Cremene, s-a desprins o piatră

¹ Shakespeare *Cymbeline*, actul IV, scena a 2-a.

numită Kaaba ¹ sau Piatra sfântă, la care obișnuiau să vină în pelerinaj, de Ziua Recunoștinței ², oamenii doritori să se roage laolaltă. Când au săpat la fundații, muncitorii au trebuit să folosească și cazmaua și tîr-năcopul, ca să-i alunge pe troglodiții din adîncuri — rădăcinile vînjoase ale unor copaci vînjoși, înfiți în costișa prelungă, pe care se întinde astăzi pajiștea somnoroasă din fața răzoarelor mele de maci. Din păduricea aceea deasă n-a mai rămas în picioare decît un ulm singuratic și drept.

Oricine va fi fost cel care-a clădit casa, a clădit-o mai bine decît își va fi închipuit. Pe semne că, într-o noapte înstelată, Orion și-a scăpărat, la zenit, sabia lui Damocle, și i-a spus : „Clădește-o aici !” Căci, altminteri, cum ar fi putut să știe constructorul că, după curățarea terenului, i se va deschide o asemenea priveliște măreață — nici mai mult nici mai puțin decît piscul Greylock ³, înconjurat de munți, aidoma lui Charlemagne printre egalii săi !

Faptul că o asemenea casă, așezată într-o asemenea regiune, era lipsită de o verandă, de pe care să te poți bucura de priveliște, savurînd-o în tihnă — faptul acesta era la fel de regretabil ca lipsa de bănci într-o galerie de pictură ; căci nu sînt, oare, niște galerii de pictură sălile de marmură ale acestor dealuri calcaroase ? — galerii în care sînt expuse tablouri ce se schimbă de la o lună la alta ? Frumusețea e ca și evla-

¹ Clădire pătrată din piatră aflată în curtea marii moschei din Meca ; aci se află faimoasa Piatră neagră de la Meca, probabil de origine meteorică, despre care legenda religioasă spune că a fost dată patriarhului Abraham de către arhanghelul Gabriel. Aci nume dat prin analogie.

² *Thanksgiving Day*, zi (de obicei a patra joi din luna noiembrie) cînd mulți locuitori din Statele Unite își exprimă recunoștința față de Dumnezeu.

³ Greylock Mount, pisc din Berkshire Hills și cel mai înalt punct din statul Massachusetts, S.U.A.

via — nu o poți gusta la repezeală : e nevoie de liniște și de statornică reculegere ; ba, în zilele noastre, e nevoie și de-un jilt. Căci dacă, odinioară, cînd nu indolența, ci venerația era la modă, cei ce se închinau Naturii obișnuiau desigur să o adore stînd în picioare — cum făceau, în catedralele din acele timpuri, cei ce se închinau unei Puteri și mai înalte — noi, cei ce trăim în aceste vremuri de scădere a credinței și de slăbire a genunchilor, avem la îndemîină verandele și stranele.

În primul an al șederii mele la țară, ca să pot contempla și mai în tihnă scena încoronării lui Charlemagne (scenă ce se repetă la fiecare răsărit și la fiecare asfințit, dacă vremea o îngăduie), mi-am găsit, pe povîrnișul din fața casei, un jilt de iarbă — un tron de catifea verde, cu spătarul capitonat cu mușchi și încununat, în chip bizar, de trei smocuri de vioarele, presărate (cu intenții heraldice, presupun) într-un cîmp argintiu de fragi sălbatici ; iar ca baldachin mi-am pus un spalier de caprifoi. Un tron cu adevărat regesc. Încît, aidoma sărmanului rege al Danemarcei în livada lui, îmi simțeam urechea năpădită de o durere perfidă. Dar, de vreme ce și în străvechea mînăstire Westminster pătrunde uneori umezeala, de ce n-ar pătrunde și în această mînăstire dintre munți, care e și mai veche ?

Da, aveam nevoie de o verandă !

Casa mea era mare, dar averea mică, astfel încît nu-mi puteam permite să construiesc o verandă circulară, panoramică — deși dulgherii, făcînd socoteala cu metrul, s-au arătat dornici să-mi îndeplinească dorințele cele mai extravagante la un preț destul de scăzut — am uitat cît anume.

Prudența mă îndemna să-mi întind veranda numai pe-o singură latură a casei. Dar pe care anume dintre ele ?

Spre răsărit, lungul șirag al dealurilor de piatră, ce se pierd în depărtare spre Quito ; pe stîncă lor cea mai înaltă se abătea, în cîte o dimineață rece, de toamnă, o ninsoare albă — mielul anotimpului își lepăda prima lînă ; apoi, veneau zorii Crăciunului să îmbrace platourile acelea fumurii în pleduri și tartane învrîstăte cu roșu. E plăcut să contempli de pe-o verandă o astfel de priveliște ! Foarte plăcut. Numai că scena încoronării lui Charlemagne se petrece la miazănoapte, nu pe colinele de piatră !

Spre miazăzi, e o livadă de meri. Și-i plăcut să privești, într-o înmiresmată dimineață de mai, livada aceea împodobită ca de nuntă, cu mugurași albi. Iar în octombrie, livada seamănă cu curtea verde a unui arsenal, plină de stive de muniții roșii. O priveliște foarte frumoasă, recunosc. Dar Charlemagne e la miazănoapte.

Iată și latura dinspre apus. O pajiște montană, cu o cărare ce duce spre o pădure de arțari. E plăcut, la începutul primăverii, să urmărești pe costișa, altminteri golașă și sură, linia vechilor poteci, îngroșată acum de verdele proaspăt. Da, e plăcut, fără îndoială. Dar Charlemagne se află la miazănoapte.

Așadar, Charlemagne a învins ! Pe vremea aceea, adică nu mult după anul 1848, pretutindeni în lume votul hotărîtor îl aveau regii, care votau, firește, pentru ei înșiși.

Nu începuse bine construcția, cînd toți vecinii, și mai cu seamă vecinul meu Dives, izbucniră în rîs. Auzi dumneata, o verandă spre miazănoapte ! O verandă de iarnă ! Vrea, pesemne, să contemple aurora boreală, în toiul nopților de iarnă. Barem de și-o fi pregătit destule mănuși și manșoane polare !

Toate astea se petreceau în apriga lună a lui martie. Iar oamenii se gîndeau la nasurile învinețite ale dulgherilor, și-și băteau joc de ageamiul cetățean care

ținea morțiș să-și construiască o verandă cu vederea spre miazănoapte. Dar luna martie nu ține o veșnicie ! Dacă ai răbdare, vine și luna august. Și atunci, stînd, ca Lazăr la sînul lui Avram, în răcorosu-mi umbrar nordic, am aruncat o privire compătimitoare spre sărmanul Dives, care se chinuia, jos în vale, în purgatoriul verandei sale cu vederea spre miazăzi.

Dar chiar și în decembrie veranda mea nordică nu mă alungă, căci, oricît de mușcător ar fi gerul, și oricît de aprig ar sufla vîntul de la miazănoapte, care, ca un morar, macină zăpada într-o făină subțire — eu mă plimb și atunci, cu barba înghețată, pe puntea-¹ lunecoasă, ce-și despică drum spre Capul Horn.

Vara, tot așa : stînd acolo, aîdoma regelui Canut ¹, te simți adesea ca pe mare.

Nu numai din pricina grînelor ce se tălăzuiesc pe costișa prelungă, o dată cu iarba ce se revarsă în valuri mărunte spre veranda joasă, ca spre o plajă a lor, deasupra căreia plutește, ca spuma, puful pădărilor ; și nu numai din pricina munților de purpură care-ți evocă purpura valurilor, sau din pricina calmului ce se așterne, în cîte-o amiază de august, peste pășunile adînci, ca peste Ecuator. Aceste locuri au vastitatea și pustietatea oceanului, și liniștea lui, iar casa pe care-o zărești răsărind de după copaci seamănă cu pînza necunoscută ce-i apare deodată în fața călătorului, pe țărmul Barbariei ².

Iar asta mi-aduce aminte de călătoria mea în țara zînelor. O călătorie adevărată, dar la fel de încîntătoare ca una închipuită.

¹ Canute, Cnut sau Knut cel Mare, rege al Danemarcei (1018—1035), al Angliei (1016—1035) și al Norvegiei (1030).

² Barbaria, regiune de coastă din Nordul Africii, care se întinde de la granița Egiptului pînă la Oceanul Atlantic, cuprinzînd statele denumite pe vremuri „barbare” : Maroc, Algeria, Tunis și Tripolitania.

De pe verandă, am zărit odată un obiect misterios, vîrît ca-ntr-un fel de buzunar purpuriu, într-o grotă sau adîncitură de forma unui coș de moară, undeva în masivul muntos din nord-vest — deși n-aș putea spune precis dacă era pe coasta muntelui sau în vîrfurile lui. Căci, văzut dintr-un unghi favorabil, un pisc albastru, care privește peste umărul celorlalte vîrfuri, vorbindu-ți, parcă peste capul lor, îți spune limpede că el (piscul albastru), deși pare a sta între celelalte, nu e de-al lor (Doamne ferește!), ba vrea chiar să știi că se consideră — și de fapt are tot dreptul să se considere — cu cîteva capete mai înalt decît ele, dar că ici-colo, unele masive, așezate pe două rînduri ca soldații unui pluton, se înghesuie atît de strîns unele într-altele, cu formele și cu înălțimile lor diferite, încît, văzut de pe verandă, pe aproape orice vreme, un munte scund și nu prea depărtat își pierde contururile, profilîndu-se pe unul mai înalt și mai distant; iar din această pricină, un obiect aflat pe creasta celui dintîi poate să pară cuibărit în coasta celui de-al doilea munte. Într-un fel, munții aceștia se joacă de-a v-ați ascunselea, sub ochii noștri.

Obiectul cu pricina era, însă, așezat așa fel încît nu putea fi văzut decît într-un anumit amestec de lumini și umbre vrăjite — și nici atunci nu era prea deslușit.

Într-adevăr, timp de un an și mai bine nici n-am știut de existența lui, și poate că n-aș fi aflat niciodată dacă n-ar fi fost după-amiaza aceea magică, de toamnă tîrzie, după amiaza unui poet nebun; pădurile de arțari din larga vale de sub mine își lepădaseră primul rînd de frunze, de un roșu strălucitor, și păreau că fumează, aidoma unui oraș incendiat, cînd flăcările se sting istovite peste prăzile pe care le-au devorat; și se zvonea că această atmosferă fumurie se datora nu atît unei veri tîrzii — căci de obicei verile tîrzii

sînt blînde, însă de o blîndețe de loc anormală — cît mai ales unui incendiu care mistuia, de săptămîni în șir, pădurile din depărtatul Vermont ; nu degeaba cerul avea înfățișarea sinistră a cazanului Hecatei, iar doi sportivi, care tocmai treceau prin miriștea roșcată a unui lan de hrișcă, aveau aerul vinovatului Macbeth și al profeticului Banquo, în vreme ce soarele-sihastru, cuibărit în peștera lui din Adulam¹, așezată spre miazăzi, nu prea făcea altceva decît să picteze — prin reflexele razelor sale scurte, cernute printre nori ca printr-un tunel de Simplon — o pată rotundă și roșie pe obrazul gălbejit al munților din nord-vest. O pată vizibilă ca o lumînare aprinsă. Un punct luminos, pierdut într-o umbră imensă.

Or fi niște zîne pe-acolo, mi-am zis. Vreun cerc vrăjit, în mijlocul căruia dănțuie zînele.

Vremea trecu. Iar în luna mai a anului următor, după o ploică domoală căzută în munți — ca o insuliță împresurată de marea cețoasă a luminii solare — ploică dintre cele pe care-mi plăcea să le privesc de pe veranda mea, și care cădeau uneori cîte două, trei sau chiar patru deodată, în diferite locuri (preferam să privesc asemenea ploi, decît furtunile ce-l învăluiau pe bătrînul Greylock, ca pe muntele Sinai, încît nu m-aș fi mirat să-l văd pe Moise urcînd, posomorît, pe costișele lui, printre tufe de cucută lovite de vînt) ; așadar, după ploica aceea domoală, am zărit un curcubeu cu marginea înfiptă chiar în locul unde, în toamna trecută, observasem o pată roșie. Or fi, pe semne, niște zîne pe-acolo, mi-am zis, amintindu-mi totodată de o veche credință, potrivit căreia curcubeiele arată locul unde se ascunde o comoară : acela care-ar putea ajunge la capătul unui curcubeu și-ar umple buzunarele cu aur. Bine-ar fi să fiu acum

¹ Localitate biblică.

la marginea acestui curcubeu, mi-am zis. Și în aceeași clipă am zărit, în coasta muntelui, un soi de văgăună sau grotă — nu știu ce-o fi fost, dar, văzută în lumina curcubeului, strălucea ca minele din Potosi¹. Un vecin, om cu picioarele mai pe pământ, mi-a spus, însă, că trebuia să fi fost vreun șopron vechi și părăsit, cu fundul lipit de coasta muntelui și cu pereții spărți. Dar eu știam mai bine despre ce era vorba, cu toate că nu fusesem niciodată acolo.

Cîteva zile mai tîrziu, un vesel răsărit de soare a aprins în același loc o scînteie aurie, a cărei strălucire nu putea avea la obîrșie decît sticla. Prin urmare, clădirea — dacă era, totuși, o clădire — nu putea fi un șopron, și cu atît mai puțin un șopron părăsit, cu mormane de fîn mucedde într-însul. Nu ! Dacă era într-adevăr o clădire durată de un muritor, atunci nu putea fi altceva decît o casă — o casă poate multă vreme pustie și despuiată, dar care fusese, chiar în primăvara asta, mobilată și curățată în chip miraculos.

Într-o altă zi, la amiază, am zărit din nou, în aceeași direcție, pe deasupra cununilor întunecate ale șirurilor de copaci, o lumină mai mare, ca a unui scut de argint, întors către soare peste capul unui om ghemuit acolo ; experiența ne învață că o asemenea lumină purcede îndeobște dintr-un acoperiș proaspăt șindrilit. Eram, deci, aproape sigur că acea căsuță din povești fusese locuită pînă de curînd.

Din zi în zi mai absorbit de descoperirea mea, mă uitam galeș spre munți, ridicîndu-mi privirea de pe filele *Visului unei nopți de vară* și gîndindu-mă la Titania. Dar în zadar. Nu vedeam decît pîlcuri de umbră defilînd, cu pas domol și solemn, ca o gardă imperială, de-a lungul rîpilor ; alteori, puse pe fugă de lumina soarelui, alergau cu pași mari de la răsărit

¹ Mine de argint din Bolivia.

spre apus, aidoma oștilor lui Lucifer urmărite de cele ale arhanghelului Mihail ; iar de cele mai multe ori munții erau învăluiți de o atmosferă care, fără să fie tulburată de aceste bătălii cerești închipuite, nu era prielnică unor viziuni feerice. Îmi părea rău, cu atât mai mult cu cât, curînd după aceea, aveam să fiu țin-tuit la pat, între pereții camerei mele, ale cărei ferestre nu erau orientate spre munți.

În cele din urmă, într-o dimineață de septembrie, cînd m-am făcut din nou bine, am ieșit pe verandă, copleșit de gînduri ; peste cîteva clipe a apărut o mică turmă de oi urmată de o ceată de copii de fermieri, care se duceau să culeagă alune. „Ce zi grozavă !“ a exclamat unul dintre ei, deși nu era, la drept vorbind, o vreme prea grozavă, ci, vorba fermierilor, „mirosea a furtună“. Din pricina bolii, devenisem atât de sensibil, încît nu mă puteam uita la frumoasa iederă chinezească pe care-o plantasem eu însumi, și care, spre încîntarea mea, se încolăcise în jurul unui stîlp al verandei : acum înflorise toată, dar dacă-i dă-deai puțin la o parte frunzele vedeai milioane de viermișori stranii, care, hrănindu-se cu florile ei, căpătaseră binecuvîntata lor culoare — o culoare blestemată de-aci înainte ; ouăle acelor viermișori fuseseră desigur ascunse chiar în sămînța pe care-o sădisem eu, cu atîta speranță ! Stăpînit de aceste gînduri sumbre, potrivite cu oboseala mea de convalescent, ședeam pe verandă, cînd, deodată, ridicînd privirea, am zărit fereastra de aur a muntelui, strălucitoare ca un delfin din adîncuri. Or fi, pe semne, zîne pe-acolo, mi-am spus eu, iarăși. O fi ieșit la fereastra ei fermecată însăși crăiasa zînelor. Sau măcar vreo munteancă mîndră. Ia să mă uit la ea, o să-mi facă bine, o să-mi alunge oboseala. Ajunge cît am pătimit ! Îmi voi mîna luntrea — hai, inimă, veselește-te ! — spre țara zînelor, spre capătul curcubeului.

Nu știam, însă, cum să ajung în țara zînelor, pe care drum să apuc. Și nimeni nu mi-l putea arăta ; nici măcar vestitul Edmund Spenser, care fusese pe-acolo — cel puțin așa scria, pretinzînd că pentru a ajunge în țara zînelor, e nevoie doar s-o pornești cu credință spre ea. În prima zi senină, simțindu-mă în puteri, m-am suit în luntrea mea — mai bine-zis în șeaua înaltă, de piele, a calului meu, și-am pornit la drum, slobod ca frunza toamnei, spre muntele zînelor. Era în zorii zilei ; plutind către apus, semănam dimineața în juru-mi.

După vreo cîteva mile, m-am apropiat de dealuri, dar în schimb am încetat să le mai văd. Nu mă puteam, totuși, rătăci, pentru că niște stîlpi aurii, înfipti din loc în loc, îmi arătau drumul ce ducea, desigur, spre fereastra aceea de aur. Ținîndu-mă după ei, am ajuns pe un plai pustiu și domol, ale cărui poteci năpădite de iarbă erau străbătute doar de niște vaci somnoroase, care umblau ca prin vis și nici măcar nu pășteau — căci făpturile vrăjite nu mănîncă niciodată. Cel puțin așa spune Don Quijote, cel mai înțelept dintre înțelepții lumii.

Am purces mai departe și-am ajuns în sfîrșit la poalele muntelui vrăjit, dar tot n-am zărit cercul acela magic. În fața mea se înălța o pajiște. Doborînd vreo cinci bîrne putrede — de un verde atît de jilav, încît păreau scoase dintr-o corabie scufundată — un berbec bătrîn și păros, cu un cap prelung și cu coarnele răsucite, veni spre mine, adulmecînd de zor ; apoi, se retrase, politicos, pe o cărare presărată cu margarete albe, ca o cale lactee, dincolo de un covor de „nu-mă-uita“, cu florile dese ca stelele din constelația Pleiadelor ; și m-ar fi condus și mai departe pe drumul lui astral, de n-ar fi apărut niște stoluri aurii de presuri — călăuze, desigur, spre fereastra de aur — zburînd în fața mea, din tufiș în tufiș, către pădurile adînci

care mă ademeneau, fiind ele însele ademenite de drumul întunecat pe care nu-l puteau împiedica să suie prin brîul lor gros. Și-am purces mai departe, cînd berbecul, renunțînd la mine — ca la un suflet răătăcit — s-a răsucit pe călcîie și-a pornit pe un drum mai înțelept : n-avea ce să caute acolo.

Drumul meu îi era interzis. Era un drum de iarnă, un drum de pădure, așternut cu un chilim de frunze de merișor. Mergeam, eu și căluțul meu, pe lîngă apele pîraielor bolovănoase — ape cu atît mai zglobii cu cît erau mai singuraticе — pe sub cetinile ce se legănaу, veșnic verzi, deși nu le răsfăța nici un anotimp ; trecurăm de un joagăr vechi, năpădit de plante agățătoare, care-i înăbușiseră glasul scîrțîitor ; trecurăm, apoi, pe lîngă un torent care-și despicasе adîncul făgaș printr-un munte de marmură zăpezic, sclipind în culorile primăverii, și pe ale cărui maluri stîncоase nahlapii lui scobiseră în piatra vie o mulțime de schituri goale ; trecurăm prin poieni pline de flori care predicaу doar în pustiu, deși bapтиştii le-au botezat „*Jacks-in-the pulpit*“, adică „popi în amvon“ ; trecurăm și pe lîngă un uriaș trunchi noduros, năpădit de ferigi și plin de creștături în care rugineau, din vremuri imemoriale, penele de fier înfipте într-însul de către oamenii ce se opintiseră, zadarnic, să-l despice ; trecurăm, apoi, pe lîngă treptele de piatră ale unei cascade, trepte pe care, cu veacuri în urmă, fuseseră rotunjite sumedenie de oale găunoase ca niște cranii, prin necontenite rotiri ale unei cremeni în veci netocită, deși tocea tot ce-ntîlnea în cale ; trecurăm, după aceea, pe lîngă apele unor pîraie iuți, ce se prăvăleau într-un tău tainic, din care ieșeau potolite, după ce fierbeau în vîrtejuri năprasnice ; trecurăm, apoi, printr-un teren mai puțin accidentat, pe lîngă o poieniță rotundă, în care vor fi dăntuit aievea zînele, căci era bătătorită ca-n palmă, dacă nu cumva fusese arsă

de vreo roată încinsă ; tot mergînd așa, din ce în ce mai sus, dădurăm peste o livadă suspendată, din care mă privea, cu sfială, crai nou.

Căluțul meu își plecă brusc capul. În fața lui se rostogoleau mere roșii, merele Evei. Mușcă dintr-unul, iar eu dintr-altul : mărul avea gust de țărînă. Încă nu-i țara zînelor, mi-am zis eu, azvîrlindu-mi frîul spre un copac bătrîn și gîrbovit, care-l prinse cu-o ramură scălbîmbă. Acum nu se mai vedea nici o cărare, și nu puteai merge mai departe decît de unul singur, și cu multă îndrăzneală. Croindu-mi drum prin desigurile de mure sălbatrice, care încercau să mă tragă îndărăt, mă tîram spre tufele sterpe de laur și aburcam povîrnișurile lunecoase, către culmile pustii, pe care nu era nimeni să mă întîmpine. Încă nu-i țara zînelor — mi-am zis — deși dimineața-i aici, în fața mea.

Mort de oboseală și cu tălpile rănite, am ajuns, în curînd, nu la capătul drumului, ci la o strîmtoare stîncoasă, dincolo de care începea un alt urcuș. O potecă șerpuitoare, pe jumătate năpădită de tufe de afine, se răsucea printre stînci ; printr-o despicătură a acestora se furișa o cărăruie, care, pătrunzînd prin acest mic defileu, răzbea la larg ceva mai sus, unde creștetul muntelui — ocrotit, spre miazănoapte, de un frate al lui mai înalt — se înclina grațios, înainte de a coborî într-un povîrniș abrupt ; șerpuind printre stîncile fantastice bulucite deasupra ei, poteca, pe jumătate bătătorită acum, ducea la o colibă scundă și cenușie, încununată de un acoperiș ascuțit, ca o scufă de călugăriță.

Într-o parte, acoperișul era decolorat de ploi, dar lîngă streășina căptușită cu mușchi părea învelit în catifea : fără îndoială că monahii-melci întemeiaseră aici schituri ierboase. Cealaltă latură a acoperișului era proaspăt șindrilită. Scîndurile peretelui dinspre

miazănoapte, lipsit de uși și de ferestre, erau neatînse de zugrăveală și încă verzi, întocmai ca partea dinspre nord a pinilor acoperiți de licheni, sau ca scheletul de lemn al unei jonci japoneze. La temelia colibei, ca și la aceea a stîncilor dimprejur, se întindea un chenar de iarbă grasă, căci piatra obișnuită, ca și piatra de cămin a colibelor din țara zînelor, își păstrează, nu numai în cîmp, ci chiar și închisă într-o casă, harul rodniciei (dovadă — iarba de-afară). Cel puțin așa pretinde Oberon¹, mare expert în știința vrăjitoriei. Dar, lăsîndu-l la o parte pe Oberon, un lucru e sigur, și anume, că pămîntul obișnuit, mai ales cel din preajma fermelor sau din preajma stîncilor dintr-o pășune, este mult mai bogat decît cel cultivat cu cîtiva stînji mai încolo — într-atîta de blîndă și de roditoare e căldura pe care-o emană.

La coliba despre care vorbesc, fîșiile de iarbă erau mai bogate la intrarea ei, îndeosebi acolo unde pragul ușii se lăsase, sub povara anilor.

Nu se zărea nici un gard, nici o împrejmuire. Pe aproape, numai ferigi, ferigi, ferigi ! Ceva mai încolo, cît vedeai cu ochii, numai păduri, păduri și iarăși păduri, dincolo de care se zăreau numai munți, munți, munți, iar deasupra-le cerul, cerul, cerul, prefăcut într-o pajiște aeriană, pe care să pască luna din munți. Natură, numai natură. Chiar și coliba aceea era un crîmpei de natură ; la fel, grămăjoara de crengi argintii de mesteacăn, puse la uscat, și prin a căror împletitură răzbeau, ca prin gardul din jurul unui mormînt solitar, tufe răzlețe de smeură, cerîndu-și parcă dreptul la viață.

Poteca, gingaș de îngustă, ca o cărăruie bătută de oi, șerpuia printre ferigile lungi culcate la pămînt.

¹ În mitologia medievală, regele zînelor, soțul Titaniei.

Iată, însfîrșit, țara zînelor, mi-am zis ; Una ¹ să-lăsluiește aici, cu mielul ei. Un sălaș micuț, ca un hamac atîrnat pe culme, la răspîntia dintre două lumi, și nefăcînd parte din nici una.

Soarele dogorea, iar eu purtam o pălărie ușoară, de pînză galbenă, și niște pantaloni albi de doc — relicve ale călătoriilor mele pe mările tropicale. Poticnindu-mă printre ferigi, mi-am pătat genunchii în verde — un verde marin.

Oprindu-mă în prag, mai bine-zis acolo unde fusese cîndva pragul, am văzut, prin știrbitura ușii, o fată care cosea lîngă unica fereastră a încăperii. Fata avea obrazii palizi, iar fereastra era murdară de muște ; pe geamurile din partea de sus, roiau viespile. I-am vorbit fetei, iar ea a tresărit, sfioasă, ca o tahitiancă ascunsă pentru vreun ritual, care l-ar fi zărit printre palmieri pe căpitanul Cook. Venindu-și în fire, mă pofti înăuntru. După ce șterse, cu șorțul, un scaun, se așeză la loc pe al ei, în tăcere. I-am mulțumit și m-am așezat pe scaun, amuțind eu însumi.

Va să zică, asta e coliba fermecată din munți, iar fata de la fereastră e crăiasa zînelor...

M-am dus la fereastră. Privind în jos, ca printr-un telescop, prin strunga îngustă, am zărit, hăt-departe, o lume gîngaș-azurie. Deși veneam de-acolo, parcă nici n-aș fi cunoscut-o.

— Priveliștea asta îți place, desigur, i-am zis, în cele din urmă, fetei.

— Vai, domnule (ochii i se umplură de lacrimi) în ziua cînd am privit pentru prima oară pe fereastră, mi-am spus : n-o să mă satur niciodată de priveliștea asta !

— Și ce te-a făcut să te sature ? De ce-ai obosit ?

¹ Personaj alegoric din poemul *Crăiasa Zînelor* de Edmund Spenser.

— Nu știu, (o lacrimă i se prelinse pe obraji), dar nu priveliștea-i de vină, ci eu, Mariana.

Cu câteva luni în urmă, fratele ei, un flăcău de șaptesprezece ani venise aici, de departe, ca să taie lemne și să le ardă pentru a face cărbuni. Soră-sa, care era ceva mai mare decît el, îl însoțise. Erau de multă vreme orfani, iar acum ajunseseră să locuiască, singuri, în singura casă de pe munte. Nu trecea pe-acolo nici un drumeț, nici un oaspete. Primejdioasa potecă șerpuitoare era folosită doar de căruțele ce veneau după cărbuni, în anumite perioade ale anului. Fratele lipsea de-acasă toată ziua, și uneori toată noaptea. Cînd se întorcea, seara, acasă, bietul băiat era atît de ostenit, încît nu ședea mult pe scaun ci se trîntea pe pat — dar nici patul nu-i bun pentru cel ce tînjește după un somn mai adînc. Scaunul, patul, mormîntul.

Stînd tăcut la fereastra vrăjită, ascultam povestea fetei.

— Știți cine locuiește acolo? îmi spuse ea, deodată, vrînd parcă să schimbe vorba. N-am fost niciodată în țara aceea, vreau să spun în locul acela de departe — în palatul acela de marmură. (Și arătă spre un punct depărtat, din vale.) Nu-l vedeți? Acolo, pe coasta aceea de deal — în față e-un cîmp, iar în spate pădurile alea albastre, pe fundalul cărora strălucește palatul alb — nu-l vedeți? e singura casă ce se vede.

M-am uitat cu luare-aminte și, peste cîtva timp, spre uimirea mea, am recunoscut — mai mult după poziție decît după înfățișare, sau după descrierea Marianei — propria mea locuință, strălucind întocmai cum îmi păruse mie, de pe verandă, că strălucește casa asta de pe munte. Vălul magic al depărtării făcea din această casă de țară un palat al lui Făt-Frumos.

— M-am întrebat adesea cine locuiește acolo ? Un om fericit, de bună seamă. Chiar azi-dimineață m-am gândit la asta.

— Un om fericit ? ! am îngînat eu, tresărind. Ce te face să crezi ? Îți închipui că omul care locuiește acolo-i bogat ?

— Bogat sau nu, n-am habar, dar pare, oricum, fericit — nu vă pot spune de ce. Casa-i atît de departe ! Uneori mi se pare că o văd doar în vis. Trebuie neapărat s-o vedeți la ceasul asfințitului.

— Desigur că soarele de amurg o îmbracă în aur, dar poate că și căsuța asta e aurită la fel de frumos, de răsăritul soarelui.

— Căsuța asta ? Soarele e bun, dar n-o aurește niciodată ! De ce-ar face-o ? Casa asta e veche și putredă. De-aceea e acoperită de mușchi. Dimineața, soarele bate în fereastra asta veche — la venirea noastră fusese astupată cu scînduri. E o fereastră pe care n-o pot ține curată cu nici un chip, iar soarele mă orbește cînd cos, stîrnind pe deasupra muștele și viespile — niște muște și niște viespi cum nu se găsesc decît într-o casă de munte. vedeți șorțul ăsta ? Cu el încerc să astup fereastra, cînd dogorește prea tare soarele. S-a decolorat de tot, precum vedeți. Soarele aurește casa asta ? Aș, de unde ! Mariana n-a văzut niciodată așa ceva !

— Pentru că stai aici, înăuntru, cînd acoperișul strălucește mai tare.

— Vreți să spuneți că strălucește la ceasul cel mai fierbinte și mai obositor al zilei ? Nu, domnule, soarele nu aurește acoperișul acestei case ! Acoperișul era atît de spart, încît fratele meu a trebuit să-l șindriliască. N-ați văzut ? În partea dinspre miazănoapte, unde soarele bate cel mai tare, în locurile umezite de ploaie. Soarele e bun, drăguțul de el, dar acoperișul se încinge și putrezește. E o casă veche. Se

spune că oamenii care-au clădit-o au plecat spre apus și-au murit de mult. E o casă de munte. Iarna, nici o vulpe nu s-ar adăposti în ea. Hornul ăsta a fost astupat cu zăpadă, întocmai ca un buștean găunos.

— Ciudate închipuiri, Mariana !

— Ele nu fac decît să oglindească adevărata stare de lucruri.

— Atunci, aș fi spus „ciudate lucruri“, în loc de „ciudate închipuiri“.

— Cum doriți, zise fata și începu din nou să coasă.

Ceva din această replică potolită, sau poate din acest gest, mă făcu să amuțesc din nou. Deodată, prin fereastra fermecată, am zărit o umbră uriașă, ca aceea a unui condor ce s-ar fi ținut în cumpănă cu aripile-i desfășurate ; umbra asta adîncă și lacomă înghițea umbrele mai mărunte ale stîncilor sau ferigilor.

— Vă uitați la norul acela ? mă întrebă Mariana.

— Mă uit la o umbră. E fără îndoială umbra unui nor, dar norul nu-l pot vedea. Cum de-ai ghicit ? Doar ești cu ochii pe gherghef.

— Mi-a întunecat ghergheful. Dar iată, acum, norul s-a dus. Și se-ntoarce Tray.

— Cine ?

— Cîinele meu lătos. La amiază dispare, ca să-și schimbe înfățișarea, apoi se-ntoarce, și rămîne cîțva timp culcat lîngă ușă. Nu-l vedeți ? Și-a întors capul spre dumneavoastră, deși cînd ați venit privea drept în față.

— Văd că nu te uiți decît la gherghef. Despre ce vorbești ?

— Despre mogîldeața întinsă curmeziș, lîngă fereastră.

— Vrei să spui umbra aia lătoasă ? A, da, acum, cînd o văd, îmi dau seama că într-adevăr seamănă cu un dulău negru, de Newfoundland. Cînd dispare

umbra cotropitoare, se întoarce umbra cotropită. Nu văd, însă, obiectul care-o aruncă.

— Pentru asta, trebuie să vă duceți afară.

— O fi, desigur, una din stîncile acelea năpădite de iarbă.

— Îi vedeți capul și fața ?

— Ale cui ? ale umbrei ? Vorbești ca și cum le-ai vedea, deși nu-ți ridici o clipă ochii de pe gherghef.

— Tray se uită la dumneavoastră, zise fata, fără să-și ridice privirea. E ora lui. Îl văd.

— Ai stat atît de multă vreme la fereastra asta, prin care trec doar nori și aburi, încît umbrele au ajuns să ți se pară niște lucruri, deși vorbești despre ele ca despre niște năluciri ? Ai căpătat, oare, un fel de al doilea văz, care-ți îngăduie să spui precis unde anume se află aceste umbre, deși nu te uiți la ele și nu vezi cum lunecă, venind și plecînd cu pașii lor de șoareci ? Nu cumva umbrele astea neînsuflețite sînt pentru tine ca niște prieteni vii pe care, deși nu-i vezi, îi ai mereu în minte, așa cum arată aieva ?

— Nu m-am gîndit niciodată la ele în felul acesta. Dar umbra cea mai scumpă mie, cea care mă ogoia și-mi alina cel mai mult oboseala, m-a părăsit pentru totdeauna, așa cum m-a părăsit Tray adineaori. N-o să-și mai așeze niciodată peste ferigi mantia răcoroasă și tremurătoare. Era umbra unui mesteacăn. Copacul a fost lovit de trăsnet, iar fratele meu l-a tăiat. Ați văzut, cred, stiva de lemne de-afară — sub ea zace rădăcina îngropată a copacului. Nu, însă, și umbra lui. Umbra s-a dus, și n-o să se mai întoarcă niciodată. Și n-o să mai tremure nicăieri.

Un alt nor trecu, înnegrind tot muntele și alungînd cîinele. Tăcerea era atît de adîncă, încît surzenia s-ar fi putut uita pe sine însăși, sau ar fi putut crede că umbra mută vorbește.

— Mariana, n-aud nici o pasăre, nici o pasăre cîntătoare. N-aud nimic. Nu vin niciodată aici, după fragi, băieții și grangurii ?

— Glasuri de băieți n-aud niciodată. Păsări, se mai aud din cînd în cînd, dar foarte rar. Fragii se coc și cad — știu eu ce știu !

— Totuși, niște presuri mi-au arătat drumul — o parte din drum, cel puțin.

— Pe urmă au zburat înapoi. Bănuiesc că se zben-guie pe coasta muntelui, dar nu-și fac cuib pe culmea lui. Și vă închipuiți, desigur, că eu, trăind atît de retrasă aici, neștiind și neauzind nimic — sau foarte puțin, ca de pildă tunetele și vuietul copacilor care cad — necitind nimic, vorbind foarte rar, dar fiind totuși mereu trează, vă închipuiți că tocmai din această pricină am asemenea gânduri ciudate, — cum le socotiți dumneavoastră — și o asemenea stare de trezie obosită. Fratele meu, care lucrează în aer liber, ar dori să fiu și eu la fel, dar munca mea e o muncă plicticoasă, de femeie — care mă silește să șed, să șed, să șed.

— Nu ieși niciodată la plimbare ? Pădurile astea sînt atît de întinse !

— Și singuratic, tocmai pentru că sînt atît de întinse. E drept că, uneori, în cîte o după-amiază, mă plimb puțin, dar mă întorc de grabă. Mă simt mai bine singură lîngă cămin decît lîngă o stîncă. Umbrele de pe-aici le cunosc, dar cele din păduri îmi sînt străine.

— Dar noaptea ?

— E ca și ziua. Mă gîndesc mereu — e ca o roată pe care n-o pot opri, și care se-nvîrte neconținut, mînată de dorul somnului.

— Am auzit că stările astea de trezie obositoare se vindecă dacă, înainte de culcare, spui o rugăciune

și-ți pui capul pe-o pernă burdușită cu hamei proaspăt...

— Uitați-vă !

Prin fereastra vrăjită, fata îmi arată, ceva mai la vale, o grădiniță minusculă, cît o străchinuță de lut, pe jumătate înfiptă în stîncile ce-o adăposteau ; iar alături, la o distanță de cîteva picioare unul de celălalt, doi araci pe care se cățarau niște vițe de hamei, scurte și pipernicite, ce s-ar fi îmbrățișat în vîrf dacă-ar fi fost mai lungi, dar așa, cădeau nepuțincioase, după ce adăstau o clipă în văzduh.

— Prin urmare, ai încercat perna ?

— Da.

— Și rugăciunea ?

— Și perna, și rugăciunea.

— Nu există, oare, alt leac, sau altă vrajă ?

— O, de-aș putea ajunge măcar odată la casa de colo, și de-aș putea privi fericita făptură care locuiește într-însa ! E un gînd nebunesc ce-mi trece prin minte ? Nu cumva, pentru că trăiesc atît de singură și nu știu nimic ?

— Nici eu nu știu nimic, de aceea nu-ți pot răspunde. Dar tare-aș vrea, Mariana, să fiu fericitul locatar al acelei case fericite, pe care visezi s-o vezi, căci atunci l-ai avea în față și ai scăpa de oboseala ce te-apasă...

...Destul ! Rămîn pe veranda mea, hotărît să nu-mi mai urnesc luntrea spre țara zînelor. Veranda e loja mea regală, iar acest amfiteatru natural e teatrul meu din San Carlo. Da, e o prîveliște magică — iluzia e perfectă. Iar doamna Ciocîrlie, primadona mea, cîntă aici în marele ei rol ; sorbindu-i trilul din zori — tril ce pare a izvorî chiar din fereastra aceea aurie, ca

din templul de la Memnon ¹ — nu mă mai gîndesc la fața obosită de la fereastră.

Dar în fiecare seară, cînd se lasă cortina, adevărul se întoarce odată cu întunericul. Nici o lumină nu se arată pe munte. Umblu de colo pînă colo pe puntea verandei, bîntuit de chipul Mariane și de multe alte povești la fel de adevărate.

¹ Templu egiptean despre care se spunea că, atins de lumina zorilor, începea să cînte.

BILLY BUDD, GABIERUL

(O povestire văzută din interior)

*Închin această povestire englezului
Jack Chase, șef al gabiei mari pe
fregata americană „United States”
în anul 1843 — oriunde s-ar afla
acum nobila lui inimă, fie pe pământ,
fie în paradis.*

PREFAȚA

Anul 1797, când se petrece acțiunea acestei povestiri, aparține unei perioade, care, precum își dă seama astăzi orice om cu judecată, implica o criză a creștinătății, criză ce se vestea mai gravă decât oricare alta înregistrată până atunci în istorie. Premisa fundamentală propusă de spiritul aceluia veac presupunea îndreptarea relelor ereditare ale vechii lumi. În Franța, acest lucru s-a realizat într-o oarecare măsură prin vărsare de sânge. Ce a urmat, însă? Revoluția a săvârșit ea însăși, curînd, rele mai apăsătoare decât cele ale regilor. Sub Napoleon, ea a așezat pe tronuri sumedenie de regi de strînsură și a inaugurat lunga agonie a acelor nesfîrșite războaie, al căror spasm final a fost Waterloo-ul. În anii aceia, nici măcar mintea cea mai înțeleaptă n-ar fi putut prevedea că urmarea tuturor acestor evenimente avea să fie ceea ce în ochii anumitor gânditori a devenit evident, și anume un progres politic pentru europeni, aproape pe toată linia.

Așa cum am mai spus în altă parte, ceva din acest spirit revoluționar i-a însuflețit pe oamenii din flota

de război să se ridice la Spithead¹, împotriva unor abuzuri reale și îndătinute, iar mai apoi, în Nord, să formuleze revendicări neobișnuit de agresive, ce n-au putut fi înăbușite decât atunci când căpeteniile răscoalei au fost spânzurate în văzul întregii flote, spre a sluji drept avertisment. Totuși, într-un fel oarecum asemănător Revoluției celei mari, răscoala aceasta, deși li se păruse, firește, monstruoasă englezilor din acea vreme, a fost, fără îndoială, primul imbold secret dat celor mai importante reforme din marina britanică.

1

Pe vremea când nu apăruseră încă vapoarele, cel ce trecea prin docurile oricărui port maritim mai important avea prilejul să vadă, mai adeseori decât în zilele noastre, câte un grup de marinari bronzăți, coborîți de pe vreun vas de război sau de comerț, pentru a se plimba pe țărm în straie de sărbătoare. Cîteodată flancau sau chiar înconjurau ca o gardă personală vreun exemplar superior al propriei lor tagme, care se mișca printre ei, întocmai ca Aldebaran printre aștrii mai mărunți ai constelației sale. Insul acela important era „Marinarul chipeș” — figură dominantă atît pe vasele de război, cît și pe vasele comerciale din acea epocă mai puțin prozaică. Fără pic de vanitate, ci mai degrabă cu dezinvoltura și grația unui vlăstar regesc, părea să accepte omagiul spontan al camarazilor săi. Îmi vine în minte un caz oarecum ieșit din comun. La Liverpool, în urmă cu o jumătate de veac, am văzut în umbra marelui și murdarului zid al Docurilor Prințului (zid dărfimat între timp) un

¹ Cunoscută radă navală engleză din Canalul Mîneicii, situată între Portsmouth și Insula lui Wight.

matelot atît de negru, încît trebuie să fi fost vreun african pur-sînge, din seminția lui Ham¹. Era neobișnuit de înalt și bine legat. Peste pieptul lui de abanos fluturau cele două capete ale unei năframe de mătase colorată, prinsă neglijent în jurul gîtului; de urechi îi atîrnau niște cercei mari de aur, iar capul frumos i-era încadrat de-o tichie scoțiană cu bentiță.

Era într-o zi fierbinte de iulie, la amiază, iar fața lui, lucioasă de transpirație, iradia o veselie barbară. Împărțind vorbe de duh în dreapta și-n stînga, cu dinții albi scăpărîndu-i ca niște fulgere, pășea vesel în mijlocul camarazilor săi. Aceștia alcătuiău un nemai-pomenit amestec de neamuri și de culori, cum i-ar fi plăcut lui Anacharsis Cloots² să convoace în fața primei Adunări franceze, în calitate de reprezentanți ai neamului omenesc. La fiecă omagiu spontan adus de trecători acestei pagode negre ambulante — omagiu exprimat printr-o oprire în loc, cu ochii holbați, și, ceva mai rar, printr-o exclamație — pestrița lui suită se arăta mîndră de el, întocmai cum preoții asirieni se vor fi arătat mîndri de marele lor Taur sculptat, cînd credincioșii se prosternau în fața lui. Dar să revenim la povestirea noastră.

Dacă uneori Marinarul chipeș din acea epocă avea, coborînd pe uscat, aerul unui Murat³ naval, el nu semăna totuși cîtuși de puțin cu „Billy-filfizonul“, un personaj caraghios care-a dispărut între timp, deși poate fi întîlnit și astăzi din cînd în cînd, într-o variantă mai caraghioasă decît modelul original, la cîrma șalupelor ce străbat apele învolburate ale Ca-

¹ Cel mai tînăr dintre fiii lui Noe.

² *Anacharsis Cloots* (1755—1794), revoluționar francez, de origină prusacă, membru al Convenției și unul dintre întemeietorii „cultului rațiunii“.

³ Aluzie la *Joachim Murat* (1767—1815), general francez, cumnat cu Napoleon.

nalului Erie sau, și mai probabil, în fumul tavelnelor presărate pe țarm. Foarte destoinic în primejdioasa-i meserie, era totodată mai mult sau mai puțin tare la box sau la lupte. Forța și frumusețea erau calitățile lui supreme. Despre vitejia lui se vorbea peste tot. Pe uscat, era campionul, iar în largul mării purtătorul de cuvînt al celorlalți; pe scurt, era totdeauna în frunte. Îl vedeai cum strîngea velele pe vreme de furtună, stînd călare pe-un capăt de vergă, c-un picior înfipt în țapapia acesteia și trăgînd cu amîndouă mîinile de parîme ca de niște hățuri, într-o atitudine foarte asemănătoare cu aceea a tînărului Alexandru pe cale de a-l domoli pe focosul Ducipal. O figură superbă, proiectată parcă de coarnele Taurului din Zodiac pe fundalul cerului furtunos, de unde-și îmboldea cu chioté vesele camarazii vînjoși înșirați pe catarg.

Alcătuirea morală a omului era rareori în dezacord cu înfățișarea lui. Într-adevăr, frumusețea și forța, totdeauna atrăgătoare la un bărbat, n-ar fi putut să stîrnească, decît însoțite fiind de un caracter corespunzător, omagiile sincere pe care Marinarul chipeș le primea uneori din partea colegilor săi mai puțin înzestrați.

Un asemenea astru strălucitor și pe dinafară și pe dinăuntru (deși cu unele trăsături aparte, ce vor ieși la iveală pe parcursul povestirii) era Billy Budd, sau Baby Budd cum avea să i se spună, ceva mai familiar, în împrejurări ce vor fi relatate ulterior — un flăcău în vîrstă de douăzeci și unu de ani, cu ochi albaștri, ajuns gabier în marina britanică pe la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului al optsprezecelea. Nu cu multă vreme înainte de perioada cînd se desfășoară povestirea noastră, intrase în slujba regelui, fiind înrolat cu de-a sila undeva pe Canalul Mîneții tocmai cînd se întorcea spre Anglia pe-un vas de mărfuri; de

pe acest vas fusese dus de-a dreptul pe „HMS Indomitable“, un vas cu șaptezeci și patru de tunuri, care, așa cum se întâmpla nu rareori în acele zile grele, fusese nevoit să pornească în larg cu echipajul incomplet. Locotenentul Ratcliffe, ofițerul care conducea recrutarea, îl remarcă pe Billy din primul moment, chiar cînd punea piciorul pe pasarelă, înainte ca matrozii de pe mărfar să fie strînși în careu, pentru inspecție. Și-l alese numai pe el. Căci, fie că ceilalți oameni îi apărură într-o lumină proastă după ce-l văzuse pe Billy, fie că nu-l răbda inima să descompleteze prea mult echipajul și așa cam redus al vasului — fapt este că ofițerul se mulțumi cu prima lui alegere, făcută spontan. Spre uimirea camarazilor săi, dar spre marea satisfacție a locotenentului, Billy nu schiță nici o împotrivire. Lasă că orice împotrivire ar fi fost la fel de inutilă ca protestul unui sticlete vîrît într-o colivie.

Această supunere tacită, dacă nu chiar voioasă, îi făcu pe ceilalți marinari să-i arunce lui Billy priviri mirate și pline de reproș. Căpitanul vasului de mărfuri era un om cumsecade — genul de om care poate fi întîlnit în orice profesie, chiar și în cele mai modeste, și pe care toată lumea e de acord să-l califice drept „respectabil“. Oricît ar părea de ciudat la prima vedere, acest plugar al apelor zbuciumate, acest om care se lupta de-o viață cu stihiiile de neînduplecat, iubea cel mai mult, în adîncul sufletului său cîstit, liniștea și pacea. Era un bărbat în vîrstă de vreo cincizeci de ani, ușor predispus spre corpolență, cu o față simpatcă, fără favoriți, și de o culoare plăcută — o față cam plinuță, cu o expresie inteligentă și umană. În zilele frumoase, cînd vîntul sufla moderat și totul mergea bine, vocea lui căpăta un anumit accent muzical, ce părea să țîșnească din adîncul ființei sale. Extrem de prudent și conștiincios din fire, se întâmpla uneori

ca aceste virtuți să-i provoace un exces de neliniște. Căpitanul Graveling nu avea somn cîtă vreme vasul său naviga în apropierea vreunui țărm. El punea suflet în exercitarea grelelor răspunderi, pe care alți comandanți de vase le purtau cu destulă ușurință.

În timp ce Billy Budd își strîngea catrafusele, aprigul și mătăhălosul locotenent Ratcliffe se invită singur în cabina căpitanului Graveling, fără să-i pese că acesta uitase să rostească formulele de politețe obișnuite, într-o asemenea ocazie neplăcută pentru el — uitare pricinuită de gîndurile în care era cufundat ; ajuns în cabină, locotenentul se servi, cu de la sine putere, dintr-o sticlă pe care ochiul său expert o observă numaidecît în dulăpiorul cu băuturi. Locotenentul era unul dintre acei lupi de mare care, în ciuda tuturor greutăților și primejdiilor legate de viața navală din epoca aceea de mari și prelungite războaie, nu-și pierdeau niciodată apetitul natural pentru plăceri. Datoria și-o făcea întotdeauna conștiincios ; dar datoria e uneori o obligație aridă, iar el unul se străduia, ori de cîte ori avea prilejul, să-i irige ariditatea cu un amestec fertil de băuturi tari. Căpitanului nu-i rămînea altceva de făcut decît să joace rolul omului obligat să fie gazdă, cu toată grația și vioiciunea de care era în stare. El așeză în tăcere înaintea dezlănțuitului său musafir accesoriile necesare : un păhărel și o carafă cu apă. Cerîndu-și, însă, scuze că nu bea, deocamdată, și el, căpitanul se uită cu mîhnire la dezinvoltul locotenent. Acesta își subție puțin grogul cu apă și-l înghiți din trei sorbituri ; împingînd apoi păhărelul gol — nu prea departe, ce-i drept, ca să-l aibe la-ndemînă — se așeză comod pe scaun și, plescăind satisfăcut din buze se uită țintă la gazda lui.

Cînd acest ritual luă sfîrșit, căpitanul rupse tăcerea, cu un glas în care se deslușea o undă de reproș amar :

— Locotenente, mi-l vei lua pe cel mai bun dintre matrozi, o comoară de om.

— Știu, replică interlocutorul său, trăgându-și mai aproape păhărelul, ca să-l umple din nou. Știu, și-mi pare rău.

— Scuză-mă, locotenente, dar n-ai înțeles. Uite despre ce este vorba. Înainte de a-l fi luat la bord pe tânărul acesta, puntea „Drepturilor Omului“ era un cuib de gîlcevi, un adevărat infern, crede-mă. Eram atît de îngrijorat, încît nici pipa nu mă putea liniști. Dar iată că a venit Billy și i-a potolit pe toți, ca un preot catolic care-aduce pacea într-un viespar irlandez. Nu ținîndu-le vreo predică, nu spunînd sau făcînd ceva deosebit, ci prin simpla lui prezență, care avea darul de a-i îndulci pînă și pe cei mai acri dintre ei. Veneau la el ca muștele la miere, toți, afară de șeful bandei, vlăjganul ăla păros cu favoriți roșii ca focul. Invidios, poate, pe noul-venit și convins că un asemenea „băiețuș drăgălaș“ — cum îl numea, ironic, în fața oamenilor — n-avea curaj nici cît un cocoș, îi tot căuta harță, doar-doar o să-l provoace. Billy răbda și vorbea frumos cu el — seamănă cu mine, locotenente, căci nici eu nu pot să sufăr certurile — dar toată osteneala i-a fost în zadar. Într-o bună zi, pe la cartul al doilea, în văzul tuturor, Roșcovanul, care fusese pe vremuri măcelar, i-a vîrît un pumn în coaste lui Billy, chipurile ca să-i arate de unde anume se taie un biftec. Brațul lui Billy a țîșnit, iute ca fulgerul. Deși cred că n-a vrut să-l atingă prea tare pe vlăjgan, i-a tras o bătaie strașnică. Și n-a ținut mai mult de-o jumătate de minut. În tot cazul, găliganul acela era uluit de repeziciunea atacului. Iar astăzi, locotenente, Roșcovanul îl iubește pe Billy, da, îl iubește, crede-mă, dacă nu cumva e un fățarnic fără pereche. De altfel, toți îl iubesc. Unii au ajuns să-i spele rufele și să-i cîrpească pantalonii, iar dul-

gherul vasului își folosește timpul liber ca să-i mește-rească o lădiță pentru lucruri. Oamenii ar face orice pentru Billy Budd. Și trăiesc, cu toții, ca-ntr-o familie fericită. Știi prea bine, locotenente, ce-o să se întâmple pe bordul „Drepturilor“ după plecarea flăcăului ăstuia. O să treacă multă vreme pînă să-mi pot fuma liniștit pipa, după masă, aplecat peste cabestan. Da, locotenente, mi-l răpești pe cel mai bun dintre matrozi, pe omul care face pace între ei!

Și spunînd acestea, inimosul căpitan își stăpîni cu greu un suspin.

— Bine, zise locotenentul, care, înveselit de băutură, ascultase cu un interes amuzat destăinuirile căpitanului. Binecuvîntați fie pacificatorii, mai ales cei ce știu să se bată pentru pace! Bunăoară, cele șaptezeci și patru de tunuri ale mele, care mă așteaptă colo — unora dintre ele li se văd năsurile în saborduri — adăugă locotenentul arătînd pe fereastra cabinei spre „Indomitable“. Dar curaj, omule! Nu fi chiar așa de abătut! Îți făgăduiesc anticipat aprobarea regelui. Fii sigur că maiestatea-sa va primi cu bucurie vestea că, într-o vreme cînd mateloții nu se prea îndeasă la pezmeeții marinărești cu graba ce s-ar cuveni, și cînd unii căpitani de mărfare cedează cu mare greutate vreun marinar-doi flotei de război — maiestatea-sa, zic, va primi cu bucurie vestea că un căpitan, măcar unul, i-a cedat de bunăvoie pe cel mai bun om din tot echipajul, un om atît de leal, încît se lasă înrolat fără să crîcnească. Dar unde-i mîndrețea ceea de băiat? A, uite-l! exclamă el privind prin ușa deschisă a cabinei. Iată-l că vine, tîrîndu-și lada după el, parc-ar fi Apollo cu valijoara lui, zău așa! Ascultă băiete, adăugă locotenentul, ieșind pe ușă. Nu poți veni cu un lădoi ca ăsta pe bordul unui vas de război! Pe un asemenea vas mai toate lăzile

ascuțd muniții. Vîră-ți boarfele într-un sac, băiete !
Șeaua și cizmele pentru cavalerist, sacul și hamacul
pentru marinarul din flota de război !

Flăcăul își mută boarfele din ladă într-un sac și
coborî în șalupă, urmat de locotenent. Șalupa se de-
părtă de „Drepturile Omului“, cum era botezat vasul
comercial, deși căpitanul și echipajul lui îi spuneau,
mai pe scurt, marinărește, „Drepturile“. Proprietarul
vasului, un om încăpățînat, originar din Dundee, era
un admirator fervent al lui Thomas Paine¹, al cărui
răspuns la diatriba lui Burke² împotriva Revoluției
Franceze fusese publicat nu demult, răspîndindu-se
pretutindeni. Botezîndu-și vasul „Drepturile Omului“,
după titlul lucrării lui Paine, cetățeanul din Dundee
procedase aproape la fel ca armatorul Stephen Girard
din Philadelphia, care-și botezase vasele „Diderot“,
„Voltaire“ etc., pentru a-și exprima astfel atașamentul
față de țara lui natală și simpatia față de filozofii ei
liberali.

Deodată, în timp ce șalupa luneca pe sub pupa
mărfarului, iar locotenentul și vîslașii se uitau — unii
cu obidă, alții cu un rînjel — la numele înscris acolo,
noul recrut sări de pe bancheta de la prova unde i se
poruncise să șadă, și, fluturîndu-și pălăria spre mari-
narii ce-l priveau cu jale, aplecați în tăcere peste

¹ *Thomas Paine* (1737—1809), om politic și publicist ameri-
can, originar din Anglia, democrat revoluționar, iluminist. În
lucrarea sa, *Drepturile omului* (1791—1792), el sprijină Revo-
luția Franceză. Lucrările sale au exercitat o influență însem-
nată asupra formării ideilor revoluționare în Franța și asupra
concepțiilor conducătorilor mișcării cartiste din Anglia.

² *Edmund Burke* (1729—1797), om politic și scriitor englez
ostil raționalismului și deismului. Ostilitatea sa împotriva Re-
voluției Franceze își găsește expresia în special în lucrarea inti-
tulată *Reflecții asupra Revoluției din Franța* (*Reflections on
the Revolution in France*) (1790).

balustrada de la pupa vasului, le trimise un călduros salut. După care, adresă un salut vasului însuși : „Adio și ție, bătrână corabie a Drepturilor Omului !”

— Șezi jos, omule ! răcni locotenentul, cu toată asprimea rangului său, deși își stăpînea cu greu un zîmbet.

Gestul lui Billy era desigur o abatere gravă de la codul manierelor navale. Numai că el nu învățase niciodată aceste maniere ; drept care, locotenentul nu l-ar fi repezit cu atîta asprime, dacă nu l-ar fi iritat salutul final adresat vasului. Căci vedea în acest salut o ironie deghizată a noului recrutar, o aluzie perfidă la înrolările silnice în general, și la înrolarea lui în special. Și totuși, ironia lui Billy era mai degrabă involuntară, căci flăcăul, deși din plin înzestrat cu voioșia caracteristică omului sănătos, tînr și neîmpovărat de griji, era cu totul lipsit de spirit satiric. Îi lipsea și dorința de a fi ironic, și nefasta ușurință de a-și exercita ironia. Vorbele în doi peri și insinuările erau străine de firea lui.

Cît despre înrolarea lui silnică, marinarul părea să o accepte așa cum accepta de pildă orice schimbare a vremii. Fără să-și dea seama, era un fatalist, însă nu ca un filozof, ci ca animalele. Și se prea poate chiar să-i fi plăcut această întorsătură din viața lui, care-i deschidea un drum spre priveliști inedite și spre aventuri războinice.

Pe bordul vasului „Indomitable“, Billy Budd fu considerat numaidecît ca un marinar destoinic, fiind repartizat în cartul de la tribord al gabiei de mizenă. În curînd se simți ca la el acasă pe vasul de război, cucerindu-și simpatia tuturor prin farmecul lui lipsit de afectare și prin firea lui deschisă și veselă. Nu se afla om mai voios ca el în cantina unde lua masa, mai ales că printre marinarii înrolați cu anasîna erau

destui indivizi morocănoși, care, cînd nu aveau mult de lucru, bunăoară în timpul ultimului cart, sub înrîurirea zorilor ce se apropiau, cădeau de-obicei într-o reverie tristă, ba chiar de-a dreptul posacă. Oamenii aceștia nu erau, însă, la fel de tineri ca gabierul nostru, iar mulți dintre ei avuseseră desigur parte de-un cămin oarecare, sau își lăsaseră pe uscat neveste și copii, probabil în condiții vitrege; toți aveau, de bună seamă, rude și prieteni, pe cînd, așa cum se va vedea îndată, Billy era, practic, singurul membru al familiei sale.

2

Cu toate că noul gabier se bucura de o bună primire din partea echipajului vasului de război, el nu mai era nici pe departe astrul ce strălucise cîndva printre constelațiile mai mărunte din marina comercială, singura societate pe care o cunoscuse pînă atunci.

Era tînr și în ciuda unui fizic pe deplin dezvoltat, arăta chiar mai tînr decît era în realitate, din pricina expresiei adolescentine a feței lui, încă fragedă și de o puritate cromatică aproape feminină, deși marea îi ștersese paloarea de crin și o tăbăcise, nelăsînd roșeața să pătrundă prin ea.

Pe un asemenea novice, care ignora complicațiile vieții în societate, trecerea bruscă de la lumea lui simplă de mai înainte la lumea mai vastă și mai vicleană a unui mare vas de război, ar fi putut să-l doboare sufletește dacă ar fi fost cît de cît vanitos sau închipuit din fire. În amestecătura de oameni de pe „Indomitable“ se găseau și unii marinari care, oricît de inferiori în grad ar fi fost, aveau ceva ieșit din comun, căci disciplina militară continuă și parti-

ciparea frecventă la bătlia pot da pînă și marinarului de rînd o anumită noblețe caracteristică. În calitatea lui de „marinar chipeș“, poziția lui Billy Budd pe bordul vasului de război se aseamăna întrucîtva cu aceea a unei frumuseți rustice adusă de la țară în mijlocul doamnelor cilibii de la curte. El, unul, nu prea băgase de seamă această schimbare de mediu. Și nici zîmbetul echivoc pe care ceva din înfățișarea lui îl stîrnea pe fețele cîtorva marinari mai hîrșiți. Și mai puțin își dădea seama de impresia deosebit de favorabilă pe care persoana și comportarea lui o făceau asupra ofițerilor mai inteligenți de pe dunetă. Ceea ce nu era de loc de mirare, căci, fizicește, era croit după modelul desăvîrșit al acelor englezi, al căror sînge saxon nu pare cîtuși de puțin amestecat cu cel normand sau cu vreun alt sînge, iar fața lui avea acea expresie adînc umană, de bunătate calmă, pe care sculptorul grec a hărăzit-o, în unele statui, puternicului Hercule. Dar și această expresie era subtil modificată de o altă trăsătură a tînărului. Urechea, mică și armonioasă, îndoitura piciorului, arcuirea gurii și a nărilor, chiar și asprimea mîinilor sale de culoarea portocaliu-închis a ciocului de *tucan*¹ (mîinile astea evocau deopotrivă funga și găleata cu catran), dar mai ales o anumită grație vizibilă în expresia feței lui mobile și în atitudinile și gesturile cele mai mărunte — grație ce-ți sugera o mamă protejată de zeițele tutelare ale iubirii — toate aceste trăsături vădeau, în chip ciudat, o ascendență în directă contradicție cu situația lui prezentă. Taina acestei obîrșii deveni ceva mai puțin misterioasă în clipa cînd Billy trebui să se supună,

¹ Pasăre cu ciocul lung și penajul viu colorat ; trăiește în regiunea tropicală a Americii și face parte din familia Ramhastidaeelor.

lîngă cabestan, formalităților prozaice prevăzute de regulament. Cînd ofițerul, un omuleț ager și sprinten, îi puse, printre altele, întrebarea „unde s-a născut” ?, el îi răspunse :

— Nu știu, domnule ofițer.

— Nu știi unde te-ai născut ? ! Cine ți-a fost tată ?

— Dumnezeu știe, domnule !

Uluit de naivitatea sinceră a acestor răspunsuri, ofițerul îi puse următoarea întrebare :

— Nu știi nimic despre originea dumitale ?

— Nu, domnule. Dar mi s-a spus că am fost găsit într-o dimineață, într-un coșuleț căptușit cu mătase, atîrnat la ușa unui om cumsecade din Bristol.

— Ai fost găsit, spui ? exclamă ofițerul, dîndu-și capul pe spate și măsurîndu-l de sus pînă jos pe noul recrut. Ei bine, se pare că a fost o găselniță destul de bună. Sper că au să mai fie găsiți și alți oameni ca tine, băiete ! Flota are mare nevoie de ei.

Da, Billy Budd era un copil găsit, un bastard, însă nu unul de rînd ; originea nobilă i se citea pe față la fel de limpede ca aceea a unui cal de rasă.

Încolo, fără să aibe o minte de porumbel, dar nefiind nici înzestrat, decît în foarte mică măsură, cu istețimea sau înțelepciunea șarpelui, poseda acel soi și acel grad de inteligență care merge deobicei mîna-n mîna cu integritatea firească a omului sănătos, căruia nu i-a fost încă oferit mărul dubios al cunoașterii. Era analfabet — nu știa să citească, dar știa, în schimb, să cînte și, întocmai ca privighetoarea, care-i și ea analfabetă, își compunea uneori singur cîntecele.

Amorul-propriu părea să-i lipsească aproape cu desăvîrșire, sau, ca să fim mai preciși, avca cam atîta cît i-am putea atribui unui cîine St. Bernard.

Obişnuit să trăiască în mijlocul stihiiilor şi necunoscînd din uscat altceva decît plaja sau, mai degrabă, acea parte a globului pămîntesc rezervată femeilor uşoare şi cîrciumarilor din tavernele numite în jargon marinăresc „paradisul scripcarilor“, firea lui simplă nu fusese pervertită de acele abateri morale care nu sînt totdeauna incompatibile cu produsul manufacturier numit „respectabilitate“. Dar oare marinarii care frecventează „paradisul scripcarilor“ sînt lipsiţi de vicii? Nu. Totuşi, aşa zisele lor vicii îşi au, mai arareori decît la oamenii uscatului, sorgintea într-o inimă coruptă; ele par a izvorî nu atît dintr-o aplecare spre viciu, cît dintr-un exces de vitalitate îndelung stăvilită, şi nu sînt, deci, altceva decît manifestări sincere, în perfect acord cu legea naturii.

Prin însăşi firea lui, şi sub influenţa condiţiilor sale de viaţă, Billy era, în multe privinţe, un soi de barbar autentic, precum va fi fost, poate, Adam înainte ca rafinamentul şarpe să se fi insinuat în tovărăşia lui.

Este locul să subliniem un fapt care poate fi lesne remarcat şi care vine aparent în sprijinul doctrinei privitoare la căderea omului — doctrină ignorată în zilele noastre — şi anume că unele virtuţi pure şi nefalsificate, ce pot fi observate la un om dincolo de pojghiţa uniformă a civilizaţiei, se dovedesc, la o cercetare mai atentă, a nu fi roadele obiceiului sau ale convenţiei, ci mai degrabă străine de acestea, ca şi cum ar fi fost transmise în chip miraculos dintr-o epocă anterioară cetăţii lui Cain şi apariţiei omului citadin. Un caracter înzestrat cu asemenea însuşiri are, pentru cel ce şi-a păstrat nealterat gustul, prospeţimea bobului de strugure, pe cînd insul ultracivilizat, fie el un exemplar reuşit al acestei speţe, îi pare a avea un gust dubios, de poşircă.

Faimoasa invocaţie adresată, în urmă cu aproape două mii de ani, de către un poet inimos ţăranului

blajin rătăcit în Roma cezarilor, se potrivește și astăzi oricăruia dintre cei care-au moștenit acele virtuți primitive și care cutreieră, năuci, aidoma lui Kaspar Hauser¹, vreuna din capitalele creștine din vremea noastră :

„Sărac, cinstit, și credincios în toate,
Ce cauți, Fabiane, în cetate ?“

Cu toate că frumusețea marinarului nostru era cât se poate de masculină, ea avea totuși un cusur, în-tocmai ca frumoasa eroină a uneia dintre povestirile mai scurte ale lui Hawthorne². Nu, însă, un cusur vizibil, ca dînsa, ci un defect de vorbire, ce se manifesta în anumite ocazii. Deși în clipele de primejdie, sau în fața stihiiilor dezlănțuite, se comporta așa cum trebuie să se comporte orice marinar, totuși, sub influența vreunei emoții bruște și violente, vocea lui, deobicei extrem de muzicală, ce exprima parcă o armonie lăuntrică, devenea șovăitoare, pierzîndu-se într-un fel de bîlbîială ciudată. Din acest punct de vedere, Billy oferea o dovadă izbitoare a faptului că pizmașul șarpe edenic continuă să-și vîre coada în fiecare existență omenească înfiripată pe planeta noastră. De fiecare dată, într-un fel sau altul, își va lăsa negreșit mica lui carte de vizită, ca pentru a ne aminti că are și el un cuvînt de spus.

Recunoașterea unui asemenea cusur la Marinarul chipeș cată a demonstra nu numai că nu-l înfățișăm ca pe un erou convențional, ci și că povestirea al cărei protagonist este, nu-i de fel imaginară.

¹ Personaj misterios, apărut pe neașteptate la Nürnberg, în 1828, și socotit a fi de origină nobilă. A murit înjunghiat, în 1833 ; atît viața cît și moartea lui i-au tulburat pe numeroși poeți romantici.

² *Nathaniel Hawthorne* (1804—1864), scriitor american, autor de nuvele și povestiri.

În momentul înrolării silnice a lui Billy Budd, vasul „Indomitable“ se afla în drum spre Mediterana, pentru a se alătura flotei de-acolo. Nu peste multă vreme, avu loc întâlnirea cu flota. Ca un membru al acesteia, vasul participă la manevrele ei, deși uneori, avînd în vedere superioritatea lui navală, precum și lipsa unor fregate, era trimis singur în misiuni de cercetare și chiar în misiuni mai îndelungate. Dar toate acestea au prea puțină legătură cu povestirea noastră, care se ocupă doar de viața intimă a unui anumit vas și de cariera unui anumit marinăr.

Era în vara anului 1797. În aprilie avusese loc conflagrația de la Spithead, urmată, în mai, de o explozie și mai puternică în cadrul flotei din Nord. Această din urmă explozie a fost botezată, fără pic de exagerare, „Marea răscoală“. A fost, într-adevăr, o demonstrație de forță mult mai amenințătoare pentru Anglia decît manifestele propagandistice și armatele cuceritoare ale Directoratului francez.

Răscoala flotei din Nord a fost pentru Imperiul britanic ceea ce ar fi o grevă a pompierilor pentru o Londră amenințată de un incendiu generalizat. Într-o asemenea criză, Imperiul ar fi fost îndreptățit să anticipeze faimoasa proclamație care avea să vestească, peste vreo cîțiva ani, de-a lungul întregului front naval, ce anume aștepta Anglia din partea fiilor ei. Căci în acel moment, pe catargele corăbiilor cu trei punți și pe cele ale vaselor de război ancorate în radă, mii și mii de marinari din această flotă, care era brațul drept al singurei puteri conservatoare și libere din Lumea Veche, au arborat, chiuind, pavilionul britanic de pe care șterseseră crucile¹, astfel încît

¹ Pe drapelul național britanic, denumit „Union Jack“, crucile Sf. Gheorghe, Sf. Andrei și Sf. Patrick, sînt unite pentru a simboliza unirea Angliei, Scoției și Irlandei de Nord.

drapelul ce simboliza legea și libertatea întemeiate pe ordine, era transformat într-un meteor roșu al răzmeriței neînfrîinate și nestăvilite. Îndreptățile nemulțumiri, provocate de anumite neajunsuri din cadrul flotei, luau proporțiile unui incendiu irațional, aprins parcă de tăciunii ce zburau din Franța în flăcări pe deasupra Canalului Mîneicii.

Evenimentul dădea, vremelnic, o rezonanță ironică în sufletețelor cîntece ale compozitorului Dibdin ¹ — ajutor de nădejde al guvernului britanic în acea conjunctură europeană — cîntece care exaltau, printre altele, devotamentul patriotic al marinarului englez :

„Cît despre viața mea, e-a Regelui !“

Cronicarii navali ai Insulei trec, firește, destul de repede peste acest episod al măreței sale istorii maritime ; unul dintre ei (G.P.R. James) ² mărturisește cu candoare că l-ar fi trecut chiar sub tăcere, „dacă imparțialitatea n-ar interzice disprețul“. Totuși, el nu face decît o simplă mențiune, fără a da vreun detaliu. Asemenea detalii nu pot fi găsite prea ușor nici măcar în biblioteci. Ca și alte evenimente din istoria oricărui stat, inclusiv a Americii, Marea Răscoală a fost împinsă pe ultimul plan al istoriei, din considerente politice și de mîndrie națională. Asemenea evenimente nu pot fi, desigur, ignorate, dar există un mod prudent de a le trata din punct de vedere istoric. Dacă un om normal se ferește să dea în vileag lucru-

¹ *Charles Dibdin* (1745—1814), actor, cîntăreț și compozitor englez, autor al unor faimoase *Sea Songs* (cîntece marinărești).

² *George Payne Rainsford James* (1799—1860), romancier și biograf englez.

rile neplăcute sau urâte din propria-i familie, o națiune aflată într-o situație similară își poate la rîndu-i permite să fie discretă, fără a-și reproșa nimic.

Dacă după tratativele dintre reprezentanții guvernului și conducătorii răscoalei, tratative încheiate prin concesiile făcute de cei dinții în legătură cu unele abuzuri flagrante, prima insurecție — cea de la Spithead — a fost înăbușită cu oarecare dificultate — sau în orice caz urmată de o pace vremelnică — în schimb, neașteptata recrudescentă a insurecției, care a izbucnit pe o scară și mai mare în Nord — fiind marcată, în convorbirile ce au urmat, de revendicări socotite de către autorități nu numai inadmisibile dar și de o insolență agresivă — a arătat (ca și cum drapelul roșu n-ar fi fost o dovadă suficientă în acest sens) care era starea de spirit ce-i însuflețea pe oameni. Pînă la urmă, însă, răscoala tot a fost înăbușită, datorită, poate, lealității de neclintit a corpului ofițeresc, a cărui pildă a fost urmată de unele categorii influente ale membrilor echipajului.

Într-o oarecare măsură, Răscoala din Nord poate fi comparată cu frigurile ce cuprind pe neașteptate un organism sănătos, care se leapădă curînd de ele.

În orice caz, o parte din miile de răsculați aveau să contribuie, nu peste multă vreme — îndemnați fie de patriotism, fie de un instinct războinic, sau poate de amîndouă aceste impulsuri — la victoria lui Nelson în bătălia Nilului, precum și la cea de la Trafalgar, care i-a adus suprema cunună navală. Aceste bătălii și mai cu seamă cea de la Trafalgar le-au adus răsculaților o iertare deplină și grandioasă, căci ele au rămas neîntrecute în analele omenirii sub raportul desfășurării spectaculoase a forțelor navale și sub raportul eroismului militar.

În legătură cu „cel mai mare matroz de la începutul lumii“.

(Tennyson)

Cînd te apuci să scrii, oricît de hotărît ai fi să te ții de drumul principal, e greu să rezisti ispitei de a păși pe unele poteci lăturalnice. Mă voi abate și eu pe o asemenea potecă. Voi fi bucuros dacă cititorul îmi va ține tovărășie. În cel mai rău caz, ne vom alege cu plăcerea, despre care se spune, nu fără maliție, că însoțește orice păcat — căci, oricum, abaterea noastră va fi un păcat literar.

Nu spun, desigur, ceva nou cînd observ că invențiile din epoca noastră au dus finalmente la o schimbare a caracterului luptelor navale, schimbare echivalentă cu revoluția săvîrșită în tehnica războaielor prin introducerea prafului de pușcă din China în Europa. Prima armă de foc europeană, o invenție stîngace, a fost, după cum se știe, luată în derîdere de către destui cavaleri, ca o unealtă jalnică, bună cel mult pentru niște țesători prea fricoși din fire ca să se încumete a se bate în luptă dreaptă, cu săbiile de oțel. Dar după cum pe uscat curajul cavaleresc, chiar lipsit fiind de însemnele sale heraldice, nu s-a stins odată cu cavalerii, tot așa și pe mări (deși un anumit gen de bravură spectaculoasă s-a demodat, nemai-potrivindu-se cu noile împrejurări), nobilele însușiri ale unor mari navigatori ca Don Juan de Austria ¹,

¹ *Don Juan de Austria* (1547—1578), fiul natural al lui Carol Quintul, guvernator al Țărilor de Jos, a cîștigat bătălia navală de la Lepante împotriva turcilor (1571).

ca Doria¹, ca Van Tromp², ca Jean Bart³, ca un şir întreg de amirali englezi sau ca Decaturii⁴ americani din 1812, nu s-au dus odată cu carcasele de lemn ale corăbiilor lor.

Cu toate astea, unui om capabil să aprecieze prezentul fără a deprecia trecutul, i se poate ierta dacă vede în „Victoria” lui Nelson, bătrîna corabie solitară ancorată la Portsmouth, nu numai un monument perisabil închinat unei glorii nepieritoare, ci şi o dojană poetică, atenuată de pitorescul ei, la adresa *Monitoarelor* şi a şi mai puternicelor cuirasate europene. Şi asta, nu doar din pricină că asemenea nave sînt neplăcute la vedere, fiind inevitabil lipsite de simetrie şi de grandoea vechilor vase de război, ci şi din alte pricini.

S-ar putea ca unii, fără a fi totalmente nesimţitori la dojana poetică mai sus amintită, să fie înclinaţi s-o respingă, la nevoie printr-o atitudine iconoclastă, de dragul ordinei celei noi. Bunăoară, contemplînd pe duneta „Victoriei” steaua ce marchează locul unde a căzut Nelson, aceşti utilitarişti marţiali ar putea emite

¹ *Doria*, familie nobilă din Genova; a dat acestui oraş — port maritim — o seamă de amirali iluștri, printre care *Oberto Doria*, cîștigătorul bătăliei de la Meloria, care, în 1284, a pus capăt îndelungatei rivalități dintre Genova și Pisa și *Andrea Doria*, comandant al flotelor lui Francisc I și Carol Quintul.

² *Cornelius Van Tromp* (1629—1691) navigator olandez, a condus la victorie flota țării sale împotriva flotei engleze și a celei spaniole.

³ *Jean Bart* (1651—1702), marinar francez, a slujit întâi în flota olandeză, dar la izbucnirea războiului franco-olandez în 1672 s-a înrolat în marina franceză. Pentru faptele sale de arme, a fost înnoobilat de Ludovic al XIV-lea, care l-a chemat la Versailles.

⁴ *Decatur*, familie care-a dat Americii cîțiva navigatori celebri, printre care *Stephen Decatur* (1779—1820): în timpul războiului de independență dus de Statele Unite împotriva Angliei, el a capturat o fregată engleză și a săvîrșit și alte fapte de arme ce i-au adus gloria.

ipoteza că, expunându-și propria persoană în toiul bătăliei, „Marele Matroz“ a săvârșit un act nu numai inutil, dar și antimilitar, izvorât dintr-o vanitate nebunească. Ei ar putea adăuga chiar că, la Trafalgar, Nelson i-a aruncat morții o adevărată sfidare, iar moartea a venit bineînțeles, și că fără acest act de bravadă, victoriosul amiral ar fi putut supraviețui : înțeleptele ordine date de el ofițerului care preluase comanda n-ar mai fi fost nesocotite, căci însuși Nelson și-ar fi putut conduce pînă la locul de ancoraj flota greu lovită, după terminarea bătăliei, ceea ce ar fi evitat tragicele jertfe omenеști în naufragiul provocat de furtuna naturală ce a urmat furtunii războinice. Benthamiții ¹ războiului ar putea să susțină cu destulă plauzibilitate o asemenea ipoteză, dacă am lăsa de-o parte chestiunea ceva mai discutabilă, a posibilităților reale existente în acel moment pentru ancorarea flotei.

Dar pe ceea ce „ar fi putut să fie“ nu se poate clădi nimic temeinic. Și e un fapt cert că puțini comandanți și-au dat silința să fie atît de circumspecți ca acest temerar care nu pregeta să se expună primejdiilor — circumspecți în aprecierea factorilor hotărîtori ai unei eventuale bătălii și în pregătirea ei febrilă, prin trasarea minuțioasă pe hartă a liniei de atac, așa cum a procedat, de pildă, la Copenhaga.

Prudența nu este, desigur, o virtute deosebită la un militar, nici măcar atunci cînd e dictată de considerente străine de orice egoism ; pe cînd o excesivă dragoste de glorie, capabilă să însuflețească un impuls mai puțin arzător, cum e simțul datoriei, reprezintă virtutea supremă. Faptul că numele lui Wellington aprinde mai puțin imaginația oamenilor decît numele mai simplu al lui Nelson, se explică, poate, prin cele de mai sus. În oda lui funebră închinată învingătoru-

¹ Adepți ai doctrinei lui *Jeremy Bentham* (1748—1832), filozof utilitarist englez.

lui de la Waterloo, Alfred Tennyson nu se încumetă să-l califice drept cel mai mare ostaș al tuturor timpurilor, deși în aceeași odă îl invocă pe Nelson ca pe „cel mai mare matroz de la începutul lumii“.

La Trafalgar, cu puțin înainte de începerea luptei, Nelson s-a așezat să-și scrie ultimele dorințe — un testament lapidar. Dacă, presimțind cea mai măreață dintre victorii, pe care avea s-o încununeze cu propria-i moarte glorioasă, și-a împodobit, ca un preot, pieptul cu decorațiile scumpe ce-i aminteau de strălucitele sale fapte de arme; și dacă, a te împodobi astfel înainte de a te jertfi pe altar, înseamnă vanitate, atunci fiecăare vers eroic din marile epopei și drame nu ascunde altceva decât o afectare bombastică, de vreme ce în asemenea versuri poetul nu exprimă decât acele sentimente exaltate, cărora un om cu firea lui Nelson le dă viață transpunându-le în fapte, atunci când se oferă prilejul.

5

Da, răscoala din Nord a fost înăbușită. Dar nu toate abuzurile au fost înlăturate. Dacă, bunăoară, furnizorilor nu li s-a mai îngăduit să practice unele obiceiuri caracteristice tagmei lor pe tot globul, de exemplu livrarea unor țesături cu defecte și a unor rații alimentare insuficiente sau chiar alterate — în schimb, recrutarea forțată a continuat ca și pînă atunci. Printr-un obicei consfințit de veacuri și menținut din punct de vedere juridic pînă de curînd, chiar de către lordul-cancelar Mansfield¹, acest sistem

¹ William Murray, conte de Mansfield (1705—1793), judecător al regelui și procuror general sub guverne de orientare conservatoare. Devenit nepopular prin atitudinea adoptată în reprimarea mișcărilor de revoltă suscitată de publicarea *Scrisorilor lui Junius către rege*, titlu sub care *The Public Advertiser*,

de înzestrare cu oameni a flotei — sistem căzut între-timp într-un soi de desuetudine, dar niciodată abolit în mod expres — nu putea fi, practic, înlăturat în anii aceia. Desființarea lui ar fi dus la paralizarea indispensabilei flote — o flotă alcătuită în întregime din pînze, căci forța aburului nu se cunoștea încă, nenumăratele ei catarge și miile de tunuri fiind manevrate, toate, exclusiv prin puterea mușchilor ; o flotă cu atît mai flămîndă de oameni, cu cît era nevoită să-și sporească numărul vaselor de tot felul, pentru a face față primejdiilor prezente și viitoare din partea unui continent în fierbere.

Nemulțumirea a precedat cele două Răscoale și le-a supraviețuit, mai mult sau mai puțin într-ascuns. De aceea, teama de noi tulburări, sporadice sau generale, nu era lipsită de temei. Iată un exemplu în acest sens : chiar în anul cînd se petrece acțiunea povestirii noastre, Nelson — pe atunci vice-amiral, cunoscut sub numele de Sir Horatio — aflîndu-se cu flota în largul coastei spaniole, a primit ordin de la Amiralul-comandant să-și mute pavilionul de pe corabia „Captain“ pe vasul „Theseus“, care tocmai sosise din patrie, unde luase parte la Marea Răscoală : marinarii de pe puntea acestui din urmă vas părăind primejdios de agitați, s-a socotit că un ofițer ca Nelson era omul cel mai nimerit, nu pentru a-i constrînge pe marinari, prin teroare, la o supunere silnică, ci pentru a-i face, prin simpla lui prezență, să revină la o lealitate sinceră dacă nu chiar la fel de entuziastă ca a lui însuși. Așa se face că, un timp, pe dunele multor corăbii a domnit o oarecare neliniște. Pe mare, măsurile de precauție și de pază au fost

răspîndit ziar din Anglia, la acea dată, a tipărit între 21 ianuarie 1769 și 17 ianuarie 1772 o serie de 69 scrisori conținînd atacuri la adresa diverselor persoane politice care aveau legături cu guvernul.

întărite pentru orice eventualitate ; în orice clipă putea să înceapă o bătălie. Iar cînd aceasta începea efectiv, ofițerii care răspundeau de diferitele baterii se socoteau datori, în unele cazuri, să stea cu săbiile trase în spatele tunarilor.

6

Dar pe bordul vasului de război pe care nimerise Billy, nimic din comportarea marinarilor și, cu atât mai puțin, din aceea a ofițerilor nu ar fi putut să-i sugereze unui observator obișnuit că Marea Răscoală era un eveniment relativ recent. În chip firesc, cel care dă tonul conduitei generale a ofițerilor de pe un vas de război este comandantul, bineînțeles dacă acesta are asupra-le ascendenta necesară.

Onorabilul căpitan Edward Fairfax Vere, pentru a-i preciza odată cu rangul și numele întreg, era un burlac în vîrstă de aproximativ patruzeci de ani, și trecea drept un navigator de elită chiar într-o epocă bogată în marinari iluștri. Deși legat de înalta nobilime, nu-și datora avansarea exclusiv relațiilor sale. Slujise vreme îndelungată și luase parte la felurite bătălii, făcîndu-și totdeauna datoria, ca un ofițer preocupat de bunăstarea oamenilor săi, dar intolerant față de orice încălcare a disciplinei ; perfect versat în știința profesiunii sale, era întrepid pînă la neînfricare, deși nu-și pierdea niciodată cumpătul. Pentru bravura arătată în mările Indiilor de vest, ca aghiotant al amiralului Rodney¹, în bătălia vic-

¹ *George Bridges, baron de Rodney* (1710—1792), amiral englez ; a participat la Războiul de 7 ani și a cucerit cîteva dintre insulele Antile ; a condus flota engleză la victorie împotriva flotei franceze comandate de De Grasse (1782), în preajma insulei Dominica (insulă din Antilele mici, situată între Martinica și Guadelupa).

torioasă reputată de acesta asupra lui De Grasse ¹ — el fusese avansat la gradul de căpitan.

Pe uscat, când umbla îmbrăcat în civil, cu greu l-ar fi luat cineva drept un marinar, mai ales că nu-și presăra niciodată vorbirea curentă cu expresii marinărești ; de asemenea, atitudinea lui gravă arăta că nu prea-i plăceau glumele. Aceste trăsături de caracter nu erau infirmate de faptul că, în momentele când nimic nu făcea necesară intervenția lui supremă, părea cel mai rezervat dintre oameni. Zărindu-l pe acest gentilom nu prea impozant nici prin statura lui, nici prin vreun semn exterior, în clipa când ieșea din cabină pe covertă, sub ochii ofițerilor ce se retrăgeau, tăcuți și deferenți, spre celălalt capăt al punții, orice om de pe uscat l-ar fi putut lua drept un oaspete regal, drept un civil venit pe o navă crăiască, drept un nobil discret, trimis într-o misiune importantă. De fapt, însă, această discreție își avea, poate, obârșia într-o anumită modestie autentică, proprie uneori firilor hotărâte, și manifestată ori de câte ori împrejurarile nu fac neapărat necesară o intervenție energică ; o asemenea modestie, indiferent de rangul social ocupat de posesorul ei, este semnul unei virtuți profund aristocratice.

Aidoma altor oameni, angajați în diferite profesii mai eroice decât cele obișnuite, căpitanul Vere vădea uneori o anumită aplecare spre reverie, deși la nevoie se dovedea înzestrat cu destul simț practic. Stînd

¹ *François Joseph Paul de Grasse-Tilly* (1722—1788) navigator francez ; în anii Războiului pentru independența Statelor Unite, debarcînd 3.000 de oameni la intrarea golfului Chesapeake, el l-a forțat pe amiralul englez Hood să se retragă fără a-l putea ajuta pe lordul Cornwallis, la Yorktown, victorie care a contribuit la obținerea independenței S.U.A. Înfrînt în bătălia angajată cu flota engleză în 1782, în preajma insulei Dominica a fost siliț să se predea și trimis la Londra.

singur la marginea dinspre vînt a dunetei, cu o mînă pe greement, contempla absent întinderea mării. Dacă era brusc întrerupt din gînduri pentru a fi pus la curent cu vreo chestiune de mică importanță, se arăta mai mult sau mai puțin iritat, dar se stăpînea de îndată.

În marină era cunoscut de toți sub porecla „Astralul Vere“. Iată cum s-a întîmplat ca o asemenea poreclă să-i fie dată unui om altminteri lipsit de strălucire, în ciuda solidelor lui calități : o rudă preferată de-a lui, lordul Denton, un om cu inima deschisă, a fost cel dintîi care l-a întîmpinat și l-a felicitat la întoarcerea în Anglia din expediția lui în Indiile de Vest ; chiar în ajun, răsfoind un exemplar al poemelor lui Andrew Marvell¹, el își oprișe, nu pentru prima oară de altfel, privirea asupra poeziei intitulate : *Casa Appleton* — denumirea uneia dintre reședințele unui strămoș comun, erou în războaiele germane din veacul al șaptesprezecelea :

„Căci într-un cer domestic i-a fost dat
Să crească, din pruncie privegheat
De Fairfax și de-astralul Vere,
Sub steaua disciplinei lor severe...”

Îmbrățișîndu-și vărul proaspăt sosit din expediția victorioasă a lui Rodney, la care participase cu atîta viteză, lordul Denton exclamase, plin de o îndreptățită mîndrie pentru marinarul din familie :

„— Te felicit, Ed, te felicit, astralul meu Vere !“

Porecla asta a început să circule și, slujind în convorbirile amicale pentru a-l deosebi pe comandantul vasului „Indomitable“ de un alt Vere — un văr de departe, mai în vîrstă decît el, dar cu același grad în marină — a rămas definitiv legată de numele lui.

¹ *Andrew Marvell* (1621—1678), poet englez, legat de „revoluția puritană“, prieten cu Milton.

Avînd în vedere rolul pe care comandantul Vere îl joacă în scenele ce vor urma, nu strică, poate, să-i completăm portretul schițat în capitolul precedent. Pe lîngă calitățile sale de ofițer de marină, căpitanul avea un caracter excepțional. Așa cum nu era cazul cu mulți dintre marinarii vestiți ai Angliei, îndelungatul și zelosul serviciu prestat cu atîta devotament, nu-i absorbise și nu-i „săraseră” întreaga personalitate. Avea o înclinație puternică spre tot ce ținea de domeniul intelectului. Mare amator de lecturi, nu pornea niciodată pe mare fără a-și îmbogăți biblioteca personală, cu cărți puține dar dintre cele mai bune. Răgazurile de liniște, uneori atît de plicticoase, ce se ivesc în viața comandanților chiar în timpul unei expediții militare, nu erau niciodată prilej de plictiseală pentru căpitanul Vere. Lipsit cu desăvîrșire de acel gust literar care-i face pe unii să savureze nu atît conținutul cît învelișul lui, înclina mai degrabă spre cărțile care captează în chip firesc interesul oricărui intelectual serios și luminat, care ocupă vreun post influent și de răspundere în lume — mă refer la cărțile ce tratează despre oameni și întîmplări reale, indiferent din ce epocă — cărți de istorie, biografii și alte opere neconvenționale, aparținînd unor autori lipsiți de afectare și de ipocrizie, care, aidoma lui Montaigne, meditează cinstit și cu bun simț asupra realității.

În această pasiune pentru lectură, el își găsea confirmarea gîndurilor sale celor mai intime — confirmare pe care o căutase zadarnic în conversațiile mondene — încît, cu timpul, ajunsese să-și formuleze, în legătură cu problemele cele mai fundamentale, o seamă de convingeri pozitive, simțind că ele vor rămîne neschimbate în esență atîta vreme cît își va

păstra neştirbită inteligența. Avînd în vedere epoca agitată în care-i era dat să trăiască, aceste convingeri îi prindeau bine. Ele alcătuiau un fel de zăgaz în fața năvalei de noi idei — sociale, politice și de altă natură — care pe vremea aceea captau ca un torent năvalnic atîtea minți, altminteri nu mai prejos decît a lui. În timp ce alți membri ai aristocrației din care făcea parte prin naștere, spumegau de furie împotriva propovăduitorilor înnoirii, îndeosebi pentru că teoriile lor erau potrivnice claselor privilegiate, căpitanul Vere le respingea în mod dezinteresat, deoarece avea sentimentul că aceste teorii nu se puteau întrupa în instituții durabile, și că primejduiau pacea lumii și adevărata fericire a oamenilor.

Înzestrați cu o minte mai puțin cultivată și serioasă ca a lui, unii dintre ofițerii de același rang, cu care trebuia să aibe de-a face din cînd în cînd, îl găseau cam nesociabil și-l luau drept un personaj uscat și livresc. În clipa cînd se depărta de ei, își vorbeau unul altuia cam așa : „Bun băiat, Vere ăsta, «Vere astralul». Orice-ar spune gazetele, Sir Horatio (era vorba de viitorul Nelson) nu-i, în fond, un marinar și un ostaș mai bun decît el. Dar, între noi fie vorba, n-ai impresia că în vinele amicului nostru curge și nițeluș sînge pedant ? Întocmai ca un fir de mătase rătăcit într-un ghem de frînghie marinărească...”

Exista un oarecare temei pentru acest gen de observații critice, deoarece căpitanul nu cădea niciodată în păcatul unei familiarități joviale ; mai mult încă, ori de cîte ori aborda vreun subiect legat de personajele și evenimentele tulburătoare ale vremii, obișnuia să evoce cîte un personaj istoric sau cîte o întâmplare din antichitate, cu aceeași dezinvoltură cu care ar fi citat din autorii moderni. Și nu părea de fel conștient de faptul că asemenea aluzii culte, oricît de pertinente ar fi fost, puteau să fie cu totul străine de niște oameni care

Îndeobște se limitau la lectura ziarelor. Dar a ține seama de asemenea considerente nu-i lucru prea ușor pentru oamenii cu firea căpitanului Vere. Onestitatea lor îi îndeamnă să meargă drept înainte, și uneori cam prea departe, întocmai ca păsările migratoare, care nu iau niciodată seama la hotarele străbătute în zborul lor.

8

Despre locotenenți și despre ceilalți ofițeri care alcătuiau statul major al Căpitanului Vere, nu e nevoie să vorbim aici în amănunt, cum nu e cazul să pomenim de vreunul dintre ofițerii de bord. Dar printre subalternii mai mici în grad, se află unul pe care se cuvine să-l prezentăm încă de pe acum, întrucît joacă un rol important în povestirea noastră. Voi încerca să-i schitez portretul, deși sînt convins că nu voi izbuti niciodată. E vorba de John Claggart, maestru-instructor, rang marinăresc care-ar putea să pară oarecum echivoc unui profan. La început, acest ofițer avea desigur misiunea de a-i instrui pe marinari în mînuirea armelor, inclusiv a sabiei și cuțitului. Dar această funcție a încetat cu multă vreme în urmă, deoarece progresul artileriei, dînd silitrei și pucioasei prioritate asupra oțelului, a dus la răzirea luptelor corp-la-corp; maestrul-instructor al unui mare vas de război a devenit atunci un fel de comisar de poliție, însărcinat printre altele cu menținerea ordinei pe aglomeratele punți inferioare.

Claggart era un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, înalt și cam uscățiv, dar nicidecum urît la înfățișare. Avea niște mîini prea mici și prea delicate ca să fi muncit vreodată din greu. Fața lui se remarcă prin trăsăturile ei puternic reliefate, ca acelea ale unei figuri de pe-o medalie grecească; numai bărbia spînată precum aceea a lui Tecumseh¹, amintea, prin

protuberanța ei ciudat de masivă, de figura reveren-
dului Titus Oates², care-a depus, cu glasul său onctuos,
mărturie falsă în procesul înscenat în legătură cu așa-
zisul complot papistaș, sub domnia regelui Carol
al II-lea. Claggart avea o privire dominatoare, ce-l
ajuta să-și exercite funcțiile. Fruntea lui era dintre cele
pe care frenologii³ le asociază de obicei cu o inteli-
gență ce depășește nivelul mijlociu ; șuvițele mătăsoase
care-o acopereau parțial, îi subliniau și mai mult pa-
loarea feței — o paloare ușor colorată într-o nuanță
chilimbarie, asemănătoare coloritului străvechilor
statui de marmură patinate de vreme.

Paloarea asta, care contrasta ciudat cu fețele roșii
sau bronzate ale marinarilor și care se datora în oare-
care măsură faptului că funcția lui îl ținea departe de
razele soarelui, nu era de-a dreptul neplăcută, dar
parcă sugera ceva defectuos sau anormal în constitu-
ția și-n sîngele personajului. Totuși, înfățișarea și pur-
tările sale vădeau atît de limpede o educație și o ca-
rieră incompatibile cu actuala lui funcție navală, încît,
în clipele cînd nu și-o exercita, arăta ca o persoană de

¹ Căpetenie a tribului indian Shawnee din America de Nord.
În timpul războiului de independență purtat de Statele Unite
împotriva Angliei (1775—1783), Tecumseh s-a alăturat armatei
britanice, fiind primit în rîndurile ei cu gradul de general de
brigadă. A fost ucis în luptă, dînd dovadă de o vitejie neobiș-
nuită.

² Titus Oates, fost preot anglican convertit la catolicism ;
în 1678 i-a denunțat pe iezuiții din Anglia că ar fi pus la cale
un complot menit să-l asasineze pe regele Carol al II-lea
(1660—1685) și să aducă la tronul țării un rege catolic. În
urma denunțului său neîntemeiat, au fost arestate și condamnate
numeroase personalități politice, și a fost instaurat un regim
de teroare.

³ Frenologie, știință, creată de Gall, după care fiecare facul-
tate intelectuală a omului ar fi localizată într-o anumită parte
a creierului, astfel încît înclinațiile și aptitudinile cuiva ar pu-
tea fi determinate după protuberanțele și depresiunile cutiei
craniene.

rang cu înalte calități morale, care, din motive tainice, ar călători incognito. Despre viața lui anterioară nu se știa nimic. Se prea poate să fi fost cetățean englez, dar vorbea cu un vag accent, care părea să indice că nu era englez din naștere, ci mai degrabă naturalizat în fragedă pruncie. Printre matrozii mai bătrâni și mai flecari de pe punțile inferioare și de pe teuga, umbla zvonul că maestrul-instructor era un *chevalier*¹ înrolat voluntar în marina regală ca să-și ispășească o misterioasă escrocherie, pentru care fusese dat în judecata unui tribunal al regelui. Faptul că nimeni nu fusese în stare să dovedească temeinicia acestui zvon, nu constituia, firește, o piedică în calea răspîndirii lui pe ascuns.

În perioada cînd se petrece acțiunea povestirii noastre, ajungea ca un asemenea zvon să fie lansat în legătură cu orice persoană — cu excepția ofițerilor — pentru ca bătrînii lupi de mare atoateștiutori de pe bordul unui vas de război să-i dea crezare într-o oarecare măsură. Și într-adevăr, faptul că un om cu calitățile lui Claggart, dar lipsit de experiență navală, intrase în marină la o vîrstă destul de matură, primind, firește, pentru început, un rang cît se poate de inferior — precum și faptul că omul acesta nu pomenea niciodată nimic despre viața pe care-o dusesese pe uscat înainte de a se înrola, făceau ca, în lipsa unei cunoașteri exacte a antecedentelor lui reale, invidioșilor să li se deschidă un cîmp vast pentru tot felul de presupuneri răuvoitoare.

Dar bîrfelile la care se dedau pe socoteala lui marinarii în cartul lor de noapte, își găseau oarecare îndreptățire în împrejurarea că marina britanică nu-și

¹ În limba franceză, termenul de *chevalier*, intrînd în componența anumitor expresii, ca de pildă : *chevalier grimpant*, *chevalier de la petite épée*, are sensul de escroc.

putea permite, pe vremea aceea, să fie prea scrupuloasă în alegerea cadrelor : nu numai că se ştia de activitatea depusă atît pe mare cît şi pe uscat de patrurile speciale de recrutare, dar încetase să mai fie un secret chiar şi faptul că poliţia londoneză avea mînă liberă să aresteze orice suspect valid, orice individ dubios, şi să-l expedieze grabnic docurilor sau flotei. Mai mult încă, pînă şi printre cei înrolaţi voluntar erau unii care o făceau nu din vreun imbold patriotic sau măcar din dorinţa de a trăi cîtva timp viaţa aventuroasă a marinarilor. O mulţime de datornici insolvabili şi de faliţi morali îşi găseau în marină un refugiu comod şi sigur. Sigur, pentru că odată ajunşi pe bordul unui vas regal, erau la fel de ocrotiţi ca şi tîlharii din evul mediu, cînd se adăposteau în umbra altarului. Aceste abateri consfinţite prin uz, pe care, din motive lesne de înţeles, guvernul de atunci nici nu se gîndea să le dea în vileag şi care aveau să fie de altfel uitate tocmai pentru că afectau doar clasele cele mai puţin influente ale societăţii — aruncă oarecare lumină asupra unui fapt a cărui autenticitate n-o pot garanta — ceea ce mă şi face să ezit a-l pomeni — fapt întîlnit, pe cît îmi amintesc, într-o carte, al cărei titlu, însă, îmi scapă ; acelaşi fapt mi-a fost comunicat personal, în urmă cu peste patruzeci de ani, de către un bătrîn pensionar cu tricorn, cu care am avut o foarte interesantă discuţie pe terasa din Greenwich — un negru din Baltimore, care luptase la Trafalgar. Iată despre ce este vorba : Cînd un vas de război care trebuia să pornească într-o misiune urgentă ducea lipsă de mateloţi şi nu-i putea găsi pe alte căi, echipajul lui era completat cu oameni recrutaţi direct din închisori. Din motive pe care le-am mai arătat, faptul acesta ar putea

fi cu greu dovedit sau infirmat în zilele noastre. Dar în ipoteza că e adevărat, cât de grăitor ar fi acest fapt pentru dificultățile prin care trecea pe atunci Anglia, încolțită de războaiele ce se ridicau, zbierînd ca niște zgriptoroaice, din pulberea și vacarmul Bastiliei prăbușite. Epoca aceea ne apare cu destulă claritate nouă, care știm despre ea. Dar pentru buncii noștri, ai bătrînilor de azi, pentru cei mai lucizi dintre ei, geniul acelei epoci avea desigur înfățișarea Duhului Promontoriului imaginat de Camoëns¹ — o eclipsă misterioasă, prodigioasă și amenințătoare. Nici măcar America nu era scutită de temeri. În toiul cuceririlor fără precedent ale lui Napoleon, unii dintre americanii care luptaseră la Bunker Hill² se gîndeau că Atlanticul nu va constitui, poate, o barieră de netrecut în calea planurilor acestui funest parvenit francez ieșit din vîlmășagul revoluției, parcă înadins pentru a împlini judecata de pe urmă prorocită în Apocalips.

Revenind la zvonurile în legătură cu Claggart, trebuie spus că temeinicia lor scade dacă ne gîndim că nici un om care ocupă o asemenea funcție pe bordul unui vas de război nu poate spera să devină vreodată popular în rîndurile echipajului. Și-apoi, cînd marinarii se apucă să bîrfească vreun om care i-a nemulțumit cu ceva sau care li-e pur și simplu antipatic, cu sau fără motiv, ei tind, întocmai ca și oamenii de pe uscat, să exagereze sau să înflorească lucrurile.

Marinarii de pe „Indomitable” știau despre cariera din trecut a lui Claggart cam cît știe un astronom despre itinerarul unei comete înainte de prima ei apa-

¹ Luiz Vaz Camoëz (engl. Camoëns) (1524—1580), poet portughez, autor al *Lusiadelor*.

² Culme în apropierea orașului Boston, statul Massachusetts ; pe un deal din apropiere (Breed's Hill) s-a desfășurat la 17 iunie 1775 o cunoscută bătălie din timpul războiului pentru independență american.

riție pe cer. Opinia acestor țate marinărești a fost pomenită aci numai pentru a arăta ce fel de impresie făcea maestrul-instructor asupra unor oameni neciopliți, ale căror concepții despre ticăloșia omenească erau, firește, cât se poate de înguste, nedepășind imaginea vulgară a unui hoț care circulă printre hamacurile legănătoare ale marinarilor în timpul cartului de noapte, sau imaginea miștilor și a rechinilor de uscat care-i pîndesc și-i jefuiesc în porturi.

Totuși, nu era un simplu zvon, ci un fapt cert că, deși Claggart primise, la intrarea lui în marină, mun-cile cele mai de rînd pe un vas de război, inclusiv corvezile, el nu zăbovise multă vreme pe acea treaptă joasă.

Înaltele aptitudini de care a făcut numaidecît dovadă, firea lui sobră, atitudinea îndatoritoare și deferentă față de superiori, precum și un anumit fler manifestat într-o împrejurare stranie, toate aceste calități, încununate de un soi de patriotism auster, îi asiguraseră brusca avansare la gradul de maestru-instructor.

Așa numiții „caporali de bord“ erau subalternii direcți ai acestui șef de poliție maritimă — subalterni cât se poate de docili și aproape cu desăvîrșire lipsiți de voință, întocmai ca anumiți funcționari publici.

Prin poziția pe care-o ocupa, șeful ținea sub controlul său o rețea subterană, puternică, ale cărei fire convergente îi îngăduiau, cînd erau abil mînuite de pomeniții subalterni, să provoace în chip misterios neplăceri și chiar necazuri mai mari oricăruia dintre membrii echipajului.

9

Viața pe gabie îi convenea de minune lui Billy Budd. Cînd nu aveau treabă pe vergile și mai înalte,

gabierii, aleși pe sprânceană dintre marinarii cei mai tineri și mai energici, alcătuiau un fel de club aerian : rezemați de bonetele mai mici înfășurate în chip de perne, ei leneveau ca niște zei, spunându-și snoave sau contemplând amuzați cele ce se petreceau în lumea febrilă de pe punțile inferioare. Nu-i de mirare că un flăcău cu firea lui Billy se simțea bine într-o astfel de societate. Răspundea totdeauna prompt la orice chemare, și nu supăra niciodată pe nimeni. Cel puțin așa fusese în marina comercială. Acum, însă, arăta un asemenea zel în serviciu, încît camarazii lui îl luau uneori peste picior, fără răutate. Acest exces de zel se datora impresiei puternice făcute asupra tînărului gabier de o scenă la care asistase, pentru prima oară în viață, chiar a doua zi după înrolarea lui forțată : pedepsirea la schelă a unui marinar, conform regulamentului. Pedepsitul era un recrutar tinerel, care lipsise din postul lui de la pupa în clipa cînd vasul trebuia să vireze de bord — ceea ce stînjenise destul de serios executarea acestei manevre, care cerea promptitudine în slăbirea și în strîngerea velelor. Cînd văzuse spinarea goală a vinovatului brăzdată de dungile roșii lăsate de bici, și cînd zărise apoi mutra înspăimîntată a omului, care se repezise să se ascundă în mijlocul mulțimii, cu flanela aruncată pe umeri de către călău — Billy rămăsese îngrozit. Se hotărîse, de aceea, să nu se facă niciodată pasibil de o asemenea pedeapsă, să nu merite nici măcar un reproș verbal, prin vreo greșală sau vreo neglijență. Dar spre uimirea și neliniștea lui, avea să-și atragă din cînd în cînd mici neplăceri în legătură cu locul unde-și așeza sacul sau în legătură cu neorînduiala în care-și ținea hamacul — chestiuni mărunte aflate în atenția „caporalilor de bord“ de pe punțile inferioare ; unul dintre ei avea chiar să-l amenințe, vag, din pricina unui astfel de fleac. Fiind atît de meticolos în toate, cum de se făcuse vinovat de o ase-

menea neglijență mărunță ? Nici el nu putea pricepe, și se simțea mai mult decît jignit. Cînd vorbea despre asta cu tinerii săi camarazi, ei se arătau fie sceptici, fie ironici, găsind cam ridiculă neliniștea lui fățișă. „Asta ți-e sacul Billy ? Îl întrebă unul dintre ei. N-ai decît să te coși înăuntru, băiete, și-atunci o să fii sigur că nu se atinge nimeni de el.“

Pe bordul vasului se afla un veteran care, din pricină că vîrsta îl făcea cam inapt pentru un serviciu mai activ, primise de curînd misiunea de a supraveghea, de pe punte, garnitura de fier din jurul arborelui-mare. Gabierul, care se împrietenise oarecum cu el în orele-i libere, se gîndi că se putea duce la bătrîn să-i ceară un sfat înțelept, pentru a ieși din încurcatură. Bătrînul acesta, danez de obîrșie, dar anglicizat prin îndelungatu-i servicii în marina engleză, era un om taciturn, cu fața brăzdată de numeroase zbîrcituri și de cîteva cicatrice glorioase. Fața asta uscată, bătută de vînturi și de ani, semăna cu un pergament străvechi, ciuruit ici-colo de vreun cartuș, care lăsase cîte-o pată vineție. Cam cu doi ani înainte de a începe acțiunea povestirii noastre, slujise sub comanda lui Nelson — cunoscut pe atunci doar ca Sir Horatio — pe vasul „Agamemnon“, care avea să devină nemuritor în analele marinei, și care într-o gravură a lui Haydon¹ apare ca un gigantic schelet sfărîmat, ce-și arată coastele golașe. În urma unui atac lansat de pe „Agamemnon“, pentru abordarea unui vas inamic, căpătase o rană ce-i brăzdase pieziș obrazul, de la tîmplă în jos, lăsîndu-i o cicatrice lungă și palidă, ca o rază de lumină ce i-ar fi căzut, în zori, peste fața tuciurie. Tocmai din pricina acestei cicatrice și a împrejurării în care-o căpătase, precum și datorită petelor fumurii

¹ *Benjamin Robert Haydon* (1786—1846), pictor englez.

de pe obrajii lui, camarazii săi de pe „Indomitable“ îl porecliseră pe danez „abordați-l prin fum“.

Cînd ochii lui mici de nevăstuică se opriseră pentru prima oară asupra lui Billy Budd, un soi de zîmbet interior îi luminase fața, punîndu-i ciudat în mișcare toate zbîrciturile. Să fi fost, oare, din pricină că în înțelepciunea lui bătrînească și primitivă, lipsită de sentimentalism, vedea sau i se părea că vede la Marinarul chipeș ceva straniu și nepotrivit cu ambianța unui vas de război ? Dar, mai apoi, după ce-l cercetase pe furiș pe tînăr, zîmbetul acela echivoc de vrăjitor bătrîn dispăruse de pe fața lui : acum, cînd îl întîlnea pe marinar, bătrînul avea un fel de tresărire de moment, înlocuită uncori de o expresie de nedumerire filozofică, în legătură cu soarta posibilă a unui asemenea om, aruncat într-o lume plină de capcane perfide, împotriva căroră simplul curaj, lipsit de experiență și îndemînare, precum și de orice urîțenie capabilă să-l apere, nu poate face mai nimic ; într-o astfel de lume, candoarea unui om nu contribuie totdeauna la ascuțirea facultăților sale mintale sau la întărirea voinței, de care are nevoie pentru a ieși dintr-un impas moral.

Cum, necum, asceticului danez îi cam căzuse cu tronc Billy. Și asta, nu numai din pricina unui anumit interes filozofic pentru un astfel de personaj, ci și dintr-o altă pricină : spre deosebire de ceilalți tineri, care nu puteau suferi purtarea excentrică, ba uneori de-a dreptul ursuză a bătrînului, Billy îl admira ca pe un erou al mării, și nu trecea niciodată prin fața lui fără a-l saluta cu un respect, ce nu lasă indiferent pe nici un bătrîn, oricît de țiîfnos ar fi și orice poziție ar ocupa în societate. Cu umorul lui sec, bătrînul îi spusese încă de la început „Baby“ în loc de „Billy“, și i se adresa numai astfel, fie pentru că voia, printr-o ironie patriarhală, să sublinieze tinerețea și statura athletică a

lui Billy, fie din vreun motiv mai misterios. În felul acesta, danezul îi dăduse gabierului nostru porecla cu care avea să fie cunoscut pe bordul vasului.

Ducându-se așadar să-l caute pe bătrîn pentru a-i cere sfatul în legătură cu mărunțul și inexplicabilul necaz ce-l supăra, Billy îl găsi pe puntea de sus a tunarilor, așezat pe o ladă de muniții, de unde arunca din cînd în cînd cîte-o privire cam cinică marinarilor mai gălăgioși ce-l întrerupeau din visare. Billy îi povesti necazul său, mirîndu-se încă o dată că i se putuse întîmpla una ca asta. Bătrînul oracol al mărilor ascultă cu luare aminte vorbele gabierului, care-i aprindeau în ochișorii de nevăstuică scînteii misterioase, însoțite de zvîcnetele ciudate ale zbîrciturilor sale. După ce-și sfîrși povestea, gabierul îl întrebă :

— Și-acum, danezule, te-aș ruga să-mi spui ce părere ai despre chestia asta ?

Ridicîndu-și gluga de pînză și frecîndu-și lunga cicatrice piezișe în locul unde aceasta îi intra în răriștea părului, bătrînul răspunse laconic :

— Baby Budd, *Jemmy Legs*¹ (adică maestrul-instructor) nu te-nghite.

— *Jemmy Legs* ? ! exclamă Billy, holbîndu-și ochii azurii. Cum așa ? Păi, aud că vorbește despre mine ca despre „un dulce copil“...

— Zău ? rînji bătrînul. De, Baby băiatule, *Jemmy Legs* e dulce la vorbă.

— Nu totdeauna. Dar cu mine e dulce la vorbă. Rareori se-ntîmplă să trec pe lîngă el, fără să-mi arunce o vorbă bună.

— Asta, pentru că nu te-nghite, Baby Budd.

Expresia aceasta, repetată pe un ton care-o făcea de neînțeles pentru un novice, îl tulbură pe Billy aproape

¹ *Jemmy* — diminutiv cu un sens peiorativ, derivat din numele de James și folosit îndeobște pentru a caracteriza un individ spilcuit și îngîmfat (*Jemmy Legs*, picioare de om fandasit).

la fel ca și misterul a cărui dezlegare venise s-o caute. El încercă să-i zmulgă danezului o explicație ceva mai puțin neplăcut-oraculară, dar bătrînul Chiron¹ al mărilor, socotind pe semne că deocamdată îl instruisese îndeajuns pe tînărul său Achile, își cetlui buzele și-și adună laolaltă toate zbîrciturile, în semn că refuză să mai spună ceva.

Vîrsta, și experiențele prin care trec anumiți oameni isteți la minte, dar subordonați toată viața voinței superiorilor lor, dezvoltaseră la danez cinismul viguros și circumspect ce reprezenta principala lui trăsătură de caracter.

10

În ziua următoare se petrecu un incident ce-i întări lui Billy Budd neîncrederea în strania replică dată de către danez întrebării pe care i-o pusese.

La amiază, în timp ce vasul luneca pe valuri sub un vînt prielnic, și în timp ce lua masa, pălăvrăgind voios cu camarazii săi, Billy făcu la un moment dat o mișcare bruscă și-și răsturnă strachina cu ciorbă pe puntea proaspăt spălată. Maestrul-instructor Claggart trecea tocmai atunci, cu nuiaua de trestie în mînă, de-a lungul bateriei, într-o adîncitură a căreia era instalată masa gabierilor ; călcînd peste zeama unsuroasă, el își urmă drumul fără să scoată o vorbă, deoarece n-avea rost să ia act de un asemenea fleac. Dar cînd își dădu seama cine anume vărsase ciorba, Claggart se schimbă la față ; oprindu-se locului, dădu să deschidă gura pentru a-l repezi pe marinar, dar se stăpîni și, arătînd spre dîra de zeamă, îl bătu în glumă cu nuiaua pe umăr.

¹ Personaj din mitologia greacă, fiul lui Cronos și al Phylirei, un fel de Centaur — pe jumătate om, pe jumătate cal.

— Bravo, băiatule ! Frumoasă treabă făcuși — vorba ceea, pe omul frumos îl cunoști după cum se poartă, îi șopti el, cu o voce foarte muzicală, și trecu mai departe. Billy Budd nu observă zîmbetul, mai bine zis rînjetul involuntar care însoțise aceste cuvinte echivoce, și care schimonosise o clipă buzele subțiri și frumos arcuite ale lui Claggart. Dar cum toți cei de față avură impresia că acesta intenționase să facă o glumă, rîseră cu prefăcută veselie de remarcă superiorului lor ; cît despre Billy, măgulit pe semne de aluzia la porecla lui de „marinar chipeș“, rîse și el odată cu ceilalți, apoi le spuse, mirat :

— Să mai zică cineva că *Jemmy Legs* nu mă poate suferi !

— Dar cine-a zis așa ceva, frumosule ? îl iscodi nedumerit un anume Donald.

La care, gabierul făcu o mutră cam încurcată, amintindu-și că singurul om care-i sugerase ideea, năstrușnică după părerea lui, că maestrul-instructor i-ar fi ostil, era bătrînul danez. Între timp, Claggart, continuîndu-și inspecția, va fi arborat pe semne vreo expresie mai puțin studiată decît zîmbetul amar de mai înainte — o expresie ce-i schimonosea, poate, fața, dezvăluindu-i, însă, mai limpede starea de spirit — căci un mic toboșar care venea ținînd din direcția opusă, se ciocni ușor de dumnealui și rămase cam perplex din pricina înfățișării sale. Perplexitatea nu i se risipi nici în clipa cînd maestrul-instructor îi spuse, sfichiindu-l zdravăn cu nuiaua :

— Uită-te unde mergi !

11

Ce se întîmplase cu maestrul-instructor ? Dar, orice s-ar fi întîmplat, putea oare să aibe starea lui vreo legătură directă cu Billy Budd, cu care nu avusese nici

un fel de contact, oficial sau de altă natură, înainte de incidentul cu strachina de ciorbă ? Într-adevăr, ce legătură putea să aibe tulburarea lui, cu un om atât de inofensiv din fire ca tânărul acesta, despre care însuși Claggart spunea că-i „un dulce copil“, și pe care camarazii săi de pe vasul comercial îl porecliseră „împăciuatorul“ ? ! Ce motiv putea avea *Jemmy Legs* ca să nu-l „înghită“, cum zicea danezul ?

Totuși, în sinea lui, Claggart nu-l „înghițea“ pe Billy ; și asta nu fără motiv, precum își poate da seama orice om cu spirit de observație, judecînd după ultima lor întîlnire. Da, fără îndoială că avea ceva cu el !

A născoci în legătură cu viața particulară a lui Claggart o poveste în care să fie amestecat și Billy Budd, fără ca acesta să aibe habar — bunăoară o poveste romantică, din care să reiasă că maestrul-instructor l-ar fi cunoscut pe tânărul matelot înainte de a-l întîlni pe bordul vasului de război — iată un lucru oarecum lesnicios, și capabil să arunce o lumină mai mult sau mai puțin interesantă asupra enigmei cazului în chestiune. În realitate, însă, nu poate fi vorba de așa ceva. Și totuși, cauza reală, singura care poate fi invocată aci, implică, prin însuși realismul ei, tot atîta *mister*, ca oricare dintre ficțiunile lui Radcliffe¹, autoarea *Misterelor din Udolpho* și a altor scrieri care au la bază tocmai acest element, al misterului. Într-adevăr, ce poate fi mai misterios decît antipatia spontană și profundă, stîrnită în sufletele anumitor muritori excepționali, de simpla înfățișare a altor muritori, fie ei cît de nevinovați ? Antipatie stîrnită, poate, chiar de această nevinovăție !

Nu există nicăieri un conglomerat uman mai energic prin diversitatea personalităților ce-l compun ca

¹ *Ann Radcliffe* (1764—1823), scriitoare engleză, una din întemeietoarele așa-numitului „roman gotic“.

acela care se poate închea pe bordul unui mare vas de război, pornit în larg cu echipajul complet. Pe un asemenea vas, nu trece zi fără ca aproape fiecare membru al echipajului să nu aibă de-a face cu aproape toți ceilalți. Dacă vrei să scapi aici de priveliștea unui obiect enervant, trebuie fie să-l arunci în mare, fie să sari tu însuși peste bord. Închipuiți-vă ce efect poate avea o asemenea stare de lucruri asupra unei ființe omenești care e contrariul unui sfânt.

Dar pentru ca un om normal să înțeleagă cum se cuvine firea lui Claggart, aceste aluzii nu sînt de ajuns. Spre a trece de la o fire normală la o fire ca a lui, trebuie să străbați „prăpastia ce le desparte”. Sau cel mai bine este să-i dai ocol.

Cu multă vreme în urmă, un cărturar cinstit și mai vîrstnic decît mine, mi-a spus în legătură cu un om care, ca și dînsul, a dispărut între timp — un om atît de unanim respectat încît nimeni nu a cîrtit vreodată pe față împotriva-i, deși cîțiva, foarte puțini, murmurau ceva pe seama lui — așadar, cărturarul acela mi-a spus :

— Da, X e un tip care nu poate fi explicat cu una, cu două — e o nucă greu de spart cu un evantai de cucoană. Știi bine că nu sînt adeptul vreunei religii organizate, și cu atît mai puțin al vreunei filozofii constituite în sistem. Ei bine, cu toate astea socot că a încerca să-l înțelegi pe X, să pătrunzi în labirintul lui și să ieși apoi afară, este aproape cu neputință, dacă n-ai o altfel de cheie decît cea pe care ți-o oferă așa-zisa *cunoaștere a lumii*. Mie, cel puțin, mi se pare cu neputință.

— Bine, dar X e totuși un om, oricît de ciudat le-ar apărea unora ! am replicat eu. Iar cunoașterea lumii presupune fără îndoială o cunoaștere a naturii omenești, în mai toate variantele sale.

— Da, însă e vorba de o cunoaștere superficială, urmărind scopuri obișnuite. Când e vorba de mers mai în miezul lucrurilor, nu sînt sigur dacă a cunoaște lumea și a cunoaște natura omenească nu sînt două ramuri distincte ale cunoașterii, ramuri care pot desigur să coexiste în aceeași inimă, dar pot să existe și separat, una fără prezența celeilalte. Ba, la un om de lume obișnuit, frecventarea asiduă a acesteia duce la tocirea acelei nobile clarviziuni interioare, care este indispensabilă pentru înțelegerea a ceea ce este esențial la anumite caractere excepționale, fie ele bune sau rele. Am văzut o dată, la un proces destul de important, cum o fată tînără îl juca pe degete pe-un bătrîn om al legii. Și asta nu din pricină că bătrînul ar fi fost orbit de-o dragoste senilă. Nicidecum. Ci din pricină că avocatul cunoștea legea mai bine decît cunoștea inima fetei. Coke¹ și Blackstone² n-au aruncat atîta lumină asupra zonelor obscure ale spiritului, cîtă au aruncat prorocii ebrei, care erau, mai toți, niște sihaștri.

Pe vremea aceea eram atît de lipsit de experiență, încît nu prea mi-am dat seama încotro bătea interlocutorul meu. Acum, parcă-mi dau seama. Într-adevăr, dacă vocabularul întemeiat pe Sfînta Scriptură ar mai fi popular, am putea defini și desemna mai ușor anumiți oameni fenomenali. Dar cum nu e, trebuie să apelăm la o autoritate ce nu poate fi bănuită că ar fi colorată de vreun element biblic.

Într-o listă de definiții atribuită lui Platon, în traducerea autorizată a scrierilor sale, se poate citi :

„*Depravare naturală*, adică depravarea conformă naturii“. Iată o definiție care, deși are un iz calvinist,

¹ *Edward Coke* (1552—1634), jurist englez, apărător al legilor țării sale împotriva prerogativelor regale.

² *William Blackstone* (1723—1780) celebru jurist englez, autor al unor tratate populare despre legile și Constituția Angliei.

nu implică de fel aplicarea dogmei lui Calvin la întreaga umanitate. Evident că ea se aplică exclusiv individual. Inchisorile și spânzurătorile nu ne oferă prea multe exemple de „depravare naturală”. În tot cazul, exemplarele mai alese — pentru că sînt lipsite de orice element vulgar și animalic, fiind invariabil dominate de intelect — trebuie căutate în altă parte. Civilizația, mai ales cea de tip auster, îi este prielnică, deoarece depravarea asta se învâluie în mantia respectabilității ; ea posedă anumite virtuți negative, ce-i slujesc drept auxiliare tăcute. Bunăoară, respinge categoric vinul. Nu exagerăm prea mult spunînd că e lipsită de vicii sau păcate mărunte ; o asemenea depravare implică o mare mîndrie, care le exclude, așa cum exclude orice venalitate sau avariție. Într-un cuvînt, ea nu are nimic sordid sau senzual. E gravă, dar lipsită de patimă. Nici nu lingusește omenirea, dar nici n-o vorbește vreodată de rău.

Dar ceea ce, la exemplarele eminente, caracterizează o astfel de natură excepțională, este următorul lucru : cu toate că firea echilibrată și ținuta discretă a omului par să indice o minte extrem de supusă legilor rațiunii, în adîncul sufletului său el se revoltă împotriva acestor legi, ignorîndu-le total și nefolosindu-se de rațiune decît ca de-o unealtă ambidextră pentru înfăptuirea iraționalului. Altfel spus, pentru atingerea unui scop care, în nuditatea lui licențioasă, ar putea să pară demențial, el se va folosi de o judecată rece, solidă și înțeleaptă.

Asemenea oameni sînt adevărați nebuni, de cea mai periculoasă speță, căci nebunia lor nu se manifestă continuu, ci ocazional, sub influența unui anumit obiect ; și nici atunci nu se manifestă fățiș, ci pe ascuns, dovedind o remarcabilă stăpînire de sine ; chiar atunci cînd nebunia asta e în toi, un observator obișnuit nu o poate deosebi de echilibrul mintal,

tocmai pentru că, din pricinile arătate mai sus, metoda și procedeele exterioare sînt totdeauna perfect raționale, oricare ar fi scopul urmărit (iar scopul nu este dat niciodată în vileag).

Tocmai un astfel de om era Claggart, un om stăpînit, încă din naștere, de o demență rea, nicidecum stîrnită de o educație greșită ori de lectura unor cărți corupătoare sau de o viață de desfriu. Pe scurt, era stăpînit de o „depravare conformă naturii“.

12

Avocați, experți, preoți — o paranteză.

Nu cumva fenomenul acesta, nemărturisit sau în orice caz ascuns, este cel care-i pune în încurcătură pe magistrați cînd judecă anumite procese criminale? Nu cumva tocmai din acest motiv sînt nevoiți jurații noștri să îndure nu numai interminabilele dispute ale avocaților avizi de onorarii, dar și controversale, încă și mai năucitoare, ale experților medicali, plătiți la rîndu-le?

Dar de ce se face apel numai la opinia lor? De ce nu se recurge și la serviciile experților clericali? Faptul că profesia lor îi pune în contact cu atîtea ființe omenești, uneori în momentele cînd acestea, lepădînd orice sfială, simt nevoia să-și descarce sufletul în convorbiri mult mai confidențiale decît cele dintre medic și pacient — faptul acesta pare să fie un indiciu al capacității lor de a înțelege ceva din complexitatea problemei răspunderilor morale, și de a stabili, bunăoară, dacă într-un anumit caz crima are la obîrșie o maladie mintală sau o dereglare a inimii. Cît despre divergențele ce s-ar putea ivi între acești experți clericali, ele n-ar avea cum să fie mai grave decît disputa fățișă dintre diferiții experți medicali plătiți.

Sumbre afirmații, vor spune unii. Dar pentru ce anume? Nu cumva pentru că au un iz biblic, amintind de „tainele păcatului“ despre care se vorbește în Sfânta Scriptură? Dacă au, nu-i din vina autorului, care știe că un asemenea iz n-ar putea fi pe placul multor cititori din zilele noastre.

Această paranteză a fost dictată de nevoia de a explica firea ascunsă a maestrului-instructor, personajul în jurul căruia se țese intriga povestirii noastre. După alte comentarii în legătură cu incidentul de la ora mesei, vom relua firul povestirii, lăsând-o să-și demonstreze singură, dacă e în stare, propria veridicitate.

13

Minie surdă, invidie și deznădejde

După cum s-a mai spus, Claggart nu avea o înfățișare neplăcută, fața lui fiind chiar foarte armonioasă, cu excepția bărbiei. Părea conștient de aceste calități, căci se îmbrăca nu numai corect, ci și cu deosebită grijă. Dar înfățișarea lui Billy Budd avea ceva eroic; iar dacă fața lui era lipsită de expresia intelectuală a lividului Claggart, părea luminată, ca și a acestuia, de o strălucire interioară, izvorâtă, ce-i drept, dintr-o sorginte diferită: focul din inima lui îi aprindea bujori în obrajii bronați.

Avînd în vedere pronunțatul contrast dintre cei doi, e mai mult ca sigur că, atunci cînd maestrul-instructor i-a aplicat marinarului zicala „pe omul frumos îl cunoști după cum se poartă“, a făcut o aluzie ironică la ceea ce-l iritase din capul locului la Billy, și anume frumusețea lui fizică aparte — aluzie ce a scăpat tinerilor mateloți care-au auzit-o.

Cu toate că antipatia și invidia sînt sentimente ireconciliabile din punct de vedere rațional, ele pot lua

naștere odată, ca două surori siameze. Este, deci, invidia un astfel de monstru? Mulți muritori chemați în fața judecății au recunoscut, în speranța unei pedepse mai blânde, că s-au făcut vinovați de fapte îngrozitoare, dar cine a mărturisit vreodată că a fost invidios? Fiecare dintre noi simte că invidia ascunde ceva mai rușinos decât însăși crima, fie ea cât de perfidă. Și nu numai că fiecare o condamnă, dar oamenilor de bine nici nu le vine să creadă când aud că un ins inteligent e învinuit de așa ceva. Cum, însă, invidia nu sălășluiește în creier ci în inimă, intelectul, fie el cât de superior, nu constituie o cheazășie împotriva ei. Dar la Claggart invidia față de Billy Budd nu era o pornire vulgară. Și nici nu era colorată de acea gelozie plină de teamă, ce-l făcea pe Saul să se adumbrească la față când se gândea, tulburat, la frumosul și tânărul David. Invidia lui Claggart avea temeuri mult mai adânci. Dacă privea cu ochi răi trăsăturile frumoase, robustețea veselă și sincera bucurie de viață a tânărului Billy Budd, era pentru că simțea instinctiv că toate aceste însușiri însoțeau un caracter care, în marea-i simplitate, nu voise niciodată răul cuiva și nici nu cunoscuse mușcătura de șarpe a răului plătit în schimb. Duhul cuibărit în trupul lui Billy, duh inefabil, care privea ca prin ferestre prin ochii lui azurii, plutind peste gropițele din obrajii săi arși de soare, înmlădiindu-i încheieturile și răsucindu-i cârlionții bălai — tocmai acest duh făcea dintr-însul un marinar chipeș, Marinarul chipeș prin excelență. Cu excepția unei alte persoane, Claggart era poate singurul om de pe vas capabil să aprecieze cum se cuvine fenomenul moral întruchipat de Billy Budd. Iar această capacitate de înțelegere nu făcea decât să-i ațîțe pasiunea, care, printre diferitele forme secrete pe care le căpăta în sufletul lui, lua câteodată forma unui dis-

preț cinic al inocenței — „ce idee, să fii inocent ? !” Totuși, din punct de vedere estetic, maestrul-instructor percepea farmecul inocenței și nepăsarea ei cu-rajoasă, încît aproape c-ar fi vrut și el să fie inocent, deși n-avea nici o speranță.

Incapabil să nimicească răul fundamental din ființa lui, deși era destul de abil pentru a-l ascunde ; înțele-gînd binele dar neputînd să-l facă, un om cu firea lui Claggart, înzestrat cu un prisos de energie caracteris-tic mai tuturor oamenilor astfel alcătuiți, nu are altă cale decît aceea de a se închide în propria-i cochilie și de a-și juca pînă la capăt, aidoma scorpionului — pentru care, însă, e răspunzător doar creatorul — ro-lul ce i-a fost hărăzit.

14

Pasiunea, pasiunea cea mai profundă, nu are nevoie de o scenă somptuoasă pentru a-și juca rolul. Locul ei este printre mitocani, printre cerșetori și printre scor-monitorii de gunoaie. Iar împrejurările care-o pro-voacă, fie ele cît de mărunte sau triviale, nu ne pot da măsura forței sale. În cazul de față, scena este o punte proaspăt spălată, iar unul din factorii externi este ciorba vărsată de-un marinar înrolat pe-un vas de război.

Cînd maestrul-instructor a observat de unde venea șuvoiul acela unsuros ce-i curgea la picioare, el s-a gîndit, desigur, mai bine zis și-a băgat în cap, că nu era la mijloc un simplu accident (ceea ce era, de fapt) ci manifestarea perfidă a unei reacții spontane pe care antipatia lui o provoca din partea lui Billy — mani-festare stupidă și inofensivă ca lovitura de copită a unei juninci, care n-ar mai fi fost însă chiar atît de inofensivă dacă juninca ar fi fost un armăsar potcovit. Gîndind astfel, Claggart își infuza în fierea invidiei

sale vitriolul disprețului. Incidentul în sine îi confirma anumite zvonuri ce-i ajunseseră la ureche grație caporalului *Squeak*¹, un omuleț cărunț, poreclit astfel de către marinari din pricina vocii sale pițigăiate și a feței lui ascuțite, pe care și-o tot vâră prin colțurile întunecoase ale punților inferioare, căutând infractori. Porecla asta ironică trezea în mințile oamenilor imaginea unui șobolan într-o pivniță.

Faptul că șeful lui îl folosea indirect ca pe-o unealtă ce-i îngăduia să întindă mici capcane gabierului pentru a-l pune în încurcătură (căci măruntele șicane pe care Billy Budd izbutise până-n prezent să le ocolească, veneau din partea maestrului-instructor), faptul acesta îl făcuse pe caporal să tragă, în chip destul de firesc, concluzia că șeful nu-l iubea de loc pe matelot. Drept care, ca un subaltern fidel ce era, socotise de datoria lui să ațite focul, aducând la cunoștința șefului său anumite glume nevinovate ale voiosului gabier, glume la care adăuga diferite epitete jignitoare auzite, chipurile, din gura lui. Maestrul-instructor nu punea niciodată la îndoială adevărul acestor denunțuri, mai cu seamă în legătură cu epitetele, căci știa prea bine cât de nepopular poate deveni un maestru-instructor, îndeosebi unul zelos ca el, și bănuia că mateloții îl împrășcau, pe la spate, cu zeflemelile și batjocura lor : însăși porecla pe care i-o dăduseră (*Jemmy Legs*) ascundea sub aparența ei hazlie, ostilitatea și lipsa lor de respect.

Dar deși ura este lacomă de provocări, cea care-l mistuia pe Claggart nici n-avea nevoie să fie ațitată din afară. Depravarea subtilă e de-obicei extrem de prudentă, deoarece are de ascuns totul. Chiar când bănuiește vreo intenție jignitoare, nu-și poate confirma sau spulbera bănuiala, tocmai din pri-

¹ În limba engleză, *to squeak* înseamnă a țipa, a striga.

cină că se învăluie într-un mister care-o izolează ; iar cînd acționează, nu fără regret, o face fie pe temeiul unei simple bănuieli, fie pe temeiul unei certitudini. Răzbunarea ei tinde să fie monstruos de disproporționată în raport cu presupusa jignire, căci orice om care se răzbună seamănă cu un cămătar cu pretenții exorbitante. Dar oare ce spunea conștiința lui Claggart ? Pentru că, deși conștiințele sînt la fel de diferite ca și frunțile oamenilor, fiecă faptură inteligentă — chiar și demonii care, cum zice Sfînta Scriptură, „cred și tremură“ — are o conștiință. Cum aceea a lui Claggart nu era decît executoarea voinței sale, ea exagera la culme fiecare fleac, pretinzînd bunăoară că intenția atribuită lui Billy de a răsturna strachina cu ciorbă, ca și epitelele pomenite, constituiau un cap de acuzație suficient de temeinică, justificînd pe deplin ostilitatea împotriva lui. Fariseul este ca un Guy Fawkes care se-ascunde în cămărilor subterane ale unor oameni de felul lui Claggart ; aceștia nici nu concep că răutatea ar putea rămîne fără replică. Probabil că persecuțiile la care maestrul-instructor îl supunea într-ascuns pe Billy aveau scopul de a-i pune la încercare caracterul. Dar ele nu dezvăluiseră la tînărul matelot nici un cusur, de care dușmănia să se poată lega pe față, sau pe care să-l poată măcar folosi ca pe-un soi de auto-justificare ; astfel încît, incidentul cu strachina, oricît de neînsemnat ar fi fost, era binevenit pentru bizara conștiință ce-i slujea drept sfetnic intim lui Claggart. Și n-ar fi exclus să-l fi încurajat a-l pune pe marinăr la noi încercări.

15

Cîteva zile după ultimul incident relatat de noi, Billy Budd fu victima unei întîmplări care-l tulbură mai mult decît tot ce pășise pînă atunci.

Era o noapte foarte caldă pentru latitudinea unde se afla vasul, iar gabierul, care-ar fi trebuit să stea de cart pe puntea de jos, moțăia pe puntea cea mai de sus, unde se cățăraseră, părăsindu-și hamacul încins, suspendat deasupra unei platforme înguste, printre alte o sută de hamacuri, atît de strîns îndesate unele într-altele, încît n-aveau loc să se legene. Billy se culcase, ca în umbra unei coline, sub niște vergi de rezervă, aruncate claie peste grămadă, între arborele-trinchet și arborele-mare, acolo unde se afla și cea mai masivă dintre bărcile vasului. Întins lîngă alți trei marinari veniți de jos ca să doarmă aici, moțăia la marginea dinspre arborele-trinchet a maldărului de vergi ; întrucît postul lui de veghe ca gabier se afla chiar deasupra teugei, avea oarecum dreptul, consfințit prin uz, să se simtă ca la el acasă în această parte a vasului.

Deodată se trezi, simțindu-și, ca prin vis, umărul atins de un individ care sondase probabil și somnul celorlalți marinari ; cînd gabierul își înălță capul, individul îi șopti repede la ureche :

— Strecoară-te în port-sarturi, Billy ! Se pune ceva la cale. Nu vorbi ! Hai, grăbește-te ! Vin și eu după tine, îndată !

Și se făcu nevăzut.

Întocmai ca mulți alți oameni buni la suflet, Billy avea unele din slăbiciunile care merg mîna-n mîna cu bunătatea ; printre aceste slăbiciuni se număra și oroarea, mai bine zis neputința de a spune pe șleau *nu*, la orice propunere ce nu i se părea absurdă, răuvoitoare sau nedreaptă. Și cum avea sînge cald în vine, îi lipsea calmul flegmatic al acelor care răspund la orice propunere printr-o pasivitate totală. Ca și frica lui instinctivă, capacitatea lui de a înțelege tot ceea ce depășea limitele cinstei și ale naturii se

manifesta rareori spontan. Și-apoi, în cazul de față, era încă amețit de somn.

Se sculă, totuși, în neștire, și, întrebându-se, leneș, ce anume „se punea la cale”, porni spre locul indicat de celălalt, una dintre cele șase platforme înguste, așezate în afara parapetelor înalte și ascunse de numeroasele noduri și funii împletite ale sarturilor și școtelor ; aceste platforme aveau, pe un mare vas de război din acea epocă, dimensiuni pe măsura corpului navei. Pe scurt, semănau cu niște balcoane negre, suspendate deasupra mării, și într-atît de izolate, încît unul dintre marinari, un bătrîn lup de mare, cam neconformist și meditativ din fire, se retrăgea acolo chiar și peste zi, ca într-o capelă particulară.

Individul care-l trezise pe Billy Budd veni în curînd după el, în această ascunzătoare. Luna încă nu răsărise, iar stelele erau învăluite într-un fel de negură. Billy nu putea vedea deslușit fața necunoscutului. Totuși, ceva din silueta și aerul lui îl făcu pe Billy să-l ia drept unul din oamenii de la pupa. Și nu se înșela.

— Ascultă, Billy ! îi spuse omul, cu același glas șoptit și prudent : Ai fost înrolat cu de-a sila, nu-i așa ? Și eu la fel.

Și făcu o pauză, vrînd parcă să vadă ce efect au vorbele lui. Dar Billy, neștiind ce să creadă despre toate aștea, nu-i răspunse.

— Billy, urmă celălalt, nu sîntem singurii în situația asta. Mai sînt și alții, o ceată întreagă. N-ai putea să ne dai o mîna de ajutor, la caz de... nevoie ?

— Ce vrei să spui ? îl iscodi Billy, care abia acum se trezise de-a binelea.

— Sst ! Sst ! (șoapta grăbită deveni voalată). Ia te uită ! (Și omul îi întinse două mici obiecte ce li-căreau palid în noapte). Le vezi ? Ale tale-au să fie, Billy, dacă-ai să...

Dar Billy îl întrerupse, cu o furie care, grăbindu-se să se rostească, îi scotea la iveală betesugul glasului :

— La d-d-dracu, n-n-nu știu ce v-v-vrei, dar ai f-f-face mai b-b-bine s-o ștergi !

Buimăcit, omul rămase locului, dar Billy îi strigă, sărind în picioare :

— D-d-dacă n-o ștergi, t-t-te arunc peste p-p-pa-rapet !

Dîndu-și seama că Billy nu glumea, misteriosul emisar dispăru în direcția arborelui-mare, pe sub vergile de rezervă.

— Hei, ce se-ntîmplă-acolo ? mormăi un matroz de la teuga, trezit din somn de zbieretele lui Billy. A, tu erai, *Frumosule* ? exclamă el, recunoscîndu-l pe gabier, care se întorsese pe punte. De bună seamă că s-o fi întîmplat ceva dacă ai ajuns să te bîl-bîlbîi !

— A ! zise Billy, controlîndu-și vocea. Am dat peste un tip de la pupa în partea noastră de vas și l-am poftit să se-ntoarcă la locul lui.

— Asta-i tot ce i-ai făcut ? întrebă cu țîfnă celălalt, un bătrîn arțăgos, cu fața și părul de un roșu cărămiziu, ce-i atrăsese porecla de Piper Roșu. Pe derbedeii ăștia eu i-aș însura cu fiica tunarului ! adause el, dînd a înțelege prin această expresie că i-ar lungi pe un tun spre a fi biciuiți, drept pedeapsă disciplinară. .

Explicația dată de Billy asupra tulburării sale de moment i se păru oricum satisfăcătoare bătrînului matroz pentru că, dintre toți membrii echipajului unei corăbii, cei afectați la teuga, îndeobște veterani fanatici în prejudecățile lor marinărești, sînt cei mai înverșunați adversari ai oricărei invazii pe teritoriul lor, îndeosebi din partea marinarilor de la pupa, despre care au o părere foarte proastă, întrucît aceștia sînt, mai toți, oameni ai uscatului, care nu se cațără

pe vergi decît pentru a strînge sau a desfășura vreo velă, și nu se pricep nici măcar să mînuiască acul de matisat sau să facă un „cap de berbece...”

16

Incidentul acesta îl tulbură foarte pe Billy Budd. Era o experiență cu totul nouă pentru el : nu mai fusese niciodată acostat în felul acesta, pe ascuns, de un intrigant. Înainte de această întîlnire, nici nu-l cunoscuse pe marinarul de la pupa, întrucît posturile lor erau foarte depărtate : unul făcea de cart sus pe catarg, iar celălalt jos pe punte, la pupa.

Ce-o fi vrut individul ? Dar oare cele două obiecte strălucitoare pe care i le pusese sub ochi, erau într-adevăr guinee ? De unde le avea, oare ? Doar se știe că, pe mare, pînă și butonii de rezervă sînt rari !

Cu cît se gîndea mai mult la întîmplarea asta, cu atît se simțea mai perplex, mai tulburat și mai descumpănit. Respingînd cu scîrbă o propunere care, deși n-o prea înțelegea, nu-i mirosea a bine, Billy Budd proceda întocmai ca un cal tînăr proaspăt întors de la păscut, care, adulmecînd brusc miasmele vreunei uzine chimice, fornăie de zor, ca să le alunge din nări și din plămîni. Această stare de spirit anula în sufletul lui orice dorință de a mai sta de vorbă cu individul, pentru a obține de la el lămuriri în legătură cu scopul pe care-l urmărise, acostîndu-l. Și totuși era, firește, curios să vadă cum arăta pe lumină acest mesager nocturn.

Îl pîndi în după-amiaza următoare, în timpul primului său cart, și-l zări printre oamenii care fumau în partea dinainte a punții superioare, unde fumatul era permis. Îl recunoscuse mai degrabă după silueta și statura lui decît după fața-i rotundă și pistruiată, cu

niște ochi sticloși, de un albastru spălăcit, umbriți de gene aproape albe.

Billy nu era, totuși, sigur că flăcăul acesta cam de aceeași vîrstă cu el, care sporovăia și rîdea slobod, rezemat de un tun, era conspiratorul din ajun. Prea părea jovial și năuc ! Și cam prea durduliu pentru un marinar, fie el și unul de la pupa ! Pe scurt, era ultimul dintre oameni pe care l-ai fi putut bănuî copleșit de gînduri, îndeosebi de acele gînduri primejdioase, pe care se cuvine să le atribui unui conspirator pus pe fapte mari, sau chiar agentului unui astfel de conspirator.

Fără ca Billy să-și dea seama, individul îl observase înaintea lui, aruncîndu-i o privire piezișe. Iar cînd simți că Billy îl privește, îl salută ca pe-un vechi prieten, scuturînd din cap în semn că-l recunoaște, dar nu-și întrerupse conversația pe care-o purta cu ceilalți fumători.

Două-trei zile mai tîrziu, întîlnindu-l întîmplător pe Billy în cursul plimbării de seară pe una dintre punți, îi adresă în treacăt o vorbă prietenească, atît de neașteptată și atît de echivocă, date fiind împrejurările, încît Billy se simți stînjedit și nu știu ce să-i răspundă. Drept care, o lăsă să treacă neobservată.

Billy era acum și mai perplex decît înainte. Despartele presupuneri pe care era silit să le facă, erau atît de străine de el, și-l tulburau atît de adînc, încît se strădui din răputeri să le stăvilească. Nu-i trecu nici o clipă prin minte că era de datoria lui de marinar leal să raporteze superiorilor despre această întîmplare atît de suspectă. De altfel, chiar dacă i-ar fi venit ideea să raporteze, gîndul că fapta lui ar semăna cu un denunț mîrșav, l-ar fi împiedicat s-o săvîrșească — într-atît de generoasă era mentalitatea lui de novice. De aceea, păstră taina pentru sine. Totuși, o dată, nu se putu opri să nu-și descarce puțin sufle-

tul în fața bătrînului danez. Era o noapte înmiresmată, iar vasul parcă încremenise pe mare; cei doi ședeau tăcuți pe punte, cu capetele rezemate de parapet. Îmbiat poate de această atmosferă de vrajă, Billy îi povesti o parte din cele întîmplate, fără a indica vreun nume, căci scrupulele sale lipsite de temeii îl împiedicau să-i destăinuie cuiva întreaga poveste. Ascultînd vorbele lui Billy, înțeleptul danez păru să ghicească mai mult decît i se spunea; după ce rămase cîteva clipe pe gînduri, cu o expresie concentrată, ce-i aduna parcă zbîrciturile într-un singur punct și-i ștergea de pe față zîmbetul acela sarcastic, pe care-l avea adesea, bătrînul rosti:

- Nu ți-am zis eu, Baby Budd?
- Ce mi-ai zis? îl întrebă Billy.
- Că *Jemmy Legs* nu te-nghite.
- Bine, dar ce legătură-i între *Jemmy Legs* și nebunul ăla de la pupa? exclamă Billy uluit.
- Aha, vasăzică era unul de la pupa?! O labă de pisică!¹ O labă de pisică!

După această exclamație — despre care nu se putea ști dacă se referă la adierea ce încrețea tocmai atunci marea liniștită, sau dacă are un tîlc mai subtil, legat de omul de la pupa — bătrînul vrăjitor își răsuuci brusc, cu dinții lui negri, bucata de tutun presat pe care-o ținea în gură, nemaicatatadicsind să răspundă la întrebarea lui Billy, stăruitor repetată de acesta. Bătrînul avea obiceiul de a se învălui într-o tăcere îndărătnică atunci cînd i-era pusă la îndoială, prin întrebări sceptice, vreuna dintre sentințele sale oraculare — sentințe nu totdeauna limpezi, ci mai degrabă pline de obscuritatea caracteristică mai tuturor

¹ Joc de cuvinte intraductibil: *cat's paw* (literal: labă de pisică) înseamnă în englezește și iscoadă (sau unealtă), și briză ușoară, care încrețește suprafața mării.

formulelor delifice¹, oricare ar fi izvorul lor. O îndelungă experiență îl învățase, probabil, pe bătrîn să adopte această prudență amară, ce-i dicta să nu se amestece în treburile altora, și să nu dea niciodată un sfat.

17

În ciuda categoriceii afirmații a danezului că maestrul-instructor era la obîrșia ciudatelor necazuri pătimate de Billy pe bordul vasului „Indomitable“, tînărul matelot era dispus să le pună în seama oricui, mai degrabă decît în seama omului care, potrivit spuselor sale, „avea totdeauna o vorbă bună“ pentru el. Faptul acesta era de mirare, deși poate numai în aparență. În anumite privințe, unii marinari rămîn destul de naivi, chiar la o vîrstă matură. Iar un tînăr cu firea atleticei noastre gabier nu-i decît un copil. Totuși, inocența desăvîrșită a unui copil nu-i decît expresia ignoranței sale depline : ea scade pe măsură ce i se dezvoltă inteligența. Dar, la Billy Budd, inteligența, atîta cîtă avea, se dezvoltase fără a-i altera naivitatea. Experiența este, desigur, un bun învățător, dar la anii lui, Billy nu agonisise o experiență prea mare. Și-apoi, era lipsit cu desăvîrșire de acea cunoaștere instinctivă a răului, care, la oamenii răi sau nu îndeajuns de buni din fire, precede experiența și, de aceea, poate fi un apanaj al tinereții însăși, precum se vede limpede în anumite cazuri.

Ce putea Billy să știe despre om, altceva decît ceea ce știa despre marinarii simpli care întruchipau, pentru el, omenirea ? Cît despre marinarul de modă veche, marinarul înnăscut, de tipul „lupului de mare“ — acesta se deosebește radical, în unele privințe, de

¹ Aluzie la oracolul din Delfi și la răspunsurile ambigue ale Pithiei.

omul de pe uscat, deși face parte din aceeași speță. Marinarul are francheță, pe cînd omul de pe uscat are rafinament. Pentru marinar viața nu este un joc care cere multă bătaie de cap — ca, de pildă, jocul de șah, în care se fac puține mutări directe, țelul fiind atins în chip indirect ; un joc sucit, plicticos și steril, care nu merită nici măcar biata luminare ce se mistuie pentru a-l lumina.

Da, ca tagmă, marinarii sînt un neam juvenil. Pînă și păcatele lor poartă pecetea juvenilității. Acest lucru e cu atît mai adevărat în ce-i privește pe marinarii de pe vremea lui Billy. De asemenea, trebuie spus că unele trăsături caracteristice tuturor marinarilor sînt adesea și mai pronunțate la cei tineri. Orice marinar e obișnuit să execute ordinele fără să le discute ; viața lui pe bordul unei corăbii este orînduită din exterior ; marinarul nu cunoaște promiscuitatea în relațiile cu ceilalți oameni — relații libere, întemeiate pe egalitate, cel puțin la suprafață, care te-nvață curînd că, dacă nu manifesti o neîncredere pe atît de adîncă pe cît de frumoase sînt aparențele, riști s-o pățești rău. Neîncrederea practică fără ostentație este o atitudine curentă, nu atît printre oamenii de afaceri, cît printre oamenii care-ajung să-și cunoască semenii în relații mai puțin superficiale decît cele de afaceri — mă refer la anumiți oameni de lume ; neîncrederea este atît de curentă printre ei, încît sfîrșesc prin a o practica în mod inconștient, iar unii dintre ei ar rămîne probabil sincer mirați dacă li s-ar spune că această neîncredere este una din trăsăturile lor caracteristice.

După micul incident cu strachina de ciorbă, Billy Budd nu mai avusese neplăceri în legătură cu hamacul, cu sacul lui marinăresc, sau cu alte asemenea lucruri.

În același timp, surîsul și vorba prietenoasă cu care era gratificat din când în când, deveniseră dacă nu mai frecvente, ceva mai pronunțate decît înainte.

Existau, de la o vreme, și alte semne. Cînd Claggart zărea, fără a fi observat, silueta zveltă a lui Billy printre alți tineri ce se plimbau, schimbînd glume, pe puntea de sus a tunărilor, în clipele de răgaz ale celui de-al doilea cart, privirea lui îl urmărea pe veselul Hyperion marin cu o expresie melancolică și meditativă, iar ochii i se umpleau de ciudate lacrimi febrile.

Claggart avea atunci înfățișarea unui om profund nefericit. Iar uneori expresia aceea melancolică avea o nuanță de gingașă tandrețe, ca și cum Claggart ar fi putut chiar să-l iubească pe Billy, dacă destinul nu s-ar fi opus. Era, însă, o nuanță trecătoare, alungată grabnic de o expresie cruntă, care-i crispa fața, făcînd-o să semene, o clipă, cu o nucă zbîrcită. Alteori, însă, cînd îl zărea pe gabier venind în direcția lui, se dădea în lături cu cîțiva pași ca să-l lase să treacă, și-l învăluia în privirea sardonică a unui Guise¹, dezvelindu-și dinții strălucitori. Dar în cazul unei întîlniri neașteptate, în ochii lui scăpăra o lumină roșie, ca o scînteie ce țîșnește din nicovală într-o covălie întunecoasă. Scăpărarea aceea aprigă părea ciudată în ochii lui care, de-obicei, erau de un violet închis, nuanță dulce între toate.

Deși unele dintre aceste toane diavolești nu puteau scăpa atenției lui Billy, ele depășeau puterea de înțelegere a unuia cu firea lui. Și-apoi, în alcătuirea lui sufletească nu intra cîtuși de puțin acea intuiție care, în unele cazuri, transmite ignoranței nevinovate sen-

¹ Aluzie la Henric I, duce de Guise (1550—1588) care a condus sîngerosul masacu din noaptea Sfîntului Bartolomeu (1572) împotriva protestanților și care a fost poreclit „le Balafre” (crestatul) în urma unei răni căpătate într-o bătălie.

timentul instinctiv al apropierei răului. El socotea că maestrul-instructor se purta uneori într-un fel ciudat. Atîta tot. Aerul franc și vorbele prietenoase rostite din cînd în cînd, erau luate drept ceea ce păreau să fie, căci tînrul matelot nu auzise niciodată vorbindu-se despre „omul cu limba mieroasă”.

Dacă gabierul ar fi fost conștient că săvîrșise sau rostise ceva care-ar fi putut stîrni animozitatea instructorului, ar fi fost cu totul altceva, iar privirea lui ar fi devenit măcar mai clară, dacă nu mai ageră. Dar așa, era orbit de propria-i inocență.

Billy avu aceeași reacție și în altă împrejurare. Doi subofițeri — armurierul și șeful de cală — cu care nu schimbaseră niciodată vreo vorbă, deoarece atribuțiile lui pe vas nu-l puneau în contact cu ei, începuseră să-i arunce, ori de cîte ori întîmplarea îl scotea în drumul lor, niște priviri caracteristice de-obicei oamenilor care pun ceva la cale împotriva celui astfel privit. Dar privirile lor nu-i păreau lui Billy suspecte sau măcar demne de a fi luate în seamă, deși știa prea bine că armurierul și șeful de cală, ca și magazinierul, farmacistul și alți gradați erau, potrivit uzanțelor marinărești, colegi de popotă cu maestrul-instructor și, ca atare, aveau urechi vrednice de confidențele lui.

Dar popularitatea dobîndită de chipeșul nostru marinar prin bărbăteasca îndrăzneală de care dădea dovadă la nevoie și prin irezistibila lui voie-bună — calități ce nu implicau vreo superioritate intelectuală aptă a stîrni invidia — popularitatea asta aproape generală îl îndemna pe Billy să acorde și mai puțină atenție ochiadelor tăcute despre care-am pomenit, și de a căror semnificație nu-și putea da seama.

Cît despre marinarul acela de la pupa, Billy îl vedea foarte rar, din motive pe care le-am mai arătat; totuși, ori de cîte ori se întîmpla să se întîlnească, in-

dividul dădea vesel din cap, ca la vederea unei vechi cunoștințe, și uneori își însoțea acest gest cu o vorbă prietenoasă. Oricare ar fi fost scopul urmărit la-nceput de către acest tânăr dubios, sau de către omul care-l trimisese la Billy, purtarea lui în asemenea întâlniri dovedea că renunțase definitiv la acel scop. S-ar fi zis că ticăloșia lui precoce (și orice ticălos de rînd e precoce) îi jucase lui însuși o festă, sau că omul căruia încercase să-i întindă o capcană ca unui nerod îi dejucase, prin însăși nerozia și ignoranța lui, planul.

Dar oamenii isteți la minte ar putea opina că Billy ar fi trebuit, în mod normal, chiar la prima lui întâlnire cu marinarul de la pupa — întâlnire atît de brusc curmată — să-l întrebe pe șleau ce anume urmărea. Ei ar mai putea crede că ar fi fost cît se poate de firesc din partea lui Billy să-i descoasă pe cîtiva dintre ceilalți marinari recrutați cu de-a sila, pentru a-și da seama dacă aluziile vagi ale emisarului la o răscoală pusă la cale pe bordul vasului aveau sau nu vreun temei. Da, oamenii isteți la minte ar putea gândi astfel. Dar e nevoie, poate, de ceva mai mult, sau de cu totul altceva decît de simpla istețime pentru a înțelege cum se cuvine un caracter ca acela al lui Billy Budd.

Cît despre Claggart, monomania lui — dacă monomanie se cheamă ceea ce dezvăluia el, fără să vrea, prin ieșirile pomenite mai înainte, deși se silea îndeobște să și-o ascundă sub masca unei purtări rezonabile, de om stăpîn pe sine — monomania asta îl mistuia ca un foc subteran, din ce în ce mai afund. Era de așteptat să se întîmple un eveniment hotărîtor.

După misterioasa convorbire cu omul de la pupa, convorbire pe care Billy o curmase atît de răspicat, nu se petrecu nimic deosebit de important pentru pove-

tirea noastră, pînă la evenimentele pe care le vom relata acum.

După cum am mai arătat, întrucît fregatele (desigur mult mai rapide decît vasele de linie) lipseau pe vremea aceea din escadra engleză din Mediterana, „Indomitable“ nu era folosit numai ca bastiment-iscoadă, ci primea uneori și cîte-o misiune mai importantă, departe de restul flotei. Și asta, probabil, nu numai datorită însușirilor sale navale neobișnuite la un vas de acest tip, ci și datorită caracterului aparte al comandantului său, caracter ce-l făcea, pare-se, cu osebire apt să îndeplinească orice misiune, ale cărei dificultăți neprevăzute puteau cere o inițiativă promptă, în împrejurări în care, pe lîngă calitățile obișnuite ale unui bun ofițer de marină, era nevoie de multă pricepere și abilitate. În cursul unei astfel de misiuni, o misiune de lungă durată — tocmai cînd ajunsesse la o maximă depărtare de restul flotei, „Indomitable“ se pomeni față-n față cu un vas inamic. Era spre sfîrșitul după-amiezii. Vasul inamic — o fregată zveltă — o luă la sănătoasa, cu toate pînzele sus, după ce-și dădu seama că nava observată prin ochean îi era net superioară ca tonaj și ca număr de oameni. După o urmărire deznădăjduită, care ținu pînă pe la jumătatea primului cart de noapte, fregata izbuti să scape definitiv.

Nu peste multă vreme după încetarea urmăririi, și înainte ca emoțiile provocate de aceasta să se fi potolit pe deplin, maestrul-instructor ieși din ascunzătoarea lui și-și făcu apariția lîngă arborele-mare, așteptînd respectuos, cu pălăria în mîină, să fie observat de către căpitanul Vere, care se plimba singur pe partea bătută de vînturi a dunetei, iritat desigur de eșecul urmăririi. Claggart stătea pe locul rezervat gradelor inferioare cînd acestea doreau să aibă o convorbire specială fie cu ofițerul de servici, fie cu însuși comandantul. Se

întîmpla, însă, foarte rar ca un marinar sau un subofițer să ceară audiență la comandant : potrivit obiceiului, o făcea doar în cazul cînd avea vreun motiv excepțional.

Absorbit de gîndurile sale, comandantul se pregătea să-și continue plimbarea în sens invers, cînd observă prezența lui Claggart, care stătea, cu pălăria întinsă, într-o expectativă respectuoasă. Trebuie spus că acest subofițer îi era cunoscut căpitanului Vere abia din ultima cursă a vasului, cînd Claggart se transferase de pe un alt vas (aflat în reparație) spre a lua locul fostului maestru-instructor de pe „Indomitable“, lăsat la vatră pentru incapacitate.

În clipa cînd comandantul își dădu seama cine era omul care aștepta atît de respectuos un semn din parte-i, fața lui căpătă o expresie ciudată, asemănătoare celei ce se zugrăvește pe fața unui om care se întîlnește, pe neașteptate, cu o cunoștință nu îndeajuns de veche pentru a fi realmente cunoscută, dar a cărei înfățișare îi provoacă, pentru prima oară, o vagă repulsie. Se opri, totuși, și spuse, cu obișnuitul său ton oficial, nu lipsit, însă, de o anume iritare :

— Ei bine, ce dorești, instructore ?

Cu aerul unui subaltern care se simte, cu părere de rău, obligat să aducă la cunoștință o veste proastă, și care, deși hotărît să fie sincer, ține morțiș să evite orice exagerare — Claggart vorbi, supunîndu-se îndemnului sau mai bine zis ordinului comandantului. Exprimîndu-se în limbajul unui om nu lipsit de educație, el raportă — deși nu pretind a-i reda întocmai cuvintele — că în cursul urmăririi fregatei inamice și al pregătirilor pentru eventuala ciocnire, avusese prilejul să se convingă că exista cel puțin un element periculos pe bordul acestui vas, al cărui echipaj nu cuprindea numai oameni ce se făcuseră vinovați de participare la ultimele răscoale, dar și alții, care, aidoma

marinarului cu pricina, nu se înrolaseră voluntar în flota majestății-sale... Aici, căpitanul Vere îl întrerupse, cu oarecare enervare :

— Vorbește pe șleau, omule ! Spune că au fost înrolați cu de-a sila !

Claggart făcu un gest de supunere și continuă :

În vremea din urmă, el (Claggart) începuse a bănuî că pe punțile inferioare se desfășura o agitație secretă, provocată de marinarul cu pricina — agitație de care nu fusese îndeajuns de sigur ca să se simtă îndreptățit a raporta despre ea. Dar în urma celor observate, în după-amiaza aceea, la respectivul marinar, bănuiala vagă privitoare la o activitate clandestină se transformase într-un fel de certitudine.

— Îmi dau perfect de bine seama, adăugă el, de grava răspundere ce-mi asum făcînd un raport care-atrage după sine asemenea consecințe pentru pomenitul marinar, pe lîngă că poate spori temerile pe care e firesc să le simtă orice comandant de vas, după nefericitele întîmplări petrecute recent — știți desigur la ce mă refer...

Luat prin surprindere, căpitanul Vere nu-și putu la-nceput ascunde pe de-a-ntregul neliniștea. Dar, în timp ce-l asculta pe Claggart, această neliniște făcu loc treptat unei iritări provocate de felul cum subofițerul își prezenta raportul. Se abținu, totuși, să-l întrerupă, pînă-n clipa cînd îl auzi pe Claggart spunînd în încheiere :

— Ferească Dumnezeu, excelență, ca „Indomitable“ să pătească la fel ca...

— N-avea dumneata grijă ! îi tăie vorba comandantul, cu fața schimonosită de mînie, ghicind instinctiv că subofițerul voia să-i pomenească de-un vas, pe care Răscoala din Nord căpătase proporții deosebit de tragice, punînd la un moment dat în pericol viața comandantului său. Această aluzie îl scotea din sărîte

pe căpitanul Vere. Faptul că un subofițer îi pomenea, hodoronc-tronc, de evenimentele recente, i se părea un indiciu de revoltătoare lipsă de modestie, mai ales când ofițerii înșiși evitau cu atîta grijă să vorbească despre acest subiect. În afară de asta, comandantul, înzestrat cu un acut simț al demnității, vedea în vorbele subofițerului o încercare de a-l intimida. Și era oarecum mirat că omul acesta, care dovedise atît de mult tact în exercitarea funcțiilor sale — cel puțin așa i se păruse comandantului — se arăta atît de lipsit de tact în cazul de față.

Dar aceste gânduri, ca și îndoielile ce-i treceau prin minte, cedară brusc locul unei bănuieli încă vagi, dar destul de puternice pentru a-i influența receptivitatea față de veștile proaste ale lui Claggart. O experiență îndelungată îi îngăduise să cunoască îndeaproape complicata viață de pe punțile inferioare, viață care, ca oricare alta, își are ascunzișurile ei tainice și latura ei dubioasă (aceea pe care oamenii o dezaprobă îndeobște); iată de ce, căpitanul Vere nu se lăsă tulburat peste măsură de revelațiile subofițerului. Mai mult încă, deși, avînd în vedere recentele evenimente, era necesar să se acționeze grabnic la cel dintîi indiciu serios de recidivă a spiritului de revoltă, el personal socotea că n-are rost să întreprină ideea unei revolte latente, dînd prea repede crezare spuselor unui informator, chiar dacă acesta era un subaltern de-al său, însărcinat, printre altele, cu misiunea de a-i ține echipajul sub supraveghere polițienească. Comandantul n-ar fi nutrit poate această convingere dacă n-ar fi avut, ceva mai înainte, ocazia de a-l vedea pe Claggart desfășurînd un zel patriotic care-l enervase, pîrîndu-i-se cam factice și cam exagerat. Și-apoi, însăși siguranța de sine și emfaza cu care subofițerul își prezentase raportul, îi amintea în chip ciudat de un muzicant care depusese o mărturie falsă într-un caz grav

judecat de o curte marțială, din care făcuse parte și căpitanul Vere, pe vremea cînd era numai locotenent.

— Pretinzi că există cel puțin un om periculos pe bord : numește-l ! Îl somă căpitanul pe Claggart, curînd după ce-l întrerupsese din vorbă, nelăsîndu-l să-și sfîrșească aluzia perfidă.

— William Budd, excelență. Un gabier...

— William Budd ?! Îngîna căpitanul, sincer mirat. E vorba cumva de omul pe care locotenentul Ratcliffe l-a adus nu demult de pe bordul unui vas comercial ? De tînărul acela care pare să fie atît de popular în rîndurile echipajului ? De Billy, sau „Marinarul chipeș“ cum îi spun oamenii ?

— Da, excelență, chiar de el e vorba. Căci, în ciuda tinereții și a frumuseții sale, e foarte viclean. Nu degeaba se vîră în sufletul camarazilor săi, cîștigîndu-le bunăvoința : la o adică, ei ar putea pune o vorbă bună pentru el ! V-a pomenit oare locotenentul Ratcliffe de gluma pe care-a făcut-o Budd cînd a sărit de la pupa cargo-ului în șalupa ce venise să-l aducă la vasul nostru ? Însăși veselia lui e o mască menită să ascundă ura pe care-o simte în legătură cu faptul că a fost înrolat cu de-a sila. Dumneavoastră ați observat numai obrazul lui frumos, dar sub bujorii ăștia se ascunde, poate, o capcană.

„Marinarul chipeș“ îi atrăsese, firește, încă de la început atenția căpitanului, ca o figură aparte printre ceilalți membri ai echipajului. Deși în general se arăta cam rezervat față de ofițerii săi, comandantul îl felicitase pe locotenentul Ratcliffe pentru norocul de a fi găsit un asemenea specimen al genului uman, vrednic să pozeze, nud, pentru o statuie a lui Adam înainte de Cădere.

Cît despre gluma prin care Billy își luase rămas bun de la vasul „Drepturile Omului“, căpitanul Vere își amintea că locotenentul Ratcliffe îi raportase des-

pre ea, însă cam pe ocolite, așa cum ar fi povestit o în-
tîmplare hazlie ; și deși el personal o interpretase
(greșit) drept o ieșire ironică, își făcuse o părere și
mai bună despre tînărul recrut, deoarece, ca ostaș al
marinei, nu putea decît să admire curajul unui om
capabil să se lase, cu atîta bun simț și voioșie, luat cu
hapca. În afară de asta, conduita gabierului, în mă-
sura în care avusese prilejul s-o observe, îi confirmase
căpitanului prima impresie favorabilă ; cît despre ca-
litățile de marinar ale noului recrut, ele i se păruseră
atît de remarcabile, încît se gîndise la un moment dat
să-l promoveze într-un post care l-ar fi putut aduce
sub directa lui supraveghere, și anume în postul de șef
al gabiei mari, în locul unuia mai puțin tînăr ca el, și
tocmai de-aceea mai puțin corespunzător pentru acest
post. În paranteză fie spus, întrucît oamenii de pe ga-
bia mare n-aveau de mînuit pînze atît de grele, ca
velele de jos ale arborelui-mare și arborelui trinchet,
un tînăr capabil părea cel mai potrivit pentru a-i con-
duce, și chiar era de preferință ales în postul de șef,
avînd sub conducerea lui niște flăcăiandri adesea
foarte necopți. Într-un cuvînt, căpitanul Vere văzuse,
încă de la început, în Billy Budd ceea ce în jargonul
nautic al vremii se numea un „plasament regal“, adică,
pentru flota maiestății-sale, un plasament foarte con-
venabil, făcut cu puține cheltuieli sau chiar fără nici
o cheltuială.

După o scurtă pauză, în timpul căreia își aminti
de toate aceste lucruri și cîntări în gînd aluzia lui
Claggart la o „capcană ascunsă“ (de ce-o cîntărea mai
mult, de aceea se îndoia de buna credință a informa-
torului), căpitanul Vere se întoarse brusc spre el și-i
spuse cu o voce scăzută :

— De ce vii la mine, instructore, cu-o poveste atît
de descusută ? Cît despre Budd, citează-mi măcar o
vorbă sau o faptă de-a lui care să confirme acuzația

ce i-o aduci. Ia seama ce spui, adăugă el apropiindu-se de Claggart. Țin totdeauna pregătită o nuia pentru martorii mincinoși !

— Vai, excelență ! suspină Claggart, scuturându-și cu smerenie capul statuar, ca și cum ar fi deplîns această nemeritată asprime de ton. Apoi, redevenind țănoș, ca pentru a-și afirma cinstea pusă la îndoială, îi cită căpitanului unele vorbe și fapte care, la un loc, îndreptăteau, în ipoteza autenticității lor, cele mai grave acuzații împotriva lui Budd. Și adăugă că, pentru unele dintre acestea, se puteau găsi și „probe concludente“.

Căpitanul Vere îl lăsa pe Claggart să-și sfîrșească vorba, încercînd să sondeze, cu ochii lui cenușii, nerăbdători și neîncrezători, ochii violeți și placizi ai maestrului-instructor. Apoi rămase pe gînduri o clipă. Eliberat de căutătura iscoditoare a comandantului, Claggart îl observă atent, cu o expresie greu de descris — expresia unui om dornic să ghicească pe fața interlocutorului său rezultatul tacticii folosite ; o asemenea expresie trebuie să fi avut purtătorul de cuvînt al pizmașilor fii ai lui Iacob, cînd i-au arătat acestuia haina mînjită de sînge a tînărului Iosif, înșelîndu-l pe îndureratul patriarh.

Cu toate că, datorită unei calități neobișnuite a fibrei sale morale, căpitanul Vere putea intui precis esența caracterului oricărui om cu care avea de-a face, impresia lui despre Claggart și despre ceea ce se petrecea realmente în sufletul acestuia, se întemeia nu atît pe intuiție, cît pe o bănuială puternică, grevată ce-i drept de unele îndoieli stranii. Perplexitatea ce i se citea pe față era în legătură nu atît cu omul denunțat — așa cum își închipuia Claggart — cît cu denunțatorul însuși, căpitanul Vere întrebîndu-se cum ar putea acționa mai bine împotriva lui. La început voise, firește, să-i ceară lui Claggart să aducă „probele con-

cludente" despre care pomenise. Dar procedînd astfel, ar fi dat în vileag toată povestea — ceea ce, în actualele împrejurări, ar fi putut avea consecințe nedorite asupra echipajului. Povestea ar fi luat sfîrșit dacă s-ar fi dovedit că Claggart depusese o mărturie mincinoasă. De aceea, înainte de a verifica acuzația, îl va verifica, practic, pe acuzator, socotind că acest lucru se putea realiza în mod discret, fără tîmbălău.

Măsura pe care se hotărî să o ia, făcea necesară o schimbare de decor, mai bine zis transferarea scenei într-un loc mai puțin expus privirilor decît larga punte a dunetei. Căci deși cei cîțiva ofițeri de artilerie aflați în preajmă se retrăsese, potrivit etichetei navale, în clipa cînd căpitanul Vere își începuse plimbarea pe punte, și nu cutezaseră desigur să micșoreze distanța în timpul discuției sale cu Claggart — purtată cu voce joasă de amîndoi, astfel încît nu puteau fi auziți de nimeni, mai ales că bătea vîntul, iar valurile clipoceau — totuși discuția asta, prelungindu-se, atrăsese atenția cîtorva gabieri cocoțați pe vergi și chiar unora dintre marinarii de pe punțile de mijloc sau mai din față.

De îndată ce hotărî ce avea de făcut, căpitanul Vere trecu la fapte. Întorcîndu-se brusc spre Claggart, îl întrebă :

— Ascultă, instructore, Budd e de cart în clipa de față ?

— Nu, excelență, răspunse Claggart.

Atunci, adresîndu-se aspirantului celui mai apropiat, căpitanul strigă :

— Domnule Wilkes ! spune-i lui Albert să vină la mine !

Albert era un fel de valet al căpitanului, care avea multă încredere în acest băiat, prețuindu-i discreția și lealitatea.

— Îl cunoști pe Budd, gabierul ? Îl întrebă comandantul pe băiat, cînd acesta se înfățișă.

— Îl cunosc, domnule căpitan.

— Du-te și caută-l. Nu-i de servici. Spune-i, între patru ochi, să vină la pupa. Ai grijă să nu stea de vorbă cu nimeni. Ține-l de vorbă pînă-ajungi cu el aici, și abia atunci comunică-i — dar nu înainte ! — că e așteptat în cabina mea. Ai priceput ? Hai, du-te ! Instructore, fii bun și arată-te pe punțile inferioare. Iar cînd vei socoti că Albert a avut vreme să se-ntoarcă împreună cu marinarul căutat, pregătește-te să-l urmezi pe tăcute în cabina mea.

20

Gabierul se arată destul de mirat cînd se pomeni închis în cabină, împreună cu comandantul și cu Claggart. Mirarea lui era, însă, lipsită de teamă sau neîncredere. Un om necopt dar atît de cinstit și generos din fire ca el, simte foarte tîrziu — deși uneori nu simte de loc — semnele prevestitoare ale unor primejdii mai grave ce-l amenință din partea semenilor săi. Singura idee ce se formă în mintea tînărului marinar fu aceasta : „Da, am avut totdeauna impresia că mă bucur de simpatia căpitanului. Mă întreb dacă nu cumva are de gînd să mă numească bosman al șalupei sale. Mi-ar plăcea postul ăsta. Pe semne că l-a chemat pe maestrul-instructor ca să-i ceară referințe despre mine.“

— Închide ușa, planton ! zise comandantul. Stai în prag, și nu lăsa pe nimeni să intre. Și acum, instructore, repetă în fața acestui om ceea ce mi-ai spus despre dînsul.

Și comandantul se pregăti să scruteze fețele celor doi oameni pe care vroia să-i confrunte.

Cu pasul măsurat și cu calmul sigur de sine al unui medic de spital ce se-apropie în sala comună de vreun

pacient la care a remarcat simptomele unei crize iminente, Claggart înaintă hotărît spre Billy și, privindu-l în ochi ca și cum ar fi vrut să-l hipnotizeze, își repetă pe scurt acuzația.

La început Billy nu pricepu. Dar când pricepu, în sfârșit, obrajii lui îmbujorați se acoperiră parcă de o lepră albă. Rămase încremenit, ca un om tras în țepă, căruia i s-a pus un căluș în gură. Între timp, ochii acuzatorului, fără a se dezlipi de ochii albaștri și holbați ai acuzatului, suferiseră o schimbare extraordinară, devenind din violeți, cum erau de-obicei, de un purpuriu murdar. Aceste faruri ale intelectului uman își pierduseră orice expresie omenească, holbându-se, reci și străini, aidoma ochilor anumitor făpturi necatalogate ale adâncurilor. Dacă prima privire hipnotică fusese aceea a unui șarpe care-și fascinează prada, ultima privire era ca saltul hulpav al unui pește-torpilă.

— Vorbește, omule ! îl îndemnă căpitanul Vere pe tînărul marinar încremenit, a cărui înfățișare îl impresiona mult mai mult decît aceea a lui Claggart. Vorbește, apără-te !

Acest îndemn nu trezi, însă, la Billy decît o gestulație stranie și un soi de bolboroseală : uimirea lui în fața unci astfel de acuzații, ce se abătea din senin asupra tinereții lui lipsite de experiență, precum și groaza ce i-o inspira, poate, acuzatorul — îi accentuă defectul de vorbire în așa măsură, încît defectul acesta căpătă pentru moment proporțiile unui mutism convulsiv, în vreme ce capul și trupul, zadarnic încordate într-un deznădăjduit efort de a se conforma îndemnului de a vorbi și de a se apăra, dădeau feței sale expresia unei vestale condamnate, în clipa cînd, îngropată de vie, începe să se zbată ca să nu se înăbușe.

Deși căpitanul Vere ignorase pînă atunci betșugul vocal al marinarului, îl ghici numaidecît, deoarece în-

fățișarea lui îi aminti subit de un strălucit coleg de școală, pe care-l văzuse cîndva paralizat de aceeași neputință, tocmai cînd se ridica să răspundă, primul, la o întrebare grea pusă clasei de către profesor. Apropiindu-se de tînărul marinaș, și punîndu-i cu blîndețe mîna pe umăr, îi vorbi astfel :

— Nu-i nici o grabă, tinere. Ai tot timpul să te gîndești. Ai tot timpul.

Contrar efectului urmărit, cuvintele astea, rostite pe un ton atît de părintesc, îl făcură pe Billy, mișcat desigur pînă-n străfundul sufletului, să întreprindă eforturi și mai desperate de a vorbi — eforturi care sfîrșiră prin a-i întări paralizia, dînd feței lui expresia unui crucificat. În clipa următoare brațul lui drept țîșni ca o salvă de tun în noapte, iar Claggart se prăbuși pe punte. Fie datorită staturii lui înalte, fie din pricină că o calculase astfel, lovitura de pumn a tînărului atlet izbise din plin în fruntea atît de armonioasă și de inteligentă a maestrului-instructor. Acesta căzu cît era de lung, ca o prăjină masivă și, după ce horcăi de cîteva ori, rămase nemișcat.

— Nefericitele, ce-ai făcut ?! murmură căpitanul Vere cu glas stins. Dar mai bine vino-aici și ajută-mă !

Ridică ră amîndoi trupul celui căzut, apucîndu-l de spate, și-l așezară. Trupul firav se supuse, mlădios, dar rămase inert. Era ca și cum ar fi mînuit un șarpe mort. Îl întinseră la loc, pe dușumea. Căpitanul Vere se ridică și, acoperindu-și fața cu o mînă, păru la fel de impasibil ca momîia de la picioarele sale. Cîntărea, oare, toate implicațiile evenimentului, gîndindu-se nu numai la ceea ce trebuia făcut pe moment, ci și la ceea ce trebuie făcut pe viitor ?

Își trase încet mîna de pe față : ai fi zis că iese luna dintr-o eclipsă, cu o altă înfățișare decît aceea pe care-o avusese înainte de-a se lăsa învăluită. Atitudinea părintească manifestată pînă atunci față de

Billy, cedase locul disciplinei militare. Căpitanul Vere îi porunci gabierului, pe un ton oficial, să se retragă într-o cabină de la pupa (i-o arată cu degetul) și să rămână acolo pînă va fi chemat. Billy se supuse mașinal acestui ordin, fără să scoată o vorbă. Atunci, deschizînd ușa ce dădea spre dunetă, căpitanul Vere îi porunci plantonului de-afară :

— Trimite pe cineva după Albert !

Cînd acesta din urmă își făcu apariția, căpitanul îi spuse, nelăsîndu-l să observe trupul întins pe dușumeaua cabinei :

— Albert, spune-i medicului că vreau să-l văd. Dar tu să nu te-ntorci pînă nu te chem.

Cînd apăru medicul — un om cumpănit, grav și cu multă experiență, pe care nimic nu-l putea surprinde — căpitanul Vere păși în întîmpinarea lui, interpu-nîndu-se astfel, fără să vrea, între el și Claggart. Dar cînd medicul își începu salutul de rigoare, căpitanul îl întrerupse :

— Lasă asta, și spune-mi care-i starea omului de colo ! și-i arată spre trupul întins pe podea.

Medicul privi într-acolo și, în ciuda stăpînirii sale de sine, avu o ușoară tresărire la neașteptata prive-
liște. Pe fața lividă a lui Claggart curgea acum, din
nări și din urechi, un șuvoi gros de sînge negru. Pri-
virea expertă a medicului îi spuse acestuia că omul
din fața lui nu era viu.

— E adevărat, deci ? zise căpitanul Vere, obser-
vîndu-l cu luare-aminte. Mă gîndeam eu ! Dar te rog
să verifici.

Drept care, medicul procedă la obișnuitul examen,
care nu făcu decît să confirme prima impresie. Sincer
îngrijorat, medicul îi aruncă superiorului său o privire
intens iscoditoare. Dar căpitanul Vere stătea nemiș-
cat, cu mîna la frunte. Deodată, apucîndu-l de braț
pe medic și arătîndu-i cadavrul, căpitanul exclamă :

— Privește ! E osînda dumnezeiască împotriva lui Anania !¹

Tulburat de nervozitatea căpitanului, nervozitate pe care n-o observase pînă atunci la acesta, și ignorînd cu desăvîrșire cele petrecute, prudentul medic își ținu gura, mulțumindu-se să întrebe încă o dată cu privirea ce anume dusesse la o asemenea tragedie.

Dar căpitanul Vere căzuse din nou pe gînduri, re-devenind nemișcat. Apoi tresări iarăși, exclamînd cu patimă în glas :

— Răpus de un înger al Domnului ! Și, totuși, îngerul trebuie să fie spînzurat !

Aceste exclamații pătimașe, cu totul lipsite de noimă pentru un om care încă n-avea habar despre cele petrecute, îl descumpăniră și mai mult pe medic. Dar căpitanul Vere, venindu-și parcă în fire, îi povesti pe scurt, cu un glas ceva mai potolit, împrejurările ce duseseră la tragicul eveniment.

— Dar trebuie să ne grăbim, adăugă el. Hai, ajută-mă să-l duc în încăperea aceea.

Și arătă spre cabina din fața aceleia în care-l trimisese pe gabier. Tulburat de această cerere ciudată, care implica dorința, inexplicabilă pentru el, de a păstra taina întregii întîmplări, medicul se resemnă să se supună, neavînd încotro.

— Acum, du-te ! îi zise căpitanul Vere, pe tonul lui obișnuit. Poți pleca. Voi convoca de îndată o curte marțială. Povestește-le locotenenților ce s-a întîmplat, și roagă-i să-și țină gura. Spune-i și domnului Mordant.

Domnul Mordant era căpitanul detașamentului de infanterie marină.

¹ *Anania*, un discipol al apostolilor care a fost lovit de moarte, împreună cu soția sa Safira, pentru că mințiseră. (Cf. „Faptele Apostolilor“, 5).

Medicul ieși din cabină plin de temeri și bănuieli. Nu cumva căpitanul Vere avusese un acces subit de demență? Sau poate era doar o emoție trecătoare, provocată de un eveniment straniu și neobișnuit? Cît despre ideea de a convoca curtea marțială, medicul socotea că era o idee lipsită de prudență, dacă nu și mai rău. După părerea lui, trebuia să se procedeze la întemnițarea lui Billy Budd, potrivit regulamentului, orice altă măsură urmînd să fie amînată pînă la joncțiunea vasului cu escadra, căci numai amiralul era competent să judece un caz atît de extraordinar. Medicul își aminti de neobișnuita stare de agitație a căpitanului Vere și de exclamațiile lui pătimașe, atît de nepotrivite cu felul său de a fi. Își ieșise, cumva, din minți? Admițînd că da, acest lucru era cam greu de dovedit. Ce putea, oare, face el, medicul? E greu de imaginat o situație mai penibilă decît aceea a unui ofițer aflat sub ordinele unui comandant pe care-l bănuiește a fi nu chiar nebun, dar nici în deplinătatea facultăților sale mintale. A discuta ordinele date de comandant ar fi o insolență. A-i opune rezistență, ar fi un act de rebeliune.

Conformîndu-se ordinului primit, medicul le comunică locotenenților și domnului Mordant cele întîmplate, fără să pomenească nimic despre starea comandantului. Ofițerii se arătară la fel de surprinși și îngrijorați ca și el, împărtășindu-i totodată convingerea că o asemenea situație era de competența amiralului.

Cine-ar putea să traseze într-un curcubeu hotarul exact care desparte violetul de portocaliu? Noi percepem limpede diferența dintre culori, dar nu și locul exact unde una începe a se contopi cu cea-

laltă. Același lucru se poate spune și despre mintea sănătoasă în raport cu cea bolnavă. În cazurile flagrante, nu încapе nici o îndoială. Dar în anumite cazuri, bănuite a fi de o gravitate ceva mai redusă, puțini oameni s-ar încumeta să tragă o linie precisă de demarcație, în afară de unii experți, care-ar fi dispuși s-o facă pentru un onorariu. Unii oameni nu s-ar da înapoi de la nimic pentru bani.

Dacă, așa cum bănuise din capul locului medicul, căpitanul Vere era sau nu victima unui acces de demență, îl lăsăm pe cititor să hotărască singur, în lumina faptelor povestite de noi.

Nefericitul eveniment relatat mai înainte nu se putea produce într-o conjunctură mai proastă. El avea loc curînd după reprimarea răscoalelor, adică într-o perioadă foarte critică pentru autoritățile navale, cînd se cerea fiecărui comandant englez să posede două calități rareori compatibile: prudența și severitatea. De altminteri cazul în chestiune era excepțional de grav.

În lanțul încîlcit al împrejurărilor care precedaseră sau însoțiseră evenimentul petrecut pe bordul vasului „Indomitable” și în lumina codului marțial potrivit căruia acest eveniment urma să fie judecat, nevinovăția și culpabilitatea — întruchipate de Claggart și Budd — își schimbaseră de fapt locurile.

Din punct de vedere juridic, aparenta victimă a tragediei era acela care încercase să-i facă rău unui om nepătat; iar din punct de vedere militar și naval, fapta acestuia din urmă constituia, fără doar și poate, o crimă dintre cele mai odioase. Mai mult decît atît: cu cît binele și răul implicate în acest caz ieșeau mai clar la iveală, cu atît mai gravă era răspunderea asumată de un comandant leal, dar neautorizat să judece cazul pe baza lui juridică inițială.

Nu-i de mirare, deci, că în pofida firii lui hotărîte, căpitanul Vere simţea că trebuia să fie şi circumspect, nu numai operativ. Înainte de a putea stabili în amănunt măsurile ce se impuneau, şi înainte ca ultima dintre aceste măsuri să fie adusă la îndeplinire, el socotea nimerit, avînd în vedere împrejurările, să se ferească, pe cît posibil, de orice publicitate. Poate că greşea procedînd astfel, sau poate că avea dreptate. Un lucru e sigur, şi anume, că, mai tîrziu, avea să fie criticat de unii dintre subalternii săi, în convorbirile lor confidentiale din cabine sau din careul ofiţerilor — criticile lor fiind atribuite de către prietenii săi, şi mai ales de către vărul său Jack Denton, invidiei profesionale pe care-o inspira „Astralul Vere”. Comentariile astea invidioase nu erau chiar lipsite de temeii. Faptul că păstrase secretul întregii întîmplări, limitînd deocamdată cunoaşterea ei la locul în care se petrecuse crima — adică la cabina de pe dunetă — faptul acesta oferea oarecare analogie cu politica adoptată în tragediile de palat, atît de frecvente în capitala întemeiată de barbarul ţar Petru.

Cazul era însă de aşa natură, încît căpitanul Vere ar fi fost poate bucuros să amîne luarea oricărei măsuri, în afară de întemniţarea gabierului, pînă-n momentul cînd vasul se va fi întors în mijlocul escadrei, căci atunci i-ar fi putut supune amiralului, spre judecată, întreaga situaţie.

Dar un ofiţer adevărat seamănă, în anumite privinţe, cu un călugăr adevărat. Acesta din urmă nu-şi respectă jurămintele monahale cu mai multă abnegaţie decît îşi respectă cel dintîi jurămîntul de a-şi face datoria ostăşească.

Simţînd că, dacă nu se iau măsuri grabnice, fapta gabierului ar putea atîta, de îndată ce-ar fi cunoscută pe punţi, tăciunii rămaşi de la incendiul

din Nord — căpitanul Vere fu cuprins de un sentiment al urgenței, care înlătură orice alte considerente. Dar deși era un adept zelos al disciplinei, nu-i plăcea autoritatea de dragul autorității. Și nu era cîtuși de puțin dornic să se agațe de orice prilej pentru a monopoliza toate riscurile responsabilității morale — în orice caz, nu pe acelea care puteau fi lăsate în seama vreunui ofițer superior, sau împărțite cu egalii sau chiar cu subalternii săi. De aceea era bucuros că decizia lui de a aduce cazul în fața unui tribunal sumar alcătuit din propriii săi ofițeri, rezervîndu-și lui însuși, ca unuia căruia îi incumba suprema răspundere, dreptul de a prezida și, la nevoie, de a interveni, reglementar sau nereglementar — decizia asta nu contravenea uzanțelor.

În consecință, convocă grabnic o curte marțială, alcătuită din oameni aleși chiar de el : primul locotenent, căpitanul detașamentului de infanterie marină și pilotul-șef.

Asociind un ofițer din infanteria marină cu alți doi din flotă, într-un proces intentat unui marinar, comandantul se abătea, poate, de la regula generală. Procedase astfel, însă, din convingerea că ofițerul de armată era un om judicios, înțelept și capabil, poate, să facă față unui caz dificil, cum nu mai întîlnise în experiența lui de pînă atunci. Dar și față de acest ofițer avea unele rezerve, cunoscîndu-l ca pe un personaj extrem de bonom, căruia-i plăcea să mînințe și să doarmă bine, ceea ce-l predispunea spre obezitate. Un astfel de om, oricît de curajos ar fi pe cîmpul de luptă, nu este, poate, cel mai în măsură să rezolve o dilemă morală cu implicații tragice. Cît despre primul locotenent și pilotul-șef, căpitanul Vere își dădea, desigur, seama că, în ciuda onestității și a curajului lor încercat în bătălii, inteligența li-era limitată aproape exclusiv

la chestiunile marinărești și la exigențele militare ale profesiei lor.

Tribunalul se întruni chiar în cabina în care avusesese loc nefericitul eveniment. Cabina asta, care era a comandantului, ocupa întreg spațiul de sub du-netă. În spatele ei, de-o parte și de alta, se aflau două cămăruțe — una transformată vremelnic în închisoare, iar cealaltă în morgă ; între ele, se întindea un coridor îngust, dar foarte lung, care mergea paralel cu grinda transversală a vasului. Deasupra se deschidea un luminător nu prea larg, iar la fiecare capăt al coridorului se afla câte un hublou, ce se putea lesne transforma în sabord pentru tunuri de calibru mic.

Totul fiind gata, se trecu grabnic la punerea sub acuzare a lui Billy Budd. Căpitanul Vere compăru, firește, ca unicul martor în proces și, ca atare, își abandona provizoriu rangul, menținându-și-l totuși printr-un detaliu în aparență neînsemnat : el își depuse mărturia în partea dinspre vînt a vasului, silind astfel curtea să se instaleze în partea de sub vînt. Căpitanul povesti pe scurt împrejurările care duseseră la acel deznodămînt tragic, fără a omite acuzațiile lui Claggart și reacția împricinatului față de aceste acuzații. La sfîrșitul depoziției, cei trei ofițeri se uitară surprinși la Billy Budd — ultimul om pe care l-ar fi bănuț în stare de intențiile de revoltă ce-i fuseseră atribuite de Claggart, sau capabil să săvîrșească o asemenea crimă — pe care, totuși, o săvîrșise în chip de netăgăduit. Primul locotenent, luînd conducerea dezbaterilor, se întoarse spre deținut și-l întrebă :

— Lucrurile s-au petrecut așa cum a spus căpitanul Vere ? Da sau nu ?

Răspunsul veni, cu un glas mai puțin împiedicat decît s-ar fi putut prevedea :

— Căpitanul Verë a spus adevărul. Lucrurile s-au petrecut exact așa cum a spus căpitanul Vere, dar nu așa cum a pretins maestrul-instructor. Am mîncat pîinea regelui și sînt credincios regelui.

— Te cred, omule ! zise martorul, cu o voce tremurătoare — singurul indiciu al unei emoții altminteri perfect stăpînite.

— Dumnezeu să vă binecuvînteze pentru vorba asta, înălțimea voastră ! exclamă Billy, nu fără o ușoară bîlbîială, prăbușindu-se aproape.

Dar o nouă întrebare îl sili să-și vină în fire și să se stăpînească.

— Nu, spuse el cu același glas împiedicat, nu exista nici o dușmănie între noi. Nu i-am purtat niciodată pică maestrului-instructor. Regret că a murit. N-am vrut să-l omor. Dacă m-aș fi putut folosi de grai, nu l-aș fi lovit. Dar mi-a aruncat în obraz, în prezența comandantului, o minciună îngrozitoare, la care trebuia să răspund și n-am putut răspunde decît lovindu-l. Dumnezeu să m-ajute !

Această mărturisire sinceră și pătimasă a acuzatului îi făcu pe judecători să priceapă întreaga semnificație a cuvintelor care-i nedumeriseră ceva mai înainte — „Te cred, omule !“ — cuvinte rostite de singurul martor al tragediei, îndată după ce Billy tăgăduise cu atîta patimă orice intenție seditioasă.

Fu întrebat apoi dacă știa sau bănuia ceva în legătură cu o anumită agitație (judecătorul voia să spună răscoală, dar evita acest termen), care ar fi cuprins vreo secțiune sau alta a echipajului. Întrucît răspunsul întîrzia, curtea atribui această zăbavă defectului de vorbire care amînase sau stînjea răspunsurile anterioare. Dar acum era vorba de cu totul altceva : întrebarea cu pricina îi amintise lui Billy de discuția lui cu omul de la pupa. Iar repulsia lui instinctivă de a juca un rol care să aducă

măcar de departe cu rolul unui denunțator al camarazilor săi, precum și acel primitiv și greșit simț al onoarei, care-l împiedicase deja să raporteze situația, deși era de datoria lui de marinar leal să raporteze (în caz contrar expunându-se la pedeapsa cea mai aspră) — aceste sentimente, însoțite de oarba lui convingere că nu exista, de fapt, nici un complot, precumpăniră în sufletul lui Billy Budd. De aceea, răspunsul lui, cînd în sfîrșit veni, fu negativ.

— Încă o întrebare, rosti cu voce gravă și emoționată ofițerul de infanterie marină, intervenind pentru prima oară în dezbateri. Dumneata pretinzi că acuzația maestrului-instructor era mincinoasă. Ei, bine, pentru ce ar fi spus el o minciună atît de răuvoitoare, dacă nu exista între voi nici o dușmănie, așa cum singur declari ?

Întrebarea asta, care atingea, fără voia ofițerului, o zonă spirituală cu totul inaccesibilă minții lui Billy, îl tulbură pe acesta în așa măsură, încît zăpăceala lui ar fi putut trece, în ochii anumitor observatori, drept o dovadă involuntară a vinovăției sale ascunse. El se sili totuși să răspundă, dar renunță repede la această zadarnică osteneală, aruncînd în același timp o privire rugătoare spre căpitanul Vere, ca spre singurul său prieten și sprijinitor. Căpitanul se ridică în picioare și spuse, adresîndu-se ofițerului care pusese întrebarea :

— Întrebarea dumitale este cît se poate de firească. Dar cum ar putea răspunde la ea acuzatul ? sau oricare altcineva, în afara aceluia care zace acolo (și arată spre cabina unde fusese închis mortul). Dar cel întins acolo nu se va ridica să răspundă la chemarea noastră. Iată de ce, întrebarea pusă adineauri nu este, după mine, concludentă. Oricare-ar fi fost motivul ce l-ar fi putut îndemna pe maestrul-instructor, și oricare-ar fi fost cauzele

care au provocat lovitura, curtea marțială trebuie să-și concentreze atenția exclusiv asupra consecinței pomenitei lovituri, consecință ce nu poate fi interpretată altfel decât ca un gest al făptașului.

Nepricepînd, desigur, întreaga semnificație a acestor cuvinte, Billy întoarse către cel ce le rostise o privire patetic-interogativă, privire asemănătoare, prin expresivitatea-i mută, aceleia pe care ar putea-o arunca un câine de rasă stăpînului său, căutînd pe fața lui explicația vreunui gest ce depășește puterea de înțelegere a neamului cînesc. Vorbele comandantului făcură impresie și asupra celor trei ofițeri, îndeosebi asupra căpitanului de infanterie marină. Ei avură sentimentul că aceste vorbe ascund un tîlc neprevăzut, implicînd o idee preconcepută a comandantului. În orice caz, ele nu puteau decât să-i agraveze tulburarea manifestată pînă atunci.

Căpitanul de infanterie marină luă din nou cuvîntul, pe un ton sceptic, adresîndu-se atît colegilor săi, cît și căpitanului Vere :

— Nu se află de față nimeni — vreau să spun nici un membru al echipajului — care să poată arunca vreo lumină, fie ea indirectă, asupra a tot ce mai rămîne misterios în cazul judecat de noi.

— Iată o observație bine gîndită, zise căpitanul Vere. Înțeleg încotro țintiți. Da, există aici un mister, sau, ca să folosesc un termen biblic, „o taină a păcatului“ vrednică de discuțiile teologilor psihologi. Dar întrucît ne privește pe noi acest lucru, ca membri ai unui tribunal militar ? De altfel, orice investigație din parte-ne este cu neputință, din pricină că omul de colo (și arată din nou spre cabina mortuară) a amuțit pe veci. Fapta deținutului, iată singurul lucru pe care trebuie să-l judecăm !

Neștiind cum să răspundă la intervenția comandantului și în deosebi la afirmația repetată în con-

cluzie, ofițerul de infanterie marină se adânci într-o tăcere posacă. Primul locotenent, care își asumase în chip firesc conducerea dezbaterilor, încă de la început, își luă din nou acest rol, în urma unei priviri imperioase a căpitanului Vere, privire mai eficace decât orice cuvinte. Întorcându-se spre deținut, i se adresă, cu șovăială în glas :

— Budd, dacă mai ai ceva de spus, spune-ne acum !

Tînărul matelot aruncă din nou o privire fugară spre căpitanul Vere ; apoi, ca și cum atitudinea acestuia i-ar fi confirmat propria convingere instinctivă, că tăcerea era acum cel mai înțelept lucru, îi răspunse locotenentului :

— Am spus tot ce am avut de spus, domnule !

Marinarul care stătuse de strață la ușa cabinei cînd Billy Budd intrase acolo împreună cu maestrul-instructor, și care acum îl păzea pe gabier — primi ordinul de a-l duce înapoi în cabina-închisoare. Cînd împrecinatul și paznicul ieșiră, cei trei ofițeri se mișcară, toți deodată, pe scaunele lor, ca și cum s-ar fi eliberat parțial de o tensiune interioară provocată de simpla prezență a lui Billy. Ei începură să se uite unul la altul, tulburați și nehotărîți, deși și dădeau seama că trebuiau totuși să ia o hotărîre, și asta cît mai grabnic. Cît despre căpitanul Vere, stătea cu spatele la ei, furat pare-se de unul din momentele lui de absență, și se uita printr-un sabord la pustietatea monotonă a mării învăluită de umbrele amurgului. Dar tăcerea prelungită a Curții, sfîșiată rareori de șoaptele scurte și grave ale judecătorilor ce se sfătuiau între ei, sfîrși prin a-l încuraja să ia o hotărîre. El se întoarse cu fața spre ei și începu să se plimbe de colo pînă colo prin cabină, aburcînd, pentru a reveni în partea dinspre tribord, puntea înclinată între timp de ruliul vasu-

lui; fără voia lui, căpitanul simboliza astfel hotărîrea de a învinge greutățile, ridicîndu-se chiar împotriva unor instincte primare la fel de puternice ca vîntul și ca marea.

Deodată se opri în fața celor trei ofițeri și, după ce le scrută fețele, rămase o clipă locului, nu atît pentru a-și aduna gîndurile, cît parcă pentru a le găsi expresia cea mai adecvată, cea mai în măsură să convingă niște oameni bine-intenționați, dar lipsiți de maturitate intelectuală — oameni cărora era necesar să li se demonstreze anumite principii, socotite axiomatice de către el însuși. Poate că unul din motivele care-i împiedică pe anumiți oameni să ia cuvîntul în fața unei adunări populare, este tocmai această rețineră interioară.

Cînd vorbea totuși, ceva din miezul vorbelor lui și din felul cum le rostea, vădea influența unor studii solitare, care modificaseră și temperaseră educația practică a unei cariere active. Acest lucru, laolaltă cu terminologia pe care o folosea din cînd în cînd, îndreptăteau oarecum acuzația de pedanterie ce i-o aduceau anumiți colegi de formație pur practică — deși recunoșteau deschis că în flota maiestății-sale nu exista căpitan mai valoros decît „Astralul Vere“.

— Pînă în prezent — spuse el în substanță — am fost doar un simplu martor. Nu m-aș gîndi să adopt acum un alt ton, tonul unui colaborator al dumneavoastră în acest proces, dacă n-aș observa la domniile voastre o neliniște ce vă face să șovăiți, tocmai într-un moment critic — neliniște izvorîită, desigur, din conflictul dintre simțul datoriei militare și scrupulele voastre morale, întemeiate pe compasiune. Cît despre compasiune, cum aș putea, oare, să n-o împărtășesc? Fiind, însă, conștient de datoria mea supremă, lupt împotriva scrupulelor care mi-ar

putea slăbi hotărîrea. Și asta, domnii mei, nu pentru că aş încerca să-mi ascund mie însumi faptul că avem de-a face cu un caz excepțional. Privit dintr-un punct de vedere pur speculativ, cazul acesta ar putea fi deferit unui juriu de cazuiști. Dar pentru noi, care nu sîntem nici cazuiști, nici moraliști, e un caz practic, pe care trebuie să-l judecăm practic, în conformitate cu legea marțială.

Fiindcă veni vorba de scrupulele dumneavoastră obscure, vă rog să le aduceți la lumină ! Scoateți-le la iveală, îngăduindu-le să se rostească. Ia să vedem, dacă nu cumva ar putea să fie tălmăcite astfel : Dacă, fără a ține seama de circumstanțele atenuante, trebuie să considerăm moartea maestrului-instructor drept o crimă a deținutului, este oare aceasta o crimă capitală, pasibilă de pedeapsa cu moartea ? Dar oare adevărata justiție cere să nu se țină seama decît de fapta împricinatului ? Putem noi, oare, condamna la moarte, printr-un verdict sumar și rușinos, pe un semen de-al nostru, nevinovat nu numai în fața Domnului, dar chiar și în ochii noștri ? V-am tălmăcit bine gîndurile ? Fețele voastre triste adeveresc spusele mele. Ei bine, și eu încerc acest simțămînt, cu toată puterea. E ceva natural. Dar oare bumbii pe care-i purtăm atestă supunerea noastră față de natură ? Nu, ci față de rege. Cu toate că oceanul, această icoană neprihănită a Naturii primitive, este stihia în care ne mișcăm și ne ducem existența de marinari — datoria noastră de ofițeri ai regelui se exercită oare într-o sferă deopotrivă de naturală ? Nicidecum. Chiar în clipa cînd ne-am luat în primire rangul de ofițeri ne-am pierdut libertatea naturală de acțiune, în punctele esențiale. Înainte de a se declara războiul, sîntem oare consultați noi, cei care avem datoria să luptăm pentru că așa ni se ordonă ? Dacă se întîmplă ca războiul

să întrunească adeziunea noastră, aceasta este o simplă coincidență. La fel și în alte privințe. Și în cazul de față tot așa. Să presupunem că judecata aceasta s-ar încheia printr-o condamnare : nu atât noi înșine, cât legea marțială care operează prin noi, ar fi autorul acestei condamnări. Nu noi sîntem răspunzători de legea asta și de asprimea ei. Răspunderea noastră, asumată prin jurămînt, rezidă în faptul că, oricît de necruțătoare ar fi legea, noi trebuie totuși să ne conformăm ei și s-o aplicăm.

Dar caracterul excepțional al acestui caz vă zguduie inimile. Și a mea e zguduită. Dar să nu îngăduim ca inimile noastre fierbinți să ne trădeze mintea, care cată să rămîină lucidă. Un magistrat cinstit, care judecă, pe uscat, o crimă, se va lăsa oare influențat, la ieșirea din tribunal, de rugămințile și plînsurile vreunei rude îndepărtate a acuzatului ? Ei bine, inima, care adesea e partea femeiască a bărbatului, joacă în cazul de față rolul acelei femei plîngărețe și, oricît de greu ne-ar veni, trebuie s-o ignorăm.

Căpitanul Vere se opri, privind-i cu luare aminte, apoi continuă :

— Ceva din înfățișarea voastră pare a spune că nu numai inima se răzvrătește în voi, ci și conștiința, conștiința voastră intimă. Spuneți-mi, însă, dacă, avînd în vedere poziția pe care o ocupăm, conștiința asta intimă trebuie sau nu să se plece în fața conștiinței imperiale, întruchipată în codul pe temeiul căruia judecăm ?

Cei trei ofițeri se foiră pe scaunele lor, nu atât convinși cât tulburați de toate aceste argumente, care nu făceau decît să le exaspereze conflictul. Iăuntric. Dîndu-și seama de acest lucru, căpitanul Vere tăcu o clipă, apoi urmă, pe un ton schimbat :

— Pentru a deveni ceva mai fermi, să recapitulăm faptele. În timp de război, pe mare, un marinăr își lovește superiorul în grad, și-l omoară. Independent de efectul ei, lovitura în sine constituie, potrivit legii marțiale, o crimă capitală. De asemenea...

— Da, domnule ! îl întrerupse, emoționat, ofițerul de infanterie marină. Într-un anumit sens, așa este. Dar Billy Budd nu intenționase desigur nici să se răzvrătească, nici să ucidă.

— Sigur că nu, bunul meu domn. În fața unui tribunal mai puțin arbitrar și mai milostiv decât o curte marțială, aceasta ar fi o circumstanță foarte atenuantă. Iar la judecata de apoi, acuzatul ar fi achitat. Dar aici ? Noi judecăm conform legii privitoare la reprimarea rebeliunii. Un copil nu poate semăna mai mult la chip cu tatăl său, decât seamănă această lege, în spiritul ei, cu războiul care a zămislit-o. Chiar pe bordul acestui vas, aflat în slujba maiestății-sale, există englezi siliți să se bată pentru rege împotriva propriei lor voințe ; ba, pe cât ne putem da seama, chiar împotriva conștiinței lor. Ca oameni, unii dintre noi ar putea fi mișcați de atitudine lor, dar ca ofițeri de marină, ce ne pasă nouă ? Iar inamicului îi pasă și mai puțin ! El i-ar tăia în bucăți pe toți marinarii noștri, fie ei voluntari sau înrolați cu de-a sila. Iar noi procedăm la fel cu marinarii inamicului, chiar dacă unii dintre ei împărtășesc poate ura noastră împotriva regicizilor din Directoratul francez. Războiul nu ține seamă decât de fațadă, de aparențe. Iar legea privitoare la reprimarea rebeliunii seamănă, repet, cu războiul care i-a dat naștere. Faptul că Budd a avut sau nu intenția să facă ce-a făcut, nu ne interesează cîtuși de puțin. Dar în timp ce, datorită frământărilor voastre — pe care, repet, nu pot decât să le respect — noi prelungim în chip ciudat o judecată ce s-ar cuveni să

fie sumară, s-ar putea ca inamicul să apară la orizont și să înceapă o bătălie. Trebuie să acționăm, alegînd între aceste două soluții : condamnarea sau achitarea.

— N-am putea oare condamna atenuînd totuși pedeapsa ? întrebă cu șovăială în glas locotenentul mai tînăr, care vorbea pentru prima oară.

— Locotenente, presupunînd că acest lucru ar fi absolut legal în împrejurările de față, gîndește-te la consecințele unei astfel de clemențe. Oamenii (adică echipajul) au un bun simț înnăscut, și mai toți sînt familiarizați cu uzanțele și tradiția noastră navală. Cum ar privi ei o asemenea hotărîre ? Chiar dacă ați putea să le-o explicați — ceea ce rangul nostru de ofițeri ne interzice — disciplina arbitrară care i-a format încetul cu încetul nu a dezvoltat în ei acel discernămint sensibil care le-ar îngădui să înțeleagă și să distingă. Nu, pentru oamenii aceștia, fapta gabierului, oricum ar fi ea formulată în sentință, va rămîne un omor comis într-o stare de rebeliune flagrantă. Ei știu bine ce pedeapsă se dă pentru o asemenea crimă. Iar dacă pedeapsa nu va fi dată, ei se vor întreba : *de ce ?* Și vor cădea pe gînduri. Știți cum sînt marinarii. Nu credeți că-și vor aminti de recenta răscoală din Nord ? Ba bine că nu ! Ei nu ignoră îndreptățita alarmă... mai bine zis panica pe care a provocat-o în întreaga Anglie. Și ar pune pe seama fricii o sentință clementă. Și-ar închipui că dăm înapoi, că ni-e frică de ei — că ne temem să aplicăm riguros legea, așa cum o cer imperios împrejurările, pentru a preîntîmpina izbucnirea unor noi tulburări. Ce rușine ar fi pentru noi o asemenea presupunere din partea lor, și ce lovitură mortală dată spiritului de disciplină ! Vedeți, deci, în ce fel mă orientez, cu fermitate, îndemnat de lege și de simțul datoriei. Dar vă implor, prie-

teni, să nu mă înțelegeți greșit. Împărtășesc sentimentele voastre față de acest tânăr nefericit. Dar dacă el ar ști ce-i în sufletul nostru, cred că ar fi destul de generos ca să ne plîngă la rîndu-i de milă, pentru greaua povară pe care ne-o pune pe umeri răspunderea noastră de militari.

După aceste cuvinte, căpitanul traversă puntea și merse din nou la locul lui de lîngă sabord, lăsîndu-i pe cei trei ofițeri să ia o hotărîre. Aceștia ședeau, tulburați și tăcuți, în cealaltă parte a cabinei. Fiind niște supuși leali, simpli și practici din fire — cu toate că în unele privințe argumentele căpitanului Vere nu-i clintiseră din convingerile lor intime — ei erau lipsiți de capacitatea și chiar de dorința de a contrazice un om pe care-l știau și serios și superior lor atît în ce privește inteligența cît și rangul ocupat în marină. Dar dincolo de influența pe care-o putuseră avea asupra lor unele din cuvintele sale, cel mai mult îi mișcase, probabil, apelul final la instinctul lor de ofițeri navali, precum și imaginea consecințelor practice pe care le-ar fi putut avea, pentru disciplină (avînd în vedere starea de spirit șovăitoare ce domnea pe-atunci în rîndurile flotei) faptul de a nu socoti uciderea violentă a unui superior pe bordul unei nave, drept o crimă capitală pasibilă de o pedeapsă promptă.

Starea lor sufletească semăna mai mult sau mai puțin cu aceea prin care trecuse comandantul fregatei americane „Somers“, în 1842, cînd se văzuse nevoit să hotărască execuția pe bord a unui aspirant și a doi subofițeri acuzați de a fi pus la cale capturarea vasului. Această decizie, luată pe temeiul unei legi marțiale imitate după legea britanică privitoare la reprîmarea răscoalelor, a fost aplicată în timp de pace, și la numai cîteva zile înainte ca vasul să ajungă într-un port din patrie. Ea a fost validată și

pe uscat, de către o comisie navală de anchetă, convocată ulterior. Acesta este un fapt istoric, pe care-l cităm fără nici un comentariu. E adevărat că situația de pe bordul fregatei „Somers” se deosebea de aceea existentă pe „Indomitable”. Dar sentimentul de urgență, întemeiat sau nu, era cam același.

Un scriitor mai puțin cunoscut spune undeva : „Patruzeci de ani după terminarea unei bătălii, unui noncombatant îi vine ușor să discute despre felul cum ar fi trebuit purtată acea bătălie. Altceva este, însă, să conduci personal o bătălie, învăluit în fumul orbitor al focului ei. Cu atît mai mult se poate spune acest lucru în legătură cu unele situații care, implicînd grele probleme practice și morale, fac totuși necesară o acțiune promptă. Cu cît mai deasă e ceața, cu atît mai primejduită-i corabia, care-și sporește viteza cu riscul de a răsturna ceva în cale. Pasagerii care joacă liniștiți cărți în cabinele lor, nici nu bănuiesc ce grele răspunderi poartă pe umeri omul care stă de veghe pe punte.”

Într-un cuvînt, Billy Budd fu găsit vinovat și osîndit să fie spînzurat de capul vergei în timpul primului cart din zorii zilei următoare. Dacă n-ar fi fost deja noapte, sentința ar fi fost executată numaidecît, potrivit unui vechi obicei marinăresc. Pe vreme de război, în armată sau în flotă, o sentință de condamnare la moarte pronunțată de către o curte marțială — și, adesea, pe cîmpul de luptă, printr-un simplu semn din cap al generalului — este executată imediat după judecată, fără drept de apel.

Căpitanul Vere fu acela care, din proprie inițiativă, îi comunică deținutului hotărîrea curții marțiale. În acest scop se duse în cabina unde fusese

Închis Billy Budd și-i ordonă soldatului ce-l păzea să se retragă pentru cîteva clipe.

Nu s-a aflat niciodată ce anume s-a petrecut la această scurtă întîlnire, în afară de comunicarea sentinței. Dar ținînd seama de caracterele celor doi bărbați închiși în cabină, amîndoi înzestrați din plin cu însușiri omenеști dintre cele mai rare — atît de rare încît o minte obișnuită, fie ea cît de cultivată, nici nu le poate concepe — ne îngăduim să facem unele presupuneri.

Ar fi fost în spiritul căpitanului Vere să nu-i ascundă nimic condamnatului — să-i mărturisească deschis propria lui contribuție la elaborarea sentinței, precum și motivele ce-l determinaseră. Cît despre Billy, se prea poate să fi primit o astfel de mărturisire, într-un spirit asemănător aceluia care-o făcea. Poate că s-a și bucurat, într-un fel, de părerea bună pe care-o vădea despre el comandantul, mărturisindu-i asemenea lucruri și aducîndu-i la cunoștință sentința, ca unui om pe care moartea nu-l sperie. Mai mult încă. Poate că, la urmă, căpitanul Vere și-a dat frîu liber unei pasiuni ascunse de obicei sub o înfățișare stoică sau indiferentă. Ca vîrstă ar fi putut să-i fie tată lui Billy. Aceșt auster slujitor al datoriei militare s-a lăsat, poate, în voia simțămintelor primitive ce dăinuie în umanitatea noastră convențională, și l-a strîns la piept pe Billy, așa cum Abraham îl va fi îmbrățișat pe tînărul Isac, înainte de a-l jertfi întru îndeplinirea cruntei porunci. Dar cine-ar ști să spună ce fel de comuniune îi poate apropia pe doi oameni aparținînd celui mai nobil cin al măreței Naturi, comuniune rareori sau chiar niciodată dezvăluită acestei lumi ușuratece în împrejurări cît de cît asemănătoare acelor pe care ne-am ostenit să le înfățișăm? ! Taina acestei comuniuni rămîne inviolabilă pentru cei care i-a su-

praviețuit, iar sfînta uitare ce însoțește orice act de mărinimie divină învăluie providențial totul.

Cel dintîi care-l întîlni pe căpitanul Vere la ieșirea din cabină, fu primul locotenent. Deși om în toată firea, în vîrstă de cincizeci de ani, acesta tresări tulburat la vederea feței căpitanului, răvășită o clipă de chinurile ce nu-i cruță nici pe cei mai puternici. În scena pe care o vom descrie îndată, o exclamație a osînditului va arăta că acesta suferea mai puțin decît principalul autor al condamnării.

24

Nararea unui șir de întîmplări care se succed rapid într-un interval foarte scurt poate lua ceva mai mult timp, îndeosebi dacă explicațiile și comentariile par necesare ici-colo pentru o mai bună înțelegere a întîmplărilor povestite. Între momentul intrării în cabină a omului care n-avea să mai iasă viu de-acolo, și a aceluia care avea să iasă ca un condamnat la moarte — între acest moment și întrevederea secretă evocată adineauri, trecuse mai puțin de un ceas și jumătate. Acest interval fusese totuși îndeajuns de lung pentru a stîrni în rîndurile echipajului tot felul de presupuneri în legătură cu motivul ce-i făcuse pe maestrul-instructor și pe marinar să rămînă închiși acolo — căci zvonul că amîndoi intraseră în cabină și nimeni nu-i văzuse ieșind, se răspîndise pe punți și pe gabii: echipajul unui mare vas de război seamănă din acest punct de vedere cu țărani dintr-un sat, care observă parcă la microscop fiecă mișcare din jurul lor. Iată de ce, cînd, în toiul celui de-al doilea cart de după-amiază, pe o vreme destul de senină, sună adunarea — ordin cu totul neobișnuit la această oră — oamenii se cam

așteptau să asculte o comunicare extraordinară, în legătură cu absența prelungită a celor doi.

Marea era calmă, iar luna aproape plină, răsărită de curînd, arginta contracoverta albă, pe care catarcele încremenite și oamenii în trecere pe-acolo aruncau umbre orizontale precis desenate. Soldații înarmați din infanteria marină se înșirară de o parte și de alta a covertei, iar căpitanul Vere, înconjurat de toți ofițerii, le vorbi oamenilor, de la locul său obișnuit. Întreaga lui ținută era în perfect acord cu rangul suprem pe care-l ocupa pe bordul acestui vas.

În termeni clari și concisi, el le povesti ce se petrecuse în cabină, spunîndu-le că maestrul-instructor e mort, că ucigașul lui fusese judecat de o curte marțială și condamnat la moarte, și că execuția va avea loc în cursul primului cart din zorii zilei următoare. Cuvîntul *rebeliune* nu fu rostit. Căpitanul se feri, de asemenea, să se folosească de prilej pentru a face apel la menținerea disciplinei, socotind pe semne că în actualele împrejurări, consecința directă a unui caz de violare a disciplinei va fi un exemplu destul de grăitor.

Veștile anunțate de comandant fură ascultate de mulțimea marinarilor într-o tăcere ce-i făcea să semene cu o congregație de credincioși ascultînd predica despre iad a unui pastor calvinist. La sfîrșit, totuși, un murmur confuz se stîrni printre ei și începu să crească, dar fu înăbușit numaidecît, ca la un semn, de către șeful de echipaj și ajutoarele sale, ale căror fluiere stridente îi trimiseră pe marinarii dintr-un cart la posturile lor.

Cadavrul lui Claggart fu predat cîtorva subofițeri ca să-l pregătească pentru funeralii. În legătură cu aceasta, ca să nu mai încărcăm povestea noastră cu detalii secundare, vom spune doar că, la o oră con-

venabilă, cadavrul maestrului-instructor fu azvîrlit în mare cu toate onorurile cuvenite gradului său în marină. Și în această privință, ca și în toate celelalte măsuri oficiale decurgînd din tragicul eveniment, au fost respectate întocmai uzanțele. Dacă s-ar fi abătut măcar cu vreo iotă de la aceste uzanțe, fie în cazul lui Claggart fie în cazul lui Billy Budd, abaterea ar fi stîrnit comentarii nedorite în rîndurile echipajului, întrucît marinarii, îndeosebi cei de pe-un vas de război, sînt cei mai înverșunați adepți ai tradiției.

Din același motiv, orice contact între căpitanul Vere și condamnat încetă după întrevvedereea lor secretă. De altfel Billy Budd trebui să se supună obșnuitului ritual premergător execuției. El părăsi, sub pază, careul comandantului — deși trebuie spus că pentru acest transfer n-au fost luate, cel puțin în aparență, măsuri de precauție excepționale.

O regulă tacită pe un vas de război este ca oamenii să nu fie lăsați, pe cît posibil, să simtă că ofițerii s-ar teme de ceva rău din partea lor. Cu cît ofițerii se tem realmente de asemenea tulburări, cu atît își ascund teama — nu fără a-și spori, poate, într-ascuns vigilența.

În cazul de față, plantonul pus să-l păzească pe condamnat primise ordinul de a nu lăsa pe nimeni, în afară de capelan, să comunice cu el. Pentru a se asigura respectarea strictă a acestui ordin, fuseseră luate, cu discreție, anumite măsuri.

25

Pe un vas de război de tip vechi, puntea cunoscută sub numele de „puntea de sus a tunarilor” era acoperită de așa-numita „contracvertă” care era

descoperită în cea mai mare parte, cu excepția armamentului de pe ea. În general, pe „puntea de sus a tunarilor“ nu vedeai la nici o oră hamacuri: cele ale marinarilor se legănu pe „puntea de jos a tunarilor“ și în deosebi pe „puntea-dormitor“, care nu servea numai drept dormitor, ci și ca magazie pentru sacii marinărești; de o parte și de alta a acestei punți se înșirau niște lăzi cît toate zilele — cămărilor mobile ale marinarilor. În partea dinspre tribord a „punții de sus a tunarilor“, Billy Budd zăcea sub pază, legat în lanțuri, într-una din nișele formate de tunurile instalate de ambele laturi ale punții. Toate tunurile erau de calibrul cel mai greu cunoscut în acea epocă. Montate pe afeturi masive de lemn, erau împiedicate cu hamuri grele, prinse în niște parîme laterale ce slujeau la scoaterea lor. Tunurile și afeturile, ca și arbiile lungi și vergelele mai scurte fixate deasupra în niște belciuge, erau vopsite în negru, potrivit obiceiului, iar hamurile grele de cînepă gudronată semănau cu uniforme dricarilor. În contrast cu această ambianță funebră, îmbrăcămintea condamnatului — flanelă albă și pantaloni albi dè doc (deși albul era mai mult sau puțin pătat) — licărea vag în lumina obscură a nișei dintre tunuri, ca o fîșie de zăpadă spălăcită, la începutul lui aprilie, în botul negru al vreunei peșteri de munte. De fapt, tînărul marinăr era ca și învelit într-un lințoliu — mai bine zis în straietele ce aveau să-i servească drept lințoliu. Deasupra lui se legănu, fără să-l lumineze prea mult, două felinare de vînt, atîrnate de două bîrne masive ale punții imediat superioare. Alimentate cu uleiul livrat de furnizorii militari (ale căror cîștiguri, cinstite sau nu, sînt, în orice țară, o arvună primită în contul recoltelor morții), aceste felinare pîngăreau cu lumina

lor pîlpîitoare, de un galben murdar, razele palide ale lunii, ce se zbăteau zadarnic să pătrundă prin sabordurile din care ieșeau țevile bine proptite ale tunurilor. Alte lanterne, atîrnate din loc în loc, dezvăluiau unghere și mai întunecoase care, aidoma confesionalurilor sau micilor capele laterale dintr-o catedrală, flancau lunga și larga alee cufundată în umbră, dintre cele două șiruri de tunuri.

Aceasta era puntea pe care zăcea acum Marinarul chipeș. Pe obrajii lui arămii nu se putea vedea nici o paloare : ca să-și piardă culoarea, ar fi trebuit să stea zile-ntregi închis între patru pereți, ferit de vînturi și de soare. Dar în dunga obrazilor, pomeții începuseră să se reliefeze sub pielea bronzată. La oamenii cu inima fierbinte, o experiență fulgerătoare e de-ajuns pentru a devora țesuturile omenești, tot astfel cum focul care mocnește în cala unei corăbii mistuie într-ascuns baloturile de bumbac depozitate acolo.

Culcat între două tunuri, ca într-o menghină a destinului, Billy depășise însă momentul de maximă tensiune al agoniei care-l sfișia, și care se datora îndeosebi contactului inimii sale tinere și neprihănite cu spiritul diabolic întruchipat în anumiți oameni. Această tensiune nu rezistase influenței tămăduitoare a convorbirii secrete cu căpitanul Vere.

Billy zăcea nemișcat, ca într-o stare de transă. Expresia adolescentină a feței sale îl făcea să semene acum cu un copil adormit în leagăn sub calda lumină a focului din cămin, ale cărui reflexe jucăușe fac să apară și să dispară în chip misterios gropițele din obrajii pruncului adormit. Căci din cînd în cînd, prin transa omului legat în lanțuri, o lumină împăcată și senină, izvorîta din vreo amin-

tire sau din vreun vis fugar, i se așternea pe față și dispărea, pentru a se ivi din nou curînd după-aceea.

Găsindu-l în starea asta, capelanul venit să-l vadă îl privi cu luare aminte (după ce se încredință că Billy nu-și dădea seama de prezența lui), apoi se retrase deocamdată, simțind pe semne că nici măcar el, trimisul lui Christos și simbriașul lui Marte, nu putea să-i aducă tînărului condamnat o pace mai adîncă decît aceea zugrăvită pe obrajii săi. Dar spre zori, preotul se întoarse. Iar prizonierul, treaz și conștient acum de cele ce se petreceau în jurul lui, îl zări și-l întîmpină politicos, dacă nu chiar cu oarecare bucurie. În zadar încercă, însă, capelanul să-l aducă pe Billy Budd la o înțelegere religioasă a faptului că, în zori, trebuia să moară. E drept că Billy făcea el însuși aluzie la moartea lui, ca la un eveniment apropiat, dar o făcea cam în felul copiilor, care vorbesc despre moarte în abstract și nu pregetă chiar să se joace de-a înmormîntarea, cînd s-au săturat de alte jocuri.

Și asta, nu pentru că Billy ar fi fost, ca și copiii, incapabil să conceapă ce înseamnă cu adevărat moartea, ci pentru că ea nu-i inspira cîtuși de puțin o spaimă irațională — sentiment răspîndit mai degrabă în comunitățile civilizate decît în cele așa-zis barbare, mult mai apropiate, în toate privințele, de Natura neprihănită. Căci, precum am mai spus, Billy era în fond un barbar, întocmai ca strămoșii săi britanici puși să defileze, firește în alte costume, ca niște trofee vii în marșul de triumf al lui Germanicus; și întocmai ca acei barbari mai moderni, oameni tineri desigur, aleși ca exemple din rîndurile primilor englezi convertiți — cel puțin formal — la creștinism, pentru a fi duși la Roma (așa cum în zilele noastre pot fi duși la Londra păgînii con-

vertiți pe vreo insulă depărtată) : admirându-le strania frumusețe fizică — atât de diferită de aceea a italienilor — fețele roșcate și părul cînepiu cîrlionțat, Papa de la Roma exclamase : „Anglii ? (adică englezi). Îi numiți *anglii* pentru că-s așa de angelici ?“

Dacă această scenă s-ar fi petrecut ceva mai tîrziu, s-ar fi putut crede că Papa se gîndea la serafimii lui Fra Angelico, dintre care unii, culegînd mere în grădina Hesperidelor, au boiul trandafiriiu al celor mai frumoase englezoaice.

În zadar încercă inimosul capelan să-i bage în cap tînărului barbar idei despre moarte asemănătoare acelor ce-au fost simbolizate în craniul, în cadranul solar și în oasele încrucișate de pe vechile pietre funerare ; la fel de zadarnice fură, pare-se, eforturile lui de a-l cîștiga la ideea mîntuirii și a Mîntuitorului. Billy îl ascultă pe capelan, poate nu atât dintr-o teamă respectuoasă, cît dintr-o anume bună cuviință naturală, întîmpinîndu-i vorbele oam tot așa cum majoritatea marinarilor din categoria lui întîmpină orice discurs abstract, sau lipsit de contingentă cu lumea lor de toate zilele. Acest mod marinăresc de a asculta o predică te duce cu gîndul la felul cum pionierii creștinismului, cu miracolele lor transcendente, erau primiți odinioară, pe vreo insulă tropicală, de către așa-zișii *sălbatici* — bunăoară de către tahitienii de pe vremea căpitanului Cook sau de mai tîrziu : dintr-o politețe naturală, acești sălbatici superiori ascultau predica, dar nu și-o însușeau. Era ca un dar strecurat în palma unei mîini întinse, ale cărei degete nu vor să se strîngă.

Dar capelanul de pe „Indomitable“ era un om discret, bun la inimă și plin de bun simț. De aceea, nu stăruia în strădaniile sale. Din îndemnul căpitanului Vere, un locotenent îl pusese la curent cu aproape

tot ce i se întâmplase lui Billy, și cum simțea că inocența poate fi superioară însăși credinței ca zestre vrednică de a-l însoți pe un om la judecata de pe urmă, capelanul se retrase, nu fără părere de rău, și nu fără a săvârși, emoționat, un gest destul de ciudat la un englez, și cu atât mai ciudat la un preot, în împrejurările respective: aplecându-se, el sărută obrazul bălai al semenului său care se făcuse vinovat de încălcarea legii marțiale, și care nu părea să se teamă de viitor, deși nici măcar acum, în pragul morții, nu se lăsa convertit la o dogmă.

Să nu ne mirăm că, dându-și seama de nevinovăția funciară a tânărului marinar, cinstitul preot nu a mișcat nici un deget pentru a împiedica moartea acestui martir al disciplinei militare (iată un gând eretic greu de înăbușit). Dacă ar fi făcut-o, ar fi fost un gest la fel de zadarnic ca o predică în pustiu; mai mult încă, ar fi însemnat din partea capelanului o depășire îndrăzneată a limitelor funcțiunii sale, limite trasate la fel de precis prin regulamentul militar, ca și acelea ale bșmanului sau ale oricărui alt ofițer de marină. Un capelan este purtătorul de cuvânt al Prințului Păcii în oastea lui Marte, zeul războiului. Ca atare, prezența lui este la fel de insolită ca aceea a unei flinte pe-un altar, în zi de Crăciun. Atunci, pentru ce se află acolo? Pentru că slujește indirect țelului urmărit de tunuri — pentru că aduce consacrarea religiei celor smeriți, unei instituții care reprezintă, practic, desființarea a tot ce nu se supune forței brutale.

Noaptea, atât de luminoasă pe contracoverță, dar nu și pe punțile inferioare, care semănau cu galeriile suprapuse ale unei mine de cărbuni — noaptea aceea

luminoasă trecu. Aidoma prorocului Ilie care, mistuindu-se cu caleaşa lui în cer, îşi lepăda mantia deasupra lui Eliseu¹ — noaptea se retrase lăsându-şi veşmîntul pal în braţele zorilor noi. O lumină sfielnică se ivi la orizont, acolo unde se întindea lîna diafană a unor ceturi albe. Lumina aceea se lăţi cu încetul. Deodată, la pupa răsunară opt bătăi de clopot, cărora le răspunse, la prova, un dangăt şi mai puternic : era ora patru dimineţa. În aceeaşi clipă, glasurile argintii ale fluierelor vibrară, chemîndu-i pe toţi oamenii din echipaj să asiste la execuţie. Prin bocaportul cel mare străjuit de ghiulele grele, marinarii din cartul de jos se revărsară pe punte, amestecîndu-se printre cei aflaţi deja acolo. Ei umplură astfel spaţiul dintre arborele-mare şi arborele-trinchet, inclusiv cel ocupat de încăpătoarea şalupă şi de şarpanta neagră în care era fixată — şalupa şi şarpanta alcătuiind un post înalt de observaţie pentru băieţii de la pulberărie şi pentru marinarii mai tineri. Un alt grup, format din numeroşi gabieri, se apleca peste balustrada acestui spaţios balcon marin, pentru a privi mulţimea adunată jos. Marinarii, fie ei vîrstnici sau tineri, tăceau îndeobşte ; doar cîţiva vorbeau în şoaptă. Căpitanul Vere — dominînd ca totdeauna cu silueta lui grupul ofiţerilor — stătea la marginea dunetei, privind înainte. Chiar sub el, pe covertă, marinarii militari — îmbrăcaţi în uniformă — stăteau înşiraţi la fel ca în timpul proclamării sentinţei.

Odinioară, în flota de război, se obişnuia ca execuţia prin ştreang a unui marinar condamnat să

¹ Succesorul prorocului Ilie.

aibe loc la verga catargului de mizenă. În cazul de față, din motive speciale, fu aleasă în acest scop verga mare. Condamnatul fu adus sub unul din brațele acestei vergi. Capelanul, care-l însoțea, renunță la ritualul obișnuit în asemenea ocazii; cel puțin așa aveau să spună, mai târziu, unii dintre martorii oculari. Îi vorbi, ce-i drept, condamnatului, dar foarte pe scurt, iar adevărata Evanghelie se vădi nu atît în cuvintele preotului, cît în înfățișarea și-n gesturile sale.

Ultimele pregătiri legate de persoana condamnatului fiind făcute în grabă, prin grija a doi dintre oamenii șefului de echipaj, execuția deveni iminentă. Billy stătea în picioare, cu fața spre pupa. În clipa supremă, cuvintele sale — singurele sale cuvinte, rostite fără nici un defect de vorbire — fură acestea: „Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere!”

Aceste cuvinte, atît de neașteptate pe buzele unui om cu ștreangul de gît (un om condamnat formal pentru trădare își trimitea binecuvîntarea spre careul de onoare de la pupa) — aceste cuvinte, rostite cu glasul limpede-melodios al unei păsări cîntătoare în clipa cînd își ia zborul de pe-o creangă, avură un efect formidabil, sporit și mai mult de frumusețea tînrului marinar, spiritualizată parcă de dureroasele încercări prin care trecuse în ultima vreme.

— Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere! răspunse, într-un glas, ca un involuntar ecou, mulțimea marinarilor străbătuți parcă de-un curent electric. Și totuși, în clipa aceea, desigur că numai Billy era prezent în inimile lor, așa cum era prezent în ochii lor.

La aceste cuvinte, al căror ecou spontan le făcuse să răsună cu atîta putere, căpitanul Vere rămase ne-

mișcat, teapăn ca o pușcă în rastelul unui armurier — fie datorită stoicei sale stăpîniri de sine, fie din pricina unei paralizii de moment provocată de șocul emoției.

Corpul vasului revenea tocmai la o poziție normală, din tangajul obișnuit, cînd semnalul cel de pe urmă fu dat în tăcere, așa cum era prevăzut. În aceeași clipă lîna diafană care spînzura la orizont fu străpunsă de o rază blîndă — întocmai ca într-o viziune mistică a Mielului Domnului — iar Billy sui, urmărit de mulțimea fețelor întoarse spre el ; și suind, primi din plin în obraji lumina trandafirie a zorilor.

Spre uimirea tuturor, făptura legată, ajunsă la capătul vergii, rămase parcă încremenită, fără a vădi vreo altă mișcare decît aceea pe care i-o imprimă deplasarea vasului — mișcare de o rară măreție cînd e vorba de-un vas de război, care plutește pe-o mare calmă, cu încărcătura lui de tunuri grele.

27

O digresiune

Cîteva zile mai tîrziu, la popotă, trezorerul — un bărbat cam rumen și rotofei, mai priceput în materie de contabilitate decît în materie de filozofie — îi spuse medicului în legătură cu ciudățenia menționată adineauri :

— Ce dovadă grăitoare a puterii de voință !

Medicul, un lungan uscățiv și posac, înzestrat cu un spirit caustic folosit cu discreția omului ce încearcă să-și compenseze prin politețe firea ursuză, îi răspunse :

— Scuză-mă, domnule trezorer, dar într-o execuție atât de științific condusă ca aceea a lui Budd — căci eu însumi am primit ordinul s-o dirijez — orice mișcare a corpului spânzurat indică, după ce s-a produs suspensia totală, un spasm mecanic al sistemului muscular. Iată, de ce, absența unei astfel de mișcări nu poate fi atribuită așa-zisei puteri de voință, cum o numești dumneata, în mai mare măsură decât poate fi, să mă ierți, atribuită unui cal-putere.

— Bine, dar spasmul muscular, despre care vorbești, nu este, oare, mai mult sau mai puțin invariabil în asemenea cazuri ?

— Se-nțelege că da, domnule trezorer.

— Atunci, stimată domn, cum îți explici absența spasmului în cazul de față ?

— Domnule trezorer, e limpede că noi amîndoi vedem în chip diferit singularitatea acestui caz. Dumneata ți-l explici prin ceea ce numești puterea de voință — un termen care nu figurează în vocabularul științei. Cît despre mine, n-am pretenția de a-l explica într-un fel sau altul, în actualul stadiu al cunoștințelor mele. Chiar dacă am admite ipoteza că, la primul contact cu funia, activitatea inimii lui Budd, intensificată de o emoție paroxistică, a conținut brusc — întocmai ca un ceasornic al cărui arc se rupe cînd îl învîrtești prea repede pînă la capăt — ei bine, chiar în această ipoteză, cum ar putea fi explicat fenomenul ce s-a produs ulterior ?

— Admiți, așadar, că absența unor mișcări spasmodice era ceva anormal ?

— Domnule trezorer, era ceva anormal în măsura în care era un fenomen a cărui cauză ne scapă deocamdată.

— Spune-mi, însă, dragul meu domn — stăruie ce-lălalt, cu încăpăținare — dacă moartea marinarului

a fost provocată de ştreang, sau s-a datorat unui soi de eutanasi¹ ?

— *Eutanasia*, domnule trezorier, e ceva în genul *puterii de voinţă* — mă îndoiesc de valoarea ştiinţifică a acestui termen. Scuză-mă, dar e un cuvânt fantezist şi totodată metafizic — pe scurt, un cuvânt grecesc. Dar — adăugă medicul schimbînd brusc tonul — mă aşteaptă în infirmerie un bolnav pe care n-aş vrea să-l las în grija asistenţilor mei. Te rog să mă ierţi.

Şi spunînd acestea, se ridică de la masă şi părăsi, ceremonios, popota.

28

Tăcerea care domnise în momentul execuţiei, prelungindu-se şi cîteva clipe după aceea — tăcere subliniată de clipocitul valurilor ce izbeau în coca vasului, sau de fluturarea vreunei vele, în timpul cît ochii timonierului priveau în altă parte — tăcerea asta sfîrşi prin a fi sfîşiată de un sunet greu de redat în scris. Oricine a auzit huietul unui torent umflat deodată de îmbelşugatele ploi din munţii de la tropice — ploi pe care cîmpia nu le cunoaşte — oricine i-a auzit primul murmur înăbuşit cu care se prăvale peste rîpile păduroase, îşi poate face o idee despre pomenitul sunet. Părea să vină de departe, căci suna vag ca o şoaptă, şi cu toate astea izvora de foarte aproape, şi anume din mulţimea oamenilor buluciţi pe puntea descoperită a vasului. Fiind nearticulat, semnificaţia lui era îndoielnică, deşi părea să indice una din acele capricioase schimbări de atitudine sau de simţire, caracteristice mulţimilor de pe

¹ Cuvînt de origine greacă : moarte fără dureri.

uscat ; în cazul de față avea, poate, semnificația unei retractări amare a involuntarului ecou pe care marinarii îl făcuseră binecuvîntării rostite de Billy Budd. Dar înainte ca murmurul să se poată preface în strigăt, fu întrerupt de un ordin strategic, cu atît mai imperios cu cît venea pe neașteptate :

— Bosman, toată lumea jos la tribord ! Ai grijă să plece toți la posturile lor !

Stridente ca țipetele pescărușilor, fluierăturile bosmanului și ale ajutoarelor sale străpunseră acel murmur surd și amenințător, spulberîndu-l ; iar mulțimea, supunîndu-se mecanismului disciplinei, își înjumătăți rîndurile. Cît despre cei care rămaseră, mai toți fură puși numaidecît la diferite munci, ca de pildă arimarea vergilor — munci dintre cele pe care orice ofițer de bord le poate lesne născoci în caz de nevoie.

După o sentință de condamnare la moarte pronunțată pe mare, de către o curte marțială, toate măsurile luate se caracterizează printr-o promptitudine vecină cu panica, deși se silește să pară calmă. Hamacul lui Billy fiind deja umplut cu plumb și pregătit pentru a-i sluji drept cosciug de pînză, ajutoarele meșterului-velier intrară grabnic în acțiune, pentru a-și face datoria de ciocli nautici. Cînd totul fu gata, se dădu din nou ordinul ca echipajul — risipit între-timp — să se strîngă pe punte, de data aceasta pentru a asista la funeralii.

Nu e nevoie să descriem în amănunt această ceremonie finală. Vom spune doar că, în clipa cînd scîndura înclinată și-a slobozit încărcătura în mare, s-a auzit din nou un murmur omenesc straniu, contopit acum cu alte sunete nearticulate, scoase de niște păsări marine uriașe, atrase de plescăitul făcut de hamacul greoi aruncat în apă. Păsările astea zburară atît de aproape de bord, încît oamenii putură auzi scîrțîitul

aripilor osoase. În timp ce vasul, mînat de briza ușoară, lăsa în urmă locul funebru, păsările continuau să se rotească în juru-i, desfășurîndu-și umbrele mișcătoare ale aripilor și cîrîind de zor, ca-ntr-un fel de requiem păsăresc.

Pentru niște oameni atît de superstițioși, cum erau marinarii pe vremea aceea, mai ales cei de pe-un vas de război, pentru niște oameni care, cu puțin înainte, priviseră minunea trupului rămas nemișcat al spînzuratului azvîrlit acum în mare — pentru asemenea oameni rotirea păsărilor căpăta o semnificație de loc prozaică, deși se explica, pur și simplu, prin lăcomia animalică trezită de apropierea prăzii. O mișcare incertă se stîrni printre ei, provocînd oarecare debandadă. Aceasta fu, însă, îngăduită doar o clipă : deodată se auzi toba, care bătea de cel puțin două ori pe zi, pentru a-i chema pe oameni la datorie, și care avea acum un sunet deosebit de imperios. Disciplina militară prelungită dezvoltă la omul de rînd un soi de reflex al supunerii, a cărui manifestare promptă la auzul unei comenzi oficiale seamănă cu un gest instinctiv.

Bătăile de toba îi făcură pe marinari să se împrăștie — mai toți înșirîndu-se de-a lungul bateriilor de pe cele două punți acoperite. Acolo, potrivit obiceiului, servanții luară în tăcere poziția de drepti lîngă tunurile lor. La timpul convenit, primul ofițer — stînd cu sabia sub braț, la postul său de pe covertă — primi pe rînd rapoartele locotenenților care conduceau diferitele secțiuni ale bateriilor. După ce le auzi pe toate, primul ofițer îi prezentă comandantului o sinteză a acestor rapoarte, salutîndu-l reglementar.

Întreg acest ritual urmărea să umple timpul oamenilor, căci toba bătuse cu un ceas înainte de sorocul

obișnuit. Faptul că o asemenea abatere de la programul obișnuit fusese autorizată de către căpitanul Vere — care trecea drept un adept zelos al ordinei celei mai stricte — dovedea că în sinea lui el era convins de necesitatea unor măsuri excepționale în legătură cu starea de spirit a oamenilor săi, chiar dacă o socotea „temporară”. „Pentru neamul omenesc — spunea el adesea — formele, formele armonioase sînt totul. Acesta e tîlcul ascuns în legenda ce-l arată pe Orfeu vrăjind cu lira lui fermecată sălbăticiunile pădurii.” Căpitanul încerca acum să aplice această regulă într-o situație care era consecința directă a procesului de destrămare a formelor, ce avusese loc în Canalul Mîneicii.

La neobișnuitul apel, răspunseră toți membrii echipajului, așa cum făceau în mod normal. Fanfara de pe covertă execută un marș; după care capelanul oficie obișnuita slujbă de dimineață. Apoi, toba sună retragerea. Sub influența muzicii și a ritualului bisericesc, pus în slujba disciplinei militare și a războiului, oamenii se risipiră liniștiți la posturile ce le reveneau cînd nu stăteau lîngă tunuri.

Între timp, se luminase de ziuă de-a binelea. Lîna străvezie de la poalele cerului dispăruse, absorbită de același soare care-o făcuse să strălucească. Iar vîzduhul era limpede și senin, ca un bloc de marmoră albă, care se-odihnește în curtea unui cioplitor.

Simetria formală realizabilă în ficțiunea pură nu este chiar atît de ușor de obținut într-o narațiune care, prin însăși natura ei, are de-a face mai mult cu

faptele decît cu lucrurile închipuite. Adevărul spus pe față are totdeauna muchiile frînte ; iată de ce, finalul unei astfel de povestiri nu poate avea perfecțiunea ornamentelor care încununează o construcție arhitectonică.

Ceea ce s-a întîmplat cu Marinarul chipeș în anul mării răscoale a fost descris cu fidelitate. Dar deși povestea propriu-zisă se încheie odată cu viața lui, nu strică să adăugăm și un soi de epilog. Trei scurte episoade vor fi de-ajuns.

În perioada Directoratului, cînd au fost rebotezate navele care alcătuiseră flota monarhiei franceze, vasul de linie „St. Louis“ a primit numele de „Ateistul“. Un asemenea nume, ca și alte cîteva dintre cele noi date vaselor din flota revoluționară, proclama cutezanța păgînă a puterii stăpînitoare și (deși nu aceasta fusese intenția urmărită) era cel mai potrivit nume ce se putea da unui vas de război — mult mai potrivit, dacă stăm să ne gîndim, decît „Prăpădul“, „Erebus“ (Infernul) și alte asemenea nume date unor vase de luptă.

Întorcîndu-se la escadră după misiunea în timpul căreia s-au petrecut evenimentele povestite mai sus, „Indomitable“ s-a întîlnit cu „Ateistul“. A urmat o luptă, în cursul căreia căpitanul Vere, tocmai cînd încerca să abordeze vasul inamic pentru a-și trimite oamenii la atac peste parapete, a fost atins de un glonte tras prin hubloul cabinei principale a „Ateistului“. Grav rănit, s-a prăbușit pe punte și a fost dus în cală, unde mai zăceau cîteva dintre oamenii săi. Primul locotenent luă comanda vasului. Sub conducerea lui, vasul inamic fu capturat în cele din urmă și, deși foarte avariat, fu adus, printr-un fericit concurs de împrejurări, pînă la Gibraltar — port engle-

zesc situat nu departe de locul bătăliei. Acolo, căpitantul Vere fu debarcat împreună cu ceilalți răniți. El zăcu timp de câteva zile, apoi își dădu sufletul. Din nefericire, muri prea devreme pentru a mai apuca bătălia Nilului și victoria de la Trafalgar. Omul acesta, care, în ciuda filozofiei sale austere, nutrise poate cea mai secretă dintre pasiuni — ambiția — nu avea să ajungă niciodată la deplinătatea faimei.

În pragul morții, pe când zăcea sub influența unui balsam miraculos care, potolind durerea fizică, acționa în chip tainic asupra resorturilor mai subtile ale omului, el începu să murmure : „Billy Budd, Billy Budd“ — vocabule ininteligibile pentru infirmierul ce-l îngrijea. Faptul că vorbele astea nu erau expresia unei remușcări, reieși limpede din ceea ce infirmierul îi spusese ofițerului de infanterie marină de pe „Indomitable“ ; ca unul care, dintre toți membrii curții marțiale, se împotrivise cel mai mult sentinței de condamnare la moarte, ofițerul știa prea bine cine era Billy Budd, dar n-avea să spună nimănui nimic.

30

Câteva săptămîni după execuție, printre alte știri tipărite la rubrica „Vești din Mediterana“ într-o publicație săptămînală scoasă pe vremea aceea de către autoritățile navale, apăru o dare de seamă asupra celor întîmplate. Darea de seamă părea îndeobște să fi fost scrisă de un om de bună credință, deși intermediarul care-i adusese la cunoștință faptele se bizuise în parte pe niște zvonuri ce denaturau și chiar falsificau într-o oarecare măsură aceste fapte.

Iată ce scria în darea de seamă :

„În cea de-a zecea zi a lunii trecute, un deplorabil eveniment s-a petrecut pe bordul vasului maiestății sale „Indomitable“. John Claggart, maestrul-instructor al echipajului, descoperind printre mateloții de rînd un început de complot, pus la cale de un anume William Budd, a fost înjunghiat de către acesta cu un pumnal, tocmai cînd îl trăgea la răspundere în fața comandantului.

Fapta și arma folosită pentru a o săvîrși, indică îndeajuns de limpede că răzbunătorul asasin, deși înrolat în marină sub un nume englezesc, nu era englez, ci unul dintre acei străini care adoptă nume englezești de împrumut, și care au fost primiți în mare număr în marină, datorită necesităților excepționale ale Flotei.

Gravitatea crimei și adîncă ticăloșie a criminalului devin și mai evidente dacă ne gîndim la caracterul victimei, un om de vîrstă mijlocie, respectabil și discret, aparținînd tagmei sub-ofițerilor, de care, precum prea bine știu ofițerii, atîrnă în bună măsură puterea de luptă a flotei maiestății sale. Avea o funcție de răspundere pe cît de grea, pe atît de ingrată, dar și-o exercita cu un devotament sporit de puternicul său sentiment patriotic. În cazul de față, ca și în numeroase alte cazuri existente în zilele noastre, caracterul nefericitei victime dezmente categoric, dacă mai era nevoie, sumbra afirmație atribuită răposatului Dr. Johnson¹, că naționalismul ar fi ultimul refugiu al ticăloșilor.

Criminalul a plătit pentru crima lui. Promptitudinea pedepsei s-a dovedit salutară. Pe bordul vasului maiestății sale „Indomitable“ nu mai există nici un temei de neliniște.“

¹ *Samuel Johnson* (1709—1784), cunoscut critic literar englez.

Articolul acesta, apărut într-o publicație de mult dată uitării, este singura mărturie rămasă în analele omenirii, pentru a arăta ce fel de oameni au fost John Claggart și Billy Budd.

Tot ce se întâmplă pe bordul unui vas rămâne multă vreme gravat în memoria oamenilor. Orice obiect legat de vreun incident petrecut pe bord, e transformat într-un adevărat monument. Verga de care-a fost spânzurat gabierul a rămas cîțiva ani în centrul atenției marinarilor. Ea a fost urmărită apoi pe șantierele navale, iar de-acolo din nou pe vas, și n-a fost lăsată în pace nici atunci cînd n-a mai rămas din ea decît o gioarsă aruncată la fier vechi. Pentru marinari, o bucăciță din verga aceea era ca o așchie din sfînta cruce. Deși ignorau dedesubturile tainice ale tragediei, și nu se gîndeau că Billy fusese condamnat doar din punctul de vedere al justiției navale, ei simțeau instinctiv că un om ca el era incapabil să se răzvrătească sau să comită, cu bună știință, o crimă. Își aminteau de imaginea tînărului Marinar chipeș, de fața lui niciodată sluțită de vreun rînjel sau de vreuna din acele grimase mai subtile care purced dintr-o inimă deprinsă cu ticăloșia. Această imagine despre el fusese desigur accentuată de moartea lui Billy — o moarte atît de misterioasă în unele privințe. Pe punțile de pe „Indomitable” stima generală cu care era privit caracterul lui, de o inconștientă simplitate, avea să-și găsească o expresie naivă în gura unui alt gabier, coleg de cart cu Billy Budd, și înzestrat cu un har poetic necontrafăcut, cum au adesea unii marinari. Mîinile lui smolite au scris cîteva stihuri care, după ce-au circulat un timp în rîndurile echipajului, au ajuns chiar să fie tipărite pe hîrtie proastă, la Portsmouth, sub forma unei balade. Titlul acesteia a fost dat de însuși marinarul cu pricina.

BILLY ÎN CĂTUȘE

Capelanul intră-n colțul singuratic
Și-ndoindu-și șira, prinde-a se ruga
Pentru mine, Billy Budd, și pentru
Cei de-un fel cu mine. Dar priviți colea :
Raza lunii trece prin hublou și-ascute
Arma caraulei, velele-argintînd.
O să moară însă-n zori, cu Billy-odată,
Cînd se va preface — o, așa curînd ! —
Într-o salbă mîndră de mărgăritare
Atîrnată colo sus, pe verga mare, —
Mîndră ca cercelul dăruit de mine
Prea frumoasei Molly, fata din Bristol.
Sus pe verga mare au să mă anine !
Totu-i gata ! Mîine-n zori o să mă scol
Ca să urc pe vergă, cu stomacul gol !
Poate c-au să-mi deie, totuși, un pesmet
Și vreo băutură, ca pentru plecare !
Întorcîndu-și capul, cine știe cine
O să mă înalțe în spînzurătoare !
Fluier, firește, n-au să sune — poate
E-o părere numai, iar acestea toate
Nu-s decît un vis ! — Au cine o să-mi taie
Funia ? În valuri o să fiu zvîrlit ?
Sună oare toba, iar eu nici n-aud ?
Donald, pare-mi-se, mi-a făgăduit
C-o să stea în preajma scîndurii, ca pînă
Voi cădea-n adîncuri, să mai strîng o mînă !
Vasăzică, mort ești, bietule matroz !
Îmi aduc aminte de obraji roz
Ai lui Taff — velșmanul, cînd s-a scufundat
Eu, însă-n hamacu-mi am să fiu legat,

Și-azvîrlit în hăul fără fund. Simt parcă
Somnul cum mă-ncearcă.
Hai, planton, slăbește-mi lanțurile grele
De la mâini, și-n apă zvîrle-mă ușor,
Căci mi-e somn, și-n alge, iată, mă-nfășor,
Lunecînd cu ele...

19 aprilie 1891

SUMAR

	Pag.
<i>Povestirile lui Melville</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXXV
<i>Bartleby</i>	1
<i>Encantadas sau Insulele fermecate</i>	52
<i>Schița întâia : Privire generală asupra insulelor</i>	52
<i>Schița a doua : Cele două fețe ale unei țestoase</i>	59
<i>Schița a treia : Stînca Rodondo</i>	64
<i>Schița a patra : Vedere de pe Pisga</i>	70
<i>Schița a cincea : Fregata și corabia fugară</i> . . .	79
<i>Schița a șasea : Insula Barrington și corsarii</i> . .	81
<i>Schița a șaptea : Insula lui Charles și Regele Cii- nilor</i>	85
<i>Schița a opta : Insula Norfolk și văduva Chola</i>	92
<i>Schița a noua : Insula lui Hood și schivnicul Oberlus</i>	110
<i>Schița a zecea : Fugari, exilați, sihaștri, pietre de mormînt etc</i>	123
<i>Benito Cereno</i>	128

Clopotnița	237
Neguțătorul de paratrăsnete	259
Veranda	270
Billy Budd, gabierul (O povestire văzută din interior)	291
Prefață	291
Billy în cătușe	402

Redactor responsabil : BIANCA SCHÄCHTER
Tehnoredactor : TRAIAN ARGETOIANU

*Dat la cules 15.11.1966. Bun de tipar 08.02.1967.
Apărut 1967. Tiraaj 50.160 ex. broșate. Hirtie ziar
de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 21,19. Coli
tipar 14,25. A. nr. 10485/1966. C.Z. pentru bi-
bliotecile mari 82. C.Z. pentru bibliotecile mici
82—32=R.*

**Tiparul executat sub comanda nr. 60 757 la
Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața
Științei nr. 1, București — Republica Socialistă
România**

de

Аполіт

5

CAT Growth

Antwerpen

2025

